

**ASPEKTE VAN DIE ONDERHOUDSAANSPRAAK TUSSEN EGGENOTES
MET SPESIFIEKE VERWYSING NA EGSKEIDING**

deur

L NEIL VAN SCHALKWYK

**Voorgelê ter vervulling van 'n deel van die
vereistes vir die graad**

DOCTOR LEGUM

in die

Fakulteit Regsgeleerdheid

Universiteit van Pretoria

Pretoria

Promotor: Prof Dr D J Joubert

April 1987

BEDANKINGS

Ek wil my opregte dank teenoor die volgende persone betuig:

my skoonmoeder vir haar onbaatsugtige en selfopofferende bereidwilligheid met die tik van die verhandeling;

Marinda en my vader met die opstel van die voorlopige sakeregister en bibliografie;

mevrou Ria Viviers en menere Dirk Bezuidenhout en Marcus Mathabe vir hulle altyd vriendelike hulp in die Merensky biblioteek; en die promotor.

Soli Deo gloria.

Maart 1987

Neil van Schalkwyk

INHOUDSOPGAWE

INLEIDING	xv
1. OOGMERK VAN DIE ONDERSOEK	xv
2. UITEENSETTING VAN DIE ONDERSOEK	xv
3. DIE WYSE VAN NAVORSING	xvi
AFKORTINGS	xviii
AFDELING I	
ERKENNING VAN DIE ONDERHOUDSAANSPRAAK TUSSEN EGGENOTES	1
HOOFSTUK 1	
DIE ONDERHOUDSAANSPRAAK <u>STANTE MATRIMONIO</u>	1
1.1 INLEIDING	1
1.2 ROMEINSE REG	1
1.3 DIE ROMEINS-HOLLANDSE REG	2
1.4 DIE SUID-AFRIKAANSE REG	4
1.4.1 Onderhoud <u>stante matrimonio</u> waar die eggenotes saambly	4
1.4.1.1 Inleiding	4
1.4.1.2 Erkenning van 'n wedersydse onderhoudsaanspraak tussen eggenotes	4
1.4.1.3 Die primêre plig tot onderhoud	5
1.4.1.4 Huishoudelike benodighede	6
1.4.1.5 Handhawing van die onderhoudsaanspraak teenoor derdes	12
1.4.1.5.1 Inleiding	12
1.4.1.5.2 Spesifieke gevalle	13
1.4.1.5.2.1 Dood van die broodwinner	13
1.4.1.5.2.1.1 Die regsplig tot onderhoud	13
1.4.1.5.2.1.2 Vermoënskade	15
1.4.1.5.2.2 Nie-noodlottige besering van broodwinner	15
1.4.1.5.2.2.1 Posisie voor die Wet op Verdeling van Skadevergoeding, 1956	15
1.4.1.5.2.2.2 Posisie onder die Wet op Verdeling Van Skadevergoeding, 1956	17

1.4.2	Onderhoud <u>stante matrimonio</u> waar die eggenotes nie saam= bly nie	18
1.4.2.1	Huishoudelike benodigdhede	18
1.4.2.2	Geregtelike Skeiding	23
1.4.2.2.1	Inleiding	23
1.4.2.2.2	Die Gemenerereg	24
1.4.2.2.3	Die Suid-Afrikaanse reg	25
1.5	AFDWINGING VAN DIE ONDERHOUDSPLIG <u>STANTE MATRIMONIO</u>	27
1.5.1.	Onderhoud <u>pendente lite</u>	27
1.5.1.1	Inleiding	27
1.5.1.2	Die applikant moet behoefdig wees	27
1.5.1.3	Die respondent moet instaat wees om onderhoud te verskaf	27
1.5.1.4	Die applikant moet 'n <u>prima facie</u> saak hê	28
1.5.2	Onderhoudsaansoeke en -eise <u>non pendente lite</u>	32
1.5.2.1	Inleiding	32
1.5.2.2	Statutêre maatreëls in die Provinsies	32
1.5.2.2.1	Inleiding	32
1.5.2.2.2	Provinsiale Wetgewing	32
1.5.2.2.3	Doel van die wetgewing	34
1.5.2.3	Die Wet op Onderhoud, Wet 23 van 1963	35
1.5.2.3.1	Inleiding	35
1.5.2.3.2	Die tersaaklike bepalings van die Wet	35
1.5.2.3.3	Doelstellings van die Wet op Onderhoud	36
1.5.2.4	Onderhoudseise buite die statutêre maatreëls	37
1.6	VERBLYFREG IN DIE GESINSWONING	39
1.7	TUSSENTYDSE GEDINGKOSTE	44
HOOFSTUK 2		
DIE ONDERHOUDSAANSpraak BY ONTBINDING VAN DIE HUWELIK		58
2.1	DIE ONTBINDING VAN DIE HUWELIK DEUR DOOD VAN EEN VAN DIE EGGENOTES	58

2.1.1	Inleiding	58
2.1.2	Die Romeinse reg	58
2.1.3	Die Romeins-Hollandse reg	61
2.1.4	Die Suid-Afrikaanse reg	66
2.2	DIE ONTBINDING VAN DIE HUWELIK DEUR EGSKEIDING	70
2.2.1	Die Romeinse reg	70
2.2.2	Die Romeins-Hollandse reg	74
2.2.3	Die Suid-Afrikaanse reg	79
2.2.3.1	Die Suid-Afrikaanse Hofbeslissings	79
2.2.3.2	Die Suid-Afrikaanse skrywers	87
2.2.3.2.1	Skrywers wat die aanspraak ontken	87
2.2.3.2.2	Skrywers wat die aanspraak erken	87
2.2.3.3	Gevolgtrekking	88
2.3	ONDERHOUD NA EGSKEIDING OP GROND VAN OOREENKOMS	89
2.3.1	Inleiding	89
2.3.2	Natal	89
2.3.3	Oranje-Vrystaat	90
2.3.4	Oos-Kaap	91
2.3.5	Transvaal	91
2.3.6	Kaap die Goeie Hoop	92
2.3.7	Opsommend	93
AFDELING II		
DIE MATERIËLE REG INSAKE ONDERHOUD BY EGSKEIDING		94
HOOFSTUK 1		
ERKENNING VAN 'N ONDERHOUDSAANSPRAAK BY EGSKEIDING		94
1.1	INLEIDING	94
1.2	DIE WET OP HUWELIKSAANGELEENTHEDE, WET 37 VAN 1953	94
1.2.1	Artikel 10(1)(a)	94
1.2.2	Artikel 10(1)(b)	96
1.2.3	Artikel 10(2)	98

1.3	DIE WET OP EGSKEIDING, WET 70 VAN 1979	99
1.4	SAMEVATTING	101
1.5	NOMINALE ONDERHOUD	104
1.6	AFSTANDDOENING VAN ONDERHOUD BY EGSKEIDING	110
1.7	AFSTANDDOENING VAN WYSIGING VAN 'N ONDERHOUDSBEVEL	117
	HOOFSTUK 2	
	FAKTORE TEN AANSIEN VAN ONDERHOUDSVOORSIENING BY EGSKEIDING	125
2.1	INLEIDING	125
2.A	DIE ENGELSE REG	125
2.A.1	ALGEMEEN	125
2.A.2	SOORTE BEVELE	126
2.A.2.1	Algemeen	126
2.A.2.2	Periodieke bevele	126
2.A.2.2.1	Versekerde periodieke bevele	126
2.A.2.2.1.1	Algemeen	126
2.A.2.2.1.2	Faktore wat spesifiek hierby geld	126
2.A.2.2.1.3	Voordele van die bevel	127
2.A.2.2.2	Onversekerde periodieke bevele	127
2.A.2.3	Lompsombevele	128
2.A.2.3.1	Algemeen	128
2.A.2.3.2	Spesifieke faktore wat hierby geld	129
2.A.2.3.3	Voordele van hierdie bevele	130
2.A.2.3.4	Nadele van hierdie bevele	131
2.A.2.3.5	Waarde-oordeel oor hierdie bevele	132
2.A.2.4	Eiendomsordragbevele	132
2.A.2.4.1	Algemeen	132
2.A.2.4.2	Spesifieke faktore wat hierby geld	132
2.A.2.5	Eiendomsbeskikkingsbevele	133

2.A.2.6	Wysigingsbevele van voor- en na-huweliksbebakings	133
2.A.2.6.1	Algemeen	133
2.A.2.6.2	Spesifieke faktore wat hierby geld	134
2.A.2.7	Bevele wat die aanspraak van enige van die eggenotes. ingevolge 'n bemaking kan uitwis of verminder	134
2.A.2.8	Verkoopbevele	135
2.A.2.9	Waardeoordeel oor bevele 2.A.2.3-2.A.2.8	135
2.A.2.10	Bevele ingevolge ooreenkomste	135
2.A.2.10.1	Algemeen	135
2.A.2.10.2	"Clean break"-ooreenkomste	139
2.A.2.10.3	Ooreenkomste wat buite die bepalings waarvoor die Wet voorsiening maak, val	142
2.A.2.11	Afwysingsbevele van periodieke onderhoud	142
2.A.2.12	Nominale bevele	146
2.A.3	FAKTORE BY FINANSIËLE VOORSIENING	147
2.A.3.1	Algemeen	147
2.A.3.2	"All the circumstances of the case, first consideration being given to the welfare while a minor of <u>any</u> child of the family who has not attained the age of eighteen." - Artikel 25(1)	148
2.A.3.3	Die faktore spesifiek vermeld in artikel 25(2)	150
2.A.3.3.1	Inleiding	150
2.A.3.3.2	"The income, earning capacity, property and other financial resources which each of the parties to the marriage has or is likely to have in the foreseeable future, including in the case of earning capacity any increase in the capacity which it would in the opinion of the court be reasonable to expect a party to the marriage to take steps to acquire" - Artikel 25(2)(a)	150
2.A.3.3.2.1	Algemeen	151
2.A.3.3.2.2	Inkomste uit hoofde van verdienste	151
2.A.3.3.2.3	Kapitale bates	151
2.A.3.3.2.4	Geldleen fasiliteite	152
2.A.3.3.2.5	Vrywillige toelaes	152

2.A.3.3.2.6	"Supplementary Benefits"	153
2.A.3.3.2.7	Potensiële Verdienvermoë	154
2.A.3.3.2.8	"Other financial resources"	157
2.A.3.3.2.9	"Foreseeable future"	159
2.A.3.3.3	"The financial needs, obligations and responsibilities which each of the parties to the marriage has or is likely to have in the foreseeable future" - Artikel 25(2)(b)	159
2.A.3.3.4	"The standard of living enjoyed by the family before the breakdown of marriage" - Artikel 25(2)(c)	161
2.A.3.3.5	"The age of each party to the marriage and the duration of the marriage" - Artikel 25(2)(d)	162
2.A.3.3.5.1	Die ouderdom van elk van die partye	162
2.A.3.3.5.2	Die duur van die huwelik	163
2.A.3.3.6	"Any physical or mental disability of either of the parties to the marriage" - Artikel 25(2)(e)	165
2.A.3.3.7	"The contributions which each of the parties has made or is likely in the foreseeable future to make to the welfare of the family, including any contribution by looking after the home or caring for the family" - Artikel 25(2)(f)	166
2.A.3.3.8	"The conduct of each of the parties, if that conduct is such that it would in the opinion of the court be inequitable to disregard it" - Artikel 25(2)(g)	169
2.A.3.3.8.1	Inleiding	169
2.A.3.3.8.2	Watter gedrag word in aanmerking geneem?	169
2.A.3.3.8.3	Wat word bedoel met "obvious and gross"?	172
2.A.3.3.8.4	Gedrag is nie beperk tot huweliksgedrag nie	173
2.A.3.3.8.5	Verklarende bevels oor gedrag	174
2.A.3.3.8.6	Hoe beïnvloed gedrag, die finansiële bevel?	174
2.A.3.3.9	"In the case of proceedings for divorce or nullity of marriage, the value to each of the parties to the marriage of any benefit (for example, a pension) which, by reason of dissolution or annulment of the marriage, that party will lose the chance of acquiring" - Artikel 25(2)(h)	175

2.A.3.4	Die statutêre oogmerk	178
2.A.3.5	Artikel 25A as faktor	179
2.A.3.6	Die een-derde-reël	180
2.A.3.6.1	Motivering van die reël	180
2.A.3.6.2	Dit is nie 'n regsreël' nie	181
2.A.3.6.3	Gevalle waar die reël nie toepassing vind nie	181
2.A.3.6.3.1	Die geslag van die applikant	181
2.A.3.6.3.2	Waar die partye tot die laer inkomstegroep behoort	182
2.A.3.6.3.3	Waar die partye welaf is	182
2.A.3.6.3.4	Waar die partye kort getroud is	182
2.A.3.6.3.5	Verhouding tussen periodieke en kapitale bevele	183
2.A.3.6.3.6	Hertroue en kohabitasie	183
2.A.3.6.3.7	Gedrag van die partye	183
2.A.3.6.4	Gevalle waar die reël toepassing vind	184
2.A.3.6.4.1	Periodieke bevele ingevolge artikels 23(1)(a) en (b)	184
2.A.3.6.4.2	Eiendomsoordragbevele en andere ingevolge artikels 24(1) (a), (b), (c), (d) en lomsombevele ingevolge artikel 23(1)(c)	184
2.A.3.6.4.2.1	Inleiding	184
2.A.3.6.4.2.2	"Familiebates"	184
2.A.3.6.4.2.3	Bates wat nie "familiebates" is nie	185
2.A.3.6.4.2.4	Die gesinswoning	185
2.A.3.6.5	Die waarde van die reël	189
2.A.3.6.6	Kritiek teen die reël	189
2.A.4	EVALUASIE VAN DIE BEGINSELS	190
2.A.4.1	Algemeen	190
2.A.4.2	Die "minimal loss" of kompensasiëbeginsel	192
2.A.4.3	Die "entitlement" of vergoedingsbeginsel	197
2.A.4.4	Die behoefte-beginsel	202
2.A.4.4.1	Die behoeftes van elke eggenoot	202

2.A.4.4.2	Die behoeftes van die kinders	202
2.A.4.5	Die selfvoorsienendheidsbeginsel	203
2.A.4.6	Beginsels waaraan erkenning verleen moet word	204
2.A.4.6.1	Die vennootskapsbeginsel	204
2.A.4.6.2	Die gelyke-risiko-beginsel	205
2.A.4.6.3	Die selfvoorsienendheidsbeginsel	206
2.A.4.6.4	Die rol wat gedrag by finansiële voorsiening moet speel	207
2.A.4.6.5	Die behoeftes van kinders as grondbeginsel	208
2.A.4.7	Die Skotse model as voorbeeld	208
2.A.4.8	Gevolgtrekking	212
2.B	DIE SUID-AFRIKAANSE REG	214
2.B.1	FAKTORE WAT IN AG GENEEM WORD BY DIE TOEKENNING VAN ONDERHOUD TUSSEN EGGENOTES BY EGSKEIDING	214
2.B.1.1	Geen onderhoudsooreenkoms	214
2.B.1.1.1	Die basiese beginsels	214
2.B.1.1.2	Die onderhoudsbehoefte van die eiser	216
2.B.1.1.2.1	Algemeen	216
2.B.1.1.2.2	Die behoefte	216
2.B.1.1.2.3	Privaatskulde en verpligtinge van die eiser	219
2.B.1.1.2.4	Die vermoë van die eiser	220
2.B.1.1.2.4.1	Algemeen	220
2.B.1.1.2.4.2	Die verdienvermoë	221
2.B.1.1.2.4.3	Potensiële verdienvermoë	222
2.B.1.1.2.4.4	Inkomste uit ander bronne	223
2.B.1.1.2.4.4.1	Algemeen	223
2.B.1.1.2.4.4.2	Bestaande vermoëns	223
2.B.1.1.2.4.4.3	Verwagte vermoëns	231
2.B.1.1.2.4.4.4	Vrywillige toelaes	232
2.B.1.1.3	Die vermoë van die aanspreeklike om onderhoud te betaal	233
2.B.1.1.3.1	Algemeen	233

2.B.1.1.3.2	Die vermoë	233
2.B.1.1.3.2.1	Die verdienvermoë van die aanspreeklike	233
2.B.1.1.3.2.2	Die potensiele verdienvermoë van die aanspreeklike	235
2.B.1.1.3.2.3	Inkomste uit ander bronne	236
2.B.1.1.3.2.3.1	Algemeen	236
2.B.1.1.3.2.3.2	Bestaande vermoë	236
2.B.1.1.3.2.3.3	Verwagte vermoë	237
2.B.1.1.3.2.4	Die onderhoudsbehoefte en toelaatbare aftrekkings van die aanspreeklike	237
2.B.1.1.3.2.4.1	Die onderhoudsbehoefte van die aanspreeklike	237
2.B.1.1.3.2.4.2	Ander toelaatbare aftrekkings	238
2.B.1.1.4	Die verhouding tussen die onderhoudsbehoefte van die eiser en die vermoë van die verweerder	238
2.B.1.1.5	Die diskresie om onderhoud te vermeerder of te verminder	241
2.B.1.1.5.1	Algemeen	241
2.B.1.1.5.2	Die ouderdom van elk van die partye	241
2.B.1.1.5.3	Die duur van die huwelik	242
2.B.1.1.5.4	Lewenspeil van die partye voor die egskeiding	248
2.B.1.1.5.5	Die gedrag van die partye vir sover dit op die verbrekking van die huwelik betrekking het	248
2.B.1.1.5.6	Enige ander faktor wat na die oordeel van die hof in aanmerking geneem behoort te word	257
2.B.1.1.5.6.1	Algemeen	257
2.B.1.1.5.6.2	Gesindheid van die verweerder	257
2.B.1.1.5.6.3	Nominale onderhoudsbevele	260
2.B.1.1.5.6.4	Die onderhoudsaanspraak <u>stante matrimonio</u> en die onderhoudsaanspraak by egskeiding	261
2.B.1.1.5.6.5	Inflasie	261
2.B.1.1.5.6.5.1	Algemeen	261
2.B.1.1.5.6.5.2	Word inflasie in ag geneem?	262
2.B.1.1.5.6.6	Voorhuwelikse kohabitasie	265

2.B.1.1.6	Gevolgtrekking	265
2.B.1.1.6.1	Inleiding	265
2.B.1.1.6.2	Die regsfungering van onderhoud by egskeiding	265
2.B.1.1.6.3	Beginnels wat die toekenning van onderhoud ten grondslag lê	268
2.B.1.1.6.3.1	Die behoefte-beginsel	268
2.B.1.1.6.3.2	Die vergoedingsbeginsel	269
2.B.1.1.6.3.3	Die "clean break"-beginsel	273
2.B.1.1.6.3.4	Die kompensasiëbeginsel	275
2.B.1.1.6.4	Aanbevelings vir verbetering	276
2.B.1.1.6.4.1	Inleiding	276
2.B.1.1.6.4.2	Behuising	276
2.B.1.1.6.4.3	Meer staatshulp en ondersteuning aan geskeides	276
2.B.1.1.6.4.4	Die gelyke-risiko-beginsel	277
2.B.1.1.6.4.5	Blootstelling van die finansiële posisie van die partye	277
2.B.1.2	Onderhoudsooreenkomste ingevolge artikels 10(1)(b) en 10(2) van die Wet op Huweliksaangeleenthede 1953, soos vervang deur artikel 7(1) van die Wet op Egskeiding 1979	277
2.B.1.2.1	Die doel van onderhoudsooreenkomste	277
2.B.1.2.2	Formeelregtelike vereistes van onderhoudsbevele ingevolge onderhoudsooreenkomste	279
2.B.1.2.2.1	Die hof wat die onderhoudsbevel maak (Jurisdiksie van die hof)	279
2.B.1.2.3	Materieelregtelike vereistes van onderhoudsbevele ingevolge onderhoudsooreenkomste	281
2.B.1.2.3.1	Vormvereistes waaraan die onderhoudsooreenkoms moet voldoen	282
2.B.1.2.3.2	Die tydsmoment in onderhoudsooreenkomste ingevolge artikel 10(1)(b) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, 1953 soos gewysig deur artikel 7(1) van die Wet op Egskeiding, 1979	282
2.B.1.2.3.3	Die begunstigde ingevolge onderhoudsooreenkomste	283
2.B.1.2.3.4	Die bevoegdheid van die hof by die maak van onderhoudsbevele ingevolge onderhoudsooreenkomste	285

2.B.1.2.3.4.1	Diskresionêre bevoegdheid van die hof	285
2.B.1.2.3.4.2	Bevoegdheid van die hof om ingevolge artikel 10(2) 'n onderhoudsooreenkoms deel van die oorspronklike bevel te maak	287
2.B.1.2.3.5	Geldigheid en gevolge van besondere bepalinge in onderhoudsooreenkomste	288
2.B.1.2.3.5.1	Inleiding	288
2.B.1.2.3.5.2	Die <u>dum casta et sola vixerit</u> -bepaling	288
2.B.1.2.3.5.3	Afstanddoeningsbepalinge in onderhoudsooreenkomste	289
2.B.1.2.3.5.4	Bepaling in die ooreenkoms dat eiser die onderhoudsvorsiening sal maak	291
2.B.1.2.3.5.5	Dood en hertroue as ontbindende voorwaardes in onderhoudsooreenkomste	292
2.B.1.2.3.5.5.1	Dood as ontbindende voorwaarde	292
2.B.1.2.3.5.5.2	Hertroue as ontbindende voorwaarde	293
2.B.1.2.3.5.6	Eskalasiëklousules	294
2.B.1.2.3.5.7	Bateverdelings- en lomsombepaling	295
2.B.1.2.3.5.8	Enige ander bepaling	297
2.2	DIE TWEE STELSLS - 'N SLOTBESKOUIING	297
HOOFSTUK 3		
	DIE WYSIGING, INTREKING EN OPSKORTING VAN 'N ONDERHOUDSBEVEL	302
3.1	DIE DOEL VAN HIERDIE BEVOEGDHEID	302
3.2	DIE BEWYSLAS	302
3.3	JURISDIKSIE VAN DIE HOF OM BEVELE TE WYSIG	302
3.4	DIE BEVOEGDHEID VAN DIE HOF INGEVOLGE ARTIKEL 10 VAN DIE WET OP HUWELIKSAANGELEENTHEDE, 1953, SOOS VERVANG MET ARTIKEL 8 VAN DIE WET OP EGSKEIDING, 1979	306
3.4.1	Inleiding	306
3.4.2	Die begrip "onderhoudsbevel"	306
3.4.2.1	Die begunstigde ingevolge die onderhoudsbevel	306
3.4.2.2	Die vorm van onderhoudsbevele	307
3.4.2.3	Die begrip "onderhoud"	312
3.4.2.3.1	Inleiding	312

3.4.2.3.2	Kinders	312
3.4.2.3.3	Ouers	315
3.4.2.3.4	Broers of Susters	315
3.4.2.3.5	Eggenotes	316
3.4.2.4	Die begrip "bevel"	317
3.4.2.5	Samevatting	324
3.4.3	Die begrippe "wysig", "opskort" en "intrek"	325
3.4.4	Dood van onderhoudspligtige	326
3.4.5	Retrospektiewe wysigingsbevoegdheid	328
3.4.6	Inperking van die hof se wysigingsbevoegdheid	334
3.5	FAKTORE VIR WYSIGING, INTREKKING OF OPSKORTING VAN 'N ONDERHOUDSBEVEL	335
3.5.1	Inleiding	335
3.5.2	Die statutêre bepalings	335
3.5.3	"Voldoende rede" - ondefinieerbaar	336
3.5.4	Omstandighede wat kwalifiseer as "voldoende rede"	337
3.5.4.1	Die algemene beginsels	337
3.5.4.2	Veranderde finansiële omstandighede	339
3.5.4.2.1	Verandering in vermoë	339
3.5.4.2.1.1	Algemeen	339
3.5.4.2.1.2	Erflatings en/of skenkings	340
3.5.4.2.1.3	Verdienvermoë	341
3.5.4.2.1.4	Beleggingsverpligting	343
3.5.4.2.1.5	Inflasie as wysigende faktor	344
3.5.4.2.2	Verandering in behoeftes	352
3.5.4.2.2.1	Algemeen	352
3.5.4.2.2.2	Gesondheid	353
3.5.4.2.2.3	Ouderdom	355
3.5.4.2.2.4	Diverse ander omstandighede	355
3.5.4.2.2.4.1	Algemeen	355

3.5.4.2.2.4.2	Kapitale uitgawes	356
3.5.4.2.2.4.3	Hertroue	357
3.5.4.2.2.4.4	Stiefkinders	363
3.5.4.2.2.4.5	Eie kinders	364
3.5.4.3	Morele en billikheidsfaktore	364
3.5.4.3.1	Algemeen	364
3.5.4.3.2	Onderhandelingsomstandighede by onderhoudsooreenkomste	365
3.5.4.3.3	Onderhoudsbevele uitgevaardig voor inwerkingtreding van die Wet op Huweliksaangeleenthede, 1953	368
3.5.4.3.4	Die onskuldige het die onderhoudsonderneming gemaak	369
3.5.4.3.5	Wysigingsooreenkoms	371
3.5.4.3.6	Misleiding van die hof deur een van die partye	375
3.5.4.3.7	Tydsverloop	376
3.5.4.3.8	Motief	376
3.5.4.3.9	Gedrag van die onderhoudsgeregtigde	377
3.5.4.4	Spesifieke gevalle	384
3.5.4.4.1	Die wysiging van agterstallige onderhoud	384
3.5.4.4.1.1	Inleiding	384
3.5.4.4.1.2	Wysiging van agterstallige onderhoud	385
3.5.4.4.1.3	Wysiging van die vonnis waarvoor 'n lasbrief vir eksekusie uitgereik is	386
3.5.4.4.1.4	Terugdatering van 'n wysigingsaansoek	387
3.5.4.4.1.5	Die terugbetalingswyse	388
3.5.4.4.2	Die wysiging van 'n onderhoudsbevel na die dood van 'n pligtige	389
3.6	APPÈLBEVOEGDHEID	391
3.7	GEVOLGTREKKING	392
HOOFSTUK 4		
DIE BEÏNDIGING VAN ONDERHOUDSBEVELE		394
4.1	INLEIDING	394
4.2	DOOD VAN EEN OF ALBEI VAN DIE PARTYE	394

4.3	SEKWESTRASIE VAN DIE PLIGTIGE SE BOEDEL	398
4.4	HERTROUE EN VERWANTE AANGELEENTHEDE	408
4.4.1	Hertroue van die geregtigde	408
4.4.2	Nietige huwelik gesluit deur die geregtigde	409
4.4.3	Vernietigbare huwelik gesluit deur die geregtigde	410
4.4.4	Onkuisse gedrag van die onderhoudsgeregtigde	412
4.5	AFSTANDDOENING VAN DIE REG OP ONDERHOUD INGEVOLGE 'N ONDERHOUDSBEVEL	412
4.6	ANDER BEPALINGS VAN DIE ONDERHOUDSBEVEL	413
4.7	INTREKKING VAN DIE ONDERHOUDSBEVEL DEUR DIE HOF	413
4.8	GEVOLGTREKKING	414
	AFDELING III SLOTBESKOUING	416
	OPSOMMING	420
	SUMMARY	422
	STATUTE REGISTER	424
1.	Engeland	424
2.	Suid-Afrika	426
3.	Zimbabwe	429
	SAKEREGISTER	430
1.	Engeland	430
2.	Suid-Afrika en Zimbabwe	436
3.	Verenigde State van Amerika	458
	BIBLIOGRAFIE	459

INLEIDING

1. OOGMERK VAN DIE ONDERSOEK

Onderhoud tussen eggenotes is 'n onderwerp waarmee 'n voornemende regsgeleerde reeds by die meeste Suid-Afrikaanse universiteite in die eerste studiejaar kennis maak. Alle handboeke oor die familiereg raak hierdie onderwerp aan. Daar bestaan egter geen uitgebreide navorsing oor die onderwerp in ons regsliteratuur nie en die doel is om hierdie leemte te vul. Die doel met die ondersoek is om die onderhoudsaanspraak tussen eggenotes by egskeiding te sistematiseer en om die belangrikste aspekte hiervan te ondersoek en te evalueer. Weens die wye omvang hiervan is dit 'n haas onmoontlike taak om 'n uitputtende ondersoek van alle aspekte te doen, maar word daar gepoog om 'n beeld van die reg insake die onderhoudsaanspraak by egskeiding te gee om as verwysingsraamwerk vir die probleme wat daarmee ondervind mag word, te dien.

Die ondersoek is toegespits op die aanspraak tussen eggenotes en dan spesifiek by egskeiding. Daar word sydelings na die aanspraak stante matrimonio verwys maar die ondersoek is nie hierop toegespits nie.

2. UITEENSETTING VAN DIE ONDERSOEK

Die ondersoek word in twee afdelings behandel.

Afdeling I handel oor die erkenning van die onderhoudsaanspraak tussen eggenotes. Weens die omvang van die erkenning van die aanspraak is die gedagte nie om 'n histories uitputtende uiteensetting hiervan te gee nie, maar word daar gepoog om, onder die verskeie aspekte wat hieronder bespreek word, kortliks op die gemeenregtelike agtergrond te wys. Dit is daarom, dat daar nie, soos tradisioneel die gebruik is, 'n aparte afdeling waaronder die historiese ondersoek geloods word, bestaan nie. Dit sou ook futiel wees om enige historiese erkenning van die aanspraak by egskeiding te probeer vind.¹

In afdeling II word die materiële reg insake die aanspraak krities ondersoek. Die ondersoek neem die toepaslike bepalinge van die herroepe Wet op Huweliksaangeleenthede² in oënskou en vorm saam met die bepalinge

1. Hieronder I 2 2.

2. Art 10 van Wet 37 van 1953.

van die huidige Wet op Egskeiding¹ die sentrale ondersoekgebied. In hoofstuk 2² word die faktore wat onderhoudstoekenning ten grondslag lê, ondersoek. Die faktore wat die Engelse reg in ag neem by finansiële voorsiening na egskeiding word ook hier bespreek en ek wy nie 'n aparte afdeling hieraan nie.

In die ondersoek word daar gewys op die onderskeid wat die Engelse en die Suid-Afrikaanse reg by ontbinding van die huwelik deur egskeiding ten grondslag lê en word hierdie beginsels geëvalueer en voorstelle vir verbetering aan die hand gedoen.

'n Ondersoek word ook aan die faktore wat vir wysiging van 'n onderhoudsbevel aangetoon moet word, gewy³ en die ondersoek sluit af met 'n hoofstuk⁴ wat handel oor die beëindiging van onderhoudsbevele.

3. DIE WYSE VAN NAVORSING

Soos reeds hierbo van gewag gemaak is, lewer 'n gemeenregtelike ondersoek na die erkenning van die aanspraak by egskeiding weinig op. Die swygzaamheid van die meeste gemeenregtelike skrywers hieroor dwing 'n mens tot die slotsom dat die aanspraak nie bestaan het nie. In dié lig gesien, het die gemenerereg ten opsigte van die ondersoek 'n vrugtelose soektog tot gevolg gehad en is die enigste waarde van die historiese ondersoek bloot om die ontkenning van die aanspraak te bevestig.

Statutêre erkenning van 'n aanspraak om aansoek om onderhoud te doen word verleen in artikel 10 van die Wet op Huweliksaangeleenthede.⁵

Dié wetgewende bepaling vorm dan die hooftema van die ondersoek.

As regsvergelijkende stelsel word daarna die Engelse reg verwys. As hoof motivering het die keuse op dié regstelsel geval omdat ons howe telkemale in die onderhoudsreg na dié stelsel verwys.⁶ Die rede vir verwysing na die Engelse reg is nie bekend nie, maar die motivering mag

-
1. Arts 7 en 8 van Wet 70 van 1979.
 2. Hieronder II 2.
 3. Hieronder II 3.
 4. Hieronder II 4.
 5. Wet 37 van 1953 soos vervang met art 7 van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.
 6. Vgl o a ten aansien van afstanddoening van onderhoud en afstanddoening van wysiging van 'n onderhoudsbevel : Claassens v Claassens 1981 1 SA 360 (N), Schutte v Schutte 1986 1 SA 872 (A), ten aansien van gedrag as faktor by onderhoudstoekenning : Swart v Swart 1980 4 SA 364 (O), Singh v Singh 1983 1 SA 781 (K), en ten aansien van

enersyds berus op die feit dat die Suid-Afrikaanse egskeidingsreg net soos die Engelse egskeidingsreg ook met die huweliksverbrokeelingsbeginsel as grond vir egskeiding en dus met 'n skuldlose egskeidingsreg werk en andersyds mag as motivering hiervoor dien die historiese bande wat ons land en ook ons reg met Engeland het. Die ondersoek toon egter aan dat weens die benaderingsverskil wat daar tussen die twee stelsels ten opsigte van finansiële gevolge van egskeiding bestaan, die beginsels in die Engelse reg met omsigtigheid toegepas moet word.

As verdere motivering word die Engelse reg juis gekies as vergelykende stelsel omdat die uitgangspunt van hierdie stelsel ten opsigte van dié finansiële gevolge van egskeiding so radikaal van ons eie verskil. Die sogenaamde vrye diskresieeler van die Engelse reg en die totaliteitsbenadering van hierdie stelsel, waar onderhoud en die ander finansiële gevolge van egskeiding nie duidelik onderskei word nie, bied 'n ander insig vir die billike beslegting van die egskeidingsgeding. Dit bied dan om hierdie rede as vergelykende stelsel 'n model waarteen ons ons eie krities kan beskou.

Die bespreking van die Suid-Afrikaanse reg berus hoofsaaklik op 'n kritiese analise van die positiewe reg. Die oogmerk is om die beginsels wat die toekenning van onderhoudsbevele tussen eggenotes by egskeiding ten grondslag lê, te evalueer. Die faktore wat in aanmerking geneem is by wysiging van die bevele word ook krities bespreek en laastens wys ek ook op die omstandighede wat 'n rol speel by beëindiging van die bevele. Met hierdie doelstelling word die hoop dan uitgespreek dat die ondersoek 'n aanknoping kan bied ten einde probleme met betrekking tot die onderhoudsreg tussen eggenotes by egskeiding te oorbrug.

art 7(3) as faktor : Beaumont v Beaumont 1985 4 SA 171 (W), Van Gysen v Van Gysen 1986 1 SA 56 (K).

AFKORTINGS

<u>A-ALR</u>	Anglo-American Law Review
<u>AJ</u>	Acta Juridica
All ER	All England Reports
<u>ASSAL</u>	Annual Survey of South African Law
<u>Cape LJ</u>	Cape Law Journal
<u>CILSA</u>	Comparative and International Law Journal of Southern Africa
<u>De Rebus</u>	De Rebus Procuratoriis
<u>Fam Law</u>	Family Law
FLR	Family Law Reports
<u>ICLQ</u>	International and Comparative Law Quarterly
<u>LQR</u>	Law Quarterly Review
<u>MLR</u>	Modern Law Review
<u>New LJ</u>	New Law Journal
<u>SALJ</u>	South African Law Journal
<u>Sol Jo</u>	Solicitors' Journal
<u>THR-HR</u>	Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg
<u>TSAR</u>	Tydskrif vir Suid-Afrikaanse Reg
WLR	Weekly Law Reports

AFDELING I

ERKENNING VAN DIE ONDERHOUDSAANSPRAAK TUSSEN EGGENOTES

HOOFSTUK 1

DIE ONDERHOUDSAANSPRAAK STANTE MATRIMONIO

1.1 INLEIDING

Dit dien voorop vermeld te word dat die gedagte hoegenaamd nie is om 'n diepgaande ondersoek aangaande die onderhoudsplig stante matrimonio te doen nie. Die rede hiervoor is vanuit die doelstellings van die proefskrif in sy geheel nie geregverdig nie. Daar gaan kortliks na die plig in die gemenerereg en die moderne Suid-Afrikaanse reg verwys word.

1.2 DIE ROMEINSE REG

Die Romeinse reg is besonder vaag oor die onderhoudsplig tussen eggenotes stante matrimonio. Die doel met die gee van die dos was die vrou se bydrae om die huwelikslaste te help dra.¹ Dit impliseer dat ook die man 'n bydrae moes maak. Die verskaffing van die dos in die klassieke Romeinse reg was nie verpligtend nie.² Daar was alleen 'n morele plig om die laste van die huwelik te dra en het ook vir die man gegeld.³ Die onregverdigheid hiervan is ingesien en het daar spoedig 'n sosiale plig op die vader van die bruid gerus om haar van 'n dos te voorsien.⁴ Justinianus kom egter⁵ en maak hierdie morele verpligting vir die vader en soms ook vir die moeder 'n regsplig.⁶

-
1. P van Warmelo 'n Inleiding tot die Studie van die Romeinse Reg 1971 77, J A C Thomas Textbook of Roman Law 1976 428, D H van Zyl Geskiedenis en beginsels van die Romeinse Privaatreg 1977 100.
 2. J C van Oven Leerboek van Romeinsch Privaatrecht 3e Druk 1948 457, P van Warmelo Inleiding tot die Studie van die Romeinse Reg 1971 76, D H van Zyl Geskiedenis en Beginsels van die Romeinse Privaatreg 1977 100.
 3. Kyk M Kaser Romeins-Privaatrecht 2e Druk vertaal deur F B J Wubbe 1971 289.
 4. M Kaser Romeins-Privaatrecht 2e Druk vertaal deur F B J Wubbe 1971 289.
 5. C 5 11 7.
 6. J C van Oven Leerboek van Romeinsch Privaatrecht 3e Druk 1948 457, P van Warmelo 'n Inleiding tot die Studie van die Romeinse Reg 1971 77, M Kaser Romeins-Privaatrecht 2e Druk vertaal deur F B J Wubbe 1971 289, D H van Zyl Geskiedenis en Beginsels van die Romeinse Privaatreg 1977 100.

Met die verpligting om die dos te verskaf, is daar na my mening in die Romeinse reg aanduidings van 'n regsplig tussen eggenotes om die laste van die huwelik te dra, waaronder dan ook die onderhoudsplig teenoor mekaar opgesluit word.¹

1.3 DIE ROMEINS-HOLLANDSE REG

Dit dien vermeld te word dat die dos soos dit in die Romeinse reg² bespreek is, nie in die vastelandse reg geresipieer het nie.³

Uit die aantal skrywers oor die Romeins-Hollandse reg⁴ deur my nagegaan, blyk die volgende gevolgtrekkings na vore te tree:

Eerstens word die onderhoudsplig tussen eggenotes onderling en oor en weer erken.⁵

Word die samewoning opgehef sonder 'n geregtelike skeidingsbevel, word daar 'n onderskeid gemaak tussen die geval waar die verlater die onskuldige party is en waar die verlater die skuldige party is. Verlaat die

-
1. Vergelyk ook C J Davel Die Dood Van 'N Broodwinner As Skadevergoedingsoorsaak 1984 1-6 en die gesag daar aangehaal.
 2. Hierbo I 1 2.
 3. Vergelyk o a A Mattaeus De Criminibus Editio Secunda 1661 48 3 7 14, H Brouwer De Iure Connubiorum Libri Duo. In Quibus Iura Naturae, Divinum, Civile, Canonicum, Prout De Nuptiis Aqunt, Referuntur, Expenduntur, Explicantur 1e Uitg vertaal deur P van Warmelo en F J Bosman 1967 2 33 25.
 4. Ek verwys onder hierdie term ook na skrywers wat nie in die eng sin Romeins-Hollandse skrywers is nie. Aangesien die skrywers oor en weer na mekaar verwys, behandel ek ook skrywers wat nie in die ware sin van die woord Romeins-Hollandse skrywers is nie, onder hierdie term.
 5. G van Wassenaer (c 1588-1644 'n Utrechtse juris) Praktijk Judicieel of te Instructie op de forme en manier van Procederen voor Hoven en Recht-Banken 1669 1 1 48, J Clarus (n Italiaanse juris 1525-1575) Opera Omnia sive Practica Civilis atque Criminalis 1672 par adalterium n 19 6. Kyk ook par adalterium n 17, par Fin Adalterium n 19 118, B Carpzovius Responsa Juris Electoralia In Serenissimi ac Potentissimi Archiprincipis Electoris Saxon 1683 Tit IIX De Alimentis Resp LIIX 1, P Merula (1558-1607) Manier van Procederen In de Provintien van Holland, Zeeland ende West-Vriesland, belangende Civile Zaaken 1705 4 37 16, H de Groot (1583-1645) Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid 1767 3 33 2, T Boey (1713-1798) Woorden-Tolk of Verklaring der Voornaamste Onduitsche en Andere Woorden, in de heden daagsche en aloude Rechtspleginge voorkomende 1773 s v "alimentatie" 44, F L Kersteman (1728-1792) Aanhangzel tot het Hollandsch Rechtsgeleerd Woorden-Boek 1773 s v "onderhoud of alimentatie" 973, J Voet (1647-1713) Commentariorum ad Pandectas 1827 25 3 8, S van Leeuwen (1626-1682) Censura Forensis vertaal deur W P Schreiner 1883 1 1 15 19.

party die huis sonder rede, is sy ook nie geregtig op onderhoud nie.¹
 Verdryf die man die vrou moet hy haar onderhou.²

Pendente lite word die plig en aanspraak ook erken omdat die huwelik nog nie ontbind is nie.³

As kwalifikasie voordat aan die onderhoudsaanspraak erkenning verleen word, is die behoefte van die aanspraakmaker.⁴

Die omvang van die onderhoud word bepaal aan die hand van die "... qualiteit en conditie van de Persoonen, die gealimenteerd moeten worden en van die geenen die alimenteeren,"⁵

1. S van Groenewegen vander Made (1613-1652) Tractatus de Legibus Abrogatis et inusitatis in Hollandia Vicinisque Regionibus 1669 ad Nov 117 13, U Huber (1636-1694 'n Frieslandse regsgeleerde) Heedendaegse Rechtsgeleertheyt, so elders, als in Frieslandt gebruikelijk bygewerk deur Z Huber 4e Druk 1742 1 6 19, F L Kersteman (1728-1792) Aanhangzel tot het Hollandsch Rechtsgeleerd Woorden-Boek 1773 s v "Separatie van Tafel en Bed" 1070, J Voet (1647-1713) Commentariorum ad Pandectas 1827 24 2 18.
2. S van Groenewegen vander Made (1613-1652) Tractatus de Legibus Abrogatis et inusitatis in Hollandia Vicinisque Regionibus 1669 ad Nov 117 14.
3. G van Wassenaer (c 1588-1664) Practijk Judicieel of te Instructie op de forme en manier van Procederen voor Hoven en Recht-Banken 1669 1 1 48, P Merula (1558-1607) Manier van Procederen In de Provincien van Holland, Zeeland ende West-Friesland, belangende Civile Zaaken 1705 4 37 16, K van Aller Generaale Regulen, en Definitien van beschreeve Romeynsche Rechten, met Uytleggingen en Aanmerkingen daar toe behoorende, naar de Hedendaagse Rechtsgeleertheid, als mede, hoe verre dezelve Rechten in deeze Landen nog in gebruyk zyn, en in hoe verre dit nie gedaan 2e Druk 1729 222, T Boey (1713-1798) Woorden-Tolk of Verklaring der Voornaamste Onduitsche en Andere Woorden, in de heden daagsche en aloude Rechtspleginge voorkomende 1773 s v "alimentatie" 44.
4. K van Aller Generaale Regulen, en Definitien van beschreeve Romeynsche Rechten, met Uytleggingen en Aanmerkingen daar toe behoorende, naar de Hedendaagse Rechtsgeleertheid, als mede, hoe verre dezelve Rechten in deeze Landen nog in gebruyk zyn, en in hoe verre te niet gedaan 2e Druk 1729 222, T Boey Woorden-Tolk of Verklaring der Voornaamste Onduitsche en Andere Woorden, in de heden daagsche en aloude Rechtspleginge voorkomende 1773 s v "alimentatie" 44, F L Kersteman Aanhangzel tot het Hollandsch Rechtsgeleerd Woorden-Boek 1773 s v "Onderhoud of Alimentatie" 973, J Voet Commentariorum ad Pandectas 1827 25 3 8.
5. F L Kersteman Aanhangzel tot het Hollandsch Rechtsgeleerd Woorden-Boek 1773 s v "Onderhoud of Alimentatie" 970. Kyk ook T Boey Woorden-Tolk of verklaring der voornaamste Onduitsche en Andere Woorden, in de heden daagsche en aloude Rechtspleginge voorkomende 1773 s v "alimentatie" 43, J Voet Commentariorum ad Pandectas 1827 25 3 4, S van Leeuwen, Censura Forensis vertaal deur W P Schreiner 1883 1 1 10 5.

Die inhoud van die onderhoudsplig wat eggenotes betref, sluit in kos, klere, huisvesting en mediese dienste.¹

'n Veel wyer omskrewe onderhoudsplig tussen eggenotes word by die gemeeneregskrywers aangetref as wat die geval in die Romeinse reg is.

1.4 DIE SUID-AFRIKAANSE REG

1.4.1 Onderhoud stante matrimonio waar die eggenotes saambly

1.4.1.1 Inleiding

In hierdie gedeelte wil ek na vier aspekte kyk.

Eerstens, die erkenning van 'n onderhoudsaanpraak stante matrimonio.

Tweedens, die primêre plig tot onderhoudsvoorsiening.

Derdens, die bevoegdheid om huishoudelike benodigdhede aan te koop en vierdens, die handhawing van die plig teenoor derdes.

1.4.1.2 Erkenning van 'n wedersydse onderhoudsaanpraak tussen eggenotes

'n Onderhoudsaanpraak tussen eggenotes word in die Suid-Afrikaanse reg erken.² Hierdie aanspraak is nie net tot die beskikking van die vrou nie, maar is wederkerig.³

Die party wat aanspraak maak op onderhoud sal egter twee vereistes moet aantoon voordat die hof 'n onderhoudsbevel sal uitreik. Dié vereistes is: eerstens sal die aanspraakmaker sy redelike behoeftes moet aantoon; tweedens sal die party van wie onderhoud geëis word, oor die vermoë moet beskik om dit te voorsien. In hierdie lig sê regter Van den Heever dat die onderhoudsplig fakultatief is.⁴

1. Kyk gesag op 3 vn 5.

2. Steenkamp v Juriaanse 1907 TS 980 985, Pugh v Pugh 1910 TS 792 803 807-808, Barnett v Barnett 1917 EDL 218 221, Engelbrecht v Engelbrecht 1974 4 SA 673 (K) 675, W de Vos 1956 SALJ 70 73-74, W de Vos 1962 AJ 144 151, A van Aswegen 1977 Codicillus 25 25-26, J Sinclair 1977 SALJ 449 449-450.

3. Shanahan v Shanahan 1907 NLR 15 16-17, Lyons v Lyons 1923 TPD 345 346, Woodhead v Woodhead 1955 3 SA 138 (SR) 139, McKelvey v Cowan NO 1980 4 SA 525 (Z) 526, Walter Pollak 1930 SALJ 247 257-258.

4. Oberholzer v Oberholzer 1947 3 SA 294 (O) 297. Kyk ook vir dieselfde vereistes, Gildenhuys v Transvaal Hindu Educational Council 1938 WLD 260 262 264, Woodhead v Woodhead 1955 3 SA 138 (SR) 139, Campbell v Campbell 1956 3 SA 234 (N) 237, Young v Coleman 1956 4 SA 213 (D) 216.

Vergeleke met die posisie in die Romeins-Hollandse reg¹ stem die posisie in die Suid-Afrikaanse reg grootliks ooreen.

1.4.1.3 Die primêre plig tot onderhoud

Uit die voorgaande² is dit duidelik dat die Suid-Afrikaanse reg 'n weder-sydse onderhoudsplig tussen eggenotes erken.

Hoewel dit nog nie direk beslis is nie, is daar teenstrydige beskouings oor die vraag op wie die primêre onderhoudsplig rus. Verskeie sake reg-verdig die afleiding dat die plig primêr op die man rus en sekondêr aan die vrou toegedig kan word.³ Hoofsaaklik plaas hierdie gewysdes na my mening die primêre onderhoudsplig op die man omdat hy tradisioneel die broodwinner is.

Hahlo⁴ voer as rede aan dat die primêre plig tot onderhoud op die man rus, die feit dat artikel 3 van die Wet op Huweliksaangeleenthede⁵ aan die vrou getroud buite gemeenskap van goed 'n volle verhaalsreg teenoor die man gegee het vir dit wat sy aan huishoudelike benodigdhede spandeer het. Hierdie artikel van die Wet het onder hewige kritiek deurgeloo en is in 1976 gewysig deur artikel 1 van die Wysigingswet op Huweliks-aangeleenthede⁶ wat aan beide man en vrou 'n regresreg gegee het teen die ander vir dit wat hy of sy meer as sy of haar pro rata deel betaal het. Selfs hierdie regresreg tussen eggenotes is vir alle huwelike gesluit buite gemeenskap van goed ná 1 November 1984, afgeskaf.⁷

-
1. Hierbo I 1 3.
 2. Hierbo I 1 4 1 2.
 3. Steenkamp v Juriaanse 1907 TS 980 985, Union Government v Warneke 1911 AD 657 669, Excell v Douglas 1924 CPD 472 476, Wiebel v Wecke and Voigts 1933 SWA 123 136, O'Brien v O'Brien 1938 TS 221 223, Miller v Miller 1940 CPD 466 469, Edelstein v Edelstein 1952 3 SA 1 (A) 15, Rousseau NO v Cloete 1952 3 SA 703 (K) 708, Plotkin v Western Assurance Co Ltd and Another 1955 2 SA 385 (W) 395, Campbell v Campbell 1956 3 SA 234 (N) 237, Doyle v Doyle and Another 1957 2 SA 577 (SR) 577, Belfort v Belfort 1961 1 SA 257 (A) 261, Ex Parte Standard Bank Ltd and Others 1978 3 SA (R) 324, Milns v Protea Assurance Co Ltd 1978 3 SA 1006 (K) 1011-1012.
 4. 1954 SALJ 32 35-36, The South African Law of Husband And Wife 4e Uitg 1975 112 vn 58.
 5. Wet 37 van 1935.
 6. Wet 13 van 1976.
 7. Art. 23(4) van die Wet op Huweliksgoedere Wet 88 van 1984.

Op grond van hierdie veranderings alleen laat dit die argument van Hahlo vandag sonder oortuigingswaarde.¹

June Sinclair² huldig die standpunt dat daar geen primêre regsplig op die man rus nie. Volgens haar is die man bloot primêr verantwoordelik vir die onderhoud van sy gesin omdat hy gewoonlik die hoof, indien nie die enigste nie, broodwinner is.

"No legal rule, it is submitted, emerges from this purely factual situation."³

Die gesag wat die plig primêr aan die man opdra is na my mening gegrondves op die tradisionele rolle van die onderskeie gades. Indien dit 'n regsreël is, is hierdie reël na my mening uit voeling met die realiteite van die moderne samelewing. Al hoe meer vroulike eggenotes tree tot die beroeps- en professionele mark toe en daar word selfs vanuit 'n maatskaplike milieu van hulle verwag om toe te tree. Hierdeur word die rolle van man en vrou tot 'n groot mate vermeng en is daar na my mening nie meer plek vir die simplistiese beskouing dat die man die primêre onderhoudsplig het nie.

1.4.1.4 Huishoudelike benodigdhede

Die bevoegdheid van die vrou hetsy die huwelik binne hetsy buite gemeenskap van goed (met in- of uitsluiting van die maritale mag) gesluit is om huishoudelike benodigdhede aan te koop en sodende of die gemeenskaplike of beide eggenotes se boedels aanspreeklik te hou vir die koopsom, laat onwillekeurig die vraag opkom wat die grondslag van hierdie bevoegdheid is. Die ondersoek gaan hierdie aspek in oënskou neem. Omdat die houe nie 'n onderskeid maak tussen die huwelik binne en buite gemeenskap van goed nie⁴ en of die maritale mag in- of uitgesluit is nie,⁵ word

1. In The South African Law of Husband and Wife 5e Uitg 1985 135 stel hy dit dat wat die onderhoudsplig betref man en vrou regsgeldiglik in dieselfde posisie is, maar dat prakties gesproke die man steeds die primêre onderhoudsplig het.
2. 1977 SALJ 449 449.
3. 449. Vgl ook Shanahan v Shanahan 1907 NLR 15 16, Abbott v Bergman 1922 AD 53 55, Gildenhuis v Transvaal Hindu Educational Council 1938 WLD 260 264, Christie NO v Estate Christie and Another 1956 3 SA 659 (N) 662, McKelvey v Cowan 1980 4 SA 525 (Z).
4. Reloomel v Ramsay 1920 TPD 371 379, Excell v Douglas 1924 CPD 472 476.
5. Reloomel v Ramsay 1920 TPD 371 waar geen melding gemaak word hieroor nie. So-ook in die meerderheid van die gesag hieroor vergelyk.

hierdie gevalle nie apart behandel nie. Hierdie aspek word in ons reg onder twee omstandighede bespreek te wete waar die partye saambly en waar hulle nie saambly nie.¹ Hierdie indeling word dan ook hier gevolg. Die aanspreeklikheid van die onderskeie eggenotes teenoor die derdes word buite rekening gelaat,² asook die regresreg tussen die eggenotes onderling.³

Twee vereistes moes teenwoordig wees voordat die vrou haar man kon bind vir huishoudelike benodighede naamlik 'n wettige huwelik en 'n gemeenskaplike huishouding.⁴

-
1. Vir laasgenoemde kyk I 1 4 2 1.
 2. Kyk hiervoor tans arts 17(5) en 21 van die Wet op Huweliksgoedere, Wet 88 van 1984.
 3. Vir oorsig hiervan kyk o a Hern & Co v De Beer 1913 TPD 721 724, Van Rensburg v Swersky Bros 1923 TPD 255 258, Wiebel v Wecke and Voigts 1933 SWA 123 129, Rousseau NO v Cloete 1952 3 SA 703 (K) 710, Foxcroft-Williams v Foxcroft-Williams 1960 1 PH B 5 (D), Foord v Vardy NO and Another 1967 1 SA 692 (W), Perrott-Humphrey v Perrott-Humphrey 1967 3 SA 304 (W), Whelan v Whelan 1972 4 SA 306 (W), Chouler v Chouler 1973 4 SA 215 (W), Bohlander v Bohlander 1974 2 PH B 10 (K), Engelbrecht v Engelbrecht 1974 3 SA 673 (K), Stacey v Stacey 1976 4 SA 365 (W), Halgreen v Halgreen 1977 3 SA 34 (T), Van Lear v Van Lear 1979 3 SA 1162 (W), Dys v Dys 1979 3 SA 1170 (O), Kruger v Kruger 1983 2 SA 9 (OK), H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 1e Uitg 1953 118-119, 1954 SALJ 32, B Wunsch 1954 SALJ 259, J E Scholtens 1954 Butterworths South African Law Review 183 196-197, W de Vos 1956 SALJ 70, H R Hahlo 1959 AJ 47, W de Vos 1962 AJ 144 151, W G M Seymour 1967 SALJ 396, D Pont 1967 THR-HR 366, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 3e Uitg 1969 112-113 169-170, 4e Uitg 1975 175-177, Editorial 1976 The Taxpayer 81, P Q R Boberg The Law of Persons And The Family 1977 209 e v, June Sinclair 1977 SALJ 449, Annél van Aswegen 1977 Codicillus 25, Carmen Nathan 1979 SALJ 247, June Sinclair 1980 SALJ 463, J D van der Vyver en D J Joubert Persone- En Familiereg 2e Uitg 1985 559-562, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 207-208, J C Sonnekus 1986 De Iure 325, arts 23(1), (3), (4), (6) van die Wet op Huweliksgoedere, 1984.
 4. Vgl o a Mason v Williams 1884 NLR 168 170, Grassman v Hoffman 1885 SC 282 284, Janion v Watson & Co 1885 NLR 234 236, Mason v Bernstein 1897 SC 504 505, Du Preez v Cohen Bros 1904 TS 157 160, Reloomel v Ramsay 1920 TPD 371 379, Bing and Lauer v Van der Heever 1922 TPD 279 281 284, Excell v Douglas 1924 CPD 472 476 484 485, Stern v Schattel 1935 CPD 78 80, MacNaught v Caledonian Hotel 1938 TPD 577 579 581, Clarkson v Van Rensburg 1951 1 SA 595 (T) 598 599, Oelofse v Grundling 1952 1 SA 338 (K) 341, Behr v Minister of Health 1961 1 SA 629 (SR) 630 633, Clark & Co v Lynch 1963 1 SA 183 (N) 185.

Aanvanklik was daar diegene wat die vrou se bevoegdheid gebaseer het op volmag of lasgewing. Dit het beteken dat die vrou as gevolmagtigde of lashebber van haar man opgetree het om namens hom kontrakte vir die gemeenskaplike huishouding te sluit. Hierdie magtiging is afgelei uit die bestaan van die gemeenskaplike huishouding.¹

In 1920 kom daar 'n verandering in dié siening omtrent die regsgrondslag van die bevoegdheid van die vrou om haar man se krediet te bind, terwyl hulle 'n gemeenskaplike huishouding het. In Reloomel v Ramsay² was die partye buite gemeenskap van goed getroud. Geen melding of die maritale mag in- of uitgesluit was, word gemaak nie. Regter-president Wessels gee die bevoegdheid van die vrou in hierdie woorde weer:³

"Our law assumes that a husband does not intend to worry himself about household matters such as the purchase of food-stuffs and clothing, and therefore quoad these the wife has the capacity - not the authority - to bind her husband."

As bestuurderes van die gemeenskaplike huishouding bind sy haar man se krediet kontraktueel omdat hy regtens verplig is om vir die onderhoud van die huishouding by te dra.⁴

Regter Gregorowski interpreteer die gemeneregskrywers as synde neer te lê dat die vrou die bevoegdheid verkry om haarself en haar man se boedel te bind op grond van sy stilswyende volmag.⁵

In Bing and Lauer v Van der Heever⁶ steun regter Mason vierkantig op die Reloomel v Ramsay⁷ beslissing.⁸ Selfs regter Gregorowski van Reloo=

-
1. Mason v Williams 1884 NLR 168 170, Janion v Watson & Co 1885 NLR 234 236, Pocklington v Cowey & Son 1885 NLR 118 119, Grassman v Hoffman 1885 SC 282 284, Coetzee v Higgens 1887 EDL 352 352 deur advokaat van appellant, Mason v Bernstein 1897 SC 504 505, Du Preez v Cohen Bros 1904 TS 157 160, Rautenbach v Groenewald 1911 TPD 1148 1150, Somdaka v Carroll 1912 EDL 85 87, Hern & Co v De Beer 1913 TPD 721 725.
 2. 1920 TPD 371.
 3. 377.
 4. 379. Ook regter Bristowe op 380 huldig die standpunt, desnieteenstaande die gemenereg 'n ander standpunt mag huldig, dat die huwelik self en die feit dat daar 'n gemeenskaplike huishouding is, aan die vrou hierdie bevoegdheid gee.
 5. 385-387.
 6. 1922 TPD 279.
 7. 1920 TPD 371.
 8. 281.

mel v Ramsay¹ faam kom tot ander insigte.² Die wipplankry ten aansien van die regsbasis van die vrou se bevoegdheid word voortgesit in die beslissing van Excell v Douglas.³ Nadat regter Van Zyl verwys na Reloomel v Ramsay⁴ en die interpretasie van die gemenerereg deur onderskeidelik regter-president Wessels en regter Gregorowski,⁵ kom hy tot die gevolgtrekking net soos regter-president Wessels dat die vrou hierdie kompetensie verkry as gevolg van die huwelik self en nie as gevolg van die volmag van die man nie.⁶

Regter Watermeyer ondersoek ook die gemeneregskrywers⁷ en kom net soos regter Gregorowski in Reloomel v Ramsay⁸ tot die slotsom dat die vrou as gevolmagtigde van haar man optree en nie sonder sy toestemming sy boedel kan bind nie.⁹ Volgens hom besit sy dus nie die kompetensie bloot op grond van die huwelik nie.

Op enkele uitsonderings na¹⁰ neem die meerderheid van hofbeslissings die standpunt in dat die vrou die bevoegdheid besit om haar eggenoot te bind indien daar 'n gemeenskaplike huishouding bestaan.¹¹

-
1. 1920 TPD 371.
 2. 284.
 3. 1924 CPD 472.
 4. 1920 TPD 371.
 5. 475-476. Vgl hierbo 8-9.
 6. 476.
 7. 482-483.
 8. 1920 TPD 371.
 9. 484.
 10. Thompson v Model Steam Laundry Ltd 1926 TPD 674 677 waar regter Stratford nie standpunt inneem nie, Smith v Philips 1931 OPD 107 116 - verteenwoordiging, Behr v Minister of Health 1961 1 SA 629 (SR) 633 waar regter Young die man gebonde hou op grond van verteenwoordiging, Whelan v Whelan 1972 4 SA 306 (W) 307 word nie standpunt ingeneem nie.
 11. Frame v Boyce & Co Ltd 1925 TPD 353 358, Stern v Schattel 1935 C PD 78 80, MacNaught v Caledonian Hotel 1938 TPD 577 580-581, Clarkson v Van Rensburg 1951 1 SA 595 (T) 598, Voortrekkerwinkels (Ko-operatief) Bpk v Pretorius 1951 1 SA 730 (T) 735, Oelofse v Grundling 152 1 SA 338 (K) 341, Chenille Industries v Vorster 1953 2 SA 691 (O) 699, Clark & Co v Lynch 1963 1 SA 183 (N) 185.

Die gemeenregtelike posisie word nie ontleed nie vanweë die relatief onbelangrikheid daarvan vandag sover dit die houding van beide die hofbeslissings as die skrywers verteenwoordig. Met die uitsondering van Aquilius¹ wat die gemenereg interpreteer as synde neer te lê dat die vrou alleen haar man bind op grond van sy toestemming en dat die man hierdie toestemming sonder geregtelike tussenkoms kan onttrek² erken en aanvaar die meerderheid skrywers deur my nagegaan dat die vrou haar man bind op grond van haar getroude status en die bestaan van 'n gemeenskaplike huishouding. Die man verleen dus nie aan haar volmag nie, maar sy het hierdie kompetensie indien die twee genoemde vereistes teenwoordig is.³

Die rede hoekom die verteenwoordigingstandpunt as basis vir die man se aanspreeklikheid verwerp word deur beide die hofe as die skrywers, is die feit dat die man nie "sy volmag" op eie inisiatief kan terugtrek nie.⁴ Slegs die hof kan hierdie kompetensie van die vrou ontnem.⁵

-
1. 1953 SALJ 350.
 2. 352-354.
 3. Vgl L E Hall 1935 SALJ 191 192, J W Wessels The Law of Contract in South Africa 1937 Vol 1 248 par 739 248 par 740, R W Lee 1938 THR-HR 89 93-94, J P Yeats 1944 THR-HR 206 217-219, E M Hamman 1944 THR-HR 195 198, W de Vos 1951 SALJ 424 429, J C de Wet en J P Yeats Die Suid-Afrikaanse Kontraktereg en Handelsreg 3e Uitg 1964. Hulle neem die standpunt in dat die vrou buite gemeenskap van goed getroud met insluiting van die maritale mag alleen haarself en nie haar man bind nie. (63). Sy het hierdie bevoegdheid voortvloeiende as 'n gevolg van die huwelik. Die hofbeslissings aanvaar dat die vrou ook haar man se krediet bind, en kan daar nie met hierdie redenasie van die skrywers saamgestem word nie. P Q R Boberg The Law Of Persons And The Family 1977 199-200 vn 88, J T R Gibson Wille's Principles Of South African Law 7e Uitg 1977 97-98, J C de Wet en A H van Wyk Die Suid-Afrikaanse Kontraktereg en Handelsreg 4e Uitg 1978 63, Carmen Nathan 1979 SALJ 247 257, P J J Olivier Die Suid-Afrikaanse Persone- En Familiereg 2e Uitg 1980 114, J M Silke The Law Of Agency In South Africa 3e Uitg 1981 169 170 172-174, J D van der Vyver en D J Joubert Persone- En Familiereg 2e Uitg 1985 547, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 202, A H Barnard D S P Cronjé P J J Olivier Die Suid-Afrikaanse Persone- En Familiereg 1986 198.
 4. Vgl o a Bing and Lauer v Van der Heever 1922 TPD 279 284, Chenille Industries v Vorster 1953 2 SA 691 (O) 699, Traub v Traub 1955 2 SA 671 (K), Behr v Minister of Health 1961 1 SA 629 (SR) 631, Clark & Co v Lynch 1963 1 SA 183 (N); daarenteen Reloomel v Ramsay 1920 TPD 371 376 380, MacNaught v Caledonian Hotel 1938 TPD 577. Vir 'n soortgelyke standpunt van die skrywers kyk vn 3.
 5. Kyk gesag in vn 4.

Soos reeds vermeld aanvaar die meerderheid van gesag dat die vrou as bestuurderes van die gemeenskaplike huishouding met sluiting van die huwelik, optree en dat dit 'n onveranderlike gevolg van die huwelik is.¹ Op grond van hierdie kompetensie bind die vrou haar man en haarself teenoor die derde met wie daar gekontrakteer is vir huishoudelike benodigdhede. Gibson² gee die kompetensie van die vrou mooi weer wanneer hy skryf:³

"This right of the wife to order household necessities and to bind her husband in doing so, is an inherent right which flows from marriage; the wife is the manageress of the household, and therefore a contract made by her for the purposes of the household is presumed to have been made for the benefit of both herself and her husband. The right is not based on agency,⁴ but in binding her husband, the wife acts as his agent."⁴

Dit is ook nie die onderhoudsaanspraak wat aan die vrou die bevoegdheid verleen nie, hoewel die man regtens verplig is om die gemeenskaplike huishouding te onderhou.

In Clark and Co v Lynch⁵ het respondent se vrou goedere by appellant op krediet gekoop. Respondent en sy vrou was buite gemeenskap van goed getroud en sy het ook kinders uit die vorige huwelik gehad waarvoor sy onderhoud ontvang het. Die rekening by appellant het o a huishoudelike benodigdhede ingesluit wat deur dié kinders genuttig is. Respondent ontken aanspreeklikheid toe appellant hom aanspreek vir vereffening en voer onder andere aan "... that even if they were necessities they were necessities supplied for the benefit of his wife's minor children by a former marriage and that the father of these children paid his wife an allowance for their upkeep."⁶

Regter James aanvaar nie hierdie verweer nie maar voeg by dat "(t)his does not mean that he is under an obligation generally to maintain his stepchildren. It is simply an obligation which arises out of the fact that a joint household has been set up."⁷

1. Vergelyk die gesag reeds na verwys.
2. Wille's Principles Of South African Law 7e Uitg 1977.
3. 97.
4. As gesag vir hierdie stelling verwys hy na o a Reloomel v Ramsay 1920 TPD 371 en Excell v Douglas 1924 CPD 472. Dit is dan ook die groot kritiek teen J C de Wet en J P Yeats Die Suid-Afrikaanse Kontraktereg en Handelsreg 3e Uitg 1964 63 waar hulle meen dat die vrou buite gemeenskap van goed net haarself en nie haar man bind nie. Dit is lynreg teen die standpunt van ons howe. Vgl hierbo 9 vn 11.
5. 1963 1 SA 183 (N).
6. 183-184.
7. 186.

Die beginsels wat geld by 'n onderhoudsaanspraak en verpligting geld nie by die aankoop van huishoudelike benodigdhede vir 'n gemeenskaplike huishouding nie. Dit gaan hand aan hand met die standpunt dat jy nie as verweer kan opper dat die vrou met 'n redelike toelaag voorsien is nie.¹ Indien die bevoegdheid op die onderhoudsverpligting berus het, moes beide die verweer dat die kinders nie respondent se kinders was nie of dat sy van 'n redelike toelaag voorsien is, geslaag het.²

In die lig van bogemelde uiteensetting is die feit dat die partye getroud is en dat daar 'n gemeenskaplike huishouding bestaan, die verklaring dat die vrou die bevoegdheid besit om haar en haar eggenoot te bind vir huishoudelike benodigdhede hetsy die partye binne hetsy buite gemeenskap van goed getroud is en hetsy die maritale mag in- of uitgesluit is.³

1.4.1.5 Handhawing van die onderhoudsaanspraak teenoor derdes⁴

1.4.1.5.1 Inleiding

Die studie ten aansien van die onderhoudsaanspraak tussen eggenotes stante matrimonio sal onvolledig wees as daar nie ook gewys word op die handhawing van hierdie aanspraak teenoor derdes wat skuldiglik hierop inbreuk maak nie.⁵

1. Vgl ook Reloomel v Ramsay 1920 TPD 371 377-378.
2. Die verskil tussen vir wie en wat huishoudelike benodigdhede is en die onderhoudsaanspraak word ook erken in Whelan v Whelan 1972 4 SA 306 (W) 307, Stacey v Stacey 1976 4 SA 365 (W) 367, Chamani v Chamani 1979 4 SA 804 (W) 806. Kyk ook W G M Seymour 1967 SALJ 396 399, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 212.
3. Tans met die afskaffing van die maritale mag deur Wet 88 van 1984 bepaal beide arts 17 en 23 dat die partye gesamentlik en afsonderlik teenoor derdes aanspreeklik is vir huishoudelike benodigdhede waar daar 'n gesamentlike huishouding is.
4. Die regsposisie van toepassing op Swartes wat 'n huwelik ooreenkomstig stangebruike gesluit het, word nie behandel nie. In hierdie verband kyk N J J Olivier in medewerking met N J J Olivier (Jnr) en W H Olivier Die Privaatreg van die Suid-Afrikaanse Bantoetaal-sprekendes 1981 381-400, C J Davel Die Dood Van 'N Broodwinner As Skadevergoedingsoorsaak 1984 419-435.
5. Vgl in die algemeen W Pollak 1931 SALJ 191, P J Kotze 1956 THR-HR 186, N J van der Merwe 1964 AJ 82, R G McKerron The Law of Delict 7e Uitg 1971 149-159, N J van der Merwe en S J Mynhardt 1971 THR-HR 308, P Q R Boberg 1971 SALJ 423, C J Davel Die Dood Van 'N Broodwinner As Skadevergoedingsoorsaak 1984 399-619, N J van der Merwe en P J J Olivier Die onregmatige daad in die Suid-Afrikaanse reg 5e Uitg 1985 329-349, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 145-148.

Die doel van hierdie ondersoek is om te kyk na die omstandighede waaronder 'n onderhoudsaanspraak tussen eggenotes teenoor 'n derde wat hierop skuldiglik inbreuk maak, gehandhaaf word. Die ondersoek word toegespits op die onderhoudsaanspraak wat die aksie onderlê.

1.4.1.5.2 Spesifieke gevalle

1.4.1.5.2.1 Dood van die broodwinner

Die gemeneregskrywers het aan afhanklikes 'n aksie teenoor 'n derde gegee wat op skuldige wyse die broodwinner gedood het.¹

Hierdie aksie word ook in die moderne Suid-Afrikaanse reg erken² en is tot die beskikking van hetsy die weduwee hetsy die wewenaar.³

Sekere vereistes word gestel voordat die gevraagde regshulp verleen sal word. Vervolgens wy ek die aandag aan hierdie vereistes watspesifiek die onderhoudsaanspraak ten grondslag lê.

1.4.1.5.2.1.1 Die regsplig tot onderhoud

Die houe stel dit as vereistes vir 'n geslaagde beroep op regshulp dat daar 'n regsplig tot die verskaffing van onderhoud aan afhanklikes moes bestaan het.⁴

1. A Matthaeus II De Criminibus ad Lib XLVII et XLVIII Dig Commentarius 1644 48 5 7 5 en 11, S van Groenewegen vander Made Tractatus de Legibus Abrogatis et inusitatis in Hollandia Vicinisque Regionibus 1669 ad Inst 4 5 1 2, A Vinnius In quatuor libros Institutionum Imperialium Commentarius Academicus et Forensis 1709 ad Inst 4 3 1, H de Groot Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid 1767 3 33 2 en 5, S van Leeuwen Het Roomsche Hollandsch Recht aantekening C W Decker 1780 4 3 34 15, J van der Linden, Rechtsgeleerd, Practicaal en Koopmans Handboek, ten dienste van Regters, Praktizijns, Kooplieden en allen, die een algemeen overzicht van Regtskennis verlangen 1806 1 16 2.
2. Steenkamp v Steenkamp 1907 TS 980 985, Union Government v Warneke 1911 AD 657 663, C J Davel Die Dood Van 'N Broodwinner As Skadevergoedingsoorsaak 1984 444-445 en gesag daar genoem.
3. Kyk vn 2.
4. Vgl o a Steenkamp v Juriaanse 1907 TS 980 985, Union Government v Warneke 1911 AD 657 666 672, Waterson v Maybery 1934 TPD 210 214-215, Gildenhuis v Transvaal Hindu Educational Council 1938 WLD 260 262, Evans v Shield Insurance Co Ltd 1980 2 SA 814 (A) 838-839, McKelvey v Cowan NO 1980 4 SA 525 (Z) 526. Kyk ook W Pollak 1931 SALJ 191 196, N J van der Merwe 1964 AJ 82 84, N J van der Merwe en P J J Olivier Die onregmatige daad in die Suid-Afrikaanse reg 5e Uitg 1985 330-332.

Dit is dan om hierdie rede dat Davel¹ die regsplig tot onderhoud as 'n konstituetiewe element van die aksie beskou.

Benewens die feit dat daar 'n regsplig tot onderhoud moet bestaan moes hierdie plig ex lege ontstaan het en weier die howe 'n uitbreiding van die regsplig om ook kontraktuele regspligte in te sluit.²

So beskou sou 'n mens van oordeel wees dat omdat die grondslag die skending van 'n onderhoudsaanspraak van die benadeelde is,³ die benadeelde ook die party is teenoor wie die delik gepleeg word. Ons howe sien dit nie so nie en hou vol dat hoewel die benadeelde die aksie in eie reg verwerf en dit nie 'n aksie is wat ten behoeve van die afgestorwene se boedel gebring word nie, word die delik teenoor die oorledene gepleeg.⁴ Die howe tipeer hierdie aksie as die actio legis Aquilliae maar dat dit sui generis is omdat, hoewel die delik teenoor die oorledene gepleeg is, die benadeelde eggenoot die reg kry om haar skade te verhaal.⁵

Teen hierdie opvatting bestaan daar kritiek en wil die regswetenskaplikes hierdie aksie suiwer as 'n actio legis Aquiliae sien sodat die delik regstreeks teenoor die benadeelde gepleeg word.⁶

1. Die Dood Van 'N Broodwinner As Skadevergoedingsoorsaak 1984 417.
2. Vgl Nkabinde v S A Motor and General Insurance Co Ltd 1961 1 SA 302 (N) 304. Vir kritiek teen hierdie beskouing kyk N J van der Merwe en P J J Olivier Die onregmatige Daad in die Suid-Afrikaanse reg 5e Uitg 1985 331-332, C J Davel Die Dood Van 'N Broodwinner As Skadevergoedingsoorsaak 1984 435-439 en gesag daar.
3. Steenkamp v Juriaanse 1907 TS 980 985, Union Government v Warneke 1911 AD 657 666 672, Waterson v Maybery 1934 TPD 210 213-214, Oosthuizen v Stanley 1938 AD 322 327, Gildenhuys v Transvaal Hindu Educational Council 1938 WLD 260 262, Glaser v Millward 1949 2 SA 853 (W) 862-863, Vaughan v SANTAM 1954 3 SA 667 (K) 669-670, SANTAM v Fondo 1960 2 SA 467 (A) 472, Evins v Shield Insurance Co Ltd 1980 2 SA 814 (A) 839.
4. Jameson's Minors v Central South African Railways 1908 TS 575 584-585, Union Government v Warneke 1911 AD 657 664, Millward v Glaser 1949 4 SA 931 (A) 941, SANTAM v Fondo 1960 2 SA 467 (A) 472, Evins v Shield Insurance Co Ltd 1980 2 SA 814 (A) 837.
5. Vgl vn 4.
6. A M Conradie 1943 THR-HR 133 149, C G van der Merwe 1971 De Rebus 309 312, C J Davel Die Dood Van 'N Broodwinner As Skadevergoedings-oorsaak 1984 402-406, N J van der Merwe en P J J Olivier Die onregmatige daad in die Suid-Afrikaanse reg 5e Uitg 1985 342-348. P Q R Boberg 1971 SALJ 423 erken net soos van der Merwe en Olivier (347-348) dat die Wysigingswet op die Verdeling van Skadevergoeding, Wet 58 van 1971 moontlik hierdie anomalie verwyder het, maar sê (452) dat die Wet nie die positiefregtelike posisie verander het nie.

1.4.1.5.2.1.2 Vermoenskade

Hoewel die grondslag vir die aksie dus die onderhoudsaanspraak van die afhanklike (benadeelde) is,¹ sal die aksie eers kan slaag wanneer die benadeelde vermoenskade² kan bewys.³ Bestaan daar dus geen behoefte aan onderhoud nie en of kon die oorledene dit nie voorsien het nie, sal die eis ook misluk. Indien die oorledene nie 'n broodwinner was nie sal die eis ook nie slaag nie.⁴

Indien 'n kontraktuele regsplig⁵ beskerm sou word sal dit beteken dat slegs skade bewys moet word, sonder dat dit benodig is.⁶

1.4.1.5.2.2 Nie-noodlottige besering van broodwinner

1.4.1.5.2.2.1 Posisie voor die Wet op Verdeling van Skadevergoeding, 1956⁷

Word die broodwinner nie noodlottig beseer nie, maar as gevolg van die besering neem sy verdienvermoë af, het die vraag ontstaan of die benadeelde (afhanklike) eggenoot 'n aksie teenoor die derde kan instel vir verlies van onderhoud. In Abbott v Bergman⁸ staan appèlregter De Villiers 'n eis toe aan 'n man wie se vrou nie noodlottig beseer is nie, maar nie meer haar dienste in 'n sakeonderneming kon bied nie.⁹ Die skending van die regs aanspraak op hulp en bystand, fundeer hierdie eis.¹⁰

-
1. Hierbo I 1 4 1 5 2 1 1 14.
 2. Kyk C J Davel Die Dood Van 'N Broodwinner As Skadevergoedingsoorsaak 1984 440 vir die begrip vermoenskade.
 3. United Building Society v Matiwane 1933 EDL 280 284-285, Waterson v Maybery 1934 TPD 210 214-215, Gildenhuis v Transvaal Hindu Educational Council 1938 WLD 260 262.
 4. Steenkamp v Juriaanse 1907 TS 980 985.
 5. I 1 4 1 5 2 1 1 14.
 6. Die onderhoudsplig waarna ek verwys moet nie verwar word met die plig wat beide eggenotes het om by te dra tot die gemeenskaplike huishouding nie. Kyk I 1 4 1 4 12.
 7. Wet 34 van 1956 soos gewysig deur art 1 van die Wysigingswet op Verdeling van Skadevergoeding, Wet 58 van 1977 en Wet op Huweliks= goedere, Wet 88 van 1984.
 8. 1922 AD 53.
 9. 56.
 10. Vgl Plotkin v Western Assurance Co Ltd and Another 1955 2 SA 385 (W) 393-394 waar regter Ramsbottom 'n soortgelyke eis toestaan. Die huweliks goederebedeling het nie 'n invloed op hierdie eis nie (393).

In De Vaal v Messing¹ was die broodwinner beseer en sy verdienvermoë het met 75% afgeneem. Sy vrou en kinders stel 'n eis in vir verlies aan onderhoud. Regter Greenberg wys die eis van die hand.² Dit dien vermeld te word dat in hierdie geval dit nie gehandel het oor die skending van 'n regs aanspraak om hulp en bystand nie, maar oor die skending van 'n onderhoudsaanspraak. Regter Ramsbottom³ verklaar die tweespalt tussen Abbot v Bergman⁴ aan die een kant en De Vaal v Messing⁵ aan die ander kant, met verwysing na De Vaal v Messing⁶ so:⁷

"What the case decided was that when the breadwinner has received non-fatal injuries through the negligence of another the dependants have no action because (a) if the breadwinner has an action himself he can recover full damages and the dependants suffer no loss and (b) if the breadwinner's action is barred by his own contributory negligence it would be anomalous to allow a person by his own contributory negligence to 'create in favour of his dependants a cause of action that would not exist in the absence of such negligence.'"

N J van der Merwe en P J J Olivier⁸ is van mening dat die eis namens die kinders moes geslaag het.⁹ Wat die vrou se eis betref aanvaar hulle dat dit moes misluk het, maar om ander redes. Hulle maak 'n onderskeid tussen die posisie waar die huwelik binne gemeenskap van goed gesluit is en waar die huwelik buite gemeenskap van goed gesluit is.¹⁰ In eersgenoemde geval kan die eis nie slaag nie omdat daar 'n gemeenskaplike boedel bestaan wat 'n gemeenskaplike boedelskade verteenwoordig en as die man nie die skade kan verhaal nie, dan ook nie die vrou nie.¹¹ Is hulle buite gemeenskap van goed getroud is die skade van die een eggenoot nie regtens die skade van die ander nie,

1. 1938 TPD 34.

2. 41.

3. Plotkin v Western Assurance Co Ltd and Another 1955 2 SA 385 (W).

4. 1922 AD 53.

5. 1938 TPD 34.

6. 1938 TPD 34.

7. 391.

8. Die onregmatige daad in die Suid-Afrikaanse reg 5e Uitg 1985.

9. 334.

10. 334.

11. 334.

en behoort in so 'n geval die aksie te slaag.¹ Die gemeenskaplike boedel het dus tot gevolg dat 'n benadeelde eggenote in hierdie omstandighede geen onafhanklike skade kan bewys nie.

1.4.1.5.2.2.2 Posisie onder die Wet op Verdeling Van Skadevergoeding,
1956²

N J van der Merwe en P J J Olivier³ is van mening dat artikel 2(1E) van die Wet op Verdeling van Skadevergoeding⁴ nou onomwonde aan 'n benadeelde eggenoot getroud buite gemeenskap van goed op grond van die beseering van 'n broodwinner, 'n aksie teenoor 'n derde gee vir vergoeding aan verlies op onderhoud. Die standpunt soos vergestalt in De Vaal v Messing⁵ is van die baan en op gelyke voet geplaas met 'n aksie waar die broodwinner gedood is. Boberg⁶ hoewel hy toegee dat die standpunt van Van der Merwe⁷ die logiese standpunt is en die bepalings van artikel 2(1B) wyd genoeg is om dit in te sluit "the present writer submits that the courts will construe the provision as dealing only with cases in which plaintiff already had a remedy at common law."⁸ Op 453 voetnoot 51 merk Boberg egter oor die standpunt in die hoofteks so op:

"It is still, of course, open to a higher court or a court of co-ordinate jurisdiction to hold that the decision in De Vaal's case (.....) was incorrrect, and that the common law does indeed recognize the action."⁹

Dit is my submissie dat uit die bewoording van die Wet¹⁰ die standpunt

-
1. 334-335. Ook H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 146.
 2. Wet 34 van 1956 soos gewysig deur die Wysigingswet op Verdeling van Skadevergoeding, Wet 58 van 1971 en Wet op Huweliksgoedere, Wet 88 van 1984.
 3. Die onregmataige daad in die Suid-Afrikaanse reg 5e Uitg 1985 337-338.
 4. Wet 34 van 1956, Sub-artikel (1B) ingevoeg deur art 1(a) van Wysigingswet op Verdeling van Skadevergoeding, Wet 58 van 1971.
 5. 1938 TPD 34 hierbo 16-17.
 6. 1971 SALJ 423 453.
 7. Die onregmatig daad in die Suid-Afrikaanse reg 5e Uitg 1985 337-338 hierbo 17.
 8. 453.
 9. Van dieselfde oordeel is C G van der Merwe 1971 De Rebus 309 311-312.
 10. Art 2(1B) van die Wet op Skadevergoeding 1956.

deur Van der Merwe¹ die aanneemlike standpunt is en dat Boberg en C G van der Merwe² ook huiwerig is in die standpunt deur hulle gestel.³ Die posisie by die huwelik binne gemeenskap van goed is egter anders en bly De Vaal v Messing⁴ die geldende reg. Benewens die feit dat die huweliksgoederebedeling as rede hiervoor aangegee word⁵ is die bepalings van artikel 2(1B) en die voorbehoudsbepaling in artikel 2(6)(a) van die Wet op Verdeling van Skadevergoeding, 1956, alleenlik van toepassing op huwelike gesluit buite gemeenskap van goed.⁶ Die toepaslike bepalings in die Wet op Huweliksgoedere, 1984,⁷ wat die posisie onder die Wet op Verdeling van Skadevergoeding, 1956 beïnvloed, raak geensins hierdie aspek nie.⁸

1.4.2 Onderhoud stante matrimonio waar die eggenotes nie saambly nie

1.4.2.1 Huishoudelike benodigdhede⁹

Word die gemeenskaplike huishouding beëindig moet daar logieserwys die afleiding gemaak word dat die vrou die bevoegdheid om haar man te verbind om huishoudelike benodigdhede aan te koop, verloor.¹⁰

1. N J van der Merwe en P J J Olivier Die onregmatige daad in die Suid-Afrikaanse reg 5e Uitg 1985 337-358.
2. 1971 De Nebus 309 311-312.
3. Hierbo 17 en 17 vn 9.
4. 1938 TPD 34.
5. Hierbo 16.
6. N J van der Merwe en P J J Olivier Die onregmatige daad in die Suid-Afrikaanse reg 5e Uitg 1985 338.
7. Arts 18 19 33.
8. Vgl June D Sinclair 'n Inleiding tot die Wet op Huweliksgoedere 1984 vertaal deur Coenraad Visser 1984 31-36, N J van der Merwe en P J J Olivier Die onregmatige daad in die Suid-Afrikaanse reg 5e Uitg 1985 xiii-xiv oor die effek van hierdie artikels in ander verband as dié onder bespreking.
9. Vir 'n bespreking van die regsgrondslag van die vrou se bevoegdheid om haar man te bind vir huishoudelike benodigdhede waar daar 'n gemeenskaplike huishouding is, kyk I 1 4 1 4.
10. Vgl o a Excell v Douglas 1924 CPD 472 477 484 485, Behr v Minister of Health 1961 1 SA 629 (SR) 633-634, J P Yeats 1944 THR-HR 206 219, P Q R Boberg The Law Of Persons And The Family 1977 202, J C de Wet en A H van Wyk Die Suid-Afrikaanse Kontrakereg en Handelsreg 4e Uitg 1978 66-68, J D van der Vyver en D J Joubert Persone-En Familiereg 2e Uitg 1985 548, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 208.

Hierbo¹ het dit ook duidelik geblyk in die gesag aangehaal dat die vrou die bevoegdheid gehad het om haar man kontraktueel teenoor die derde te verbind sonder dat sy as sy gevolmagtigde opgetree het.

Hoewel sy die bevoegdheid verloor beteken dit nie dat waar die maritale mag uitgesluit is, sy nie handelingsbevoegd is nie. Sy kan steeds haar eie boedel bind en waar hulle binne gemeenskap van goedere getroud is, die gemeenskaplike boedel in terme van die Wet op Huweliksgoedere, 1984, hoewel artikel 17 nie meer van toepassing is nie omdat daar nie 'n gemeenskaplike huishouding is nie. Die enigste manier om die man onder hierdie omstandighede kontraktueel aanspreeklik te maak teenoor die derde is as sy volmag het om hom te bind. Hierdie volmag verleen aan haar nie 'n kompetensie nie maar alleenlik magtiging.

Het sy nie die man se volmag nie het sy geen bevoegdheid om haar man kontraktueel teenoor derdes aanspreeklik te hou nie. Die man kan wel teenoor die derde in sekere gevalle aanspreeklikheid opdoen op grond van verryking, of saakwaarneming, maar dit beteken nie dat die vrou 'n kompetensie besit om haar man aanspreeklik te hou nie, maar is bloot die ontstaan van 'n vorderingsreg volgens algemene beginsels, buiten kontrak. Met hierdie agtergrond oor die algemene beginsels van toepassing is dit insiggewend om te kyk hoe die Howe hierdie aangeleentheid behandel het. Daar word hoofsaaklik twee standpunte aangetref.

In die eerste plek word die standpunt aangetref wat die man kontraktueel aanspreeklik hou teenoor die derde op grond van die volmag wat hy aan sy vrou verleen het om hom kontraktueel te verbind.²

In Grassman v Hoffman³ sê hoofregter De Villiers dat waar daar 'n gemeenskaplike huishouding bestaan daar die stilswyende volmag aan die vrou verleen word om haar man kontraktueel teenoor die derde te verbind. Word die huishouding opgeskort word die argument deur die regsvertegenwoordiger gevoer, is daar geen ruimte om so 'n volmag te konstrueer nie. In antwoord hierop meen hoofregter De Villiers dat daar geen rede in hierdie saak bestaan waarom dit aangeneem moet word dat die volmag te=

1. I 1 4 1 4.

2. Grassman v Hoffman 1885 SC 282 284, Janion v Watson & Co 1885 NLR 234 236-237, Rabier & Co v Algar 1914 NPD 420 421-422, Reloomel v Ramsay 1920 TPD 371 387-388, Bing and Lauer v Van der Heever 1922 TPD 279 284-285, Excell v Douglas 1924 CPD 472 480 483 484.

3. 1885 SC 282.

ruggetrek is nie.¹

In Excell v Douglas² sê regter Young dat waar partye apart woon die man alleenlik kontraktueel aanspreeklik kan wees indien hy volmag aan sy vrou gegee het om hom te verbind.³ Die man kan egter ook aanspreeklikheid opdoen op grond van quasi kontrak⁴ en wel indien die vrou 'n onderhoudsaanspraak het.⁵ Laasgenoemde stelling impliseer dat die vrou geen bevoegdheid besit om naer man kontraktueel teenoor die derde te verbind nie. Aanspreeklikheid van die man word volgens die algemene beginsels van verryking vasgestel onderhewig daaraan of 'n onderhoudsaanspraak bestaan al dan nie. Word die gemeenskaplike huishouding opgehef sê regter Young verval die stilswyende volmag om hom kontraktueel te verbind.⁶ In hierdie lig beskou beteken dit dat selfs ook waar daar 'n gemeenskaplike huishouding is die vrou nie die kompetensie het om haar man te verbind nie, maar dat sy stilswyende magtiging het soos ook aan 'n minderjarige verleen kan word.

Van dieselfde oordeel is Lee.⁷ Hy gaan egter van die standpunt uit dat waar die gemeenskaplike huishouding opgehef is sonder enige skuld aan die kant van die vrou of op grond van ooreenkoms die vrou "agency of necessity" het om haar man teenoor die derde te verbind, indien hy nie sy onderhoudsplig nakom nie.⁸

Die beswaar teenoor hierdie standpunt van ons howe is na my mening daarin geleë dat die vrou nie tydens die gemeenskaplike huishouding as gevolmagtigde van haar man optree nie omdat hy dan hierdie volmag na willekeur kan terugtrek wat ons howe nie aanvaar nie.⁹

Om hierdie rede kan die voortsetting van die volmagteorie ook nie na opheffing van die gemeenskaplike huishouding gehandhaaf word nie.

Die ander standpunt verleen aan die vrou die kompetensie om haar man

1. 284.
2. 1924 CPD 472.
3. 480.
4. 480.
5. 481.
6. 484.
7. 1938 THR-HR 89 95.
8. 95-96.
10. Hierbo 10.

kontraktueel te verbind indien sy 'n onderhoudsaanspraak het, wat weer op sy beurt afhang van die gedrag van die party wat die opheffing bewerkstellig het. Het beide hiertoe ooreengekom bly die aanspraak geld. Word die vrou egter van onderhoud voorsien deur die man het sy ook nie die bevoegdheid nie.¹

Dit dien benadruk te word dat in die sake,² die man telkens kontraktueel gebonde gehou is teenoor die derde. Hierdie benadering staan voor dat by beëindiging van die gemeenskaplike huishouding, die kompetensie van die vrou wat berus op bestuurderes van die gemeenskaplike huishouding,³ vervang word met 'n kompetensie wat berus op die onderhoudsaanspraak van die vrou teenoor haar man. Bestaan hierdie aanspraak bind sy haar man kontraktueel teenoor die derde. Bestaan die aanspraak nie, het sy geen kompetensie nie.

Daar is naas hierdie standpunt (en laasgenoemde standpunt is na my mening ook die aanvaarde standpunt in ons reg) ook 'n standpunt wat voorstaan dat die vrou haar bevoegdheid verloor by beëindiging van die gemeenskaplike huishouding, maar wat aan die derde tog 'n aanspraak teenoor die man gee wat berus op verryking⁴ of saakwaarneming,⁵ indien die vrou 'n onderhoudsaanspraak teenoor haar man het. Hoewel die gesag in hierdie vorige twee voetnote dus van mening is dat die vrou haar bevoegdheid heeltemal verloor en die man se boedel net soos 'n minderjarige kan bind indien eersgenoemde se boedel verryk is, is hierdie sake na my mening slegs obiter dicta op hierdie regspunt omdat in geeneen van hulle die beginsels wat hierdie regsfigureten grondslag lê, toegepas is nie.

Ek wil dan die afleiding maak dat ons regspraak tans die standpunt huldig dat by beëindiging van die huishouding die vrou noodsaaklikhede

-
1. Coetzee v Higgins 1887 EDL 352 353, Bing and Lauer v Van der Heever 1922 TPD 279 282, Excell v Douglas 1924 CPD 472 477-478, Gammon v McClure 1925 CPD 137 139-140, MacNaught v Caledonian Hotel 1938 TPD 577 581, Oelofse v Grundling 1952 1 SA 338 (K) 341, Behr v Minister of Health 1961 1 SA 629 (SR) 633, Stacey v Stacey 1976 4 SA 365 (W) 371.
 2. Kyk vn 1.
 3. Vgl I 1 4 1 4.
 4. Vgl Excell v Douglas 1924 CPD 472, hierbo 20, Gammon v McClure 1925 CPD 137 139, Oelofse v Grundling 1952 1 SA 338 (K) 341.
 5. Behr v Minister of Health 1961 1 SA 629 (SR) 630.

vir haar mag aankoop en haar man kontraktueel daarvoor verbind teenoor die derde indien sy 'n onderhoudsaanspraak het. Die feit dat sy haar man kontraktueel bind, plaas die bevoegdheid nou op gelyke voet met haar bevoegdheid tydens die bestaan van die gesamentlike huishouding hoewel die basis vir die bevoegdheid nou nie meer die feit is dat sy die bestuurderes van die huishouding is nie, maar die onderhoudsaanspraak wat sy mag hê. In beide gevalle het sy die kompetensie. Hierdie benadering van die hof egter nie kritiek van die akademië vrygespring nie. Hoewel almal dit eens is dat die vrou 'n onderhoudsaanspraak teenoor haar man het waar die huishouding deur die man se skuld of op grond van ooreenkoms beëindig is, huldig sommiges die standpunt dat die man in hierdie gevalle alleenlik quasi kontraktueel gebonde is en dat die vrou haar bevoegdheid verloor het.¹

Hierdie standpunt is regswetenskaplik suiwer² maar soos reeds aangetoon, na my mening in enkele gevalle in obiter dicta goedgekeur.³

Die feit dat die derde alleenlik 'n vorderingsreg teenoor die man het indien die vrou 'n onderhoudsaanspraak het, plaas die derde in 'n posisie waar hy oorgelaat word aan die feitelike vraag: wie verantwoordelik was vir die huweliksgeskil. Hierdie toedrag van sake vind nie byval by sommige skrywers nie en huldig die standpunt dat hetsy die huishouding opgehef is hetsy die huishouding nie opgehef is nie, die vrou weens haar huwelikstatus hierdie kompetensie het om die man teenoor die derde aanspreeklik te hou. Indien die vrou oorsaak was vir die opheffing van die huishouding dan kan die man haar bevoegdheid laat wegneem deur aansoek by die hof te doen.⁴

-
1. J P Yeats 1944 THR-HR 206 219-221, P Q R Boberg The Law Of Persons And The Family 1977 200, 200 vn 88, J C de Wet en A H van Wyk Die Suid-Afrikaanse Kontraktereg en Handelsreg 4e Uitg 1978 66-68 veral 68 vn 102, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 209 209 vn 126.
 2. Hierbo 19.
 3. Hierbo 21 vn 3 en 4.
 4. J C de Wet en J P Yeats Die Suid-Afrikaanse Kontraktereg en Handelsreg 3e Uitg 1964 61-62. In die 4e uitgawe huldig die skrywers 'n ander standpunt. Kyk hierbo 18 vn 10. P J J Olivier Die Suid-Afrikaanse Persone- En Familiereg 2e Uitg 1980 117-118, J M Silke The Law of Agency In South Africa 3e Uitg 1981 178-179, A H Barnard D S P Cronjé en P J J Olivier Die Suid-Afrikaanse Persone- En Familiereg 1986 199. Na my mening is dit ook die standpunt wat Joubert voorstaan in J D van der Vyver en D J Joubert Persone- En Familiereg 2e Uitg 1985 548-550. Hy plaas die man se aanspreeklikheid nie op verryking of saakwaarneming nie maar op kontrak vanweë die feit dat ons hof nie die beginsels van bogemelde figure toepas nie. Kyk 550.

Benewens die bovermelde voordeel¹ wat hierdie standpunt voorstaan, wys June Sinclair² op 'n verdere anomalie wat die standpunt van die Howe meebring, gesien in die lig van artikel 7(2) van die Wet op Egskeiding, 1979. Hierdie artikel bring mee dat die toekenning van onderhoud by egskeiding nie meer berus op die onskuld van die applikant nie. Dit bring mee dat 'n geskeide vrou hoewel skuldig aan die egskeiding ook geregtig kan wees op onderhoud. Vervul die man nie die onderhoudsbevel nie kan die vrou hom aanspreeklik hou teenoor 'n derde wat haar van onderhoudsmiddele voorsien het. Voor egskeiding sal sy dit egter nie kan doen nie.³

Hoewel hierdie standpunt heelwat meriete het sover dit derdes aangaan, het ons Howe dit nie in hierdie mate toegepas nie. Na my mening het die afskaffing van die maritale mag⁴ hierdie tekortkominge by die huwelik binne gemeenskap van goed uitgeskakel, maar geld dit nog steeds vir die huwelik buite gemeenskap van goed, en is dit jammer dat die wetgewer nie in beide artikels 17(5) en 23(5) van die Wet op Huweliks= goedere, 1984, die woordjie "gesamentlike" uitgelaat het nie.

Tans word die aanspreeklikheid van die man, vir lewensmiddele aan sy vrou verskaf wat apart van hom woon, gefundeer op laasgenoemde se onderhoudsaanspraak en hiermee volstaan ek. Dit is nog 'n vergestaltung van die erkenning van die onderhoudsaanspraak stante matrimonio.

1.4.2.2 Geregtelike Skeiding

1.4.2.2.1 Inleiding

Die gedagte is om kortliks te wys op die onderhoudsaanspraak tydens 'n bevel van geregtelike skeiding. Die gronde vir so 'n bevel en die gevolge van die bevel, buiten die onderhoudskwessie laat ek buite bespreking. Dit dien daarop te let dat hierdie bespreking bloot om volledigheidshalwe kortliks vermeld word en tot 'n groot mate bloot regshistoriese waarde het, aangesien geregtelike skeidingsbevele deur artikel 14 die Wet op Egskeiding, 1979, afgeskaf is.

-
1. Hierbo 22.
 2. 1981 SALJ 89.
 3. 95.
 4. Hoofstuk II van die Wet op Huweliks= goedere, 1984.

1.4.2.2.2 Die Gemene Reg

Van Bijniershoek¹ en Lybrechts² beweer dat 'n bevel van geregtelike skeiding soos bekend in die reg van hulle tyd nie in die Romeinse Reg bestaan het nie en hierby volstaan ek.

Gesag vir die erkenning van die onderhoudsaanspraak onder 'n geregtelike skeidingsbevel bestaan by die meeste van die Romeins-Hollandse skrywers en vonnisverslae van hierdie tyd, indien die aanspraakmaker die onskuldige party is sover dit die skeiding aangaan.³

Onderhoud is alleenlik verskuldig indien die onskuldige aanspraakmaker nie haar ingebringe goed terug ontvang het by skeiding nie of die opbrengs hiervan te min is om van te leef of niks het nie.⁴

Die onskuldige aanspraakmaker is ook nie geregtig op onderhoud indien die pligtige nie middele het om die onderhoud te voorsien nie.⁵

Indien die onskuldige aanspraakmaker uit eie arbeid genoegsaam kan verdien en behoort te werk, is sy ook nie geregtig op onderhoud nie.⁶

-
1. Jcti et Praesidis, Quaestionum Juris Privati 1744 2 8 265-267.
 2. Redeneerd Verhoog over't Notaris Ampt 4e Druk 1e Deel 1758 12 v 18 179.
 3. H Brouwer De Iure Connubiorum Apud Batavos Recepto, Libri Duo. In Quibus Iura Naturae, Divinum, Civile, Canonicum, Prout De Nuptiis Agunt, Referuntur, Expenduntur, Explicantur 1665 2 29 20, A van Wesel Tractatus de Connubiali Bonorum Societate et Pactis Dotalibus 1674 Tr 2 Cap 4 vn 41, U Huber Hedendaegse Rechtsgeleertheit, soo elders, als in Frieslandt gebruikelyk 4e Druk 1742 1 6 19, A Lybrechts Redeneerd Verhoog over't Notaris Ampt 4e Druk 1758, 12n 24 183, FLKersteman Academie der Jonge Praktizyns of Beredeneerde Consideratien over de Theorie en de Praktycq 1765 162-163, Hollandsch Rechtsgeleert Woorden-Boek 1768 s v "alimentatie" 12, Aanhangzel tot het Hollandsch Rechtsgeleert Woorden-Boek 1773 s v "Seperatie van Tafel en Bed" 1070, Grave van Nassau La Leck Algemeen Beredeneerd Register op alle de Voornaamste Rechtsgeleerde Advysen Consultatien Advertissemerten Decisien Observatien en Sententien 1776 s v "alimentatie" 37-38, I van den Berg Nederlands Advys-Boek inhoudende verscheidene Consultatien en Advysen van voornaame Rechtsgeleerden in Nederland 2e Druk 1781 Deel 1 Cons 80, S van Leeuwen Censura Forensis vertaal deur W P Schreiner 1883 1 1 15 19.
 4. Vgl gesag in vn 3. Kyk ook H de Groot Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid aantekeninge deur W Schorer 1767 1 5 20 vn 30.
 5. Kyk gesag in vn 3.
 6. Vgl gesag vn 3.

Indien die aanspraakmaker skuldig is ten opsigte van die skeidingsbevel behoort haar ingebringde goed (en hier gaan dit oor die huwelik binne gemeenskap van goed) aan haar teruggelewer te word vir lewensonderhoud, maar is op geen addisionele onderhoud geregtig nie.¹

Telkens word daar na die aanspraakmaker as die vrou verwys, maar daar is 'n aanduiding dat ook die man as onskuldige op onderhoud aanspraak kan maak.²

Vervolgens word die Suid-Afrikaanse reg in oënskou geneem.

1.4.2.2.3 Die Suid-Afrikaanse reg

Net soos die Romens-Hollandse reg, erken ook die Suid-Afrikaanse reg 'n onderhoudsaanspraak tydens geregtelike skeiding.³

Meningsverskil het bestaan of 'n "skuldige" eiser ook aanspraak kon maak op onderhoud. Sommige gewysdes huldig die standpunt dat die skuldige kan slaag met 'n aksie vir geregtelike skeiding en ook geregtig is op onderhoud.⁴

-
1. Consultatien Advysen en Advertissemerten, gegeven en geschreven by verscheiden treffelijke Rechtsgeleerden in Holland en Elders 1689 Dee 5 Cons 145, H de Groot Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid Aantekeninge deur W Schorer 1767 1 5 20 vn 30, F L Kersteman Aanhangzel tot het Hollandsch Rechtsgeleerd Woorden-Boek 1773 s v "Separatie van Tafel en Bed" 1070. J Voet Commentariorum ad Pandectas 1827 24 2 18, H J Arntzenius Institutiones Juris Belgici De Conditione Hominum vertaal deur F P van den Heever 1963 3 7 41.
 2. F L Kersteman Hollandsch Rechtsgeleert Woorden-Boek 1768 s v "alimentatie" 12, I van den Berg Nederlands Advys-Boek inhoudende Verscheidene Consultatien en Advysen van voorname Rechtsgeleerden in Nederland 2e Druk 1781 Deel 1 Cons 80 197.
 3. Heslop v Heslop 1890 NLR 251 254, Gericke v Gericke 1900 EDL 113 114-115, Herman v Herman 1903 TS 808, Pugh v Pugh 1910 TS 792 803 808, Lee v Lee 1914 NLR 89 92, O'Hogan v O'Hogan 1914 TPD 637 639, Allen v Allen 1935 CPD 557 561, Davis v Davis 1939 WLD 108 112, Gillies v Gillies 1944 CPD 157 162-163, Louw v Louw 1946 CPD 130 132, Morton v Morton 1947 1 SA 459 (K) 461, De Bruyne v De Bruyne 1948 1 SA 491 (K) 492, Amaneeammah v Naidoo 1948 3 SA 712 (D) 719, Schuurman-Stekhoven v Schuurman-Stekhoven 1951 1 PH B 1 (K), Deeks v Deeks 1953 3 SA 896 (K) 898, Crouse v Crouse 1954 2 SA 642 (O) 643, Ramsay v Ramsay 1957 3 SA 588 (N) 589, Martins v Martins 1959 4 SA 218 (O) 220, Belfort v Belfort 1961 1 SA 257 (A) 261, Linesso v Linesso 1966 1 SA 747 (W) 748-749.
 4. Simey v Simey 1880-1882 Juta 171 176, Zietsman v Zietsman 1903 NLR 213 217, Manton v Manton 1909 NLR 387 395, Chadwick v Chadwick 1914 CPD 1008 1016, Allen v Allen 1935 CPD 557 560.

'n Teenoorgestelde standpunt word ingeneem deur regter Ward in Hausberger v Hausberger.¹ Hy huldig die standpunt dat eiser alleen aanspraak op onderhoud het indien dit nie bewys kan word dat eiser skuldig aan wangedrag was nie.²

In Lawson v Lawson³ neem regter Hawthorn 'n middewegstandpunt in en is die afleiding dat in gevalle waar verweerder die oorwig van skuld aan die skeiding het, eiser wel 'n onderhoudsaanspraak het.⁴

Hahlo⁵ voer aan dat aan die skuldige party sy of haar goedere ingebring by die huwelik binne gemeenskap van goed, terugbesorg moet word. Hierdie standpunt is in ooreenstemming met die gemenerereg.⁶

Dit is dan ook my submissie dat in laasgenoemde geval indien haar ingebringde goed nie teruggegee is nie, 'n aanspraak vir bystand wel tot stand gekom het. Verder in ooreenstemming met die gemenerereg⁷ is dit alleen die onskuldige party wat op addisionele onderhoud geregtig is en verwerp ek die standpunte wat hiermee in stryd is.

Net soos in die gemenerereg⁸ het die onskuldige nie 'n absolute aanspraak gehad nie, maar moes die eiser 'n behoefte aantoon en die vermoë van die verweerder om daarin te voorsien.⁹

Indien die aanspraakmaker ten tye van die bevel nie behoeftig was nie of die onderhoudspligtige nie die onderhoud wat benodig word, kon voorsien nie, kon die aanspraakmaker altyd later weer aansoek doen indien omstandighede verander het.¹⁰

-
1. 1912 TH 121.
 2. 123. Kyk ook Davis v Davis 1939 WLD 108 112, Driffill v Driffill 1942 NPD 345 358, Van Broembsen v Van Broembsen 1948 4 SA 38 (O) 41.
 3. 1935 NPD 58.
 4. 59.
 5. The South African Law of Husband And Wife 4e Uitg 1975 344.
 6. Hierbo 25.
 7. Hierbo I 1 4 2 2.
 8. Hierbo I 1 4 2 2 2.
 9. Vgl o a Braude v Braude 1899 SC 565 567, Thelland v Thelland 1909 SC 243 245, Manton v Manton 1909 NLR 387 395, Hausberger v Hausberger 1912 TH 121 123, Kuhn v Kuhn 1916 EDL 422 425-426, Lawson v Lawson 1935 NPD 58 60, Midlane v Midlane 1953 1 PH B9 (GW), Crouse v Crouse 1954 2 SA 642 (O) 643, Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W) 165, Linesso v Linesso 1966 1 SA 747 (W) 749, Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K) 103, Panton v Panton 1970 1 PH B 9 (D).
 10. Braude v Braude 1899 SC 565 567, Thelland v Thelland 1909 SC 243 245, Manton v Manton 1909 NLR 387 395, Hausberger v Hausberger 1912 TH 121 123, Lawson v Lawson 1935 NPD 58 60.

1.5 AFDWINGING VAN DIE ONDERHOUDSPLIG STANTE MATRIMONIO

1.5.1 Onderhoud pendente lite¹

1.5.1.1 Inleiding

Hierbo² het ek gewys op die erkenning van 'n onderhoudsaanspraak tussen eggenotes stante matrimonio. Ter erkenning en afdwinging van hierdie aanspraak het die wetgewer³ voorsiening gemaak vir onder andere onderhoudsbevele hangende 'n geding tussen eggenotes.

Daar word sekere vereistes gestel voordat 'n party kan aandrang op onderhoud pendente lite. Die vereistes wil ek kortliks afsonderlik hieronder behandel.

1.5.1.2 Die applikant moet behoeftig wees

'n Vereiste wat geld om te slaag in 'n aansoek om onderhoud pendente lite, is behoeftigheid aan die kant van die applikant. Dié vereiste blyk in ooreenstemming met die algemene erkenning van die onderhoudsaanspraak stante matrimonio te wees. Hierdie vereistes word algemeen gehandhaaf in die hofsake.⁴

1.5.1.3 Die respondent moet instaat wees om onderhoud te verskaf

Die respondent moet instaat wees om die verlangde onderhoud of indien nie in geheel nie gedeeltelik te verskaf.⁵

-
1. 'n Bespreking van die grondslag van die aanspraak om tussentydse gedingkoste word hieronder I 1 7 44 e v bespreek.
 2. I 1 4.
 3. Reël 43 van die Eenvormige Hofreëls.
 4. Ex Parte Wheatherley 1879 Kotzé 111 111, Jopling v Jopling 1899 SC 480 482, Harrower v Harrower 1909 TH 231 232, Cohen v Cohen 1910 CTR 976 977, Ducray v Ducray 1912 NLR 345 351, Beanland v Beanland 1914 NLR 316 317, Brown v Brown 1919 NLR 358 359, Woudberg v Woudberg 1938 WLD 1 4, Stender v Stender 1938 NPD 125 127, Davis v Davis 1939 WLD 108 110-111, Butterworth v Butterworth 1943 WLD 127 133, Geyer v Geyer 1944 EDL 104 105, Engelbrecht v Engelbrecht 1944 NPD 186 188-189, Smit v Smit 1946 WLD 360 363, Oberholzer v Oberholzer 1947 3 SA 294 (O) 297.
 5. Ex Parte Wheatherley 1879 Kotzé 111 111, Cohen v Cohen 1910 CTR 976 977, Van der Merwe v Van der Merwe 1926 EDL 248 249, Pearson v Pearson 1928 NPD 251 253-254, Davis v Davis 1939 WLD 108 109, Geyer v Geyer 1944 EDL 104 105, Elam v Elam 1946 2 PH B 87 (W), Oberholzer v Oberholzer 1947 3 SA 294 (O) 297, Stolle v Stolle 1952 1 PH B 6 (O), Gouws v Gouws 1958 4 SA 394 (T) 397, Glazer v Glazer 1959 3 SA 928 (W) 930.

1.5.1.4 Die applikant moet 'n prima facie saak hê

'n Bevel om onderhoud pendente lite word nie op 'n aksie-prosedure waar viva voce getuienis gelei word, verleen nie, maar coreenkomstig 'n aansoek ingevolge Reël 43 van die Eenvormige Hooggeregshofreëls in die vorm van beëdigde verklarings. Die party, om 'n geslaagde beroep op onderhoud pendente lite te maak, moet 'n prima facie saak uitmaak.¹

Desnieteenstaande die applikant 'n prima facie saak moet uitmaak sê regter Murray.²

"If the applicant in this case had been destitute it is possible that, despite the balance of probabilities against her, she would have been entitled to maintenance pendente lite."

Laasgenoemde aanhaling wek onwillekeurig die indruk dat indien die aansoekdoener heeltemal hulpbehoewend is, dit nie saak maak hoeveel kans op sukses sy in die hoofgeding het nie, maar dan behoort die aansoek te slaag.

Regter Schreiner in Butterworth v Butterworth³ interpreteer hierdie woorde so:⁴

"The weight of authority seems to me to be in favour of the view that it is necessary for the applicant to show that she has a reasonable, and not a merely bare or remote, chance of success, but that such proof is sufficient even if there is a substantial balance of probabilities against her."⁵

Waarnemende regter Lewis⁶ spreek teen hierdie siening kritiek uit. Hy is van mening dat om te slaag applikant 'n redelike kans op sukses in die hoofgeding moet hê, soos ook voorgestaan deur regter Schreiner⁷, maar dat "(i)t seems to me, with all respect, that if the probabilities are against one, it is difficult to see how one can have a reasonable chance of success."⁸

'n Prima facie saak word uitgemaak indien daar 'n redelike kans op sukses in die hoofgeding bestaan⁹, en daar sal 'n redelike kans op sukses bestaan

-
1. Woudberg v Woudberg 1938 WLD 1 3.
 2. Woudberg v Woudberg 1938 WLD 1 4.
 3. 1943 WLD 127.
 4. 131.
 5. Elam v Elam 1946 2 PH B 87 (W), Kyk ook Meerholz v Meerholz 1949 2 SA 479 (O) 484.
 6. Geyer v Geyer 1944 EDL 104 109-110.
 7. Butterworth v Butterworth 1943 WLD 127 131.
 8. 110.
 9. 110-111.

indien sy so 'n aansoek by wyse van beëdigde verklaring bring dat 'n redelike man in haar guns sal beslis.¹

Die gevolg is dat al die gewysdes nagegaan, verg dat die applikant 'n redelike kans (prima facie-saak) op sukses in die hoofgeding moet aantoon. Die omskrywing van die "redelike kans" is egter nie eenstemmig aanvaar nie. Hoe dit ook al sy, applikant is nie absoluut geregtig op erkenning van haar aanspraak op onderhoud nie, voordat daar nie 'n basis van onskuld gelê is nie. In die lig hiervan is dit ook vir my moeilik om te sien hoe 'n redelike man ten gunste van applikant kan beslis indien daar 'n oorwig van waarskynlikhede bestaan dat applikant in die hoofgeding onsuksesvol sal wees.

Omdat ons nuwe egskeidingsreg² nie meer met "skuldiges" of "onskuldiges" werk nie, laat dit onwillekeurig die vraag ontstaan in welke mate dit onderhoudsbevele pendente lite gaan raak, gesien vanuit die feit dat onder egskeidingsgeding ook aansoeke om onderhoud pendente lite ressorteer.³

Uit die bespreking hierbo⁴ is die vereistes gestel waaraan 'n persoon moet voldoen vir 'n geslaagde beroep op onderhoud pendente lite. Die afleiding uit die woorde van artikel 4⁵ is dat 'n "skuldige" eggenoot die hof om egskeiding kan nader en ooreenkomstig artikel 7(2) van genoemde Wet ook nog aanspraak kan maak op onderhoud.⁶

Soos reeds aangetoon⁷ gaan 'n redelike kans op sukses in die hoofgeding, hand aan hand met 'n geslaagde beroep om onderhoud pendente lite. Omdat bevele pendente lite so nou betrek is met verrigtinge in die hoofgeding (egskeidingsgeding) kan 'n mens jou voorstel dat nadat 'n persoon 'n aksie aanhangig gemaak het vir egskeiding, dieselfde persoon die hof kan nader vir onderhoud pendente lite. Hoewel sy "skuldig" mag wees aan die verbrokkeling

-
1. 111. In Von Broembsen v Von Broembsen 1948 1 SA 1194 (O) 1196 is daar 'n klemverskuiwing vanaf 'n "redelike kans" na 'n "ewewig van waarskynlikhede".
 2. Kyk arts 3 en 4 van die Wet op Egskeiding, 1979.
 3. Vgl art 1(1)(i)(a) van die Wet op Egskeiding, 1979.
 4. I 1 5.
 5. Wet op Egskeiding, 1979.
 6. Vgl o a Swart v Swart 1980 4 SA 364 (O).
 7. I 1 5 1 4.

is haar kans nie uitgesluit om tog te slaag met die hoofgeding¹ en om ook in terme van artikel 7(2) van die Wet onderhoud na egskeiding te kry nie. Hoe beïnvloed dit die aansoek om onderhoud pendente lite gesien in die lig van die beginsels hierbo gestel?

June Sinclair² huldig die volgende opinie:³

".... it is suggested that the criteria for relief pendente lite must match those applicable to ancillary relief upon divorce and not those of the common law which determine the right to maintenance stante matrimonio To justify to an errant wife the fact that she is not entitled to maintenance pending divorce because determination of the duty of support during marriage hinges upon marital good behaviour, when only weeks or months later judgment in the main action and an award of maintenance can be granted in her favour, will not be an easy task."

Die posisie van verweerderes in die hoofgeding, in 'n aansoek om onderhoud pendente lite is nog meer onbenydenswaardig. Hoe sal so 'n persoon kan aantoon dat sy 'n redelike kans op sukses in die hoofgeding het, indien aanvaar word dat huweliksverbrekking teenwoordig is wanneer een eggenoot nie meer wil voortgaan met die huwelik nie?⁴

June Sinclair⁵ stel die volgende oplossing voor:⁶

"The inescapable conclusion appears to be that legislative intervention to fill the hiatus just mentioned and to reconcile the opposing philosophies that underlie the common-law rules and the provisions of the new divorce legislation is called for."

Die wetgewer het tot nog toe nie ingegryp nie, maar regter Mullins in Carstens v Cartens⁷ het geleentheid gehad om die "hiatus" te vul.

In dié aansoek om o a onderhoud pendente lite het applikant, haar man (respondent) verlaat en by haar minnaar, 'n ene Clarkson, gaan intrek. Sedertdien het sy ook laasgenoemde se kind in die lewe gebring. Sy doen

-
1. In terme van art 4 van die Wet op Egskeiding 1979.
 2. 1981 SALJ 89.
 3. 97.
 4. Vgl Swart v Swart 1980 4 SA 364 (O) 368.
 5. 1981 SALJ 89.
 6. 98.
 7. 1985 2 SA 351 (SOK).

nou aansoek om onderhoud, hangende die egskeidingsgeding. Daar is ook geen twyfel dat respondent die gevraagde onderhoud kan betaal nie, maar weier dit.

Regter Mullins wys die aansoek van die hand en sê:¹

"It is not a question of applying the 'guilt' concept to such an application. Cf. Singh v Singh 1983 (1) SA 781 (C) at 787."

Hy verwys tog na die bepalinge van artikel 7(2) van die Wet op Egskeiding, 1979 en sê dan:²

"Although the section deals with maintenance after divorce, it would in my view be proper to take the same factors into account in determining maintenance pendente lite."³

Hy keur die aansoek af omdat dit volgens hom teen die openbare beleid sou wees om aan 'n vrou wat so openlik en moedswillig as man en vrou saam met 'n ander man leef, onderhoud pendente lite toe te ken.⁴

Dieselfde beginsels wat geld by die toekening van onderhoud ingevolge artikel 7(2) word toegepas by hierdie aansoek.⁵ Na my mening huldig regter Mullins presies dieselfde standpunt as June Sinclair⁶.

Die beginsels wat die toekening in die verlede onderlê het kom onder verdenking omdat daar vandag met 'n "skuldlose" egskeidingsreg gewerk word. Die skuldbegrip by hierdie aansoeke word aangepas om te strook met die toekening van onderhoud ingevolge artikel 7(2) en behoort onderhoud pendente lite in uitsonderlike gevalle van skuldige optrede soos in Carstens v Carstens⁷ geweier te word.

Die meer strengere toets soos gestel in o a Geyer v Geyer⁸ word na my mening vervang met 'n toets wat nog soepeler mag wees as dié gestel in o a Butterworth v Butterworth⁹, juis vanweë die nuwe benadering van ons egskeidingsreg.¹⁰

1. 353.

2. 354.

3. Hieronder II 2 B.

4. 353.

5. Hieronder II 2 B.

6. Hierbo 30.

7. 1985 2 SA 351 (SOK).

8. 1944 EDL 104 109-110, hierbo 28.

9. 1943 WLD 127 130-131, hierbo 28.

10. Hieronder I 7 55 e v.

1.5.2 Onderhoudsaansoeke en -eise non pendente lite

1.5.2.1 Inleiding

Hierbo¹ het ek gewys op die afdwinging van die onderhoudsplig wanneer eggenotes reeds in 'n huweliksgeding betrokke is. Die bespreking wat hier volg, handel oor die afdwinging van die plig waar die eggenotes nie meer saambly nie, maar ook nie in 'n huweliksgeding met mekaar betrokke is nie.

Die klassieke voorbeeld is waar die man die huis verlaat het en nie onderhoud aan sy vrou betaal nie. Daar is egter nie 'n huweliksgeding hangende nie, met ander woorde Reël 43 aansoeke kan nie gebring word nie. Hoe word die onderhoudsplig in hierdie omstandigheid afgedwing?

Vir die beantwoording van hierdie vraag sal ek die bespreking in twee afdelings verdeel. Eerstens sal ek wys op die statutêre maatreëls en tweedens na eise buite om die statutêre maatreëls.

1.5.2.2 Statutêre maatreëls in die Provinsies

1.5.2.2.1 Inleiding

Voor die Wet op Onderhoud² is die posisie in die vier provinsies afsonlik gereël. Om doelmatigheidsoorwegings behandel ek die provinsiale wetgewing saam.

1.5.2.2.2 Provinsiale Wetgewing

In die Kaap³ en Natal⁴ is die posisie deur wetgewing gereël. In Transvaal⁵ en die Vrystaat⁶ was die aangeleentheid deur Ordonnansies gereël met dieselfde krag van wette as in die ander twee provinsies.

Die bepalinge van die verskillende provinsiale wetgewings is feitlik woordeliks dieselfde en sal ek telkens slegs na die Kaapse Wet verwys. Indien die ander provinsiale bepalinge hiervan wesenlik verskil, sal ek dit vermeld.

-
1. I 1 5 1.
 2. Wet 23 van 1963.
 3. The Deserted Wives and Children Protection Act, Wet 7 van 1895.
 4. The Deserted Wives and Children Protection Act, Wet 10 van 1896.
 5. Ordonnansie 44 van 1903 (T).
 6. Ordonnansie 51 van 1903 (O).

Artikel 1¹ maak dit onder andere 'n oortreding vir 'n persoon wat wettiglik verplig is om 'n ander te onderhou indien eersgenoemde met opset laasgenoemde verwaarloos en laasgenoemde 'n verwaarloosde persoon word. By skuldigbevinding skryf artikel 1 ook die strawwe voor.

Artikel 2² gee aan 'n landdros onder andere die bevoegdheid om indien 'n man ~~sy~~ vrou sonder rede verlaat of haar verlaat sonder lewensmiddele, om die man te dagvaar om aan te toon hoekom hy haar nie hoef te onderhou nie.

Beide die Transvaalse³ die Vrystaatse⁴ Ordonnansies het 'n omskrywing van die begrip "desert" wat nie in die ander twee se wetgewing voorkom nie.

Artikel 3⁵ magtig die landdros om 'n ondersoek te hou na die klagte ingevolge artikel 2 en indien die vrou sonder lewensmiddele is, 'n onderhoudsbevel te maak.

Beide die Ordonnansies van die Transvaal en die Vrystaat het 'n uitbreiding op artikel 3. In Artikel 3(2)⁶ word die bevoegdheid aan 'n landdros verleen om die bevel wat ingevolge artikel 3(1) uitgereik is te wysig op aanvraag van enige van die persone ten gunste van wie of ten laste van wie die bevel uitgereik is, indien daar bewys is dat die finansiële posisie van dié verander het sedert die oorspronklike of gewysigde bevel gemaak is.

Artikel 3(3)⁷ maak ook voorsiening daarvoor dat 'n bevel opgehef kan word deur 'n landdros indien daar nie meer redes bestaan vir die bevel nie.

Artikel 4(1)⁸ van die twee Ordonnansies bevat die bepaling dat 'n onderhoudsbevel nie gegee mag word aan 'n vrou wat owerspel gepleeg het en nie gekondoneer is nie. Ook mag die bevel teruggetrek word indien die vrou na uitreiking van 'n onderhoudsbevel owerspel pleeg.

Uit dié bepaling vind mens 'n masjinerie wat deur die wetgewer geskep is om die onderhoudsplig in die laerhowe te erken en af te dwing.

-
1. Wet 7 van 1895.
 2. Wet 7 van 1895.
 3. Art 2 van Ord 44 van 1903 (T).
 4. Art 2 van Ord 51 van 1903 (O).
 5. Wet 7 van 1895.
 6. Ord 44 van 1903 (T) en 51 van 1903 (O).
 7. Ord 44 van 1903 (T) en 51 van 1903 (O).
 8. Ord 44 van 1903 (T) en 51 van 1903 (O).

Dit bring my dan by die doel waarvoor hierdie wetgewing ingevoer is.

1.5.2.2.3 Doel van die wetgewing

Die doelstellings van die verskeie wetgewing kan soos volg saamgevat word:

1. Dit skep 'n goedkoop en vinnige proses om die onderhouds-aanspraak te erken of af te dwing.¹
2. Hierin opgesluit word die onderhoudsaanspraak stante matrimonio erken.²
3. Dieselfde vereistes vir die bestaan van 'n onderhoudsaan-spraak stante matrimonio soos gestel in die gemenereg geld, naamlik:
 - a. 'n behoefte moet bestaan;³
 - b. die aanspraakmaker (vrou) moet nie skuldig wees aan ongegronde verlating nie;⁴
 - c. die aanspraakmaker en onderhoudspligtige moet wettig getroud wees;⁵
 - d. die onderhoudspligtige moet instaat wees om onderhoud te verskaf.⁶
4. 'n Groot verskil van die gemeenskaplike verpligting tot onderhoud tussen eggenotes het egter bestaan omdat hierdie proses slegs tot die beskikking van die vrou en kinders bestaan het met uitsluiting van die man wat ook onder-

-
1. Brooks v Brocks 1901 HCG 113 120, Davis v Rex 1909 EDL 149 155-156, Campbell v Campbell 1956 3 SA 234 (N) 235.
 2. Davies v Rex 1909 EDL 149 155-156, Adams v Abrahams 1918 CPD 24 26, Sandberg v Krone 1921 CPD 395 397, De Wet v Silberbauer 1923 CPD 1 3, Perumal v Panyalayi 1943 NPD 154 156, Price v Price 1948 1 SA 518 (SR) 520. Hoewel hierdie 'n Zimbabwese beslissing is en handel oor die Deserted Wives and Children Protection Act. Ch 173 van 1963 het hierdie Wet dieselfde strekking 'as die provinsiale wetgewing. Campbell v Campbell 1956 3 SA 234 (N) 235 237.
 3. Campbell v Campbell 1956 3 SA 234 (N) 235 237.
 4. Ramsay v Ramsay 1910 TS 182 184, Price v Price 1948 1 SA 518 (SR) 520, Steinmann v Steinmann 1948 3 SA 930 (N) 933 936, Campbell v Campbell 1956 3 SA 234 (N) 235.
 5. Murison v Murison 1923 NPD 5 7, Perumal v Panyalayi 1943 NPD 154 156-157.
 6. Arts 1 en 3 van Wet 7 van 1895, arts 1 en 3 van Wet 10 van 1896, arts 1 en 3(1) van Ord 44 van 1903 (T), arts 1 en 3(1) van Ord 51 van 1903 (O), De Wet v Silberbauer 1923 CPD 1 3, Slabbert v Harmse 1923 CPD 187 190, Miller v Miller 1940 CPD 466 469.

houdsbehoefdig kon wees.¹

1.5.2.3 Die Wet op Onderhoud, Wet 23 van 1963

1.5.2.3.1 Inleiding

In 1963 het die wetgewer die Wet op Onderhoud, 1963, uitgevaardig wat die afsonderlike wetgewing in die provinsie afgeskaf het.² Tans word onderhoudsaangeleenthede in die onderhoudshof deur hierdie Wet beheer. Die Wet het in werking getree op 22 Januarie 1965.³

1.5.2.3.2 Die tersaaklike bepalings van die Wet

Artikel 4 magtig 'n onderhoudsbeampte om klagtes met betrekking tot onderhoud te ondersoek en om 'n onderhoudshof in te stel.

Artikel 5 handel oor die bevoegdheid van 'n onderhoudshof by 'n ondersoek of onderhoud onder andere verskuldig is of nie.

Artikel 11(1) lê strawwe neer vir versuim om 'n onderhoud na te kom en artikel 11(3) skep die verweersgronde op 'n aanklag in terme van artikel 11(1).

Die bewoording van hierdie Wet verskil in sekere opsigte van sy voorgangers, wat verrykende gevolge het. Kortliks wil ek die aandag op die volgende vestig:

1. Anders as sy voorgangers praat hierdie Wet van "'n persoon wat regtens verplig is om 'n ander te onderhou" en "in gebreke bly om daardie ander persoon te onderhou".⁴

Die Wet maak nie slegs voorsiening vir die vrou en kinders om onderhoud van die man of vader te verhaal nie, maar erken die onderhoudsaanspraak - en verpligtinge wat buite die bestek van die provinsiale wetgewing geval het.⁵

2. Anders as sy voorgangers is dit nie 'n vereiste van Wet 23 van 1963 dat die man die vrou moes verlaat het nie, maar kan 'n onderhoudsgeregtigde ook in gevalle sonder verlating aanspraak maak op onderhoud.⁶ Hierdie benade=

-
1. Vgl arts 2-3 van Wet 7 van 1885, arts 2-3 van Wet 10 van 1896, arts 2-3(1) van Ord 44 van 1903 (T), arts 2-3(1) van Ord 51 van 1903 (O), Price v Price 1948 1 SA 519 (SR) 520 ook vir die posisie in Zimbabwe.
 2. Art 16(1) van die Wet.
 3. Proklamasie No R15 van 1965, Regulasiekoerant No 444 van 22 Januarie 1965.
 4. Art 4(1)(a).
 5. Vgl o a die bewoording van art 2 van Wet 7 van 1895 met art 4 van Wet 23 van 1963.
 6. Vgl art 2 van Wet 7 van 1885, terwyl die vereiste van verlating nie in Wet 23 van 1963 gestel word nie.

ring is in ooreenstemming met die onderhoudsplig.

Die gedagte is voorts om ook na die doelstellings van hierdie Wet te kyk.

1.5.2.3.3 Doelstellings van die Wet op Onderhoud¹

Die doelstellings van hierdie Wet stem in 'n groot mate ooreen met sy provinsiale voorgangers.²

Eerstens skep dit net soos die provinsiale wetgewing 'n vinnige en goedkoop prosedure om onderhoudsbevele te verkry.³

Tweedens het hierdie Wet ten doel om ook die taaklas van die hooggeregshof te verlig deur onderhoudskwessies in die onderhoudshof te besleg.⁴

Derdens het dit ten doel om te verseker dat onderhoud gereeld aan die onderhoudspligtige verskaf word.⁵

Vierdens erken dit die gemeenregtelike onderhoudsaanspraak tussen eggenotes stante matrimonio. Hierdie aanspraak word erken wanneer artikels 4(1)(a) en 5(4)(a) saamgelees word. Daarom dat die hofe dit by meer as een geleentheid gestel het dat waar geen onderhoudsbevel bestaan nie, die onderhoudshof in terme van die Wet alleenlik 'n onderhoudsbevel kan uitvaardig indien daar 'n gemeenregtelike plig tot onderhoud bestaan. Dit is om hierdie rede dat 'n onderhoudshof, wanneer vaderskap betwis word vir onderhoud van 'n buite-egtelike kind, die hof eerstens moet vas-

1. Wet 23 van 1963.

2. Hierbo I 1 5 2 2 3.

3. Troskie v Troskie 1968 3 SA 369 (W) 371, Sher v Sher 1978 4 SA 728 (W) 729-730, Johnson v Tiger 1979 1 SA 920 (NK) 291, Dreyer v Dreyer 1984 2 SA 483 (O) 486. Vgl ook S v Rahman 1974 3 SA 280 (RAA) 282 wat dieselfde doelstelling aangee vir die Zimbabwese Maintenance Act, Wet 15 van 1971. Kyk ook P J J Olivier Die Suid-Afrikaanse Persone- En Familiereg 2e Uitg deur A H Barnard en D S P Cronjé 1980 228, J D van der Vyver en D J Joubert Persone- En Familiereg 2e Uitg 1985 529, A H Barnard D S P Cronjé en P J J Olivier Die Suid-Afrikaanse Persone- En Familiereg 1986 176.

4. Troskie v Troskie 1968 3 SA 369 (W) 371, S v Sephiri 1981 2 SA 837 (BH) 838.

5. S v Petersen 1966 4 SA 675 (K) 677, S v Kelder 1980 4 SA 747 (Z) 752, Dreyer v Dreyer 1984 2 SA 483 (O) 486.

stel of die verweerder die vader van die kind is.¹ Net so wanneer die huwelik betwis word, moet die vraag of die pligtige inderdaad wettig met klaagster getroud is, eers ondersoek word voordat 'n onderhoudsbevel uitgevaardig kan word.²

Met die erkenning van die onderhoudsaanspraak tussen eggenotes deur dié Wet, geld die gemeenregtelike beginsels (algemene beginsels) vir inwerkingtreding van die aanspraak³ en die kwantifisering daarvan.⁴

Hiermee volstaan ek vir sover dit die statutêre erkenning en afdwinging van die onderhoudsaanspraak tussen eggenotes betref.

Vervolgens wy ek die aandag aan die afdwinging van die onderhoudsaanspraak buite om die statutêre masjinerie in die Hooggeregshof.

1.5.2.4 Onderhoudseise buite die statutêre maatreëls

Die aangeleentheid wat hier bespreek word handel oor die vraagstuk of 'n eggenoot buite om die statutêre maatreëls hierbo⁵ bespreek, 'n eis of aansoek vir afdwinging van die onderhoudsaanspraak na die Hooggeregshof direk kan bring.

Die gemeenregtelike skrywers werp wel nie lig op beantwoording van hierdie vraag nie. Die aansoek om onderhoud word deur hulle behandel hangende 'n egskeidingsgeding of 'n geding om geregtelike skeiding,⁶ maar nie alleenstaande nie. Die verwysing na Voet hierbo⁷ kan geïnterpreteer word in die sin dat onderhoudsaansoeke alleenstaande gebring kan word.⁸

-
1. Moodley v Gramani 1967 1 SA 118 (N) 119, Perumal v Naidoo 1975 3 SA 901 (N) 903, Park v De Necker 1978 1 SA 1060 (N) 1061.
 2. Park v De Necker 1978 1 SA 1060 (N) 1061.
 3. Dieselfde beginsels geld as wat hierbo onder 1 5 1 geskets is.
 4. Moodley v Gramani 1967 1 SA 118 (N) 119.
 5. I 1 5 1, I 1 5 2 2, I 1 5 2 3.
 6. G van Wassenaer Practijk Judicieel ofte Instructie op de forme en manier van Procederen voor Hoven en Recht-Banken 1669 1148, PGFPN Merula Manier van Procederen, In de Provintien van Holland Zeeland ende West-Vriesland, belangend Civile Zaaken 1705 4 37 16, T Boey Woorden-Tolk of Verklaring der Voornaamste Onduitsche en Andere woorden in de heden daagsche en aloude Rectspleginge voorkomende 1773 s v "alimentatie", J Voet, Commentariorium Ad Pandectas 1827 25 3 13, H Brouwer, De Iure Connubiorum Libri Duo In Quibus Iura Naturae, Divinum, Civile, Canonicum, Prout De Nuptiis Agunt, Referuntur, Expenduntur, Explicantur 1e Uitg vertaal deur P van Warmelo en F J Bosman 1967 2 29 6.
 7. Vn 6.
 8. Vgl Stern v Stern 1928 WLD 148.

Die gevolg hiervan was dat ons howe onderhoudsaansoeke of eise, losstaande van 'n geding hangende vir egskeiding of geregtelike skeiding, met agterdog bejeën maar tog nie uitdruklik verwerp het nie.¹

Dit is my mening dat so 'n aksie of aansoek na die hooggeregshof gebring sal kan word. Bloot omdat die gemenerereg nie hierdie geval spesifiek behandel nie is na my mening nie genoegsame rede om aan te voer dat die hooggeregshof nie in hierdie omstandigheid jurisdiksie het nie en nie die aanspraak sal afdwing nie.²

'n Volgende argument, wat die howe nie aanvaar nie, voer aan dat die Wet op Onderhoud, 1963³, die jurisdiksie van die hooggeregshof ten aansien van hierdie proses ontnem het.⁴

Hoewel die hooggeregshof onder hierdie omstandighede die aanspraak sal afdwing en jurisdiksie daarvoor het, kan die applikant of eiser van hierdie proses weerhou word omdat die hof moontlik 'n kostebevel teen die

-
1. Van der Merwe v Van der Merwe 1926 EDL 248 248-249, Abramacos v Abramacos 1953 4 SA 474 (SR) 476. Regter Barry in Stern v Stern 1928 WLD 148 150, verwysende na Voet is egter van mening dat so 'n aansoek, en in gevalle waar 'n aksieprosedure meer gepas is, na die hooggeregshof gebring kan word. In die sake van Ex Parte Russel 1910 CPD 12 en Ex Parte Bodenstern 1916 CPD 738 het die hof die aansoek toegestaan sonder dat die problematiek geopper is.
 2. Dit is ook die gevolgtrekking waartoe E Spiro Law of Parent and Child 3e Uitg 1971 373, P Q R Boberg The Law of Persons And The Family 1977 293 vn 18, P J J Olivier Die Suid-Afrikaanse Persone-En Familiereg 2e Uitg deur A H Barnard en D S P Cronjé 1980 229-230, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 139 en A H Barnard D S P Cronjé en P J J Olivier Die Suid-Afrikaanse Persone-En Familiereg 1986 177 kom.
 3. Hierbo I 1 5 2 3 en die provinsiale wetgewings as sy voorgangers, hierbo I 1 5 2 2 2.
 4. Kyk Ramsay v Ramsay 1910 TS 182 186 waar die hof van mening is dat ingewikkelde gevalle eerder deur die hooggeregshof behandel moet word. Nagevolg in Stern v Stern 1928 WLD 148, Steinmann v Steinmann 1948 3 SA 930 (N) 933-934. In Mocke v De Klerk 1932 CPD 218 220 is die afleiding dat omdat die aansoeker ingevolge die wetgewende masjinerie nie dominus litis van die proses is nie, daar die moontlikheid moet bestaan om na die hooggeregshof ook te kan kom. Hierdie argument is na my mening tot 'n groot mate oorbrug deur art 7 van die Wet op Onderhoud, 1963. Kyk ook vir nog gesag Price v Price 1948 1 SA 518 (SR) 520, Abramacos v Abramacos 1953 4 SA 474 (SR) 476, Sher v Sher 1978 4 SA 728 (W) 729-730, S v Sephiri 1981 2 SA 837 (BH) 838. Om bogemelde siening te versterk kyk ook Davidson v Davidson 1936 WLD 33 36, R v Kinear 1957 2 SA 105 (T) 106.

suksesvolle eiser sal gee. Die rede hiervoor is geleë in die feit dat die Wet op Onderhoud, 1963, onder andere juis geskep is om die taaklas van die hooggeregshof te verlig.¹

Hierdie gevolgtrekking maak ek op grond van beslissings waar agterstalige onderhoud in die hooggeregshof verhaal is terwyl daar 'n ander proses ingevolge artikel 110 van die Algemene Regsreviseringswet, 1935,² was.³ Die hof sal egter van hierdie afskrikmiddel afsien indien daar geregverdigde omstandighede of redes bestaan om die aansoek of aksie direk na die hooggeregshof te bring.⁴ Omdat hierdie omstandighede en redes legio kan wees word geeneen by name genoem nie.

1.6 VERBLYFREG IN DIE GESINSWONING

Die aspek wat ek hier wil nagaan behels 'n ondersoek na die aanspraak wat 'n eggenoot het om in die gesinswoning te bly. Is hierdie aanspraak deel van die onderhoudsaanspraak of staan dit los hiervan?

Aanvanklik neem die hof⁵ die standpunt by monde van regter Price in, dat die eggenoot aan wie die huis in eiendomsreg behoort, die ander eggenoot die verblyfreg kan ontsê.

"A wife is surely entitled to possession of her own property, and a husband has no better right to occupy such property than any stranger."⁶

Die regter vermy egter die implikasie wat die huwelikstaat hierop mag hê.

-
1. Hierbo I 1 5 2 3 3 op 36.
 2. Wet 46 van 1935.
 3. Soos vervang deur art 11 van die Wet op Onderhoud, 1963. Kyk Davidson v Davidson 1936 WLD 33 36, Meiring v Holmes 1936 WLD 66 68, Goldberg v Goldberg 1938 WLD 83 85-86, Davis v Davis 1947 3 SA 111 (W) 115, Burger v Burger 1948 2 SA 978 (K) 981, R v Becker 1951 2 SA 162 (T) 164, Hoffmann v Hoffmann 1964 1 SA 746 (K) 750, Sher v Sher 1978 4 SA 728 (W) 729-730.
 4. Ramsay v Ramsey 1910 TS 182 186, Davidson v Davidson 1936 WLD 33 36, Sher v Sher 1978 4 SA 728 (W) 729-730.
 5. Hamman v Hamman 1949 1 SA 1191 (W).
 6. 1194.

Regter Vieyra¹ meen dat regter Price se standpunt te wyd en nie korrek is nie.² Hy is van mening dat omdat die partye getroud is, beide 'n verblyfreg in die gesinswoning het en dat 'n eggenoot alleen die verblyfreg ontsê kan word indien hy of sy 'n huweliksoortreding begaan het.³

Die huwelik skep dus verblyfregte vir die nie-eienaar.⁴

'n Reg word dus aan die nie-eienaar toegeken om daarin te bly maar word nie in duidelike terme verder verklaar nie. Ook die verpligting van die eienaar word nie nader toegelig nie, behalwe die feit dat die huwelik 'n reg op inwoning aan die ander party verskaf.⁵

Is hierdie reg of verpligting, 'n onderhoudsreg of verpligting of het dit 'n ander grondslag?

Twee Zimbabwese beslissings werp hieroor meer lig en omdat die gemenereg van Zimbabwe ook die Romeins-Hollandse reg is, kan daar met vrug hierop gelet word.

In Cattle Breeders Farm (Pvt) Ltd v Veldman⁶ verwys hoofregter Beadle⁷ na die Engelse saak van National Provincial Bank Ltd v Ainsworth⁸ waar die verblyfreg in die gesinswoning as 'n gevolg van die huwelikstaat gegee word en nie as 'n vergunning van die eggenoot aan wie die woning behoort nie.⁹

Hierdie samewoningsreg en verblyfreg is dus 'n onveranderlike gevolg van die huwelik,¹⁰ en is nie deel van die onderhoudsaanspraak of verpligting nie.¹¹

-
1. Badenhorst v Badenhorst 1964 2 SA 676 (T).
 2. 679.
 3. 679.
 4. Kyk ook Owen v Owen 1968 1 SA 480 (OK) 483, D. Plessis v Du Plessis 1976 1 SA 284 (W) 287.
 5. 483.
 6. 1974 1 SA 169 (RAA).
 7. 170.
 8. [1965] 2 All ER 472 (HL).
 9. 485.
 10. Vgl o a Van Oosten v Van Oosten 1923 CPD 409, Excell v Douglas 1924 CPD 472 476-477, Laubscher v Leiserowitz Bros 1940 2 PH A 52 (K).
 11. Kyk na my mening ook Buck v Buck 1974 1 SA 609 (R) 610.

In nog meer sekere terme word hierdie standpunt deur regter Macaulay in Whittingham v Wittingham¹ weergegee.

Applikant het aansoek gedoen, nie om respondent uit die woning te verdryf nie, maar om alle meubels, persoonlike besittings en die motor, wat aan applikant behoort het, te oorhandig. Respondent het gemeen deur hierdie goed te neem sy in alle geval van haar verblyfreg ontnem word. Die Hof gee haar gelyk² en haal die volgende, ook uit National Provincial Bank Ltd v Ainsworth³ aan:⁴

"But, on the other hand, having regard to the duty of the spouses to live together the Court does not, during the subsistence of the marriage, merely give effect to the strict legal and equitable rights of a spouse qua owner of the property as though the spouses were strangers. Recognizing the obligations of the spouses to live together, the Court will only make orders with regard to the occupation of the matrimonial home subject to those obligations."

Regter Macaulay betuig sy instemming met respondent se beswaar in die volgende woorde:⁵

"The wife's right cannot be reduced to the empty shell of the matrimonial home, without reference to the husband's obligation and ability to support her in accordance with their social standing and mode of living."

Die gevoltrekking wat ek maak wil ek so verduidelik. Soos hieronder op gewys⁶ omsluit die begrip "onderhoud" ook onder andere huisvesting aan die onderhoudsgeregtigde. Wanneer die partye getroud is, sal hierdie huisvesting wat voorsien word normaalweg die gesinswoning beliggaam. Sodra die onderhoudsplygtige hierdie woning aan die onderhoudsgeregtigde beskikbaar stel, volvoer hy sy onderhoudsplyg in hierdie opsig en word die onderhoudsgeregtigde se onderhoudsaanspraak nou met 'n samewoningsverplichting vervang. Hierdie verplichting, en as teenkant reg, is 'n onveran-

-
1. 1974 2 SA 636 (R).
 2. 637.
 3. [1965] 2 All ER 472 (HL) 483.
 4. 637.
 5. 637.
 6. II 3 4 2 3 2, II 3 4 2 3 5.

derlike gevolg van die huwelikstaat.

Word die huwelikswoning verkoop of verstryk die huurtermyn verval die gesinswoning en tree die onderhoudsaanspraak weer na vore met onder andere as inhoud die verskaffing van 'n gesinswoning.¹

Regter Macaulay maak nie 'n onderskeid tussen die huwelikswoning en die roerende bates (soos byvoorbeeld ameublement) daarbinne nie. Hy verwys by twee geleenthede na die meubels as "an important part of the matrimonial home".² Tog sê hy³ dat die samewoningsplig ook die onderhoudsplig invoer ten opsigte van die onderhoud van die gemeenskaplike huishouding en dat "any decision on occupation of the matrimonial home and the conditions of that occupation must be governed by these obligations.

Consequently, whether the respondent is entitled to retain the furniture in a situation where the husband is not seeking her eviction from the matrimonial home owned or hired by him, is a matter which ultimately resolves itself into the question whether it is right and proper that his duty to support her should continue in this form, due regard being had to their social position and mode of living, his financial ability to allow her to continue in the use of the furniture in the matrimonial home and her own means of contributing to her maintenance in that home."⁴

Die gevolg is, soos ook blyk uit die aanhaling direk hierbo, dat wanneer 'n eggenoot aansoek doen hetsy om algehele uitsetting van die ander party uit die gemeenskaplike woning, hetsy om teruggawe van roerende bates wat deel uitmaak van die gemeenskaplike woning, twee verskillende aansprake van die respondent eers oorweeg moet word om vas te stel of hulle regtens beskerm moet word, voordat die gevraagde bevel met sukses gegee kan word.

-
1. Whittingham v Whittingham 1974 2 SA 636 (R) per Macaulay op 638: "As the lease terminates at the end of March, the matrimonial home would then cease to exist and the respondent's right would become the simple one of maintenance..... unencumbered by any consideration of the right to remain in the matrimonial home."
 2. 638.
 3. 637.
 4. 637.

Eerstens is daar die verblyfreg in die gesinswoning¹ en tweedens is daar die onderhoudsaanspraak² wat voorsiening maak vir die noodsaaklike lewensmiddele.

Uit die gesag nagegaan, met die uitsondering van Hamman v Hamman³ wat ook as verkeerd aanvaar is,⁴ lyk dit vir my of die Howe nie 'n verskil maak tussen die gronde vir opheffing van die verblyfreg⁵ en die opheffing van die onderhoudsaanspraak nie.⁶

Die verblyfreg geld slegs teenoor die ander eggenoot en nie teenoor derdes nie.⁷

In die gewysdes hierbo bespreek was die partye telkens buite gemeenskap van goed getroud. Sover my navorsing strek kon ek geen geval vind waar die nie-eienaar aansoek gedoen het om uitsetting van die eienaar nie. Daar is na my mening geen struikelblok in die weg van die nie-eienaar om ook met so 'n aansoek te slaag nie, omdat die geskil nie gaan oor die uitoefening van eiensdomsreg nie maar oor die beskerming van die reg op inwoning. Sou die eienaar van die woning, die uitoefening van die inwoningsreg van die nie-eienaar deur sy gedrag en optrede skend, is dit my submissie dat in gepaste gevalle die Hof 'n uitsettingsbevel van die eienaar kan gelas. Na analogie hiervan behoort 'n uitsittingsbevel van een van die partye ook te kan slaag, waar hulle binne gemeenskap van goed getroud is.

-
1. Vgl ook Cattle Breeders Farm (Pvt) Ltd v Veldman 1974 1 SA 169 (RAA) 170.
 2. Whittingham v Whittingham 1974 2 SA 636 (R) 637.
 3. 1949 1 SA 1191 (W).
 4. Badenhorst v Badenhorst 1964 2 SA 676 (T) 679.
 5. Badenhorst v Badenhorst 1964 2 SA 676 (T) 679, Cattle Breeders Farm (Pvt) Ltd v Veldman 1974 1 SA 169 (RAA) 170, Buck v Buck 1974 1 SA 609 (R), Du Plessis v Du Plessis 1976 1 SA 284 (W) 287-288, Lovell v Lovell 1980 4 SA 90 (T) 92-93.
 6. Owen v Owen 1968 1 SA 480 (OK) 483, Whittingham v Whittingham 1974 2 SA 636 (R) 637 638.
 7. Kyk H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 144. Die Wet op Huweliksgoedere Wet 88 van 1984 hoofstuk III skaf die maritale mag af en in hierdie opsig bring dit veranderinge tot o v die huwelik binne gemeenskap van goed. Die man kan nou nie meer die gesinswoning wat deel van die gemeenskaplike boedel vorm alleen van die hand sit nie. Kyk art 15(2) van die Wet op Huweliksgoedere Wet 88 van 1984.

Word die huwelik ontbing deur egskeiding, verval die verblyfreg van die party wat nie 'n regstitel in die woning het nie. Is die huwelik een binne gemeenskap van goed word daar met die woning gehandel ingevolge die reëls wat die verdeling van die gemeenskaplike boedel beheer. Is die huwelik een buite gemeenskap van goed is die eggenoot wat die titel besit geregtig op die alleen beskikking van die eiendom.¹ Ingevolge artikel 7(3) van die Wet op Egskeiding² besit die howe die bevoegdheid om onder sekere omstandighede in laasgenoemde geval wel die gesinswoning aan die nie-eienaar toe te ken, maar omdat die howe nie oor die bevoegdheid beskik om in die normale geval die gesinswoning uitsluitlik aan een eggenoot op grond van 'n vrye diskresie te mag toeken nie, bestaan daar in hierdie opsig ten minste 'n groot leemte in ons reg, en kan hierdie 'n geval wees waar 'n vrye regterlike diskresie tot groot verligting kan dien,³ en kan daar met vrug na die Engelse reg gekyk word.⁴

Dit kan daarmee volstaan word dat eggenotes in die Suid-Afrikaanse reg, 'n reg op verblyf in die gesinswoning het, afgesien van die feit dat die eiendomsreg in die ander party gesetel mag wees. Hierdie verblyfreg is 'n onveranderlike gevolg van die huwelikstaat en losstaande van die onderhoudsaanspraak, desnieeteenstaande dit baie nou hiermee saamhang.⁵

1.7 TUSSENTYDSE GEDINGKOSTE

Is die funderingsgrondslag van tussentydse gedingkoste wat een eggenoot van die ander eggenoot kan eis, wanneer hulle in 'n huweliksgeding met mekaar betrokke is, gegrondves op die onderhoudsaanspraak wat die een teenoor die ander mag hê?

By die aanvang van die ondersoek na die regsfundering van hierdie aan-

-
1. H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 386.
 2. Wet 70 van 1979 soos ingevoer deur art 36(b) van die Wet op Huweliksgoedere, Wet 88 van 1984.
 3. Vgl hieronder II 2 B 1 1 6 3 2, II 2 B 1 1 6 4 2, II 2 2.
 4. Hieronder II 2 A 3 6 4 2 4.
 5. Dit is interessant om daarop te let dat H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 386 ook praat van dat "... each spouse is entitled to occupation of the matrimonial home by virtue of the marriage relationship," Op 144 beskryf hy die verblyfreg so: "Her occupation 'is not by licence of her husband but is sui generis'."

spraak dien dit gemeld te word dat daar twee stadia is wanneer gedingkoste ter sprake kan kom. Die een stadium verteenwoordig daardie gevalle waar die applikant 'n aansoek tot die hof rig vir 'n bevel dat respondent die tussentydse gedingkoste van applikant (wat hetsy eiser hetsy weerder in die hoofgeding kan wees) moet betaal. Dit is hieraan waaraan ek die aandag wy. Die ander stadium is wanneer daar geen aansoek tot die hof vir tussentydse gedingkoste gemaak word nie, maar na afhandeling van die hofgeding kostes daarvoor verhaal word. (Natuurlik waar die hof geen bevel gemaak het nie). Hierdie aspek laat ek daar.¹

Drie tekste van die Corpus Iuris Civilis word aangevoer as erkenning vir die aanspraak van tussentydse gedingkoste tussen eggenotes.

Al drie die tekste verleen die reg tot interim onderhoud vir lewensbehoefte tot afhandeling van die geskil. D 5 2 27 3 bevat ook woorde wat tussentydse gedingkoste mag insluit, terwyl C 7 19 7 3 uitdruklik bepaal dat die slaaf geregtig is op 'n deel van die bates wat in geskil is vir onder andere gedingkoste en lewensonderhoud indien hy geen ander middele het nie. Telkens het die bates wat in geskil geplaas is as bron van hierdie vordering gedien.

Hoe het die gemenereskrywers hierdie aanspraak verklaar?

Leyser³ 'n Duitse juris van die agtiende eeu⁴ verwys na tussentydse gedingkoste⁵ en meld dat die billikheid die voorsiening hiervan mag vereis.⁶

Hy herbevestig dit in Sp 84 5 en voeg by dat byna dieselfde ratio vir die bestaan van gedingkoste as vir die bestaan van tussentydse onderhoud ten grondslag lê. Hy maak hierdie onderskeid op sterkte van Surdu⁷

-
1. Kyk hieronder in die algemeen N Ogilvie Thompson 1928 SALJ 453, J P Yeats 1945 THR-HR 41, 1954 ASSAL 59, H R Hahlo 1963 SALJ 469, The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 426 vne 74 en 75.
 2. D 36 4 14, D 5 2 27 3, C 7 19 7 2 en 3.
 3. Meditationes ad Pandectas vol II 1778.
 4. 1683-1752.
 5. Sp 84 2, 84 3.
 6. Sp 84 3.
 7. De Alimentis tit 1 Cap 20 n 10.

waar Surdus meen dat tussentydse onderhoud eerder as tussentydse gedingkoste in geval van behoefte toegeken word.¹

Op grond van hierdie onderskeid wat hy maak, wil ek beweer dat hy dit as twee aparte aansprake sien en nie die aanspraak vir tussentydse gedingkoste as 'n inhoudsbevoegdheid van die onderhoudsaanspraak tipeer nie. Verwysende na die drie Corpus Iuris Civilis tekste is hy van mening dat hulle op grond van die billikheid gegrondves is.²

Leyser meld verskillende gevalle waar die aanspraak om tussentydse gedingkoste erken word.³

Hierdie gevalle wissel van 'n geval waar 'n party beveel was om gedinguitgawes aan 'n arm teenparty te betaal sonder om melding van die verhouding tussen die partye te meld tot gevalle waar aan 'n seun gedingkoste toegestaan word om 'n geding te voer teen sy vermeende vader om vaderskap te bewys en sodoende onderhoud te kan eis.⁴ In hierdie groep gevalle is daar geen bewese onderhoudsaanspraak wat as moontlike fundering vir gedingkoste kan dien nie en lyk dit ook vir my of alleen die billikheid as fundering kan dien om toe te sien dat 'n geding enduit gevoer word, sonder dat die armoede van een van die partye as struikelblok kan geld.

Daar word ook gevalle vermeld waar hierdie aanspraak erken is, waar daar wel 'n bewese onderhoudsaanspraak tussen die partye bestaan het. So vermeld Leyser die geval waar 'n man aan sy vrou tussentydse gedingkoste moes voorsien het, in 'n aksie waarin die man haar van owerspel beskuldig het. Geen melding van die huweliksgoederebedeling word egter gemaak nie.⁵

Op grond van hierdie wye spektrum van gevalle waarin tussentydse gedingkoste voorsien is, wil ek juis die bewering hierbo⁶ bevestig dat tussentydse gedingkoste nie 'n inhoudsbevoegdheid van die onderhoudsaanspraak is nie. Die enigste oorkoepelende funderingsbasis vir hierdie wye verskeidenheid van gevalle is die billikheid, en moes gedingkoste as 'n aanspraak sui generis beskou gewees het.

-
1. Dit mag gemeld word dat die verwysing na Surdus foutief is.
 2. Sp 84 6.
 3. Sp 84 8 9 11.
 4. Vgl Sp 84 11.
 5. Vgl Sp 84 11.
 6. 45-46.

Wanneer Leyser spesifiek na die toekenning van gedingkoste tussen eggenotes verwys¹ verwys hy die leser na die bespreking in Sp 84, veral Sp 84 11 hierbo² bespreek. In hierdie gedeelte tref Leyser geen onderskeid tussen die huwelik binne en buite gemeenskap van goed nie. Intendeel hy maak geen melding van die feit oor hoe die partye getroud is nie.

In Sp 84 7³ stel hy die vereistes waaraan die applikant moet voldoen voordat die aanspraak erken sal word.

Eerstens, moet die aansoeker behoefdig wees en nie van ander die fondse kan ontvang nie; tweedens, moet hy 'n billike eisorsaak hê; en derdens, moet daar geen verweer blyk te wees wat die eis kan uitsluit nie.

Daar word geensins enige kwalifikasie op wie die aansoeker mag wees geplaas nie, en word dit weer eens nie beperk slegs tot eggenotes nie. Ander juriste skryf ook oor tussentydse gedingkoste en verwys ook na talle voorbeelde waarin dit toegeken is, maar nie in dieselfde omvang as Leyser nie.⁴

Een uitsondering is Van Wassenaer⁵ wat baie dieselfde vereistes vir 'n geslaagde aansoek stel as wat Leyser aantoon⁶ en gee die volgende fundering vir die aansoek:⁷

"Dit versoek om by provisie te hebben van onderhoud ende midde-
 len om het proces te vervolgen, ten eynde niemand van sijn recht
 door armoede worde versteken, is in reden gefundeert,

-
1. Meditationes ad Pandectas vol V 1778 Sp 313 6.
 2. Hierbo 46.
 3. Vgl ook Sp 313 8.
 4. Joost de Damhouder De Praktycke of Gebruyk Zoo van Civile als Criminele Zaken vertaal deur K van Nispen 1656 144 e v, P Merula Manier van Procederen, In de Provintien van Holland, Zeeland ende West-Vriesland, Belangende Civile Zaken 1705 4 37 2 16.
 5. Praktyk Judicieel, ofte Instructie op de forme van Procederen voor Hoven ende Rechtsbancken, so in't generaal, als in verscheyden particuliere materien, meest voorvallende, Daer by gevoeght sijn de voornaemste questien en incidenten op ieder materie passende 1660.
 6. 10 33.
 7. 10 35.

want volgens dit oude knuppel-vers Causae perduntur quae paupertate reguntur : ende komt dikwels te pas in causa divortii, als een man en vrou tegen malkanderen procederen tot scheidinge..... Item als een weduwe eyscht haar lijftochte ende scheidinge, een vader, moeder ofte kind hare erffnisse ende successie, item executeurs van een testament, mogen desgelijx versoeken provisie tot prosecutie van het recht ende proces, doch niets also als sy self hebben om af te leven ende te prosequeren,

Hy verwys dus na verskeie gevalle waar die aansoek kan slaag. Dit gaan nie net oor gedinge tussen eggenotes nie, en vir almal word die fundering geplaas op die onbillikheid wat armoede in 'n regsgeeding kan meebring. Dit toon na my mening dieselfde fundering as wat Leyser aantoon.¹

Die afleiding is na my mening geregverdig dat as aan die vereistes hierbo gestel vir die aansoek² voldoen is, die aansoeker, wie hy ookal mag wees en wat die geskil ookal ingehou het, geregtig was op tussentydse gedingkoste. Dit bewys na my mening dat die gemeeneregskrywers hierdie aanspraak as 'n aanspraak sui generis beskou het, wat op die billikheid gefundeer is.

Daar is na my mening geen fundering in die gemeenregtelike gesag deur my nagegaan, om tot die gevolgtrekking te kom dat die aanspraak, 'n inhoudsbevoegdheid van die onderhoudsaanspraak was nie.

In die Suid-Afrikaanse reg word verskeie funderingstandpunte, waar die partye binne gemeenskap van goed getroud is, gevind. In een van die vroegste beslissings³ erken regter-president Buchanan hierdie aanspraak sonder om enige rede aan te voer.⁴

Regter Laurence⁵ maak geen onderskeid tussen die huwelik binne- en buite gemeenskap van goed nie, en fundeer die aanspraak as "...that out of this property the wife has a right to maintenance and impliedly to the means of obtaining redress for any wrong she has suffered in the conjugal relation."⁶

1. Hierbo 45.

2. Hierbo 47.

3. Harper v Harper 1887 HCG 247.

4. Ook sonder gesag erken in Bloem v Bloem 1869 Buch 68, Colborne v Colborne 1880 NLR 31, Stage v Stage 1883 SC 229, Cox v Cox 1884 NLR 134, Eaton v Eaton 1886 EDL 236, Wannenberg v Wannenberg 1902 TH 161 164, Thompson v Thompson 1924 CPD 264 265, Greyling v Greyling 1959 3 SA 967 (W), Madden v Madden 1962 4 SA 654 (T), Brown v Brown 1970 2 SA 625 (W).

5. Harper v Harper 1887 HCG 247.

6. 251.

Hierdie fundering kan myns insiens op ten minste twee maniere geïnterpreteer word. Eerstens, kan dit beteken dat die eggenote uit die boedel 'n reg op onderhoud het en ook daaronder begrepe die aanspraak op gedingkoste. Die aanspraak op gedingkoste vorm dus deel van die onderhoudsaanspraak.¹ Tweedens, kan die woorde uitgelê word as menende dat benewens 'n onderhoudsaanspraak daar ook 'n aanspraak vir gedingkoste bestaan.

Daar kan myns insiens met oortuiging geargumenteer word op sterkte van die gemeenregtelike gesag nagegaan, dat hierdie aanspraak nie deel vorm van die onderhoudsaanspraak nie.²

Regter De Wet in Weinerlein v Weinerlein³ gee as fundering aan die feit dat helfte van die bates aan applikant behoort. Hierdie regserkende belang fundeer dan die eis.⁴

Weer eens is die gevolgtrekking waartoe ek uit die gemenereg kom, nie hiervoor gesag nie. Soos na verwys⁵ maak onder andere nóg Leyser nóg Wassenaer melding van die huweliksgoederebedeling. Was 'n regserkende belang in die bates 'n voorvereiste om te kwalifiseer sou hulle sekerlik tog dit gemeld het.

Regter Ogilvie Thompson⁶ voer na my mening aan dat die aanspraak, 'n aanspraak sui generis is.⁷

Hahlo⁸ huldig 'n middeweg-standpunt in dié sin dat hy die aanspraak op die aandeel in die gemeenskaplike boedel en die onderhoudsaanspraak, fundeer.

Daar heers beslis nie eenstemmigheid oor die fundering van die aanspraak

1. Kyk vir bevestiging van hierdie standpunt Botes v Botes 1969 3 SA 168 (R) 170, Opperman v Opperman 1975 3 SA 337 (O) 338.
2. Hierbo 46-48.
3. 1933 WLD 174 176.
4. Kyk ook Boezaart en Potgieter v Wenke 1931 TPD 70 84-85, per afleiding Pieterse (Born Kirsten) v Pieterse 1944 OPD 224 225, Motatamoli v Motatamoli 1946 OPD 316 319 320, Von Broembsen v Von Broembsen 1948 1 SA 1194 (O) 1197, Glazer v Glazer 1959 3 SA 928 (W) 931, Griesel v Griesel 1981 4 SA 270 (O) 272.
5. Hierbo 46 47-48.
6. Van Rippen v Van Rippen 1949 4 SA 634 (K) 637-638.
7. Kyk ook Bell and Hutton and Dower v Wentzel 1914 EDL 308 319, Shifren v Shifren 1933 OPD 105 107, Butterworth v Butterworth 1943 WLD 127 129, Reid v Reid 1951 1 SA 765 (OK) 768 769-770.
8. The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 425.

nie. Deur die ondersoek verder te voer en te kyk na die fundering hiervan by die huwelik buite gemeenskap van goed mag daar dalk meer lig op die onderwerp gewerp word.

Vele uitsprake erken die aanspraak ook by die huwelik buite gemeenskap van goed maar gee geen fundering aan nie.¹

Drie funderingstandpunte kan hier onderskei word.

Eerstens, is daar die gewysdes wat die standpunt huldig dat die aanspraak gefundeer word op 'n regserkende belang in bates wat deur die respondent beheer word.²

Die fundering van die aanspraak werk bevredigend in gevalle waar daar 'n gemeenskaplike boedel is of indien die partye buite gemeenskap van goed getroud is, die applikant bates in sy boedel het wat deur respondent beheer word, maar gee geen bevredigende verklaring vir die gevalle waar ons Howe die aanspraak ook erken waar die applikant geen sodanige bates het nie of waar die gemeenskaplike boedel ook geen bates inhou nie.

Regter Schreiner in Butterworth v Butterworth³ probeer hierdie leemte in die funderingstandpunt, waar partye buite gemeenskap van goed getroud is en applikant geen aparte boedel het nie, so oplos:⁴

"Where there are no realisable assets and the costs of the action and the maintenance will have to be paid out of the earnings of the parties, and more particularly of the husband, it does not seem to me to matter whether they are married in or out of community. In the ordinary course of things under our economic system it is likely that the husband will be the only earner of cash, the wife's activities, though no less important in supporting the family, not being ordinarily assessable on a money basis. It does not, therefore, seem equitable that where a matrimonial dispute arises the wife who is married out of community of property should be less entitled than her sister married in community to rely upon her husband's earnings to

-
1. Eaton v Eaton 1886 EDL 236 238, Harper v Harper 1887 HCG 247, Jopling v Jopling 1899 SC 480 482, Wannenberg v Wannenberg 1902 TH 161 164, Van Schalkwyk v Van Schalkwyk 1925 OPD 1 2-3.
 2. Henning v Henning 1893 SAR 48 48-49, Van Gorkom and Noonan v Davies 1914 TPD 572 575. Dieselfde standpunt is ook geopper by die huwelik binne gemeenskap van goed hierbo 49.
 3. 1943 WLD 127.
 4. 129-130.

provide the funds necessary to meet legal costs and to maintain her pendente lite. And the same would apply where during a marriage out of community realisable assets have been acquired as a result of both the man's cash earnings and the woman's management of the household. Such assets are not in my opinion to be regarded for the purpose of these applications as the absolute property of the husband merely because the cash with which they have been purchased came from his salary or wages."

Die fundering van die aanspraak as 'n regs-erkende belang in die bates, word nou slegs vir hierdie aansoeke verwring en ontvorm om selfs 'n regs-erkende belang in die bates van die ander eggenoot met wie daar buite gemeenskap van goed getroud is te vestig. 'n Belang wat tog nie op enige regs-erkende fondament, destyds berus het nie. Die enigste sinvolle insig wat uit hierdie dictum blyk, is dat die regs-erkende belang in bates as fundering nie 'n sinvolle fundering vir die aanspraak waar daar geen bates aanwesig is nie, is.

Tweedens, is daar die gewysdes wat die standpunt huldig dat die aanspraak 'n inhoudsbevoegdheid van die onderhoudsaanspraak is.¹

In Lyons v Lyons² plaas dieselfde regter Mason³ wat in Van Gorkom and Noonan v Davies⁴ in 'n obiter dictum die fundering geplaas het op 'n regs-erkende belang in bates, die fundering nou ook op die onderhoudsaanspraak.⁵

Miskien wyk hy af van sy aanvanklike mening op soortgelyke gronde as die kritiek wat hierbo⁶ gestel is. Verder beperk hy die aanspraak ook

-
1. Harper v Harper 1887 HCG 247 251-252 253, Pieterse (Born Kirsten) v Pieterse 1944 OPD 224 245, Solomon v Solomon 1947 1 PH B 58 (K), Glazer v Glazer 1959 3 SA 928 (W) 931, Chamani v Chamani 1979 4 SA 804 (W) 806-807A. Contra : Davis v Davis 1939 WLD 108 114 huldig ten minste die standpunt dat dit nie op die onderhoudsaanspraak gefundeer is nie, maar gee geen fundering nie. Ook in Zimbabwe word die onderhoudsaanspraak as fundering aangegee. Kyk Zaduck v Zaduck 1966 1 SA 78 (SR) 80, Barass v Barass 1979 1 SA 245 (R) 247. Talle Suid-Afrikaanse skrywers huldig ook hierdie fundering=standpunt. Vgl E Spiro 1948 SALJ 419 420 441, 1954 ASSAL 59, P Q R Boberg The Law of Persons And The Family 1977 251, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 135 212 428.
 2. 1923 TPD 345.
 3. Nou regter-president.
 4. 1914 TPD 572, hierbo 50 vn 2.
 5. 346.
 6. 50-51.

net tot gedinge waar die huwelikstatus van die partye ter sprake kom.¹
 Ook hierdie funderingstandpunt rym na my mening nie soos deur die gemene=
 regsrywers weergegee nie.²

'n Derde en laaste standpunt fundeer die aanspraak op 'n reg sui generis.
 Regter Fischer in Shifren v Shifren³ stel dit so:⁴

"The outstanding consideration is that the other spouse should for obvious reasons have an opportunity of being heard in a matrimonial suit for fear that undue restriction in this regard may facilitate the obtaining of divorce on unjustifiable grounds. This would seem to be the attitude adopted in South Africa towards these, applications,"⁵

Ook regter Flemming in Griesel v Griesel⁶ aanvaar myns insiens as funde=
 ring van die aanspraak, 'n reg sui generis wanneer hy sê:⁷

"Ook nou ontstaan die bystandspelig, anders as in die geval van onderhoud, nie bloot weens die huweliksverhouding nie maar is dit afhanklik van die bestaan van 'n bona fide saak en kan die party wat 'n kontribusie betaal het, die bedrag daarna aftrek van die gedingkoste wat hy uiteindelik moet betaal. Deurgevoer sou die party wat die kontribusie ontvang ook restitusie moet maak van die kontribusie naas die gedinkoste wat sy (of hy) gelas word om te betaal aan die party wat die kontribusie verskaf het, as laasgenoemde die geding wen."

As verdere feit dat regter Flemming van mening is dat die aanspraak, 'n aanspraak sui generis is, blyk uit die feit dat regter Flemming van mening is dat die aard van 'n tussentydse kostebevel "moontlik" 'n voorlopige vonnis is⁸ en daarom kan die verskaffer dit by afhandeling van

-
1. 346. Vir lg aspek kyk ook Fraser v Fraser 1927 CPD 57 58, Lalla v Lalla and Another 1973 2 SA 561 (D) 562 564 in 'n obiter dictum. Contra : Zaduck v Zaduck 1966 1 SA 78 (SR) 80, Jones v Jones 1974 1 SA 212 (R) 215, Chamani v Chamani 1979 4 SA 804 (W) 807-808, Muhlmann v Muhlmann 1984 1 SA 413 (W) 415.
 2. Hierbo 45-48.
 3. 1933 OPD 105.
 4. 107.
 5. Kyk ook Harper v Harper 1887 HCG 247 251-253, Weinerlein v Weinerlein 1933 WLD 174 176, Smit v Smit 1946 WLD 360 362, Motatamoli v Motatamoli 1946 OPD 316 324, Von Broembsen v Von Broembsen 1948 1 SA 1194 (O) 1197-1198, Smallberger v Smallberger 1948 2 SA 309 (O) 312-313, Lalla v Lalla and Another 1973 2 SA 561 (D) 563-564 veral 564.
 6. 1981 4 SA 270 (O).
 7. 276.
 8. 276.

die geding verhaal indien hy suksesvol is. Hierdie mening van regter Flemming klop met die siening van Leyser,¹ waar Leyser ook meen dat die tussentydse gedingkoste dan gerestitueer moet word.

Indien die aanspraak op die onderhoudsaanspraak berus het, sou hierdie verhaalsreg nie bestaan het nie.

Regter Flemming maak voorts ook 'n opmerking wat in ooreenstemming met die gemenerereg² is, wanneer hy sê:³

"Vir sover die skrywers⁴ 'n regverdiging vir sulke bevele aanvoer, kom dit redelik yl voer omdat daardie redes eintlik by enige litigasie as motivering kan dien en nie net tussen man en vrou of waar die een party (soos soms veronderstel word) bates van die ander in sy besit het nie. Die beskikbaarheid van finansiële bystand was egter deurgaans afhanklik van die 'armoede' van die applikant."

So behoort 'n aansoek om tussentydse gedingkoste in enige geding te slaag (nie net tussen man en vrou nie) waar die applikant in armoede verkeer, aangesien dit 'n aanspraak sui generis is, sodat 'n persoon wat in armoede verkeer nie weens sy armoede weerhou word om sy saak voor die hof te bring nie. Hierdie billikheidsreëling het dan ook duidelik so in die gemenerereg gegeld.⁵

Dit is my mening dat 'n aansoek om tussentydse gedingkoste, 'n aanspraak sui generis is en nie gefundeer word op 'n regserkende belang in bates of op die onderhoudsaanspraak nie. Dit is 'n aanspraak wat nie alleen tussen eggenotes geld nie, maar by enige geding waar applikant 'n billike aansoek bring. Ek huldig hierdie mening met spesifieke verwysing na die posisie tussen eggenotes om die volgende redes:

1. Daar is genoegsame gemeenregtelike gesag om die standpunt te regverdig dat die aanspraak, 'n aanspraak sui generis is.⁶

1. Meditationes ad Pandectas Vol V 1778 Sp 313 8.

2. Hierbo 45-47.

3. 276.

4. Hy verwys hier na my mening na die gemeenregtelike skrywers.

5. Hierbo 46. Hoewel daar spesiale instrumente in ons reg geskep is om hierdie probleem te verlig soos o a aansoeke om regshulpverlening en in forma pauperis, behoort die billikheid hierdie aansoeke alleen te regverdig indien respondent nie middele het om aan applikant te verskaf nie.

6. Hierbo 45-48.

2. Indien die fundering geplaas word op 'n regsmerkende belang op bates skep dit geen regsgefundeerde basis vir die gevalle waar daar geen gemeenskaplike boedel bestaan nie of waar die applikant geen aparte boedel met noemenswaardig bates het nie.¹
3. Indien die aansoek gefundeer word op die onderhoudsaanspraak verklaar dit ook nie die verskille wat daar bestaan tussen 'n onderhoudsaanspraak en 'n aanspraak om tussentydse gedingkoste nie. Verskille tussen die twee bestaan.²
4. Daar is ook die standpunt dat die bevel vir tussentydse gedingkoste, 'n voorlopige vonnis is.³
Dit bring mee dat indien die verskaffer die hoofgeding sou wen, hy geregtig is op verhaal van die tussentydse gedingkoste deur hom voorsien.⁴ Hierdie verhaalsreg ten aansien van 'n onderhoudsbevel bestaan tog nie.
5. Laastens, mag die argument aangevoer word dat die onlangse hervormings wat die huweliksreg drasties beïnvloed het, ook 'n invloed uitoefen op die fundering van die aanspraak onder bespreking.
Die Wet op Huweliksgoedere⁵ het die huweliksgoederereg drasties verander. Die aanwasbedeling gee aan die gade wie se boedel geen aanwas toon nie of 'n kleiner aanwas toon as die boedel van die ander gade, 'n vordering teen die ander gade of sy boedel, by ontbinding van die huwelik, vir 'n bedrag gelyk aan die helfte van die verskil tussen die aanwas van die gades se onderskeie boedels.⁶ Op grond hiervan kan die besware teen die funderingspunt dat die aanspraak op 'n regsmerkende belang in bates gefundeer is tog nie meer gehuldig kan word nie. Hoewel die besware

1. Hierbo 49 50-51.
2. Vgl o a A Leyser Meditationes ad Pandectas Vol II 1778 Sp 84 3, Davis v Davis 1939 WLD 108 114, Butterworth v Butterworth 1943 WLD 127 130, Pelser v Pelser 1944 2 PH B 55 (EDL), Motatamoli v Motatamoli 1946 OPD 316, Von Broembsen v Von Broembsen 1948 1 SA 1194 (O), Smallberger v Smallberger 1948 2 SA 309 (O), Stone v Stone 1949 1 SA 1203 (W) 1204, Landry v Landry 1970 2 PH B 11 (R). Vir 'n kwalifikasie hierop kyk Gouws v Gous 1958 4 SA 394 (T) 396, Glazer v Glazer 1959 3 SA 928 (W) 931-932, Barass v Barass 1979 1 SA 245 (R) 247-248.
3. Van Gorkom and Noonan v Davies 1914 TPD 572 575, Griesel v Griesel 1981 4 SA 270 (O) 276.
4. Vgl A Leyser Meditationes ad Pandectas Vol V 1778 Sp 313 8, Griesel v Griesel 1981 4 SA 270 (O) 276.
5. Wet 88 van 1984.
6. Art 3(1).

teen hierdie funderingstandpunt tot 'n groot mate 'n nekslag toegedien is, is dit tog steeds moontlik om algehele skeiding van goedere met uitsluiting van enige winsdeling te beding¹ en geld dieselfde beswaar teen hierdie funderingstandpunt nog steeds.²

Ook die diskresie van die hof ingevolge artikel 7(3) van die Wet op Egskeiding³ het sy tekortkominge en vind slegs ten opsigte van sekere huwelike gesluit voor inwerkingtreding van die Wet toepassing. Dieselfde kritiek bly steeds teen die standpunt wat die aanspraak om tussentydse gedingkoste fundeer op 'n regserkende belang in bates, staan. Die ondergeskikte rol wat skuld tans in die egskeidingsreg speel, het wel 'n invloed op die vereistes wat deur die hof in die verlede gestel is vir 'n suksesvolle aansoek om tussentydse gedingkoste en onderhoud pendente lite.⁴

Net soos by aansoeke om onderhoud pendente lite behoort die aansoek om tussentydse gedingkoste ingevolge Reël 43 nie te slaag nie, indien die aansoek teen die openbare beleid sou wees.⁵ Ek stem met regter Mullins⁶ saam dat applikant se aansoek ingevolge Reël 43 vir tussentydse gedingkoste, desnieteenstaande haar laakbare gedrag, behoort te slaag. Hy grondves hierdie mening op die feit dat applikant 'n regserkende belang in die gemeenskaplike boedel het.⁷ Die feit dat daar 'n regserkende belang in die gemeenskaplike boedel teenwoordig is, kan na my mening hoogstens die openbare beleid jeens die toestaan of afkeur van die aansoek beïnvloed; hiermee erken ek egter nie dat die aanspraak op 'n regserkende belang in bates gevestig word nie. Die regserkende belang in bates is hoogstens 'n faktor wat in ag geneem moet word, wanneer die wenslikheid van die aansoek in terme van die openbare beleid oorweeg word. Fundeer die applikant nie 'n regserkende belang in bates nie, behoort die aansoek om gedingkoste

-
1. Art 2.
 2. Hierbo 50-51.
 3. Wet 70 van 1979 soos ingevoer deur art 36(b) van die Wet op Huweliks= goedere, Wet 88 van 1984. Kyk bespreking hieronder 224-231, 245-246.
 4. Hierbo I 1 5 1 4.
 5. Hierbo 30 e v.
 6. Carstens v Carstens 1985 2 SA 351 (SOK).
 7. 354.

kosse onder dieselfde omstandighede afgewys te word as 'n aansoek om onderhoud pendente lite,¹ en indien dit ook die siening van regter Mullins is, kan ek met hom saamstem wanneer hy sê:²

"In Chamani v Chamani 1979 (4) SA 804 (W) at 806 H Nestadt J agreed with the argument that because a contribution towards costs was based on a husband's duty to support a wife, a wife who had forfeited her right to support was not entitled to such a contribution. This case was decided before the Divorce Act 70 of 1979 came into operation. In view of the provision of that Act relating to property rights on divorce, it does not seem to me that the views expressed in Chamani's case necessarily still apply."

Aangesien die partye in die Chamani³-saak buite gemeenskap van goed getroud was en nie binne gemeenskap van goed soos in die Carstens⁴-beslissing nie, is daar geen sprake van 'n regserkende belang in bates nie, en kan laasgenoemde nie as faktor oorweeg word by die aansoek nie, en behoort dié aansoeke dan op dieselfde wyse bereg te word as aansoeke om onderhoud pendente lite ingevolge Reël 43.⁵

Hiermee erken ek dan nie dat die aanspraak om tussentydse gedingkosse op die onderhoudsaanspraak gefundeer is nie, maar dat wat die spesifieke omstandighede van die saak betref, die beginsels vir beide aansprake dan dieselfde is. Deur hierdie lyn van redenasie te volg, word een van die vereistes soos deur die hof neergelê vir 'n suksesvolle aansoek naamlik dat applikant 'n redelike kans op sukses in die hoofgeding moet aantoon,⁶ negeer

Met die eerste oogopslag mag dit groot kritiek uitlok. Maar gesien in die lig van die nuwe egskeidingsreg is daar tog sin hierin, aangesien aansoeke om onder andere tussentydse gedingkosse as deel van die egskeidingsgeding gesien word,⁷ en 'n redelike kans op sukses in die hoofgeding,

-
1. Hierbo 30-31.
 2. 354.
 3. 1979 4 SA 804 (W).
 4. 1985 2 SA 351 (SOK).
 5. Hierbo 55-56.
 6. H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 426 en gesag daar aangegee.
 7. Art 1(1)(b) van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.

wat hand aan hand loop met die onskuld van die applikant, nie meer as kwalifiserende voorvereistes kan geld nie. Hahlo¹ verwys na die Wet op Huweliksgoedere² waarin die maritale mag afgeskaf word, en indien die partye binne gemeenskap van goed getroud is, beide die boedel administreer. Die gevolg hiervan mag wees dat waar partye in 'n egskeidingsgeding met mekaar tree, die behoefte na tussentydse gedingkoste oorbodig lyk aangesien elkeen toegang tot die fondse van die boedel het en daarmee mag handel.³ Hy wys egter op die situasie waar die boedel geen fondse mag hê nie, en dan sal tussentydse gedingkoste steeds van belang wees.

'n Aanspraak vir tussentydse gedingkoste moet as 'n aanspraak sui generis gesien word aangesien dit 'n meer bevredigende funderingsoplossing bied as om dit te fundeer hetsy op die onderhoudsaanspraak hetsy op 'n regserkende belang in bates. Gedingkoste tussen eggenotes kan na my mening nie tuisgebring word onder die onderhoudsaanspraak tussen eggenotes nie.⁴

-
1. The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 427-428.
 2. Wet 88 van 1984.
 3. Art 17(1) van die Wet, wat toestemming van 'n nie-gedingvoerende eggenoot vereis indien die ander met 'n derde in 'n hofgeding betrokke raak, geld nie vir gedingvoering tussen eggenotes nie.
 4. Die posisie van ander gedingkoste aansprake in die familiereg laat ek. Kyk hiervoor o a Ex Parte Hauptfleisch 1925 1 PH C 11 (K), Meyer v Mohamed 1930 CPD 301, Wilson v Daddy Bros 1930 NPD 133, Hodgkinson v Hodgkinson 1933 EDL 219, Bezuidenhout v Bezuidenhout 1948 3 SA 629 (OK), Caldwell v Erasmus 1952 4 SA 43 (T), Grobler v Potgieter 1954 2 SA 188 (O), Lalla v Lalla and Another 1973 2 SA 561 (D), Chamani v Chamani 1979 4 SA 804 (W).

HOOFSTUK 2

DIE ONDERHOUDSAANSPRAAK BY ONTBINDING VAN DIE HUWELIK

2.1 DIE ONTBINDING VAN DIE HUWELIK DEUR DOOD VAN EEN VAN DIE EGGENOTES

2.1.1 Inleiding

Die gedagte is om ondersoek in te stel na die erkenning van 'n onderhoudsaanspraak van 'n langsliewende eggenoot op die boedel van 'n eerssterwende eggenoot. Die bespreking sal gevoer word deur te kyk na die regsposisie in die Romeinse, Romeins-Hollandse en die hedendaagse Suid-Afrikaanse reg onderskeidelik.

2.1.2 Die Romeinse reg

In 537 n C vaardig Justinianus 'n konstitusie uit wat vir die eerste keer voorsiening maak vir die quarta uxoria.¹

Hierdie teks is daarop gerig om vir 'n getroude vrou by afsterwe van haar man 'n kwart van sy boedel te gee indien sy behoeftig is, om haar daaruit te versorg. Hierdie voorsiening geld ook vir behoeftige mans.

In 542 n C word die bepalings van Nov 53 6 gewysig en vervang met Nov 117 5. Indien die man drie kinders het is die vrou steeds geregtig op 'n kwart van sy boedel, maar is daar meer as drie kinders, bepaal die nuwe verordening, dat die vrou dan geregtig is op 'n kindsdeel. Geen maksimum perk word gestel nie en die man word van hierdie voordele uitgesluit. Die vraag wat hom voordoen is of hierdie tekste 'n onderhoudsaanspraak ex lege op die boedel van die oorlede man erken.

Dannenbring² kom tot die gevolgtrekking, nadat hy wys op sekere verskille tussen die quarta uxoria en die legitieme porsie³ dat hierdie Novellae tekste aan die bevoordeelde 'n erfreg ex lege verleen.⁴

1. Nov 53 6 pr + 2.

2. 1966 THR-HR 1.

3. 11. Van dieselfde standpunt is B Beinart 1965-66 AJ 285 290.

4. 13: "Hierdie woordgebruik lei vereers tot die gevolgtrekking dat aan die weduwee 'n erfreg gegee is wat, aangesien dit regstreeks uit die wet self voortspruit en onafhanklik is van die bestaan al dan nie van 'n testament, 'n erfreg ex lege is. Hierdie reg word egter slegs verleen indien die weduwee in nood verkeer en die oorledene welgesteld was. Haar reg word daarom ook as 'n geval van buitengewone erfopvolging opgevat." Ook B Beinart 1965-66 AJ 285 291 verwerp die gedagte dat die quarta uxoria 'n intestate erfstelling is, omdat dit ook in gevalle van testate erfopvolging geld.

In die soeke of die vrou as 'n erfgenaam of 'n legataris beskou moet word¹ sê Dannenbring dat die hele gedagte agter genoemde tekste is om die ongedoteerde vrou in die posisie van die gedoteerde vrou te plaas. Hoewel volgens hom die regspolitieke agtergrond van hierdie tekste die versorging van die arm of ongedoteerde vrou na ontbinding van die huwelik is, terwyl die gedoteerde vrou versorging uit haar dos of donatio propter nuptias verkry,² sê hy dat "n (k)ritiese ondersoek van die Romeinsregtelike grondslae..... gou aan die lig (sou) gebring het dat onderhoud nie uit hoofde van hierdie erfregtelike bepalings geëis kan word nie, iets wat reeds uit die instelling se naam quarta uxoria of quarta viduae egen-tis blyk en daaruit dat in beginsel nooit onderhoud ex lege ingevolge erfregtelike norme gevorder kan word nie."³

Beinart⁴ huldig die standpunt dat genoemde wetgewing aan die weduwee 'n onderhoudsaanspraak ex lege gegee het op die bestorwe boedel van haar man. Hy motiveer sy standpunt so:⁵

"In the end, it would seem, the widow's portion went considerably further than the institution of alimentation from a deceased estate hitherto so scantily recognized, but in so doing fell between the two stools of the legitimate portion and of alimenta ex lege, and brought some unresolved problems in its wake. Thus Nov 53.6 and 117.5 imposed various maximum limits on the widow's legal claims, and it would follow that what she received would not always be adequate maintenance according to the social status of her husband and herself, but only protection against indigence, or at best would provide her with reasonable adequate maintenance. It was in reality maintenance subject to a maximum limit. On the basis however that our Novels aimed at reasonably adequate maintenance the view has been expressed by many - and correctly, it is suggested - that even where the widow was entitled to return of the dowry or payment of a nuptial gift from the heirs of her deceased husband, but the amount of such claim fell below that of her quarter share or child's portion, she was entitled to have the difference made up, should she still be in need."

-
1. 13-16.
 2. 17.
 3. 3. Ook hoofregter Steyn in Glazer v Glazer NO 1963 4 SA 694 (A) 706: "Although the purpose was protection against indigence, the right conferred was not the same as a right to adequate maintenance."
 4. 1965-66 AJ 285 291.
 5. 293.

Beinart sluit af en sê:¹

".... so the said Novels contained certain other features other than alimentary which made them a source of divergent theories amongst later jurists, varying principally between the legitimate portion, intestate succession and the theory of maintenance from a deceased estate - But it is the duty of modern jurists to find the main trend and develop it in the direction it was moving and not to allow the results reached by the latest Roman Law to remain static and authoritative."

Vanweë die verskil van mening tussen dié twee skrywers, sou dit gewaagd en voorbarig wees om die een standpunt bo die ander te stel. Tog wil ek op die breë riglyne wys wat die standpunt van Beinart in twyfel trek. Eerstens bestaan daar twyfel of 'n onderhoudsaanspraak tussen eggenotes bestaan het.² Dit sou anomalies wees om in die lig hiervan die plig na ontbinding van die huwelik deur die dood te erken.

Tweedens is daar groot twyfel of die onderhoudsplig wat bestaan tussen sekere familieverwante oordraagbaar is op die erfgename en boedel van die onderhoudpligtige.³

Derdens bestaan daar in genoemde Novellae tekste 'n beperking op die omvang van die voordeel wat mag afwyk van die behoefte met inagneming van die partye se sosiale status. Dit is 'n afwyking van die berekening van die onderhoudsbedrag.⁴

Vierdens is die man van hierdie aanspraak uitgesluit.⁵

Vyfdens geld Novellae 117 5 slegs vir die ongedoteerde vrou.

Die gesag wat Beinart⁶ aanvoer dat dit ook gegeld het vir gedoteerde vroue⁷ is egter dié van latere skrywers op die Justiniaanse reg.

In die lig van bogemelde is ek van mening dat die verklaring van Dannenbring ten aansien van die regsnaam van die quarta uxoria aanneemliker is, wat beteken dat die aanspraak onder bespreking nie in die Romeinse reg gegeld het nie.

-
1. 294.
 2. Hierbo I 1 2.
 3. Vir 'n bespreking hiervan kyk D 25 3 5 17 en B Beinart 1958 AJ 92 100-103. Hieronder 65 e v.
 4. Kyk ook B Beinart 1965-66 AJ 285 293, hierbo 59.
 5. Nov 117 5.
 6. 1965-66 AJ 285 293 293 vn 52.
 7. Hierbo 59.

2.1.3 Die Romeins-Hollandse reg

Die lotgevalle van die Novellae tekste¹ in Holland is baie nou saamgeweef met C 6 18 1 wat handel het oor intestate erfopvolging tussen eggenotes indien geen erfopvolging van ouers, kinders of verwante kon plaasvind nie. Beinart² voer as verklaring vir dié behandeling aan:³

"From the outset with the revival of Roman legal study... the jurists tended to treat Nov 63. 6 and 117.5 as a special type of intestate succession, and to overlook the fact that they applied also in the case of testacy."

Die gevolg hiervan was die authentica praeterea waarin die bepalings van Nov 117 5 oorgeneem is en as deel van die intestate erfreg behandel is. Die resepsie van hierdie tekste in die gemenereglende word verdeeld behandel. Twee standpunte, wat twee groepe verteenwoordig, kom voor. Een standpunt ontken die resepsie van C 6 18 en die ander erken dit. Die groep wat die resepsie ontken kan weer in drie groepe verdeel word op grond van die redes wat hulle aanvoer vir die ontkenning van die resepsie.⁴

Eerstens is daar 'n groep juriste wat op grond van die bepalings van die Politieke Ordonnansie van 1580 en die Placcaet van 1599 te kenne gee dat C 6 18 afgeskaf is (en daarmee saam Nov 53 6 en 117 5). In Noord-Holland is as intestate erfopvolgingsreg aanvaar die Aasdomsrecht en gereël deur die Placcaet van 1599.⁵ Artikel 14 van die Placcaet het voorsiening gemaak vir die toepassing van die Romeinse reg ten opsigte van sake wat nie uitdruklik deur die Placcaet self gereël is nie en die skrywers het dit geïnterpreteer as menende dat C 6 18 sy gelding behou het in Noord-Holland, aangesien die Placcaet geen melding van die intestate erfopvolging tussen eggenotes gemaak het nie.⁶

1. Nov 53 6 en 117 5.

2. 1965-66 AJ 285.

3. 296.

4. Hierdie indeling vind ek by B Beinart 1965-66 AJ 285 296-300.

5. B Beinart 1965-66 AJ 285 297. D L Carey Miller 1980 AJ 49 52.

6. J Voet Commentarius Ad Pandectas 1707 38 17 26. Vgl H de Groot Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid 1767 2 28 41, D G van der Keessel Select Theses on the Laws of Holland and Zeeland 2e Uitg vertaal deur C A Lorenz 1884 Th 359 Th 365.

In Suid-Holland is intestate erfopvolging beheer deur die Politieke Ordonnansie van 1580, wat die Schependomsrecht aangeneem het.¹

Op grond van die gelding van die Schependomsrecht in Suid-Holland verklaar sommige skrywers dat C 6 18 deur artikel 19 van die Politieke Ordonnansie afgeskaf is.²

Voet³ aanvaar te 34 1 3 en 25 3 10 die gelding van Nov 117 5. Te 38 17 (App) behandel hy egter intestate erfopvolging volgens die reg van sy tyd. Te 38 17 26 (App) bespreek hy die aanwending en gelding van Nov 53 6 en 117 5 en voer aan dat die tekste nie in Holland geld nie omdat die Schependomsrecht in Holland geld. Voet behandel na my mening in effek C 6 18 en skeer genoemde twee tekste nou oor dieselfde kam.

Hierdie teenstrydigheid tussen 34 1 3 en 25 3 10 aan die een kant en 38 17 26 (App) aan die ander kant bring die mening van Voet oor die geldigheid van die Novellae tekste onder verdenking. Hoofregter Steyn⁴ merk ook hierdie teenstrydigheid op en verklaar dat Voet nie konsekwent is nie. Beinart⁵ regverdig hierdie teenstrydigheid so:⁶

"Voet thus favours the retention of the Novels, or alternatively general maintenance for a widow, and though at first this might appear to be not quite consistent with the opinions expressed by him in another context, it must be remembered that there he was discussing intestacy alone whereas now he is speaking generally so as to include testacy and moreover his view in respect of intestacy, in so far as he could be considered to include the Novels, was that he regarded them as abrogated only where there was contrary legislation, as in the case of the Schependoms Law."

-
1. A F S Maasdorp 1898 Cape Law Journal 309 311-312, B Beinart 1965-66 AJ 285 297, D L Carey Miller 1980 AJ 49 52.
 2. Kyk F Zypaeus Notitia Iuris Belgici 1635 lib 6 tit. Unde liberi unde legitimi et de Successio edicto 189 wat aanvoer dat hierdie Codex ook nie in sy land geld nie. P Bort Tractaet Verklarende Hoe dat de Hollantsche Leenen By Uytterste-wille ende versterferven 1649 12e Deel Vrage 2 119-122, S van Groenewegen vander Made Tractatus de Legibus Abrogatis et inusitatis in Hollandia Vicinisque Regionibus 1669 ad C 6 18 1 ad Nov 56 6 ad Nov 117 5, T Boel Decision En Observatien Door wylen den Heer en Mr Joannes Loenius 2e Druk 1735 Casus 108, W Schorer se aantekening op H de Groot Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid 1767 2 30 2, D G van der Keessel Select Theses on the Laws of Holland and Zeeland 2e Uitg vertaal deur C A Lorenz 1884 Th 365.
 3. Commentarius Ad Pandectas 1707.
 4. Glazer v Glazer NO 1963 4 SA 694 (A) 703.
 5. 1965-66 AJ 285.
 6. 300-301.

Gesien in die lig van die oorweldigende gesag reeds aangehaal (en kyk hieronder vir verderes) teen die geldigheid van C 6 18 (waaronder ook Nov 53 6 en 117 5) is hierdie mening van Voet na my mening tereg deur hoofregter Steyn¹ as inkonsekwent benoem.

'n Tweede groep voer aan dat die huwelik binne gemeenskap van goed C 6 18 se regsrag beëindig het.²

Die belang van hierdie rede vir die verval van C 6 18 1 lê na my mening opgesluit in die feit dat die langslewende gade weens die huweliksgoedere-reg aanspraak het op die helfte van die boedel en sodoende die vrou in die posisie van die gedoteerde vrou in die Romeinse reg plaas.

'n Derde groep ontken ook die regsrag van C 6 18 1 om uiteenlopende redes. Sommiges is van mening dat hierdie teks nie geld nie omdat dit nooit in Holland geresipieer het nie.³ Van Bijkershoek⁴ voer ook aan dat hierdie reg nie geresipieer het nie en kan geen verklaring hiervoor vind nie.⁵ Hy stem egter nie saam met die redes reeds genoem nie.⁶ Hoewel van Bijkershoek dus ook aanvaar dat die tekste nie geld nie, is hy 'n voorstander dat eggenotes wel so van mekaar moet erf.⁷

Abraham van Wesel⁸ tref 'n analogie tussen die verlies van 'n kwart van

1. Glazer v Glazer NO 1963 4 SA 694 (A) 703.
2. S van Groenewegen vander Made Tractatus de Legibus Abrogatis et inusitatis in Hollandia Vicinisque Regionibus 1669 ad C 6 18 1, S van Leeuwen Het Roomsche Hollandsche Recht aantekening deur C W Decker 1780 3 15 7, Censura Forensis met aantekeninge van Gerhard de Haan vertaal deur A J Foord 1885 1 3 15 12.
3. S van Groenewegen vander Made Tractatus de Legibus Abrogatis et inusitatis in Hollandia Vicinisque Regionibus 1669 ad C 6 18 1, H de Groot Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid 1767 2 30 2.
4. Jcti et Praesidis, Quaestionum Juris Privati Libri Quattuor 1744 3 12.
5. 476.
6. 473-476.
7. 472.
8. Tractatus de Connubiali Bonorum Societate et Pactis Dotalibus : De Finienda vel Continuanda Connubiali Bonorum Societate 1674 Tr 2 Cap 4.

die boedel weens owerspel in die Romeinse reg, wat nie in sy land Utrecht geld nie¹ en die quarta uxoria van die langsliewende soos bepaal in C 6 18, Nov 53, 74, 117 en 127. Omdat eersgenoemde nie geld nie sê hy geld die quarta uxoria ook nie.²

Daar is egter ook 'n ander standpunt wat wel die bogemelde tekste as geldende reg van hulle tyd aanvaar.

Met die uitsondering van J Voet³ is hierdie juriste nie Hollandse juriste nie en skryf in 'n eng sin gesien nie oor die Romeins-Hollandse reg nie. Die redes vir geldigheid van die tekste in hulle reg verskil.⁴

Vanweë die oorweldigende gesag teen die geldigheid van C 6 18 (en die Novelle tekste) in Holland spesifiek, verklaar die appèlhof by monde van hoofregter Steyn⁵ dat "(a)s already indicated, the authorities referred to by counsel cannot be said to lend more than somewhat indecisive support for the contention that the Novels formed part of the law of Holland."

-
1. 2 4 7-2 4 9.
 2. 2 4 10-2 4 11.
 3. Hierbo 62-63.
 4. Vgl J van Someren Tractatus De Iure Novercarum 1668 10 1-2 in Uitrecht. Hy is van mening te 10 1 dat op grond van die huwelik binne gemeenskap van goed Nov 117 5 grotendeels sy aanwendingskrag verloor het. Te 10 2 sê hy dat die Novella teks by die huwelik buite gemeenskap van goed nog steeds aanwendingskrag het. Die rede hoekom Nov 117 5 nie aanwending vind by die huwelik binne gemeenskap van goed nie is omdat die vereiste van behoefdigheid ontbreek aangesien die boedel in twee verdeel. Niks van egskeiding word gemeld nie, maar hy beperk hom tot die geval van dood. A Gail Practicarum Observationum, Tam Ad Processum Iudicarium, Prassertim Imperialis Camerae, Quam Causarum Decisiones Pertinentium Libri Duo 1645 Lib V Obs 86 aanvaar die behoud van C 6 18 op 462. Hy spreek hier oor die erfreg in Duitsland. L Goris Adversaria Iuris 1651 te 3 1 12 skryf oor die reg van Gelderland en wil ook dat 'n behoefdigte eggenoot op grond van Nov 53 6 'n deel van die oorledene se boedel erf. U Huber Praelectionum Juris Civilis 1725 Lib III "De Successione Ab Intestatus Collateralium" n 18 skryf oor die aanwendingskrag van Novellae 53 6 en 117 5 in Friesland, en volgens hom bestaan daar geen twyfel dat die Novellae tekste in Friesland geld nie. D P Christinaeus Practicarum Quaestionum Rerumque in Supremis Belgarum Curiis Indictarum Observatarumque Vol IV 1671 Dec 78 erken ook die gelding van C 6 18 op 111-112.
 5. Glazer v Glazer NO 1963 4 SA 694 (A) 705.

Hiermee volstaan ek en omdat hierdie tekste nie in die Hollandse reg gere-
sipieer het nie, blyk dit dat 'n "onderhoudsaanspraak" op die boedel van
'n eggenoot ingevolge hierdie tekste nie erken kon word nie.

Die bespreking sal onvolledig wees indien daar nie gewys word op D 25
3 5 17 (en later Nov 89 12 2) nie. D 25 3 5 17 bepaal:

"Item rescriptum est heredes filii ad ea praestanda quae vivus
filius ex officio pietatis suae dabit invitos cogi non oportere
nisi in summam egestatem pater deductus est."

Op grond van die bepalings van hierdie teks is daar die standpunt dat
die onderhoudsaanspraak wat lewendes ex lege teenoor mekaar het, oorgedra
word op die boedel van die onderhoudspligtige indien hy eerste te sterwe
kom, en die erfgename dan verplig is om die onderhoudsplig na te kom.
Dit sal beteken dat die weduwee se onderhoudsaanspraak omdat daar 'n on-
derhoudsaanspraak ex lege tussen eggenotes bestaan, op die boedel van
haar eerssterwende eggenoot oorgaan.

Beinart¹ voer aan dat die plig van erfgename om die onderhoudsplig van
die erflater na te kom, nie in die Romeinse reg van Justinianus bestaan
het nie, behalwe die uitsondering van die samestellers soos weergegee
in D 25 3 5 17. Op 100 voer Beinart, met verwysing na gesag aandat die
slotsin "nisi deductus est" in D 25 3 5 17 'n interpolasie is en
nie deel van Justinianus se reg gevorm het nie. Daar was egter
juriste wat op grond van D 25 3 5 17 die onderhoudsaanspraak van verskeie
geregtigdes wou uitbrei om die aanspraak op die boedel van die gestorwe
pligtige te erken.²

J Voet³ handhaaf egter die standpunt dat die onderhoudsverpligting nie
oorgaan op die erfgename van die onderhoudspligtige nie. Op hierdie alge-
mene reël erken Voet egter die uitsondering soos weergegee in D 25 3 5
17 en dan alleenlik indien die vader in die uiterste armoede verkeer en

1. 1958 AJ 92 101.

2. I P Surdus Tractatus De Alimentis 1594 Tit 1 Quaestio 23 num 7 8
9 13 14 22 Tit 1 Quaestio 24 num 1 4 8 Tit 1 Quaestio 40 num 3 Tit
1 Quaestio 44 num 10 11 27 45 Tit 1 Quaestio 45 num 1 27, T Boey
Woorden-Tolk of Verklaring der Voornaamste Onduitsche en Andere Woor-
den in de heden daagsche en aloude Rechtspleginge voorkomende 1773
s v "alimentatie" 43, H J Arntzenius Institutiones Juris Belgici
De Conditione Hominum vertaal deur F P van den Heever 1963 3 7 15.
Later meer oor Arntzenius hieronder 77-78.

3. Commentarius Ad Pandectas 1707 25 3 18.

daar niemand lewend is op wie die onderhoudsplig ex lege rus nie.¹

Daar is egter skrywers buite Holland wat 'n onderhoudsaanspraak aan sekere afhanklikes op die boedel van die pligtige gee.²

Met enkele uitsonderings³ meld die Hollandse juriste dat die onderhoudsplig ex lege wat bestaan tydens die lewe van die onderhoudspligtige nie oordraagbaar is na sy erfgename nie. Hierdie toedrag van sake verklaar Beinart⁴ as "almost a strange silence on the point which can only be accounted for by the fact that it was generally accepted that the duty of support does not pass to the heirs."⁵

Hoofregter Steyn sê hieroor:⁶

"....., I need only refer to Prof Beinart's article in Acta Juridica, 1958, p 92. It will be apparent from the learned author's remarks and the authorities on which he relies, that the contention that any such extention gained acceptance in the Roman and Roman-Dutch law, is certainly vulnerable."

Die afleiding is dus dat ook die oordraagbaarheid van 'n onderhoudsaan-spraak op erfgename van die pligtige nie in Holland aanvaar is nie.

2.1.4 Die Suid-Afrikaanse reg

Ons howe het hulle aanvanklik in obiter dicta oor hierdie aangeleentheid uitgelaat, en die aanspraak ontken⁷ en erken.⁸

1. Kyk ook F L Kersteman Aanhangzel tot het Hollandsch Rechtsgeleerd Woorden-Boek 2e Stuk 1773 s v "Onderhoud of Alimentatie" 977 wat Voet woordeliks in vertaalde vorm aanhaal. D G van der Keessel Theses Selectae Juris Hollandici Et Zelandici 1880 Th 152 verwys na sekere statutêre bepalings wat die onderhoudsaanspraak van minderjarige op die boedel van die pligtige ouer erken. Geen gemeenregtelike gesag word egter aangevoer nie. Kyk ook D G van der Keessel Praelectiones Iuris hodierni ad Grotii introctuctionem ad Iuris prudentiam Hollandicam oorspronklike handskrif fotokopie ad Grotium 199.
2. J van Someren Tractatus De Iure Novercarum 1668 10 2, B Carpzovius Responsa Iuris Electoralia 1683 4 8 58 1-2.
3. T Boey hierbo 65 vn 2, J Voet hierbo 65-66.
4. 1958 AJ 92.
5. 104. Ook 105-106 111. Contra B Beinart 1965-66 AJ 285 303.
6. Glazer v Glazer NO 1963 4 SA 694 (A) 706.
7. Schultz v Schultz 1928 OPD 155 157-158, Estate Nichols v Nichols NO 1948 3 SA 1 (N) 12.
8. Lloyd v Menzies NO and Others 1956 2 SA 97 (N) 102.

Die regspraak kom pertinent in Glazer NO v Glazer¹ ter sprake. Regter Ludorf verwys na gewysdes wat die aanspraak van kinders erken, maar is nie bereid om dit ook aan 'n langsliewende eggenoot toe te ken nie.² Die meriete van hierdie uitspraak word deur die appèlhof in Glazer v Glazer NO³ heroorweeg. Hoewel dit streng gesproke nie 'n appèl op die beslissing van die hof a quo was nie, maar 'n aansoek om kondonاسie vir 'n laat appèl, moes die hof die regspraak heroorweeg om 'n aanduiding te gee of daar meriete in die kondonering vir appèl bestaan. Hoofregter Steyn (met wie appèlregters Van Blerk, Ogilvie Thompson en Wessels saamstem) keur die aansoek af omdat applikant se "..... prospect of success on the merits, if there is one at all, is so slender that condonation would not be justified."⁴

Baie menings oor hierdie aangeleentheid het voor en na bogemelde uitspraak die lig gesien.⁵

-
1. 1962 2 SA 548 (W).
 2. 552 554.
 3. 1963 4 SA 694 (A).
 4. 707. Kyk ook Ex Parte Standard Bank Ltd and Others 1978 3 SA 323 (R) 325.
 5. Vgl B Beinart 1953 SALJ 280 297 wat die aanspraak nie erken nie. H R Hahlo 1956 ASSAL 69 89 wat die aanspraak nie erken nie. B Beinart 1958 AJ 92 111 haal met goedkeuring Lloyd v Menzies NO and Others 1956 2 SA 97 (N) hierbo 66 aan. H R Hahlo 1958 SALJ 126 126 doen aan die hand dat die Regshersieningskomitee na hierdie aspek moet kyk. H R Hahlo 1959 SALJ 234 236-237, 1959 SALJ 435 436 doen die skrywer weer eens aan die hand dat die wetgewer hierdie aanspraak moet invoer. Op 446-447 huldig hy 'n voorkeur aan 'n onderhoudsaanspraak uit die boedel bo 'n legitieme posisie. H R Hahlo 1961 SALJ 31 33 skryf weer oor die dringende behoefte wat bestaan om of 'n legitieme posisie of onderhoudsaanspraak aan die langsliewende te gee. W de Vos 1962 AJ 144 156 spreek die hoop uit dat die Glazer (1962 2 SA 548 (W)) saak nie die finale woord oor die aangeleentheid is nie. Tog moes hy laastens meld dat die appèlhof (1963 4 SA 694 (A)) feitlik onomwonde die deur vir so 'n aanspraak toegemaak het. H R Hahlo 1962 SALJ 361 362 stem met regter Ludorf in die Glazer (1962 2 SA 548 (W)) saak saam dat hierdie aanspraak nie aan die vrou gemeenregtelik toegeken kan word nie. H R Hahlo 1964 SALJ 1 2 beklemtoon weer eens die nood vir wetgewende maatreëls na die appèlhof in Glazer (1963 4 SA 694 (A)). C J Rowland 1970 Codicillus 4 8-12. C J Rowland 1971 Codicillus 57. P Q R Boberg The Law of Persons And the Family 1977 281-286. D L Carey Miller 1980 AJ 49 59-60. J D van der Vyver en D J Joubert Pesone- En Familiereg 2e Uitg 1985 690. H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 327 vn 16.

Die roepstem van die skrywers het in 1969 die Regshersieningskomitee 'n wetsontwerp by die Parlement laat indien.¹ Hierdie ontwerp het voorsiening gemaak vir onder andere 'n onderhoudsaanspraak vir die langsliewende eggenoot uit die boedel van die gestorwe eggenoot.² Op aanbeveling van die destydse Volksraad is die wetsontwerp verwys na 'n Gekose Komitee wat dan ook in dieselfde jaar teen die aanvaarding van die wetsontwerp aanbeveel het.³

Dit sou weer eens etlike jare neem voordat die wetgewer hierdie vraagstuk by die horings pak.⁴

Klousule 4(1) magtig die hof om op aansoek van die langsliewende gade 'n billike bedrag aan laasgenoemde oor te maak. Die klousule bepaal uitdruklik dat hierdie Wet alleenlik van toepassing is indien aan twee vereistes voldoen word naamlik:

1. die huwelik buite gemeenskap van goed gesluit is en
2. die oorledene regsgeldiglik by testament oor sy goed beskik het.

Dit beteken dat hierdie wetsontwerp nie van toepassing is by huwelike binne gemeenskap van goed nie en ook nie buite gemeenskap van goed indien die oorledene intestaat gesterf het nie. Ten aansien van laasgenoemde geval was die wetgewer dalk van mening dat daar genoegsame voorsiening gemaak word vir die langsliewende deur die bepalings van die Erfopvolgingswet.⁵

-
1. Wetsontwerp op Gesinsonderhoud VW 27-'69.
 2. Klousule 2.
 3. Vgl die verslag oor die Wetsontwerp op Gesinsonderhoud G K 9-'69. Kyk ook H R Hahlo 1971 SALJ 200 202-204 se kritiek op die verslag van die Gekose Komitee.
 4. Die Tweede Wet op Huweliksgoedere 1984 soos gepubliseer in G K 920 SK 8993 van 9 Desember 1983.
 5. Wet 13 van 1934 in art 1(1) soos gewysig deur art 27 van die Wet op Huweliksgoedere, Wet 88 van 1984. Die Suid-Afrikaanse Regskommis-sie, Hersiening van die Erfreg : Die instelling van 'n legitieme por-sie of die verlenging van 'n reg op onderhoud aan 'n langsliewende gade Werkstuk 13 1986 5-9 dui myns insiens tereg aan dat voorsiening in bogemelde omstandighede nie die enigste geregverdigde omstandighede is nie en wil hê dat voorsiening moet plaasvind hetsy buite gemeenskap van goed hetsy buite gemeenskap van goed met die aanwasbedeling hetsy binne gemeenskap van goed hetsy waar die intestate erfreg van toepassing is.

Klousule 4(3) gee aan die Hof faktore wat dit in ag moet neem by oorweging van genoemde aansoek. Onder andere moet gelet word op die boedel van die aansoeker.

In klousule 4(7) bedra 'n billike gedeelte wat aan die aansoeker oorgemaak kan word nie meer as 'n kindsdeel of 'n kwart van die boedel van die gade op wie die verpligting rus nie, watter ookal die grootste is.

In 'n aantekening op bogemelde wetsontwerp skryf J C Sonnekus¹ dat die voorsiening ingevolge bogemelde wetsontwerp eerder 'n legitieme porsie as 'n poging is om aan die onderhoudsbehoefte van die langsliewende te voorsien. Hy sê:²

"As die grondgedagte 'n verlengde onderhoudsaanspraak eerder as 'n starre legitieme porsie is, is daar geen regverdiging om die bedrag arbitrêr vas te pen nie. Die werklike onderhoudsbehoefte van die aanspraakmaker kan in beginsel immers die hele boedel omvat -".

Die gedagte kom dus ook na vore dat onshier nie met 'n onderhoudsaanspraak in die ware sin van die woord te doen het nie maar eerder met 'n legitieme porsie of miskien beter - 'n uitsonderlike erfreginstelling ex lege, soortgelyk aan Nov 53 6 en 117 5 en lyk dit of die wiel 'n volle 360 grade gedraai het. 'n Onderhoudsaanspraak in die ware sin van die woord het dus nog nooit op die boedel van die oorledene ten behoeve van 'n langsliewende gade in ons reg bestaan nie.³

Die Suid-Afrikaanse Regskommissie⁴ het in hulle werkstuk die verskillende moontlikhede oorweeg om aan die langsliewende gade voorsiening uit die boedel van die eerssterwende te maak, en kom tot die slotsom dat 'n reg op onderhoud uit die boedel die gewenste oplossing verskaf.⁵

1. 1984 De Rebus 119 120.
2. 120.
3. Van bogemelde wetsontwerp het niks van gekom in die Wet op Huweliks= goedere 1984 wat op 1 November 1984 in werking getree het nie.
4. Hersiening van die Erfreg : Die instelling van 'n legitieme porsie of die verlening van 'n reg op onderhoud aan 'n langsliewende gade Werk= stuk 13 1986.
5. 18 -22. Vir kritiek teen die legitieme porsie kyk 18 vn 20-21. Vir kritiek teen die herverdeling van die boedel soos voorgestel in die Tweede Wetsontwerp op Huweliks=goedere, (hierbo 68-69) kyk 21-22. In kort word laasgenoemde twee opsies afgekeur omdat die regsfuntering daarvan nl dat die langsliewende 'n morele reg het om in die boedel te deel, nie regswetenskaplik korrek is nie, (13-15) maar moet die beskerming van die onversorgde langsliewende "eerder gesoek word in

In klousule 1(1) van die konsepwetgewing¹ word 'n vordering vir toekomstige onderhoud teen die boedel van die oorledene aan die langslewende gade gegee. Die vordering vind alleen toepassing indien 'n deur-die-reg-erkende huwelik deur die dood ontbind word, en skep dus nie vir 'n voormalige "eggenoot" 'n reg op onderhoud uit die boedel nie.²

Hierdie onderhoudsvordering stem in alle opsigte ooreen met die vordering vir onderhoud na egskeiding en berus ook op behoefte van die langslewende gade³ en die vermoë van die boedel.⁴

Indien hierdie voorstelle wet sou word, word daar radikaal van die gemeenereg afgewyk en word die posisie in lyn gebring met die onderhoudsaanspraak na egskeiding, wat ook nie gemeenregtelik bestaan het nie,⁵ maar statutêr voorsien is.⁶

2.2 DIE ONTBINDING VAN DIE HUWELIK DEUR EGSKEIDING

2.2.1 Die Romeinse reg

Dit is algemeen bekend dat die basis vir die versorging van die geskeide vrou of weduwee gelê het in die teruggawe van die dos of donatio aan haar.⁷

die gemeenskapsnorm wat voorskryf dat langslewende gades nie onversorg nagelaat behoort te word nie." 15 17-18 23. Dit lyk onvanpas te wees om die las op die staatskas te plaas en onlogies om nie die onderhoudsplig wat stante matrimonio bestaan, te laat voortleef nie. 16.

1. Kyk Bylae A van die verslag.
2. Hieronder II 4 2 word die voortbestaan van 'n geskeide "eggenote" se onderhoudsbevel na dood van die pligtige bespreek en val baie van die kritiek teen die behoud van die bevel nou weg.
3. Klousule 1(1) en 1(2).
4. Klousule 1(2). Vir verskille ten opsigte van die twee aansprake kyk 29-30. Vir 'n bespreking van die werkstuk kyk Frans Marx 1986 Obiter 84 e v.
5. Hieronder I 2 2.
6. Hieronder II 1.
7. Hierbo 1-2, R Dannenbring 1966 THR-HR 1 16-18 en gesag daar.

"Teen hierdie agtergrond gesien," sê Dannenbring¹ "word dit duidelik dat Justinianus ook vir die mulier indotata voorsiening moes maak. Op die voorgrond het hierby die geval van die ontbinding van die huwelik deur egskeiding gestaan; die relevante reëling is vervat in Nov 22 18. Die geval van die ontbinding van die huwelik deur die dood van een van die partye is deur Nov 53 6 gereël, en hierdie reëling volg die voorbeeld wat reeds deur Nov 22 18 gestel is. Albei gevalle word daarna gesamentfinaal deur Nov 117 5 gereël."

Dannenbring sien die bepalings van Nov 22 18 wat geld by die ontbinding van die huwelik deur egskeiding dus net soos Nov 53 6 wat geld by ontbinding deur dood as 'n versorgingsinstelling aan die ongedoteerde vrou.²

Hierdie gelykstelling wat Dannenbring tref tussen Nov 22 18 en 53 6 lyk vir my vergesogd indien mens na die bepalings van Nov 22 18 gaan kyk.³ Hieruit blyk dit duidelik dat strafmaatreëls neergelê is om ook ongedoteerde huwelike te tref, wanneer 'n man of vrou sonder gronde die huwelik ontbind; omdat indien dit nie neergelê was nie, geen strafmaatreël die skuldige sou tref nie.

Strafmaatreëls is deur Konstantyn ingestel wanneer 'n vrou of man sonder rede die ander huweliksgenoot gerepudieer het.⁴ As straf is die vrou, wanneer sy die repudiasie sonder gronde aangevoer het, verban en het sy die dos en donatio verloor. Indien die man die skuldige was het hy die dos en donatio verbeur.⁵

1. 18.

2. Kyk hierbo II 2 1 2 vir die aanspraak by dood.

3. Die openingswoorde van Nov 22 18 lui soos volg:

"Sed et aliud quid a nobis inventum est ut indotata etiam matrimonia separationibus factis convenientur puniatur. Si enim quis ducat uxorem, vel mulier viro nubat, coniugali quidem voluntate et animo, dote autem vel donatione propter nuptias non secuta (quo casu etiam temerarie solutionis fieri solebant, quum nullum periculum illius, qui temere diverterat, subesset)"

4. C Th 3 16 1 van 331 n C.

5. Soortgelyke wetgewing is uitgevaardig deur keisers Honorius en Theodosius in C Th 3 16 2 en 9 9 34. In 449 n C vaardig keisers Theodosius en Valentinianus ook soortgelyke wetgewing uit in C 5 17 8 4 wat die vrou, benewens die verlies van die dos en donatio, verbied om binne vyf jaar te trou. Kyk ook C 5 17 8 5.

Indien die huwelik egter weens impotensie van die man ontbind word, behou die vrou die dos en kom die donatio die man toe.¹ Die rede hoekom hier geen strafbepaling voorkom nie, is na my mening omdat die vrou nie ongegrond die huwelik ontbind nie en die man nie skuldiglik aanleiding tot hierdie grond vir ontbinding gegee het nie.

In 528 n C vaarding Justinianus 'n konstitusie uit waarin hy onder andere bepaal dat 'n huwelik geldig tot stand kom sonder die lewering van 'n dos.² Indien 'n man hierdie huwelik sonder rede repudieer moet hy aan sy vrou 'n kwart van sy boedel gee, wat beperk word tot 'n maksimum van 100 pond goud.³

Dieselfde strawwe geld vir die vrou indien sy sonder rede haar man repudieer.⁴ Dit is na hierdie konstitusie wat Nov 22 18⁵ in sy bepalings verwys.⁶ Indien daar geen kinders uit die huwelik gebore is nie, kan die man of die vrou die voordeel gebruik soos hy of sy wil. Indien daar kinders gebore is, moet die eiendom vir hulle bewaar word.⁷

Die gedagte kan hieruit gekonstrueer word dat die dos of die kwart as 'n onderhoudsmiddel kan dien vir die onskuldige, tot tyd en wyl die kinders hulle aanspraak daarop kan afdwing.

Die rede hoekom die kwart verbeur word, word in C 5 17 11 2 aangegee as 'n bedrag wat ooreenstem met die waarde van die dos; anders sou 'n persoon 'n ongedoteerde huwelik sonder rede kon repudieer sonder dat enige straf hom opgelê kan word.⁸

Nov 22 15 1 en 2 herhaal as straf die verlies van die dos en donatio indien die huwelik sonder rede gerepudieer word, maar brei ook hierdie straf uit teenoor die persoon wat aanleiding gee tot egskeiding.⁹

-
1. C 5 17 10 in 528 n C en Nov 22 6 in 536 n C.
 2. C 5 17 11 pr.
 3. C 5 17 11 1.
 4. C 5 17 11 1.
 5. 536 n C.
 6. "Sed et aliud quid a nobis inventum est."
 7. C 5 17 11 1. In geval van huwelike gesluit met dos en donatio geld dieselfde bepaling - C 5 17 8 7.
 8. Vgl die aangehaalde woorde ook in Nov 22 18.
 9. Vgl ook die bepalings van Nov 74 5 in 538 n C.

Nov 117 5¹ kom en wysig alleenlik die omvang waarop 'n ongedoteerde vrou geregtig is in gevalle van dood² en egskeiding. Dit bepaal dat die gedeelte waarop die vrou geregtig is gelykstaande is aan 'n kwart van die man se boedel indien daar nie meer as drie kinders is nie, anders slegs 'n kindsgedeelte. Hierdie konsitusie neem ook die aanspraak van die man weg.

In dieselfde Novella³ word bepaal dat indien 'n man sy vrou op grond van bewese owerspel repudieer, hy geregtig is op die dos en donatio en indien daar geen kinders is nie, is hy ook geregtig op 'n bedrag gelykstaande aan een derde van haar ander eiendom. Indien daar kinders gebore is, verbeur sy al haar eiendom en word dit bewaar vir die kinders. Die straf blyk dus swaarder te word in die geval van owerspel.

In Nov 117 9 4 word die geval geskets waar die vrou valslik van owerspel aangekla is en geld dieselfde strawwe teenoor die man. Nov 117 9 5 maak voorsiening vir die geval waar die vrou haar man repudieer op grond van laasgenoemde se losse lewe met ander vroue en bepaal dat benewens die dos en donatio wat aan haar gelewer moet word, ook 'n bedrag gelykstaande aan een derde van die donatio van sy ander eiendom haar toekom.⁴

In Nov 127 4⁵ word die strawwe gelykluidend vir beide man en vrou wat die huwelik sonder gronde laat ontbind, gestel. Die rede word so weergegee:

"In aequali enim delicto aequalis etiam poenas illis imminere iustum esse putavimus."

Nov 134 11⁶ bepaal dat indien iemand sonder gronde skei, hy verban word tot 'n klooster en al sy eiendom verbeur.

Uit al bogemelde tekste blyk die vergeldingsfunksie primêr op die voorgrond te staan. Soos aangetoon kan die bepalinge in 'n sekondêre rol, ook 'n versorgingsfunksie vervul.

-
1. 542 n C.
 2. Hierbo I 2 1 2.
 3. 117 8 2.
 4. Vgl ook Nov 117 10.
 5. 547 n C.
 6. 556 n C.

Al die resente Romaniste wat ek nagegaan het, is almal dit eens dat hierdie maatreëls uitgevaardig was om die hoë egskeidingsyfer te verlaag deur die skuldige party te straf.¹

Ek kan my hoogstens met Dannenbring² vereenselwig dat bogemelde tekste 'n sekondêre versorgingsfunksie vervul het. As primêre doelwit, kan ek nie 'n onderhoudsaanspraak konstrueer nie; dit geskied bloot toevallig met die poenale funksie.

2.2.2 Die Romeins-Hollandse reg

Die ondersoek na die onderhoudsaanspraak in die Romeins-Hollandse reg lewer ook weinig op.

Johannes Voet³ sê dat 'n onskuldige eggenoot nie verplig is om die skuldige eggenoot te onderhou nie, wanneer 'n egskeiding op grond van laasgenoemde se owerspel of kwaadwillige verlating verkry is.

Voet haal onder andere 24 2 18 as gesag vir hierdie standpunt van hom aan. In 24 2 16-18 bespreek hy geregtelike skeiding en in 24 2 18 bespreek hy spesifiek die onderhoudsverpligting by geregtelike skeiding. Die gevolg van die bewysplaas en die standpunt wat hy in 25 3 8 inneem is nie helder nie. Indien hy die stelling in 25 3 8 kontrasteer met die posisie by geregtelike skeiding is dit in die haak. Indien hy egter in 25 3 8 bedoel dat 'n onskuldige eggenoot by egskeiding geregtig is op onderhoud en as gesag aanvoer die posisie by geregtelike skeiding, het ek twyfel. Die gedagte is al uitgespreek dat Voet in 25 3 8 die onderhoudsaanspraak by egskeiding verwar met die onderhoudsaanspraak by geregtelike skeiding.⁴

Indien dit die geval is wil ek saamstem met regter-president De Villiers⁵ dat sy gesag hom nie steun nie. Die gevolg dus is dat indien Voet 'n onderhoudsaanspraak na egskeiding erken, ek hom nie kan steun nie.

-
1. Vgl P E Corbett The Roman Law of Marriage 1930 243-248, J C van Oven Leerboek van Romeinsch Privaatrecht 3e Uitg 1948 472, P van Warmelo An Introduction to the Principles Of Roman Civil Law 1976 51.
 2. 1966 THR-HR 1 18 hierbo 71.
 3. Commentarius Ad Pandectas 1707 25 3 8.
 4. Kyk Schultz v Schultz 1928 OPD 155 158.
 5. Schultz v Schultz 1928 OPD 155 158.

'n Tweede Hollandse skrywer wat as gesag mag dien vir die aanspraak onder bespreking is F L Kersteman.¹

Hy sê:²

"Boven dien is een Man na de Wetten dezer Landen, en op fundament van 't Beschreven Recht, absolutelyk ongehouden en onverplicht om een overspeelige Vrouw by Dissolutie of separatie van 't Huwelyk te Alimenteeren, ..."3

Na my mening kan die indruk uit bogemelde woorde van Kersteman ontstaan dat 'n onskuldige vrou by egskeiding op onderhoud geregtig is. Gaan 'n mens die skrywer se gesag na waarop hy sy uitlating fundeer, word die leser verwys na die Hollandsche Consultatien.⁴ Hierdie hofsaak is verwarrend in die sin dat die leser nie presies kan bepaal of dit oor geregtelike skeiding of egskeiding handel nie. Neem mens hierdie sinsnede "... ende hy geadmitteert omme een ander te mogen trouwen ...",⁵ wil dit voorkom of die gevraagde bevel, 'n bevel tot egskeiding was. Op dieselfde bladsy word die volgende oor die onderhoudsplig gesê:

"..... mede wert geertendeert tot alimentatie; ten effecte dat een Man soodanigen Vrouwe ook niet gehouden is te alimenteeren...."

"Soodanigen Vrouwe" is 'n verwysing na die owerspelige vrou. Ongelukkig is die gesag waarna verwys word vir laasgenoemde stelling nie vir my toeganklik nie, behalwe 'n teks van Surdus.⁶ In n 16 bespreek Surdus die gevolge wat uit owerspelige verhoudings voortvloei. In dié gedeelte sê hy die volgende oor die onderhoudsplig:⁷

"....., quando uxor committeret adulterium : tunc enim insté maritus recusat illam alere,, et ratio est, quia ob adulterium maritus potest domo expellere uxorem,"8

-
1. Hollandsch Rechtsgeleert Woorden-Boek 1768 s v "alimentatie".
 2. 12.
 3. Vir 'n gelykluidende opmerking kyk F L Kersteman Academie der Jonge Praktizyne, of Beredeneerde Consideratien over de Theorie en de Practycq 1765 11 Hoofdeel 154.
 4. Consultatien, Advysen en Advertissemerten, gegeven ende geschreven by verscheyden Treffelijke Rechts-Geleerden in Holland 4e Druk 1683 Deel 1 Cons 334.
 5. 533.
 6. Tractatus de Alimentis 1594 Tit 7 Quaestio 16.
 7. Stante matrimonio.
 8. n 16.

Die man mag die vrou alleenlik uit die huis verdryf, "quando crimen uxoris est notorium, quia tunc maritus, propria autoritate facere id potest,"¹

Indien die owerspel nie alombekend is nie, het die man nie die bevoegdheid om die vrou te verdryf nie maar moet hy wag op uitspraak van die hof.² Wanneer die hof bevind dat owerspel gepleeg is, kan die man onderhoud staak.³ Daar moet onthou word dat in die gemenerereg owerspel 'n misdryf was en die skuldige daaraan skuldig bevind is deur die hof.

In dieselfde paragraaf gee Surdus die rede aan hoekom onderhoud haar ontsê word ".... quia alimenta debentur uxori principaliter intiutu matrimonii : at quae matrimonium violavit, non debent gaudere eius beneficio,"⁴

Dié sinsnede beklemtoon dat onderhoud aan 'n vrou hoofsaaklik verskuldig is in aanskyn van die huwelik, maar as sy die huwelik onteer, kan sy nie deel in hierdie voordeel van die huwelik nie.

Carpzovius⁵ sluit mooi aan by hierdie teks van Surdus. Hy meld⁶ dat eg-skeiding die huweliksband ophef en as gevolg hiervan word aan die onskuldige vrou haar boedel teruggegee en die vruggebruik in haar boedel, die man ontnem.⁷ In geval van geregtelike skeiding is dit anders, omdat die huweliksband nie opgehef word nie.⁸ Dan sê hy:⁹

(18.4) "Ex quo etiam fit, quod licet uxoriam marito quoad thorum et mensam fuerit separata, maritus nihilominus onera matrimonii sustinere et uxor alimenta praebere tenetur."

1. n 17.

2. n 18.

3. n 19. Vgl ook T Boey Woorden-Tolk of Verklaring der Voornaamste Onduitsche en Andere Woorden, in de heden daagsche en aloude Rechtspleginge voorkomende 1773 s v "alimentatie" 44.

4. n 19.

5. Jurisprudentia Forensis Romano-Saxonica 1721 Deel 3 Consist. 26 Defin 15 9-10.

6. 18 1.

7. 18 2.

8. 18 4.

9. 18 4.

In die geval van egskeiding kry ons die sakeregtelike verdeling van die boedel. Die behoud van die huweliksband by geregtelike skeiding, gee aan die onskuldige vrou 'n aanspraak ex lege op onderhoud van die man.¹

Wanneer die huweliksband deur egskeiding verbreek word, vind alleenlik 'n sakeregtelike verdeling van die boedel plaas. Indien benewens hierdie verdeling ook nog 'n onderhoudsaanspraak bestaan het, sou 'n mens dit hier waar Carpzovius die twee gevalle met mekaar vergelyk, verwag het.²

Die gesag waarna Kersteman verwys handel dus in effek oor die onderhouds=plig stante matrimonio. Om op sterkte van hierdie gesag die afleiding te maak dat 'n onskuldige vrou by egskeiding wel op onderhoud geregtig is, lyk vir my vergesogd.

'n Mens kan moontlik selfs die teendeel uit die teks van Kersteman aflei, naamlik dat 'n onderhoudsaanspraak na egskeiding per se heeltemal verval.³

'n Laaste Hollandse juris wat ek behandel wat die indruk wek dat dié aanspraak wel ex lege bestaan is H J Arntzenius.⁴

In 3 7 15, 19, 31 behandel hy die vermoënsregtelike gevolge van egskeiding. In 3 7 15 meld Arntzenius dat indien die sakeregtelike verdeling van die boedel nie genoegsaam is om in die onderhoudsbehoefte van die onskuldige eggenoot te voorsien nie, is die eggenoot verplig om die tekort aan te vul. Dit is onomwonde 'n bevestigende antwoord op die vraag onder bespreking. As gesag vir hierdie standpunt verwys hy ons na Schorer.⁵

In die gedeelte behandel Schorer sonder twyfel die gevolge van geregtelike skeiding. Arntzenius stel die posisie by egskeiding gelyk met die posisie by geregtelike skeiding. Om dié siening te steun, moet daar kortliks verwys word na Arntzenius se bespreking van die gevolge van geregtelike skeiding.⁶ Hy meld dat die boedel by geregtelike skeiding verdeel

1. 18 6.
2. Kyk ook A van Wesel Tractatus de Connubiali Bonorum Societate et Pactis Dotalibus : De Finienda vel Continuenda Connubiali Bonorum Societate 1674 Tr 2 Cap 4 nn 41 e v.
3. Kyk ook die interpretasie van regter McGregor in Schultz v Schultz 1928 OPD 155 160. Dit kan bevestig word na aanleiding van 'n stelling in Aanhangzel tot het Hollandsch Rechtsgeleerd Woorden-Boek 1773 s v "Onderhoud of Alimentatie" 973-974 waar Kersteman Voet 25 3 8 hierbo 74, woordeliks aanhaal.
4. Institutiones Iuris Belgici De Conditione Hominum vertaal deur F P van den Heever 1963.
5. H de Groot Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid aantekeninge deur W Shorer 1767 1 5 20 vn 3.
6. 3 7 41-42.

mag word. Indien dit nie genoegsaam in die onderhoudsbehoefte van die onskuldige vrou voorsien nie, kan addisionele onderhoud van die man geëis word.¹ Hierdie reël is goed bekend by geregtelike skeiding.² Arntzenius sien geregtelike skeiding en die gevolge hiervan dieselfde as egskeiding en die gevolge van laasgenoemde. Vir hom is geregtelike skeiding in die oë van die reg maar 'n huwelik met 'n leë inhoud.³

Daarenteen is daar skrywers wat nie die situasie so verabsoluteer nie. Sommige meen dat omdat die huwelik nog nie ontbind is nie, bly die gevolge (vermoënsregtelike gevolge) voortbestaan; andere kyk na wat in die beste belang van die onskuldige sou wees.⁴

Myns insiens huldig Arntzenius hier 'n groot wanopvatting. Die wese en aard van 'n bevel tot geregtelike skeiding word tog altyd spe reconcilia-tonis gemaak. Die huweliksband het nog altyd werking, ook ten opsigte van die onderhoudsplig. Alleenlik deur egskeiding word die huweliksband ontbind. Die feit dat hy geregtelike skeiding sien as iets soortgelyks aan egskeiding, verklaar die opvatting wat hy huldig oor die onderhoudsaanspraak van die onskuldige by egskeiding. Dit gaan nie op nie. Die twee instellings verkil van mekaar en mag nie aan mekaar gelykgestel word nie.

Van Alber⁵ skets die onderhoudsplig hangende 'n egskeidingsgeding op grond van owerspel van die vrou.⁶ Tydens die geding moet sy onderhou

-
1. 3 7 41.
 2. Hierbo I 1 4 2 2 2.
 3. 3 7 42.
 4. C van Nieustad en I Kooren Hollandsche Praktyk en Rechten vertaal deur A van Nippen 1655 Vonnissen van Huwelijkse Voorwaarden aantekeninge van C van Nieustad Vonnis 8, J Voet Commentarius Ad Pandectas 1707 24 2 17, J Cos Rechtsgeleerde verhandelingen over de boedelmenging door't huwelijk : over de huwelijkze voorwaarden : over gemeenschap van winst en verlies, enz. 2e Druk 1733 271, C van Bijnskershoek Jcti et Praesidis, Quaestionum Juris Privati Libri Quattuor 1744 2 8-9, W Schorer se aantekeninge op H de Groot Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid 1767 1 5 18 en 2 11 7.
 5. Generaale Regulen en Definitien van beschreeve Romeynsche Rechten met Uytleggingen en Aanmerkingen daar toe behoorende naar de Hedendaagse Rechtsgeleertheit als mede hoe verre dezelve Rechten in deeze Landen nog in gebruyk zyn en in hoe verre te niet gedaan 2e Druk 1729.
 6. 221-222.

word, indien sy behoeftig is, omdat sy "... noch des Mans Vrouwe, ende 't owerspel noch niet bewezen is, ..." ¹

Myns insiens wys al genoemde gesag daarop dat wanneer die huweliksband verbreek word ook die onderhoudsaanspraak tot 'n einde kom. Gesien in die lig dat so min Romeins-Hollandse juriste melding maak van onderhoud by egskeiding, word die standpunte van Voet, ² Kersteman ³ en Arntzenius ⁴ onaanvaarbaar.

2.2.3 Die Suid-Afrikaanse reg

2.2.3.1 Die Suid-Afrikaanse Hofbeslissings

Dit is bekend dat voor die Wet op Huweliksaangeleenthede, 1953 ⁵ op 1 Oktober 1953 van krag geword het, daar geen statutêre reëling was, wat die aanspraak op onderhoud tussen eggenotes na egskeiding gereël het nie. Gevolglik moes die houe waar hierdie regspraak na vore getree het, hulle wend na die beginsels van die gemenerereg. Die antwoord op hierdie vraag was alles behalwe eenstemmig.

Die eerste beslissing waarin hierdie probleem direk ter sprake gekom het, is Barnett v Barnett. ⁶ Advokate van eiseres en verweerder haal drie onge-rapporteerde sake aan waar onderhoud tussen eggenotes na egskeiding ter sprake gekom het. Ek aanvaar dat die omstandighede, waaronder die sake beslis is, in die Barnett ⁷-saak korrek weergegee is.

In Hockly v Hockly is onderhoud op grond van ooreenkoms tussen die partye toegestaan. ⁸ Die saak is nie op gelyke voet met die vraag in casu nie, aangesien in casu geen ooreenkoms bestaan nie en juis dit die punt van geskil is. In Maple v Maple is onderhoud nie toegestaan nie, moontlik omrede daar nie 'n ooreenkoms was nie en is dus moontlik gesag vir die geval in casu. Ries v Ries was weer eens 'n geval waar onderhoud op grond van ooreenkoms toegeken is. ⁹

-
1. 222.
 2. Hierbo 74.
 3. Hierbo 75-77 en hy skryf letterlik van Voet af.
 4. Hierbo 77-78.
 5. Wet 37 van 1953.
 6. 1917 EDL 218.
 7. 1917 EDL 218.
 8. 219.
 9. 219.

Eiseres voer egter in Barnett¹ aan dat Voet 25 3 8² die aanspraak erken. Regter Sampson wys egter die aansoek van die hand, sonder om te beslis of Voet wel so 'n aanspraak erken, omdat applikant nie 'n behoefte aan onderhoud aantoon nie.³ Hy is egter van mening dat 'n onderhoudsaanspraak erken word indien die huweliksband nie opgehef is nie.⁴

Regter Gardiner in Clausen v Clausen⁵ klink skepties of daar 'n onderhoudsaanspraak na egskeiding bestaan⁶ maar ken wel onderhoud toe op grond van ooreenkoms tussen die partye. Hoewel daar sedert die Barnett⁷-beslissing tog beslissings geneem is wat wel as gesag dien dat daar 'n aanspraak op onderhoud tussen eggenotes na egskeiding bestaan, voer geeneen van die beslissings enige onafhanklike gesag vir die aanspraak aan nie, maar volg bloot die Barnett⁸-beslissing as sou dit so 'n aanspraak erken het.⁹

Regter Van der Riet¹⁰ verwys na die Toms¹¹-beslissing waarin 'n onderhoudsaanspraak tussen eggenotes by egskeiding erken word, hoewel geen gemeenregtelike gesag hiervoor gegee was nie. Hy voer egter aan dat die Romeins-Hollandse reg aan 'n onskuldige eggenoot wat sonder dos getroud is, 'n aanspraak op 'n kwart van die skuldige eggenoot se boedel gegee het en dat hierdie beginsel 'n onderhoudsaanspraak na egskeiding onderlê.¹²

-
1. 1917 EDL 218.
 2. Hierbo 74.
 3. 221.
 4. 221.
 5. 1919 CPD 13.
 6. 14.
 7. 1917 EDL 218.
 8. 1917 EDL 218.
 9. Toms v Toms 1920 CPD 455, Maloney v Maloney 1920 GWLD 147, Twigg v Twigg 1921 WLD 75, Goldby v Goldby 1921 NLR 298.
 10. Miller v Miller 1925 EDL 120.
 11. 1920 CPD 455.
 12. 126. Vir die posisie van die quarta uxoria in die Romeins-Hollandse reg, kyk hierbo I 2 1 3. Die interpretasie oor die doel van die donatio en dos word weer later teruggevind in Schultz v Schultz 1928 OPD 155, hieronder 81 e v en Van Schalkwyk v Van Schalkwyk 1947 4 SA 86 (0), hieronder 84 e v.

Regter Van der Riet is dus van mening dat op grond van die quarta uxoria 'n onderhoudsaanspraak ex lege tussen eggenotes na egskeiding in die gemenerereg erken word. Hierbo¹ kom ek egter tot die bevinding dat hierdie beginsel nie in die Romeins-Hollandse reg in terme van Nov 117 5 geresiepier het nie, nie by dood nie en ook nie by eskeiding nie.

In 1928 verander die houding van ons howe toe daar in Schultz v Schultz² by monde van regter-president De Villiers en regter McGregor 'n ommekeer in houding ontstaan en beslis word dat die gemenerereg geen aanspraak op onderhoud tussen eggenotes na egskeiding erken het nie. Regter-president De Villiers keur die aanspraak, na my mening, om die volgende redes af:

1. Hy vind geen ander gemeenregtelike gesag vir die aanspraak nie, behalwe Voet 25 3 8.³ Hy meen dat die afwesigheid van gesag toe te skryf is aan die feit dat die aanspraak nie bestaan het nie.⁴
2. By die ontbinding van die huwelik deur egskeiding word met groot volledigheid die sakeregtelike verdeling van die boedel bespreek, "... (b)ut they nowhere mention that an innocent spouse, in addition to other benefits, can claim to be maintained after the divorce, by the other spouse."⁵
3. By die gevolge van geregtelike skeiding daarenteen word die omstandighede waaronder die man verplig kan word om onderhoud te verskaf aan die vrou, met groot sorg omskryf.⁶
4. Die rede hoekom die gemeenregtelike skrywers nie 'n aanspraak erken nie, is omdat daar ander maatreëls getref was om hierdie behoefte te bevredig naamlik, die statutêre reëling van gemeenskap van goedere en ook die verbeuring van voordele deur die skuldige eggenoot.⁷

1. I 2 1 3.

2. 1928 OPD 155.

3. Kyk hierbo 74.

4. 157.

5. 157

6. 157

7. 157.

5. Die Romeisregtelike reëling dat 'n skuldige eggenoot by egskeiding 'n kwart van sy boedel aan sy vrou moes afstaan, het verval.¹ Hiervoor word as gesag aangevoer Celliers v Celliers.² In plek hiervan is geen vervangende maatreël vir onderhoud aan die eggenote gegee nie.³ Die indruk word hier gewek dat hierdie Romeinsregtelike reëling 'n onderhoudsfunksie na egskeiding vervul het. Soos aange-
toon het dit primêr 'n straffunksie vervul en kan mens nie hieruit 'n onderhoudsaanspraak ex lege konstrueer nie.⁴
6. Die quarta uxoria het ook in die Romeins-Hollandse reg verval. Omdat die vrou nie hierdie reg het nie, meen regter-president De Villiers het sy ook nie 'n reg op onderhoud na egskeiding nie.⁵ Na my mening gaan die redenasie nie op om die quarta uxoria en die kwart na ontbinding van die huwelik deur egskeiding oor dieselfde kam te skeer nie. Laasgenoemde was uit en uit 'n strafmiddel gewees.⁶ Selfs oor die regsraad van die quarta uxoria is daar verskil van mening en het ek tot die slotsom gekom dat dit nie 'n onderhoudsaanspraak ex lege is nie.⁷
7. Voet 25 3 8 wat 'n moontlike aanspraak fundeer, verklaar die regter-president op 158 soos volg:

"It may be that the learned author was momentarily confusing between judicial separation and divorce, indeed that possibly becomes more apparent in view of the fact that Voet, in furtherance of his remark, refers the reader to an earlier passage (24.2.18) where he is undoubtedly dealing with maintenance claimable on judicial separation, not on divorce."⁸

-
1. 157.
 2. 1904 TS 926 930.
 3. 157.
 4. Hierbo I 2 2 1.
 5. 158.
 6. Hierbo I 2 2 1.
 7. Hierbo I 2 1 2 en I 2 1 3.
 8. Hiermee gaan ek akkoord, kyk hierbo I 2 2 2

8. Die regverdiging vir die gevolgtrekking dat geen aanspraak op onderhoud bestaan nie word versterk deur die feit dat geen gerapporteerde beslissing in die gemenerereg gevind kon word waar onderhoud na egskeiding toegestaan is nie.¹ Ek kan bevestig dat ek in my navorsing ook niks kon vind nie.
9. Van Zyl² maak die stelling dat geregtelike skeiding onder andere die voordeel bo egskeiding het dat die eiser gereg-
tig is op onderhoud terwyl dit nie by egskeiding moontlik is nie. Dit dra by regter-president De Villiers groot gewig.³

Regter McGregor keur die aanspraak myns insiens om die volgende redes af:

1. Voet 25 3 8 word afgemaak as wankelrige gesag omdat hy nie deur ander gemeregskrywers ondersteun word nie.⁴
2. Regter McGregor verwys ook na die beslissings van Barnett,⁵ Clausen⁶ en Toms⁷ en keur hierdie regspraak af op grond van afwesigheid van enige gesag.⁸

In die jare na 1928 tot en met 1947 lyk die algemeen aanvaarde mening (hetsy rationes decidendi hetsy obiter dicta) onderhoud na egskeiding sonder ooreenkoms, af te keur. Meeste van die beslissings, sonder om onafhanklike gesag aan te voer, aanvaar die standpunt soos uiteengesit

-
1. 158.
 2. The Theory of the Judicial Practice of the Colony of The Cape Of Good Hope and of South Africa Generally 2e Uitg 1902 474-475.
 3. 159.
 4. 162.
 5. 1917 EDL 218.
 6. 1919 CPD 13.
 7. 1920 CPD 455.
 8. 163.

in Schultz v Schultz.¹

Slegs een beslissing verteenwoordigend van hierdie tyd meld in 'n obiter dictum die teendeel.²

In 1947 kom daar in Van Schalkwyk v Van Schalkwyk³ 'n goed gemotiveerde beslissing deur regter Van den Heever wat lynreg teen Schultz⁴ ingaan. Hoewel die opmerkings, obiter dicta is, kyk regter Van den Heever in groot diepte na die gemenerereg. Regter Van den Heever se bevindings kan soos volg genotuleer word:

1. Die belangrikste rede ter erkenning van 'n aanspraak na egskeiding, blyk te lê op die terrein van die openbare belang.⁵
2. Met verwysing na C 5 17 11 1 en Nov 22 18 en 117 ⁶ sê hy dat hulle funksie en doel was om die vrou te onderhou en as 'n strafmiddel teen die skuldige te geld.⁷ Dieselfde opmerking maak hy ook ten aansien van die verbeuring van die dos en donatio.⁸

-
1. 1928 OPD 155. Kyk Taylor v Taylor 1928 WLD 215 216, Wilson v Wilson 1928 NPD 472 474-475, Rawlins v Rawlins 1932 NPD 88 88, Hankin v Hankin 1932 WLD 190 192, Vincent v Vincent 1932 WLD 205 205-206, Parkes v Parkes 1932 SR 72 73, kies egter nie kant tussen standpunte pro en contra die aanspraak nie. Davidson v Davidson 1936 WLD 33 34, Ex Parte Rigby 1937 OPD 98 101, José v José 1939 TPD 425 426-427, Harris v Mein 1941 SR 69 71, Hodd v Hodd. D'Aubrey v D'Aubrey 1942 NPD 198 199-203, R v Blundell 1943 TPD 146 147, Gillies v Gillies 1944 CPD 157 163, Davidson v Davidson 1944 SR 190, Colly v Colly's Estate 1946 WLD 83 85.
 2. Hankin v Hankin 1931 WLD 265 267-268. Regter Krause meld egter nie die gemeenregtelike gesag wat na sy mening hierdie standpunt steun nie. Deur bloot 'n stelling te maak is alles behalwe 'n bevredigende en oortuigende wyse om Schultz v Schultz 1928 OPD 155 af te maak.
 3. 1947 4 SA 86 (0).
 4. 1928 OPD 155.
 5. 89.
 6. 91.
 7. 90.
 8. 90.

Na aanleiding van die bespreking hierbo¹ kan ek nie saamstem nie. Nov 22 18 het moontlik 'n sekondêre versorgingsfunksie gehad maar om hieruit 'n onderhoudsaanspraak ex lege te konstrueer is na my mening nie oortuigend nie.

3. Regter Van den Heever voer ook aan dat by geregtelike skeiding die onskuldige vrou 'n aanspraak ex lege gehad het. Hy voer verder aan dat geregtelike skeiding in die Kanonieke reg presies dieselfde is as die na-Reformatoriese egskeiding met slegs een verskil naamlik dat geregtelike skeiding nie die huweliksband ophef nie. Volgens hom sou dit onlogies wees om op grond van hierdie enkele verskil, die onskuldige eggenoot se onderhoudsaanspraak te aborteer.² Juis hierdie verskil is na my mening, die rede vir die afwesigheid van gesag in die gemenerereg op 'n aanspraak ex lege na egskeiding.³
4. Verbeuring van voordele in die gemenerereg sien regter Van den Heever as 'n metode om vergoeding en verbetering te bewerkstellig.⁴ Dit moet gelyk gegee word dat hierdie instrument wel 'n onderhoudsfunksie kan vervul, maar dit is nie dieselfde as 'n onderhoudsaanspraak ex lege nie. Dit gaan juis oor 'n onafhanklike aanspraak naas hierdie sakeregtelike verdeling van die boedel wat na my mening nie in die gemenerereg bestaan het nie.
5. Arntzenius⁵ word uitdruklik genoem as gesag vir die aanspraak.⁶ Hierbo⁷ wys ek op die teks van Arntzenius en kom tot die slotsom dat sy gesag hom nie steun nie.

Hoewel daar moontlik 'n groot behoefte vir 'n onderhoudsaanspraak na egskeiding bestaan het toe regter Van den Heever hierdie uitspraak gelewer het, oortuig dit my nie om tot dieselfde slotsom as regter Van den Heever te kom nie.

1. I 2 1 2, I 2 2 1 en I 2 2 2.

2. 92.

3. Hierbo I 2 2 2.

4. 93.

5. Hierbo 77-78.

6. 94.

7. 77-78.

Die Van Schalkwyk¹-beslissing is dan ook die laaste beslissing voor die Wet op Huweliksaangeleenthede, 1953, waar werklik navorsing oor die vraag onder bespreking gedoen is. Die gesag wat hierop volg en 'n mening waag (by wyse van obiter dicta) oor die vraag onder bespreking, ontken die gemeenregtelike aanspraak op onderhoud na egskeiding.²

Daar is egter 'n paar beslissings wat in obiter dicta die aanspraak erken. Hierdie groepie is egter by verre in die minderheid.³

Met hierdie stand van beslissings is dit duidelik dat die aanspraak nie aanvaar is nie. Dit sou egter onvolledig wees om die mening van Suid-Afrikaanse skrywers oor die hoof te sien.

-
1. 1947 4 SA 86 (O).
 2. Kyk Estate Nichols v Nichols NO 1948 3 SA 1 (N) 12, Harrison v Harrison 1952 3 SA 636 (OK) 637-638, Sadie v Sadie. Waldman v Waldman 1953 4 SA 39 (W) 40, Berkowitz v Berkowitz 1956 3 SA 522 (SR) 525, Martins v Martins 1959 4 SA 218 (O) 219, Ex Parte Stein and Another 1960 1 SA 782 (T) 783, Grgin v Grgin 1960 1 SA 824 (W) 827, R v Bell 1960 3 SA 716 (GW) 719, Bloom v Bloom 1961 3 SA 825 (D) 826, Glazer NO v Glazer 1962 2 SA 548 (W) 553-554, S v Simpson 1964 1 SA 61 (N) 64-65, Vale v Vale 1966 1 SA 541 (SR) 543, Linesso v Linesso 1966 1 SA 747 (W) 748, Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K) 103, Knight v Knight 1967 1 SA 40 (K) 44, Milne v Estate Milne 1967 3 SA 362 (K) 364, S v Loubser 1969 2 SA 652 (K) 656 658, Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 67, S v Dolman 1970 4 SA 467 (T) 471, Strauss v Strauss 1971 1 SA 585 (O) 590-1, Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 93, S v Walraven 1975 4 SA 348 (T) 351, Ex Parte Standard Bank Ltd and Others 1978 3 SA 323 (R) 325, Heyns v Heyns 1978 4 SA 530 (RAA) 535, Claassens v Claassens 1981 1 SA 360 (N) 368, Portinho v Portinho 1981 2 SA 595 (T) 596, Schutte v Schutte 1986 1 SA 872 (A) 880.
 3. Kyk Mansell v Mansell 1953 3 SA 716 (N) 720-721 Swart v Swart 1960 4 SA 621 (K) 623, Glazer v Glazer NO 1963 4 SA 694 (A) 705.

2.2.3.2 Die Suid-Afrikaanse skrywers

2.2.3.2.1 Skrywers wat die aanspraak ontken

Die motivering van hierdie groep skrywers is belangrik. Die hoofredes vir hulle ontkenning kan soos volg getabuleer word:

1. Baie gee geen onafhanklike gesag nie en aanvaar die aanspraak met veral steun aan die Schultz¹-beslissing.²
2. Omdat die huweliksband opgehef is, gaan die onderhoudsaanspraak ook verlore.³
3. Hoewel die aanspraak nie op gemeenregtelike gronde erken word nie, dring die billikheid tog aan dat dit erkenning moet verkry.⁴

2.2.3.2.2 Skrywers wat die aanspraak erken

Drie standpunte word ook hier onderskei.

1. Standpunte wat bloot op die hofbeslissings, standpunte ten gunste van die aanspraak aanvaar.⁵

-
1. 1928 OPD 155.
 2. Annoniem 1932 South African Law Times 96, Annoniem 1934 South African Law Times 129, J R Brokensha 1937 SALJ 181, H R Hahlo 1947 ASSAL 13-14, R W Lee An Introduction to Roman Law 1953 88 88 vn 7, R W Lee, A M Honore en T W Price The South African Law of Property, Family Relations and Succession 1954 114 par 388 115 vn 1, John Morris 1956 SALJ 159 159, H R Hahlo 1956 SALJ 251 251, H R Hahlo 1957 SALJ 13 14, H R Hahlo en E Kahn The Union of South Africa. The Developments of its Laws and Constitution 1960 433, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 4e Uitg 1975 13 vn 65, D J Joubert 1980 De Iure 80 81-82, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 18 vn 95 355 vn 14.
 3. C H van Zyl The Theory of the Judicial Practice of the Colony Of The Cape of Good Hope, and Of South Africa Generally 1893 453 2e Uitg 1902 474-475, G B van Zyl The Theory of the Judicial Practice of South Africa 3e Uitg 1923 Vol II 645.
 4. Annoniem 1917 SALJ 486 487.
 5. Morgan O Evans Law of Divorce in South Africa 1920 107, Annoniem 1921 SALJ 327.

2. Diegene wat die aanspraak op grond van die billikheid en die openbare belang erken.¹
3. Diegene wat Voet 25 3 8 en die gemeenregtelike figure van verbeuring van voordele sien as middels om onderhoud te bewerkstellig en hierop 'n aanspraak na egskeiding konstrueer.²

2.2.3.3 Gevolgtrekking

Dit is my mening dat gesien in die lig van ons gemenerereg, daar nie die afleiding gemaak kan word dat 'n onderhoudsaanspraak ex lege na egskeiding bestaan het nie. Na my mening is Schultz v Schultz³ regsteoreties beter gefundeerd as Van Schalkwyk v Van Schalkwyk.⁴

Gelukkig het die wetgewer by wyse van wetgewing die aangeleentheid statu-têr gereël.⁵

Die reg voor 1953 was egter nie heeltemal swygzaam oor 'n onderhoudsaanspraak na egskeiding nie. Die Egskeidingswette Wysigingswet⁶ het in artikel 1(1)(a) bepaal dat egskeiding toegestaan mag word op grond van geestesongesteldheid. Indien die huwelik op hierdie grond ontbind is, het artikel 2 onder andere bepaal dat onderhoud aan die verweerder voorsien kan word. Hahlo⁷ sê dat omdat hierdie egskeiding nie gebaseer

-
1. A F S Maasdorp 1900 SALJ 113 115, 1901 SALJ 22 43, Anoniem 1948 SALJ 256 256.
 2. A F S Maasdorp The Institutes of Cape Law 1903 Vol I 102 102 vn 73, 2e Uitg 1907 105, 4e Uitg 1922 115, 7e Uitg 1947 126-127, M Nathan The Common Law of South Africa 2e Uitg 1913 Vol I par 161 op 121, B Beinart 1958 AJ 92 111, 1965-66 AJ 285 312 vn 171, H R Hahlo 1961 SALJ 17 17, The South African Law of Husband And Wife 4e Uitg 1975 442 vn 92. Kyk ook 1e Uitg 1953 370-371, 2e Uitg 1963 15 vn 92 428 vn 78, 3e Uitg 1969 436 437 vn 91, 5e Uitg 1985 355 vn 14.
 3. 1928 OPD 155.
 4. 1947 4 SA 86 (0).
 5. Art 10 van die Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953, s g deur arts 7 en 8 van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.
 6. Wet 32 van 1935.
 7. The South African Law of Husband And Wife 4e Uitg 1975 423.

is op skuld nie, maar op onmoontlikwording van die huwelik, is die gevolge van 'n gewone egskeiding ten opsigte van onderhoud ook anders. Die eiser sou "moontlik" nie 'n onderhoudsaanspraak teen die verweerder gehad het nie.¹

Vervolgens wil ek kyk na die hof se bevoegdheid om onderhoudsooreenkomste, by egskeiding, voor die statutêre maatreëls,² 'n bevel van die hof te maak.

2.3 ONDERHOUD NA EGSKEIDING OP GROND VAN OOREENKOMS

2.3.1 Inleiding

Met die strydige opvattinge oor die erkenning van 'n onderhoudsaanspraak na egskeiding³ is dit ook belangrik om te sien wat die howe se opvattinge was oor die inkorporasie van 'n onderhoudsooreenkoms in die hofbevel voor die statutêre maatreëls wat dit gemagtig het.⁴ Om doelmatigheidsoorwegings gaan ek die posisie in die verskeie afdelings van die hooggeregshof afsonderlik behandel.

2.3.2 Natal

Twee standpunte doen hulle voor om onderhoudsooreenkomste deel van 'n egskeidingsbevel te maak.

Regter Hathorn in Rawlins v Rawlins⁵ verwys na Voet 4 6 17⁶ waar Voet van mening is dat 'n hof jurisdiksie het om 'n uitspraak te gee ooreenkomstig die wense van die partye.⁷ Die enigste kwalifikasie wat die hof hierop plaas is dat die wense van die partye nie strydig met die openbare belang mag wees nie.⁸

Regter Selke⁹ stem nie met die Rawlins¹⁰-beslissing saam nie. Volgens hom is die hof nie 'n registrateur van dokumente nie en sal die hof

-
1. H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 4e Uitg 1975 425 vn 40.
 2. Art 10(1)(b) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, 1953 s g deur art 7(1) van die Wet op Egskeiding, 1979.
 3. I 2 2 e v.
 4. Kyk art 10(1)(b) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, 1953, s g deur art 7(1) van die Wet op Egskeiding, 1979.
 5. 1932 NPD 88.
 6. 88.
 7. 88.
 8. 89.
 9. Hodd v Hodd. D'Aubrey v D'Aubrey 1942 NPD 198.
 10. 1932 NPD 88.

alleenlik bevele gee op regte wat deur die reg erken word asook op ooreengekome skikkings en kompromieë gebaseer op hierdie regte.¹ Hierdie uiteensetting meen regter Selke is 'n beperking op die Hof se jurisdiksie en moet altyd saam met Voet 4 6 17 gelees word.² Benewens hierdie beperking kan daar nog 'n beperking op die Hof se jurisdiksie bestaan wat vergestalt kan word deur bepalinge in 'n ooreenkoms wat in stryd met 'n wetsbepaling of die openbare beleid is.³

Op grond van bogemelde sê die Hof dan wat sy mening is oor die Hof se jurisdiksie om onderhoudsooreenkomste tussen eggenotes by egskedding 'n Hofbevel te maak:

"If the law regarding maintenance after divorce is what I have stated earlier in this judgment, it follows that the agreement was based upon no antecedent right; and as it represents no agreed settlement or compromise of claims made in the action, what locus is there to ask the Court to make the agreement part of its order? I can see none whatever."⁴

Die gevolg is dat in Natal weier die Howe om hierdie ooreenkomste deel van die Hofbevel te maak tensy dit 'n skikking of kompromie gebaseer op regte uitmaak soos 'n eiendomskikkingsooreenkoms.

2.3.3 Oranje-Vrystaat

Die Vrystaatse afdeling het by een geleentheid oor hierdie regspraak besin.⁵

Waarnemende regter Horwitz wat die meerderheidsuitspraak lewer (en met wie regter-president Fisher saamstem) huldig dieselfde standpunt⁶ as regter Selke in Hodd v Hodd. D'Aubrey v D'Aubrey.⁷

-
1. 204-205.
 2. 205.
 3. 207.
 4. 206. Hierdie uitspraak is nagevolg in die redes vir uitspraak in Zank v Zank 1948 1 SA 475 (N) 476 478, Mansell v Mansell 1953 3 SA 716 (N) 720 en in obiter dicta in Lindsay v Lindsay 1946 NPD 416 416, Estate Nichols v Nichols NO 1948 3 SA 1 (N) 12, Bloom v Bloom 1961 3 SA 825 (D) 826.
 5. Van Schalkwyk v Van Schalkwyk 1947 4 SA 86 (O).
 6. 98-99.
 7. 1942 NPD 198, hierbo I 2 3 2.

Regter Van den Heever wat die minderheidsuitspraak lewer is egter van mening dat die hof in egskeidingsake as 'n "clearing house"¹ optree en enige ooreenkoms in 'n hofbevel kan opneem solank dit nie teen 'n wetsbepaling indruis nie.² Hy huldig dus dieselfde standpunt as regter Hathorn in Rawlins v Rawlins.³

2.3.4 Oos-Kaap

In Harrison v Harrison⁴ verwys regter Van der Riet met goedkeuring⁵ na die meerderheidsbeslissing in Van Schalkwyk v Van Schalkwyk⁶ omdat indien daar geen regserkende aanspraak, die ooreenkoms voorafgaan nie, dit die deur vir samespanning te wyd oop sal maak.⁷

2.3.5 Transvaal

Nadat die Howe in Transvaal aanvanklik sonder nadenke hierdie ooreenkoms as deel van 'n egskeidingsbevel gemaak het⁸ aanvaar die hof in Roos v Roos⁹ in 'n obiter dictum die standpunt soos neergelê in Hodd v Hodd. D'Aubrey v D'Aubrey.¹⁰ In Kuhn v Karp¹¹ huldig regter Roper die standpunt dat 'n onderhoudsooreenkoms inter partes afdwingbaar is indien dit nie deur 'n regserkende rede onafdingbaar of nietig is nie.¹² Die regter voer ongelukkig nie die aspek oor die hof se bevoegdheid om hierdie ooreenkoms deel van 'n egskeidingsbevel te maak verder nie.

Regter Roper (wat ook in Kuhn v Karp 1948 4 SA 825 (T) die uitspraak

-
1. 97.
 2. 97.
 3. 1932 NPD 88, hierbo I 2 3 2.
 4. 1952 3 SA 636 (OK).
 5. 638.
 6. 1947 4 SA 86 (0), hierbo I 2 3 3.
 7. 638.
 8. Ex Parte Kisch And Kisch 1938 TPD 163, José v José 1939 TPD 425 427.
 9. 1945 TPD 84 89.
 10. 1942 NPD 178, hierbo I 2 3 2.
 11. 1948 4 SA 825 (T).
 12. 827-828.

gelewer het) in Sadie v Sadie. Waldman v Waldman¹ huldig egter die standpunt dat indien 'n onderhoudsooreenkoms bloot op grond van vrygewigheid en 'n morele verpligting aangegaan word, dit algemeen gesproke tot egskeiding aanleiding kan gee en behoort nie afgedwing te word nie.² Hy verwys egter na Kuhn v Karp³ as 'n voorbeeld waar so 'n ooreenkoms tog afgedwing is.⁴ Dit moet egter onthou word dat in Kuhn v Karp⁵ die vraag voor die hof nie was of die ooreenkoms 'n hofbevel gemaak kon word nie, maar of die ooreenkoms tussen die partye afdwingbaar was.⁶ Regter Roper is na my mening weer eens besig om laasgenoemde aangeleentheid te bespreek. Tog kom sy uitspraak vir my hierop neer dat ooreenkomste vir onderhoud by egskeiding wel as deel van die egskeidingsbevel opgeneem kan word indien dit inter partes afdwingbaar is. Dit moet dus nie teen die openbare beleid wees as ooreenkomste wat huweliksontbinding veroorsaak nie.⁷

2.3.6 Kaap die Goeie Hoop

Die praktyk in hierdie afdeling was dat hierdie ooreenkomste deel van 'n egskeidingsbevel gemaak kon word.⁸

Regter Fagan in Owens v Stoffberg NO and Another⁹ sê egter dat omdat daar nog nooit direk standpunt hieroor ingeneem is nie, die saak steeds

-
1. 1953 4 SA 39 (W).
 2. 43.
 3. 1948 4 SA 825 (T).
 4. 43.
 5. 1948 4 SA 825 (T).
 6. Vgl hierbo 91.
 7. In Fluxman v Fluxman 1958 4 SA 409 (W) 412 en in Ex Parte Stein and Another 1960 1 SA 782 (T) 783 word obiter dicta gemaak dat hierdie ooreenkomste, deel van 'n egskeidingsbevel in Transvaal kan uitmaak.
 8. Milne v Estate Milne 1967 3 SA 362 (K) 364, S v Loubser 1969 2 SA 652 (K) 656-657 661-662, Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 67. Ook het die appèlhof in Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 93-94 en in Schutte v Schutte 1986 1 SA 872 (A) 880 die obiter dicta gemaak dat hierdie ooreenkomste deel van die egskeidingsbevel kan uitmaak.
 9. 1946 CPD 226 229.

onbeslis is.¹

2.3.7 Opsommend

1. Kaap die Goeie Hoop laat hierdie ooreenkomste toe hoewel die hof nog nooit hieroor standpunt ingeneem het nie, en was dit bloot 'n praktykreëling.²
2. In Transvaal³ word hierdie ooreenkomste toegelaat mits dit nie teen die openbare beleid is nie.
3. In Natal,⁴ Oranje-Vrystaat⁵ en Oos-Kaap⁶ is die standpunt dat hierdie ooreenkoms nie deel van die egskeidingsbevel kan uitmaak nie omdat daar geen gemeenregtelike gesag bestaan vir 'n aanspraak op onderhoud by egskeiding nie.

-
1. In Zimbabwe het die hof ook hierdie ooreenkomste deel van die egskeidingsbevel gemaak. Vgl Haylock v Haylock 1940 SR 80, Thompson v Thompson 1947 4 SA 570 (SR), Fredman v Fredman 1952 1 SA 430 (SR) 432, Berkowitz v Berkowitz 1956 3 SA 522 (SR) 525, Ex Parte Standard Bank Ltd and Others 1978 3 SA 323 (R) 325.
 2. Hierbo I 2 3 6.
 3. Hierbo I 2 3 5.
 4. I 2 3 2.
 5. I 2 3 3.
 6. I 2 3 4.

HOOFSTUK 3

DIE WYSIGING, INTREKKING EN OPSKORTING VAN 'N ONDERHOUDSBEVEL

3.1 DIE DOEL VAN HIERDIE BEVOEGDHEID

Die doel van die bevoegdheid is dat die omstandighede waarop die bevel gegee is, kan verander en nie staties bly nie.

Omstandighede mag intree wat die bestaande bevel hoogs onregverdig en onbillik kan maak as die hof nie die bevoegdheids besit om die bevel te wysig nie. Om hierdie onbillikheids te oorkom is die bevoegdheid aan die hof gegee.¹

Maar hierteenoor moet 'n bevel ook stabiliteit en regsekerheid vir die toekoms skep. Dit bring mee dat wysiging nie te geredelik toegestaan moet word nie.² Daarom dat die wetgewer "voldoende rede" vir wysiging voorskryf. 'n Aspek wat hieronder ondersoek sal word.³

3.2 DIE BEWYSLAS

Die onus om voldoende rede vir wysiging, intrekking of opskorting van 'n onderhoudsbevel aan te toon, rus op die applikant.⁴

3.3 JURISDIKSIE VAN DIE HOF OM BEVELE TE WYSIG

Artikel 10(1) van die Wet op Huweliksaangeleenthede⁵ het bepaal dat die hof wat 'n egskeiding toestaan, 'n onderhoudsbevel kan maak of 'n ooreenkoms

-
1. Vgl art 8 van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979. Kyk ook Milne v Estate Milne 1967 3 SA 362 (K) 365A, Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 74B-C, Schutte v Schutte 1986 1 SA 872 (A) 882.
 2. Kyk Loubser v Loubser 1958 4 SA 680 (K) 684E-G, Du Preez v Du Preez 1961 3 SA 639 (O) 642C-D, Dawe v Dawe 1980 1 SA 141 (ZR) 143H-144A.
 3. Hieronder II 3 5.
 4. Dit het gegeld vir bevele ingevolge arts 10(1) en 10(2) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953, en geld ook ingevolge art 8 van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979. Kyk Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W) 163B 164D, Fluxman v Fluxman 1958 4 SA 409 (W) 411B-D, Meyer v Meyer 1959 2 PH B16 (N), Whiteley v Whiteley 1959 2 SA 148 (OK) 149F, Van Heerden v Van Heerden 1962 2 PH B21 (D), Pieterse v Pieterse 1965 4 SA 344 (T) 345G, Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 78A, Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T) 597H, Levin v Levin 1984 2 SA 298 (K) 303.
 5. Wet 37 van 1953.

tussen die partye vir onderhoud, 'n hofbevel kan maak.¹ In dieselfde artikel word dan gemeld dat 'n onderhoudsbevel deur enige bevoegde hof gewysig, opgeskort of ingetrek kan word.

Dit het die vraag laat ontstaan of laasgenoemde hof, 'n ander hof kan wees as die hof wat die onderhoudsbevel uitgereik het. Gemeenregtelik kon alleen die hof, uitgesonderd die hof wat appèl- of hersieningsbevoegdheid gehad het, wat die oorspronklike bevel gegee het, die hofbevel wysig.² In 'n obiter dictum huldig regter Van Zijl³ die standpunt dat dié artikel wel die hof se jurisdiksie uitbrei.

Regter Van Heerden⁴ word direk met hierdie regspraak gekonfronteer. Verwysende na die interpretasie van artikel 5(1)(b) van dieselfde Wet⁵ waar

1. Kyk hierbo II 2 B 1 2 2 1.
2. Kyk o a Chadwick v Chadwick 1916 EDL 441, Luyt v Luyt 1926 WLD 179, Brimecombe v Brimecombe 1928 EDL 405, James v James 1929 WLD 117, Saayman v Saayman 1944 CPD 333, Getz v Seedat and Others 1935 WLD 51, Brecher v Brecher 1947 3 SA 225 (SWA), Ex Parte Pan-African Tanneries Ltd (Under Judicial Management) 1950 4 SA 321 (O), R v De Jager 1953 2 SA 197 (T) waar dit hoofsaaklik gehandel het oor die wysiging van bevele aangaande bewaring en toesig van kinders. Na inwerking-treding van die Wet op Huweliksaangeleenthede, art 5(1), het die hof aanvanklik gemeen dat die gemeenregtelike jurisdiksie reëls uitgebrei is en dat 'n groter verskeidenheid van hofbevele kon wysig. Kyk o a Pretorius v Pretorius 1954 4 SA 210 (W), Webber v Seller 1955 2 SA 95 (W). Hierdie siening is later verander en aanvaar dat net die hof wat die oorspronklike bevel gegee het, dit kon wysig. Kyk o a Eckard v Olyott 1962 4 SA 189 (O), Bergh v Coetzer and The Minister of Social Welfare 1963 4 SA 990 (K), Desai v Engar and Engar 1965 4 SA 81 (W), Botha v Botha 1965 4 SA 581 (T), Murphy en 'n Ander v Venter 1967 4 SA 46 (O), Papadakis v Wessels 1976 3 SA 593 (K), Bruckman v Bruckman 1976 4 SA 204 (K). Kyk ook Erwin Spiro Law of Parent And Child 3e Uitg 1971 482-483. Die woorde "enige provinsiale of plaaslike afdeling van die hooggeregshof" ingevolge art 5(1) is ten spyte van die wye strekking by wysiging van bewaringsbevele nie geïnterpreteer dat dit die gemeenregtelike jurisdiksie uitgebrei het nie.
3. Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 72G. Kyk ook Ex Parte Reed and Another 1957 4 SA 398 (K).
4. Joss v Board Of Executors 1978 1 SA 1106 (K).
5. Hierbo vn 2.

die howe beslis het dat dit nie die gemeenregtelike jurisdiksioneëls uitbrei nie,¹ kom hy ook tot die gevolgtrekking, dat hoewel ook die bewoording in artikels 10(1) en (2) wyd en ongekwalifiseerd mag voorkom, dit net so beperkend uitgelê moet word as wat die howe ten aansien van artikel 5 gedoen het.²

Die gevolg hiervan is dat alleen die hof wat die oorspronklike bevel gegee het, dit mag wysig, intrek of opskort.

Die saak dien op appèl³ en regter Viviers wat die uitspraak lewer kom tot dieselfde slotsom.⁴ Hoewel die appèlhof nooit oor hierdie vraagstuk genader is nie, sou daar na my mening bitter moeilik fout met die redenasie in bogemelde uitsprake gevind kon word.

Tans reël artikel 8 van die Wet op Egskeiding die wysiging, ensovoorts, van onder andere onderhoudsbevele. Artikel 8(2) bevat 'n spesifieke bepaling ten aansien van die probleem onder bespreking en bepaal:

"'n Ander hof as die hof wat 'n bevel bedoel in subartikel (1) gegee het, kan so 'n bevel intrek, wysig of opskort indien die partye in die regsgebied van eersbedoelde hof gedomisilieer is of die applikant in die regsgebied van eersbedoelde hof gedomisilieer is en die respondent tot die jurisdiksie van daardie hof toestem."

Positiewe kommentaar is ontvang op hierdie bepaling en word as 'n belangrike en welkome hervorming van die posisie soos weerspieël in Joss v Board of Executors⁵ gesien.⁶

Dit is na my mening egter jammer dat die wetgewer die klem alleen op domisilie gelê het en nie ook op waar die partye woonagtig is nie. Dit sou die tegnikaliteite rondom domisilie uitgeskakel het en die hof in gepaste gevalle vir die partye meer toeganklik gemaak het.

'n Verdere aspek wat hier vermelding verdien, word deur Hahlo en Sinclair⁷

-
1. 1108.
 2. 1108-1109.
 3. Joss v Board of Executors 1979 1 SA 780 (K).
 4. 781 782.
 5. 1978 1 SA 1106 (K), 1979 1 SA 780 (K).
 6. Kyk A H van Wyk 1979 De Rebus 631 637 638; A H Barnard Die Nuwe Egskeidingsreg 1979 95, H R Hahlo en June D Sinclair The Reform of The South African Law of Divorce 1980 49, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 355 vn 16.
 7. The Reform of the South African Law of Divorce 1980 10 48.

geopper in verband met die jurisdiksie van 'n onderhoudshof soos geskep in die Wet op Onderhoud.¹ Die standpunt wat deur hulle gestel word kan die indruk laat dat 'n onderhoudshof nie die bevoegdheid besit om 'n onderhoudsbevel, wat by egskeiding gegee is, te wysig nie. Hulle kom tot die gevolgtrekking na aanleiding van die definisie van 'n hof soos omskryf in die woordomsrywingsartikel van die Wet op Egskeiding² wat nie 'n onderhoudshof insluit nie. Die verwysing na hof in artikels 8(2) en (3) van die Wet op Egskeiding, wat die bevel mag wysig, sluit dus nie 'n onderhoudshof in nie. Indien hierdie interpretatsie korrek is, val die toepassing van die Wet op Onderhoud ten aansien van bevele wat by egskeiding gegee is, weg, wat na my mening nie die bedoeling van die wetgewer kon wees nie. Daar bestaan tog die vermoede dat die bestaande reg nie gewysig word nie, tensy dit uitdruklik so vermeld word. Na my mening is hier nie 'n uitdruklike wysiging van die bestaande reg nie en behoort 'n onderhoudshof³ steeds die bevoegdheid te hê om hierdie bevele te wysig, desnieteenstaande die twyfel wat die woordomsrywingsartikel tot gevolg het. Na my mening het die wetgewer alleen die aandag gevestig op wysiging in terme van die Wet op Egskeiding en hoegenaamd nie bedoel om die onderhoudshof se bevoegdhede aan te tas nie.⁴

Artikel 8(3) stel dit ook uitdruklik dat die bepalinge van onder andere artikel 8(2) terugwerkende krag het. Dit bring mee dat die reg soos weerspieël in Joss v Board of Executors⁵ nie bly geld vir bevele uitgereik voor die inwerkingtreding van die Wet⁶ nie, maar alle regskrag verloor.

-
1. Wet 23 van 1953 art 2.
 2. Art 1(1)(i).
 3. In terme van die Wet op Onderhoud, Wet 23 van 1963.
 4. June Sinclair 1981 SALJ 89 98-102 kom tot dieselfde konklusie. Sy opper in dié gedeelte argumente pro en contra die behoud van die onderhoudshof se jurisdiksie.
 5. 1978 1 SA 1106 (K), 1979 1 SA 780 (K).
 6. Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.

3.4 DIE BEVOEGDHEID VAN DIE HOF INGEVOLGE ARTIKEL 10 VAN DIE WET OP HUWELIKSAANGELEENTHEDE, 1953, SOOS VERVANG MET ARTIKEL 8 VAN DIE WET OP EGSKEIDING, 1979

3.4.1 Inleiding

Die eerste aspek waarop ek die aandag wil vestig, handel oor begripsomskrywings. Die eerste term wat ontleed sal word is die begrip "onderhoudsbevel". Ek behandel hierdie begrip dan onder die volgende hoofde: eerstens, die begunstigde ingevolge die onderhoudsbevel; tweedens, die vorm van onderhoudsbevele; derdens, die begrip "onderhoud"; en laastens, die begrip "bevel".

Laastens word die aandag gewy aan die begrippe "wysig", "intrek" en "opskort".

3.4.2 Die begrip "onderhoudsbevel"

3.4.2.1 Die begunstigde ingevolge die onderhoudsbevel

Artikel 10(1)(a) van die Wet op Huweliksaangeleenthede,¹ het dit uitdruklik gestel dat 'n onderhoudsbevel ingevolge dié artikel alleen ten gunste van die onskuldige eggenoot gegee kon word. Dié artikel het dit nie moontlik gemaak om 'n onderhoudsbevel ten gunste van die skuldige te gee nie, tensy die skuld deur die ander party gekondoneer is.²

Artikel 10(1)(a) is vervang met artikel 7(2) van die Wet op Egskeiding. Anders as sy voorganger word die terme "skuldige" en "onskuldige" eggenoot glad nie gebruik nie en word die hof se bevoegdheid in hierdie sin ver groot. Die begrippe "skuldig" en "onskuldig" as voorvereiste vir die toekenning van onderhoud ingevolge dié artikel verdwyn. Enige party kan dus 'n aanspraak op onderhoud maak, en die bevel kan dan ingevolge artikel 8 gewysig word hetsy die onderhoud aan die eiser hetsy die onderhoud aan die verweerder tydens die egskeidingsverrigtinge, toegeken is.

By bevele ingevolge artikels 10(1)(b) en 10(2) van die Wet op Huweliksaangeleenthede het die probleem ontstaan of hierdie bevele ook voorsiening maak vir bevele ten gunste van die skuldige. Na jare van onsekerheid het die appèlhof³ by monde van appèlregter Rabie te kenne gegee dat arti-

1. Wet 37 van 1953.

2. Hierbo II 2 B 1 1 5 5 248-250.

3. Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A).

kel 10(1)(b) ook voorsiening maak vir onderhoudsbevele waar die "onskul-dige" eggenoot die onderneming gemaak het.¹ Dieselfde interpretasie is ook aan artikel 10(2) gegee.²

Na my mening is daar niks in die bewoording van artikel 7(1) wat op 'n verandering van die regsposisie onder bespreking dui nie.³

Artikel 7 van die Wet op Egskeiding,⁴ wat onderhoudstoekenning tussen eggenotes by egskeiding huidiglik beheer, maak dus voorsiening vir onder-houdsbevele aan enige van die twee eggenotes en daar is geen beperking ten aansien van die begunstigde in terme van skuldig of onskuldig nie en besit die Hof, afgesien van aan wie die onderhoud toegeken is, die bevoegdheid om in terme van artikel 8 die bevel te wysig.

3.4.2.2 Die vorm van onderhoudsbevele

Die aangeleentheid wat hier ondersoek word, handel oor die wyse waarop onderhoud ingevolge artikel 7⁵ voorsien moet word om te kwalifiseer as 'n onderhoudsbevel wat ingevolge artikel 8 gewysig kan word. Anders ge-stel: kan onderhoud net in paalemente voorsien word of kan onderhoud ook in 'n lomsom of bateverdeling verskaf word?

Nóg artikel 7⁶ nóg sy voorganger artikel 10⁷ gee hieroor direk aanwysings. Sowel artikel 10(1)(a) as sy opvolger artikel 7(2) meld dat 'n onderhouds-bevel wat nie op ooreenkoms berus nie, deur die hof gegee mag word "vir enige tydperk tot die dood of hertroue van die party ten gunste van wie die bevel gegee is".⁸ Hieruit mag die afleiding gemaak word dat onderhoud alleenlik periodiek verleen kan word en nie in 'n lomsom nie, anders sou daar moeilik uitvoering gegee kan word aan bogemelde bepaling.

Artikel 7(1) bevat nie 'n soortgelyke bepaling nie en mag dan die indruk wek dat teenoorgesteld aan bevele ingevolge artikel 7(2), bevele ingevolge artikel 7(1) gegee mag word wat onderhoud mag voorsien in 'n wyse anders as periodieke betalings.

-
1. Hierbo II 2 B 1 2 3 3.
 2. Hierbo 284 vn 10.
 3. Hierbo 284.
 4. Wet 70 van 1979.
 5. Wat art 10 van die Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953 herroep het.
 6. Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.
 7. Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953.
 8. Vgl die bewoording van art 7(2).

Gevolgtlik wend ek my tot elk van hierdie bepalings afsonderlik.

Volgens regter Cillie in Grgin v Grgin¹ magtig artikel 10(1)(a) se be=woording nie 'n hof om onderhoud by wyse van 'n lomsombevel te gee nie. Die bewoording waarna hy verwys dui moontlik op die tydperk tot die dood of hertroue van die party ten gunste van wie die bevel gegee is en dat dit periodieke betalings moet impliseer.²

Ten aansien van artikel 10(1)(b) meld regter Cillie:³

"....., and agreements usually provide for periodic payments in respect of maintenance."

Dit wek die indruk dat lomsombevele, as onderhoudsbevele ingevolge hierdie artikel gegee mag word. Hy wys⁴ egter daarop watter probleme mag ontstaan wanneer so 'n bevel dan later gewysig moet word en wek dit sterk die indruk dat hy dit nie sou verkies dat artikel 10(1)(b) gebruik moet word om lomsombevele te gee nie. Hy bind hom egter aan geen standpunt nie.⁵

In Claassens v Claassens⁶ meen regter Didcott dat lomsombevele as plaas=vervanger of addisioneel tot gewone periodieke bevele kan wees.⁷

-
1. 1960 1 SA 824 (W) 826.
 2. Kyk ook H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 4e Uitg 1975 443.
 3. Grgin v Grgin 1960 1 SA 824 (W) 826.
 4. 826.
 5. Vgl Aubrey v Aubrey 1960 4 SA 624 (K) waar regter Herbstein in 'n obiter dictum op 625 meen dat art 10(1) wel voorsiening vir lomsombevele maak. Contra: Jacobs v Jacobs 1955 1 SA 235 (W) 237, Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 73, Kok v Kok 1974 2 SA 657 (T) 659. Na my mening ook in Ex Parte Standard Bank Ltd and Others 1978 3 SA 323 (R) 328 word dieselfde standpunt oor art 10(1)(b) ingeneem.
 6. 1981 1 SA 360 (N) 371.
 7. Ook H R Hahlo 1981 SALJ 330 332 meen dat art 10(1)(b) alleen voorsiening vir periodieke bevele maak. Regter Faure Williamson in ITC 850 22 SATC 182 (1959) meen dat onderhoud gewoonlik as periodieke bevele gegee word, maar dat dit nie wil sê dat dit hiertoe beperk is nie. Dit moet beklemtoon word dat regter Fauare Williamson hier na die bepalings van art 58(3) van die Inkomstebelastingwet, Wet 31 van 1941 verwys het en of die artikel ook lomsombevele as aftreking van onderhoud van die belasbare inkomste van die pligtige toelaat. Hy laat hom dus nie direk oor die bepalings onder bespreking uit nie.

Hoewel daar verskil in bewoording tussen artikels 10(1)(a) en 10(1)(b) bestaan kan daar nie op grond hiervan verskillende betekenis aan die woord onderhoudsbevel gegee word nie. Aangesien 'n onderhoudsbevel, ingevolge artikel 10(1)(a) deur die meerderheid van gesag getipeer word as 'n bevel vir periodieke betalings, behoort dieselfde interpretasie, tensy daar duidelike aanduidings tot die teendeel is, wat na my mening nie bestaan nie, ook te geld vir 'n onderhoudsbevel ingevolge artikel 10(1)(b). Maak die skikkingsooreenkomste voorsiening vir onderhoud in 'n lomsom oefen die hof nie sy bevoegdheid ingevolge artikel 10(1)(b) uit nie,¹ maar moontlik ingevolge sy gemeenregtelike jurisdiksie, waarvoor groot twyfel bestaan.²

Artikel 7(1) van die Wet op Egskeiding³ bepaal uitdruklik dat bateverdelingsooreenkomste deel van die hofbevel gemaak kan word.

Volgens Hahlo⁴ is dit ook wyd genoeg om lomsombevele in te sluit. Maar is hierdie bateverdelings of lomsombevele, onderhoudsbevele?

Hahlo⁵ maak 'n onderskeid tussen 'n onderhoudsbevel soos voorsien word in artikel 7(1)⁶ en 'n verdeling van bates soos alleen voorsien word in artikel 7(1). Laasgenoemde bevel meld hy kan nie in terme van artikel 8 van die Wet op Egskeiding gewysig word nie.⁷ Laasgenoemde is dus nie 'n onderhoudsbevel wat vir wysiging vatbaar is nie. Om dit wel vir latere wysiging vatbaar te maak, sal die partye na my mening 'n wysigingsklousule in die ooreenkomste moet beding.⁸

Hahlo tipeer hierdie bevele in dié terme:⁹

-
1. Vgl hierbo II 2 B 1 2 3 5 7 296.
 2. Hierbo I 2 3.
 3. Wet 70 van 1979.
 4. 1981 SALJ 330 332.
 5. 1981 SALJ 330.
 6. En ook art 7(2).
 7. 333. "The parties intended a 'clean break' and a clean break it is. S 8 of the Divorce Act provides for the variation of a maintenance order, but not of an order as to the division of assets, which under S 7(1) can be made only in terms of an agreement." Ook 340.
 8. Vgl ook regter Van Zijl ten aansien van die herroepe art 10(1) van die Wet op Huweliksaangeleenthede in Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 73B-C.
 9. 340.

"But although ss 7 and 8 differentiate between those parts of a divorce agreement which deal with maintenance (meaning in South African law, as previously pointed out, the periodical payments of sums of money) and those parts which deal with the division of assets, the fact remains that, as far as the intention of the parties goes, the two are inextricably linked. Both are intended to provide the wife with 'maintenance' in the wider, non-technical sense of the term,

.....
 In effect, therefore, an agreement of this kind stands itself half-way between a comprehensive, 'once-for-all' settlement (.....) and an agreement which provides only for the payment of continuing maintenance (.....)."¹

Artikel 7(1) maak dus na my mening ook voorsiening vir twee soorte bevele naamlik bateverdelingsbevele (wat ook lomsombevele insluit) en onderhoudsbevele. Eersgenoemde kan na my mening egter nie onderhoudsbevele wees nie, aangesien die artikel self hierdie onderskeid tref.

Ook Hahlo² is van mening dat onderhoudsbevele periodieke bevele moet wees. Hierdie redenasie word verstewig as mens na die bewoording van artikel 7(2) kyk, waar bateverdelings nie vermeld word nie, asook na die bewoording van artikel 8(1) wat nie na laasgenoemde bevele verwys nie. Ook die interpretasie van artikel 10(1) behoort hierdie siening te verstewig aangesien daar niks in die Wet is wat op 'n ander interpretasie dui nie.³

Hahlo⁴ kontrasteer die bewoording in artikel 7(1) met die bewoording in artikel 7(2) en meld dat laasgenoemde artikel alleen voorsiening maak vir onderhoud en nie ander bevele nie. Onderhoud kan alleen periodiek toegeken word.⁵

Barnard⁶ is egter van mening dat die bepaling van artikel 7(2) wyd genoeg

1. Joubert, J D van der Vyver en D J Joubert Persone- En Familiereg 1980 587 is van mening dat art 7(1) ook voorsiening maak vir onderhoudsbevele wat uit 'n enkelbedrag bestaan maar dat hulle nie ingevolge art 8 gewysig kan word nie, 590. Die probleem met hierdie siening is na my mening dat hy aan die begrip onderhoud wat beide in arts 7 en 8 gebruik word, dan twee verskillende betekenis heg. Kyk ook J D van der Vyver en D J Joubert Persone- En Familiereg 2e Uitg 1985 690 693.
2. Hierbo 309-310.
3. Vgl ook hierbo 296.
4. 1981 SALJ 330.
5. 332. Kyk ook A H van Wyk 1980 THR-HR 429 433, H R Hahlo en June D Sinclair The Reform of the South African Law of Divorce 1980 44, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 357, June Sinclair 1981 SALJ 469 477 480 waar sy dit as 'n leemte beskou dat ons howe nie lomsom- of bateverdelingsbevele kan gee nie.
6. Die Nuwe Egskeidingsreg 1979 80, P J J Olivier Die Suid-

is om bateverdelings- of lomsombevele of periodieke bevele in te sluit. Benewens die feit dat hierdie skrywer die minderheidsiening verteenwoordig, het regter Van den Heever in Rousalis v Rousalis¹ na my mening ook twyfel uitgespreek of artikel 7(2) aan die hof die bevoegdheid verleen om bateverdelingsbevele as onderhoudsbevele toe te ken. Sy doen dit op grond van die feit dat artikel 9 van die Wet wat handel oor verbeurdverklaringsbevele, nie aan die hof die bevoegdheid verleen om bates van een gade se boedel oor te plaas aan die ander nie. Indien artikel 7(2) hiervoor voorsiening gemaak het, sou sy dit tog sekerlik gedoen het.

Gevolglik kom ek tot die slotsom dat die vorm van 'n onderhoudsbevel ingevolge artikels 7(1) en 7(2) van die Wet op Egskeiding,² net soos 'n onderhoudsbevel ingevolge artikels 10(1)(a) en 10(1)(b) van die Wet op Huweliksaangeleenthede,³ gesien moet word as bevele wat alleen voorsiening maak vir die betaling van onderhoud in periodieke bedrae. Voldoen die vorm van die bevel nie hieraan nie, is dit nie 'n onderhoudsbevel in terme van die Wet nie en ook nie vatbaar vir wysiging in terme van artikel 8 nie. Hierdie mening word versterk deur die wysigingsomvang waarvoor artikel 8 voorsiening maak. Artikel 8 maak nie alleen voorsiening vir die wysiging, intrekking of opskorting van onder andere onderhoudsbevele uitgevaardig onder die Wet op Egskeiding nie, maar ook vir onderhoudsbevele wat in terme van artikel 10 van die Wet op Huweliksaangeleenthede gemaak is.⁴ Indien 'n onderhoudsbevel ingevolge artikel 7 van die Wet op Egskeiding en 'n onderhoudsbevel ingevolge artikel 10 van die Wet op Huweliksaangeleenthede verskillende betekenis dra dan sou dit beteken dat die hof ten aansien van die spesifieke bevel verskillende wysigingsbevoegdheid het. Dit kon na my mening nie die bedoeling van die wetgewer gewees het nie tensy die teendeel duidelik blyk, wat na my mening nie die geval is nie.

'n Verdere aspek wat hier ter berde gebring kan word is die vraag of 'n onderhoudsbevel ook 'n bevel insluit waar die pligtige bevel word om

Afrikaanse Persone- En Familiereg 2e Uitg 1980 304. Maar kyk A H Barnard D S P Cronjé en P J J Olivier Die Suid-Afrikaanse Persone- En Familiereg 1986 263-264 waar hulle niks hieroor meld nie.

1. 1980 3 SA 446 (K).
2. Wet 70 van 1979.
3. Wet 37 van 1953.
4. Art 8(3) van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.

onderhoud in natura te voorsien. Anders as sy voorganger¹ stipuleer artikels 7(1) en 7(2) van die Wet op Egskeiding² dat die hof 'n bevel kan gee vir die "betaling van onderhoud".

In Carrick v Williams³ sê waarnemende regter Schreiner dat die voorsiening van onderhoud in 'n verskeidenheid van maniere uitgeoefen kan word en verwys na voorsiening in natura,⁴ maar sê dat die normale praktyk is om dit in periodieke geldbedrae toe te ken. Hoewel dit hier gehandel het oor onderhoud by geregtelike skeiding, wil dit voorkom of 'n onderhoudsbevel gemaak kan word sonder om die inhoud in geldterme uit te druk. Op appèl⁵ is beide regter Barry⁶ en regter Millin⁷ van mening dat 'n onderhoudsbevel die basiese lewensbehoefte alleen uitdruk in 'n geldbedrag. Na aanleiding van die woordgebruik in artikel 7 is dit my standpunt dat "betaling van onderhoud" die betaling van onderhoud in geldterme voorstaan en nie op 'n ander manier nie.⁸

3.4.2.3 Die begrip "onderhoud"

3.4.2.3.1 Inleiding

Die aspek wat ek hier behandel, handel oor wat onder die begrip "onderhoud" verstaan word, aangesien artikel 8 alleen voorsiening maak vir die wysiging van 'n onderhoudsbevel. Die indeling word bepaal ooreenkomstig die party ten gunste van wie die onderhoud voorsien word.

3.4.2.3.2 Kinders

Ouers het 'n onderhoudsplig teenoor hulle wettige sowel as onwettige kinders.⁹

-
1. Art 10 van die Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953.
 2. Wet 70 van 1979.
 3. 1937 WLD 76.
 4. 83.
 5. Williams v Carrick 1938 TPD 147.
 6. 149-150.
 7. 156.
 8. Kyk ook H R Hahlo 1981 SALJ 330 340 hierbo 310 wat ook van mening is dat dit alleen in periodieke geldbedrae uitgedruk kan word.
 9. Vgl o a Davis' Tutor v Estate Davis 1925 WLD 168 173, Williams v Carrick 1938 TPD 147 149-150 155-156, Richter v Richter 1947 3 SA 86 (W) 92, Gliksman v Talekinsky 1955 4 SA 468 (W) 470, Thompson v Thompson 1968 4 SA 270 (RAA) 276.

Wanneer die betekenis van die begrip "onderhoud" nagegaan word, vind mens weinig gesag wat hieroor 'n uitvoerige bespreking gee. Die meeste gewysdes brei uit oor die doel van onderhoud en oor die omvang wat toegeken moet word.¹

Hoofregter De Villiers in Carelse v Estate De Vries² sê dat onderhoud gegee word as "... such a sum as shall enable her to supply them with the means of subsistence,"³

Onderhoud word dus gesien as 'n bedrag geld wat dien as 'n middel tot lewensonderhoud.⁴

Wat as lewensonderhoud kwalifiseer omskryf appèlregter Rabie⁵ so:⁶

"Dit is natuurlik waar,, en soos inherent is in die beginsel dat onderhoud voorsien word ooreenkomstig die stand van die persoon wat onderhoud eis, dat noodsaaklike behoeftes en behoefteigheid relatiewe begrippe is, maar daar dien terselfdertyd op gelet word dat die verlening van hulp beperk is tot wat as die mens se basiese behoeftes beskou kan word, naamlik voedsel, klere, onderdak en geneesmiddels en versorging in tyd van siekte (Voet 25.3.4; Oosthuizen v Stanley, supra). In die geval van kinders wat onderhou moet word kom daar die kwessie van onderrig by,"⁷

Hierdie omskrywing van appèlregter Rabie lê na my mening die belangrike eienskap van onderhoud baie mooi bloot naamlik dat onderhoud voorsien word vir en beperk word tot "wat as die mens se basiese behoeftes beskou kan word."⁸

-
1. Vgl o a Carelse v Estate De Vries 1906 SC 532 538, Davis' Tutor v Estate Davis 1925 WLD 168 173, Scott v Scott 1946 WLD 399 401-402, Richter v Richter 1947 3 SA 86 (W) 92, In Re Estate Visser 1948 3 SA 1129 (K) 1135-1136, Prophet v Prophet 1948 4 SA 325 (O) 328, Hawthorne v Hawthorne 1950 3 SA 299 (K) 304, Gliksman v Talekinsky 1955 4 SA 468 (W) 470, Kemp v Kemp 1958 3 SA 736 (D) 737, Thompson v Thompson 1968 4 SA 270 (RAA) 276, Van Vuuren v Sam 1972 2 SA 633 (A) 642-643, Watson v Watson 1979 2 SA 854 (A) 860.
 2. 1906 SC 532.
 3. 538.
 4. Kyk ook Williams v Carrick 1938 TPD 147 149-150 veral 156.
 5. Van Vuuren v Sam 1972 2 SA 633 (A).
 6. 642.
 7. Kyk ook Davis' Tutor v Estate Davis 1925 WLD 168 173, Williams v Carrick 1938 TPD 147 155-156, In Re Estate Visser 1948 3 SA 1129 (K) 1135-1136, Prophet v Prophet 1948 4 SA 325 (O) 328, Hawthorne v Hawthorne 1950 3 SA 299 (K) 304.
 8. 642.

Appèlregter Rabie maak dit egter duidelik dat "noodsaaklike behoeftes en behoefteigheid relatiewe begrippe is",¹ en ooreenkomstig die stand van die persoon wat onderhoud eis, bepaal moet word.

Hy sê oor laasgenoemde aspek:²

"Daar is by ons skrywers en in ons gewysdes weinig te vind oor wat die begrip pro qualitate et conditione van diegene wat onderhou moet word presies inhou. Die volledigste bespreking van die aangeleentheid waarvan ek weet, is dié van Surdus, 'n Italiaan van die 16de eeu, Hy sê in sy Tractatus de Alimentis, tit. 4.18, o.m. dat onderhoud verskaf moet word ooreenkomstig die qualitas en dignitas van die persoon wat onderhoud moet word, maar dat in die eerste plek gekyk word na die toestand waarin hy hom bevind en nie na sy vroeëre toestand nie. 'n Persoon wat vroeër ryk was, is derhalwe nie geregtig op onderhoud op so 'n skaal dat hy weer soos 'n ryk man kan lewe nie. Daar is 'n middeweg, en die oordeel (arbitrium) van die Regter speel 'n groot rol.

As voorbeeld van die toepassing van die reël word gesê dat wanneer 'n edelman wat in armoede verval het onderhoud moet word, hy nie verplig moet word om die kos van boere (rustici) - soos growwebrood (panis grossus) - te eet nie, maar geregtig is op delicati cibi, soos wit brood. Dit alles skyn daarop neer te kom dat die stand van persone wat onderhoud moet word tot sekere hoogte in ag geneem word wanneer dit gaan om die aard en omvang van onderhoud wat voorsien moet word, maar dat bystand nietemin tot noodsaaklike lewensmiddele beperk bly."³

Hierdie omskrywing van appèlregter Rabie wat die aard en omvang van onderhoud uiteensit maak dus voorsiening vir luukse items in sekere gevalle, maar die items wat as luuks aan te merk kan word, moet "nietemin tot noodsaaklike lewensmiddele beperk bly".⁴

Dit beteken dat ooreenkomstig die lewenstandaard van die partye wat onderhoud eis, die soort en hoeveelheid noodsaaklike lewensmiddele van geval tot geval kan verskil, maar dat dit altyd beperk word tot noodsaaklike lewensmiddele. So kan die een kind, om die omvang van die onderhoud te illustreer byvoorbeeld geregtig wees op privaat skoolonderrig, terwyl die ander nie op soortgelyke onderrig aanspraak sal kan maak nie. Of die een kind mag, om die aard van die onderhoud te illustreer, aanspraak

1. 642.

2. 643.

3. My onderstropping. Kyk ook veral Gliksman v Talekinsky 1955 4 SA 468 (W) 470. Vir kritiek kyk P Q R Boberg The Law of Persons And The Family 1977 311.

4. Van Vuuren v Sam 1972 2 SA 633 (A) 643.

maak op universitêre onderrig, terwyl die ander op geen na-skoolse onder-
rig aanspraak sal kan maak nie. Die middele wat voorsien word moet ver-
band hou met die fisieke en geestelike behoeftes van die aanspraakmaker.¹

3.4.2.3.3 Ouers

Ouers is ook geregtig op onderhoud van hulle kinders.² Oor die begrip
onderhoud laat appèlregter Tindall³ hom so uit:⁴

"Support (alimenta) includes not only food and clothing in
accordance with the quality and condition of the spouses to
be supported, but also lodging and care in sickness; see Voet
25.3.4, Van Leeuwen, Cens. For. 1.10.5; Brunnevan, in Codicem 5.25.
..... However, though each case must depend on its own particu-
lar circumstances, that decision supports the view, I think,
that the parent must show that, considering his or her station
in life, he or she is in want of what should, considering his
or her station in life, be regarded as coming under the head
of necessities."

Hierdie saak meen ek toon geen afwykende beginsel van appèlregter Rabie
se uitspraak in Van Vuuren v Sam⁵ nie.

3.4.2.3.4 Broers of Susters

In Ex Parte Pienaar⁶ interpreteer regter Galgut die onderhoudsbegrip wat
broers of susters aan mekaar verskuldig is, so:⁷

"The duty of support due by a parent to a child may involve
the duty to afford the child a university education. Cf. Voet
25.3.4 Scott v Scott 1946 WLD 399 at p.401. No authority has
been quoted to me which suggests this applies also between
brothers. As I read Voet 25.3.4 he only suggests that the bur-
den of cost of studies of a higher nature⁸ can be imposed on a
father.
.....
.....
.....
As I read Voet 25.3.8 and the dicta above quoted it cannot be
the duty of a brother to support a brother who is physically

1. Kyk ook Thompson v Thompson 1968 4 SA 270 (RAA) 276.
2. Oosthuizen v Stanley 1938 AD 322 327.
3. Oosthuizen v Stanley 1938 AD 322.
4. 327-328.
5. 1972 2 SA 633 (A) hierbo 314.
6. 1964 1 SA 600 (T).
7. 607.
8. My onderstreping.

and mentally well after the latter has attained majority. In strict law it may well be that the patient could not have been regarded as owing him a duty of support beyond the latter's eighteenth year."

Hierdie dictum van regter Galgut toon 'n "onderhoud" wat minder lewensnood=saaklike middele omsluit as in die geval waar die aanspraakmaker 'n kind of 'n ouer is. Ek laat my nie verder hieroor uit nie.

3.4.2.3.5 Eggenotes

Regter Claassen in Ex Parte Hugo¹ sê dat die begrip het 'n "fairly wide meaning",² en verwys dan met goedkeuring na Oosthuizen v Stanley.³

In Young v Coleman⁴ sê regter Milne ten aansien van die begrip onderhoud (stante matrimonio):⁵

"I think it is to be borne in mind that a husband's common law duty to maintain his wife is by no means necessarily limited to providing her with the bare means of subsistence. The social and economic status of the husband may be such that it would be proper for him, in the case of a separation caused by his wrongful conduct, to provide his wife with enough money, eg, to enable her to maintain a motor car, and a domestic establishment above the average; her 'needs' in such a case will include these items."

Hierdie woorde van regter Milne herinner aan die uitspraak van appèlregter Rabie in Van Vuuren v Sam⁶ en gee na my mening nie 'n ander betekenis aan die begrip "onderhoud" by die aanspraak van eggenotes aan die een kant en die aanspraak van kinders aan die ander kant nie.⁷

-
1. 1960 1 SA 773 (T).
 2. 775.
 3. 1938 AD 322, hierbo 315.
 4. 1956 4 SA 213 (D).
 5. 218.
 6. 1972 2 SA 633 (A), hierbo 314.
 7. Ook regter Smuts in Strauss v Strauss 1971 1 SA 585 (O) omskryf onderhoud ingevolge arts 10(1)(a) en (b) van die Wet op Huweliksaangeleenthede op 590 so: "The word 'maintenance' is used simply in its ordinary meaning of means of subsistence or the provision of means of subsistence." Die wyse waarop die onderhoud voorsien word kan op verskillende wyses gedoen word en is eintlik 'n saak van detail. Kyk McKelvey v Cowan NO 1980 4 SA 525 (Z) 527.

Die omvang van die onderhoud verskil in die geval van stante matrimonio aan die een kant en in die geval van egskeiding aan die ander kant, weens die verskil in interpretasie van die lewenstandaard in die verskillende gevalle.¹ Dit bring egter nog geen verskil aan die betekenis van die begrip "onderhoud" soos hierbo² bespreek, mee nie.

3.4.2.4 Die begrip "bevel"

Artikel 10(1) van die Wet op Huweliksaangeleenthede,³ het voorsiening gemaak vir die wysiging, intrekking of opskorting van 'n bevel. Die woord "bevel" ingevolge hierdie afdeling van die artikel kan uit die bewoording daarvan alleenlik slaan op 'n onderhoudsbevel ingevolge artikels 10(1)(a) of 10(1)(b).⁴

Artikel 10(2) verleen aan die hof uitdruklik die bevoegdheid om onderhoudsooreenkomste wat voor inwerkingtreding van die Wet 'n hofbevel gemaak is of ooreenkomste vir onderhoud aangegaan voor inwerkingtreding van die Wet, maar wat na inwerkingtreding 'n hofbevel gemaak is, te wysig.⁵

Die uitdruklike wysigingsbevoegdheid wat hierdie artikel⁶ aan die hof gee het 'n geskiedkundige aanloop gehad.

Dit was altyd aanvaar dat die hof die bevoegdheid gehad het om onderhoudsbevele wat stante matrimonio (soos 'by geregtelike skeiding) gemaak is, te wysig.

Omdat die mening gehuldig is dat 'n onderhoudsbevel van nature nie absoluut en onveranderlik is nie, kon dit gewysig word indien daar voldoende redes beskikbaar was. Die hof het die bevoegdheid om onderhoudsbevele te maak ooreenkomstig die behoeftes en die vermoëns van die partye. Waar

1. Hierbo II 2 B 1 1 5 6 4.

2. II 3 4 2 3 2.

3. Wet 37 van 1953.

4. Vgl Sawden v Sawden 1956 4 SA 109 (W) 110G, Fluxman v Fluxman 1958 4 SA 409 (W) 413, Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 68-69, Strauss v Strauss 1971 1 SA 585 (O) 585G-H 592D, Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 93A-B 94H-95A 96H-97A, Rubenstein v Rubenstein 1975 3 SA 957 (W) 959B, Schutte v Schutte 1986 1 SA 872 (A) 879, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 4e Uitg 1975 449.

5. Kyk Sawden v Sawden 1956 4 SA 109 (W) 110G, Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 502, Fluxman v Fluxman 1958 4 SA 409 (W) 412H-413, Strauss v Strauss 1971 1 SA 585 (O) 588A-E.

6. Art 10(2).

die hof die moeite gespaar word om hierdie ondersoek te doen aangesien die partye 'n ooreenkoms bereik het, is die bevel steeds vatbaar vir wysiging tensy die ooreenkoms tot die teendeel spreek omdat die partye se bedoeling dan is dat die onderhoudsbevel nie gewysig mag word nie.¹

Die ander standpunt het die mening gehuldig dat die onderhoudsbevel, desnieteenstaande die bepalinge van die ooreenkoms, altyd wysigbaar is. Die rede hiervoor word soos volg deur regter Schreiner in Roos v Roos² aangegee:

"Altogether there seem to be weighty reason for regarding all orders for maintenance in the strict sense, where there is a common law obligation to maintain, as being capable of modification by the Court, whatever agreement may have been come to."³

Beide standpunte aanvaar dat die hof wysigingsbevoegdheid het, omrede die hof gemeenregtelik die bevoegdheid het om onderhoudsbevele tussen eggenotes stante matrimonio uit te reik en omdat dit deel van onderhoudsbevele se inherente aard is om nie absoluut en onverantwoordelik te wees nie. Die standpunt verskil egter van mekaar waar hierdie onderhoudsbevel ingevolge 'n ooreenkoms tussen die partye uitgereik word en die ooreenkoms die wysigingsbevoegdheid van die hof aan bande wil lê.⁴

Twee standpunte het hulle ook voorgedoen by wysiging van "onderhoudsbevele" by egskeiding voor inwerkingtreding van die Wet op Huweliksaangeleenthede.⁵

Aan die een kant was daar die beslissings wat dieselfde standpunt gehuldig het as wat ingeneem is in Johnston v Johnston.⁶

1. Johnston v Johnston 1926 WLD 90 91-92, McCraw v McCraw 1927 WLD 139 141 142, Davidson v Davidson 1936 WLD 33 34 35, Davids v Davids 1937 CPD 160 162.
2. 1945 TPD 84 91.
3. Kyk ook Liedeman v Liedeman 1937 CPD 1 4, De Bruyne v De Bruyne 1948 1 SA 491 (K) 492, Young v Coleman 1956 4 SA 213 (D) 218, Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 501, Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K) 104.
4. Dit is interessant dat sommige howe by geregtelike skeiding wel afstanddoening van wysiging in die ooreenkoms erken het. Vir die soortgelyke situasie by egskeiding na die inwerkingtreding van die Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953, soos gewysig deur die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979, kyk hierbo II 1 7.
5. Wet 37 van 1953. Oor die hof se bevoegdheid om onderhoudsooreenkoms te neem, kyk hierbo I 2 3.
6. 1926 WLD 90, hierbo vn 1. Kyk Miller v Miller 1925 EDL 120 127, Figdor v Figdor 1927 CPD 153 156, Snashall v Snashall 1930 WLD 19 20, Broodryk v Broodryk 1934 CPD 275 277-278.

Die ander standpunt word deur regter Krause in Hankin v Hankin¹ in 'n obiter dictum so gestel:²

"So, therefore, one may take it that at the date of this divorce which was on the 11th June, 1928, it had been laid down that so far as this Court was concerned there was no obligation on the part of the defendant to support the respondent in this case, and that, therefore, the agreement which he made with the respondent to pay her £5 a month should be looked upon as an ordinary agreement binding on the parties
 It seems to me, therefore, that unless - and I do not wish to express a definite opinion on this point - the applicant can satisfy the Court that he is entitled to come to the Court to vary such an agreement, although made an order of Court, cannot be varied by the Court except with the consent of both parties."³

-
1. 1931 WLD 265.
 2. 267-268.
 3. Kyk ook Vincent v Vincent 1932 WLD 205 206, Hoogendoorn v Hoogendoorn 1937 CPD 123 126: "But how am I to vary the Order? Certainly there is nothing before me which entitles me to vary it because the Court had no function in the first instance to fix any amount save by consent of the parties.
 The court has no function in this matter, except to give effect to the agreement between the parties", José v José 1939 TPD 425 427; Hodd v Hodd. D'Aubrey v D'Aubrey 1942 NPD 198 208-209. Veral 208: "Upon the aspect of the matter I agree with the remarks of Sutton, J., in Hoogendoorn v Hoogendoorn [1937]C.P.D.123, at p.125;and I venture to think that orders for the periodical payment of money, based solely on an agreement of the parties, are not orders for maintenance properly so called, and do not normally possess the attributes peculiar to maintenance orders. I do not of course intend to convey that where a right to maintenance exists under the general law, the parties concerned are not free to agree how much shall be paid,
 But such an agreement operates, in my opinion merely to relieve the Court of the duty of itself investigating and deciding these things. It does not change the nature or attributes of the resulting order, or of the obligation to which it gives effect.", R v Blundell 1943 TPD 146 150, Graham v Graham 1950 1 SA 655 (T) 658, Fredman v Fredman 1952 1 SA 430 (SR) 433-434, Sadie v Sadie. Waldman v Waldman 1953 4 SA 39 (W) 42, Jameson v Jameson 1958 2 PH B 31 (SR), Fluxman v Fluxman 1958 4 SA 409 (W) 412-413, Strauss v Strauss and Another 1962 3 SA 639 (O) 641, Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 67, AF Philip & Co (Pvt) Ltd and Others v Adie NO and Others 1970 4 SA 251 (R) 257, Strauss v Strauss 1971 1 SA 585 (O) 588A-E, by wyse van afleiding ook S v Loubser 1969 2 SA 652 (K) 660-661, H R Hahlo 1969 SALJ 385 387.

Ooreenkomstig laasgenoemde standpunt is die bevel streng gesproke nie 'n onderhoudsbevel nie, omdat daar geen regsmerkende grond voor bestaan het nie en daarom kan dit ook nie deur die hof gewysig word nie, tensy die ooreenkoms of die partye later die bevoegdheid aan die hof gee. Het die hof dus gemeenregtelik of statutêr die bevoegdheid gehad om die bevel te gee, dan sou die hof ook die bevel later kon wysig sonder die magtiging van die ooreenkoms van die partye. Anders gestel, die bevel moes nie 'n bevel ad pecuniam solvendam gewees het nie, maar moes kwalifiseer as 'n bevel ad factum praestandum - in laasgenoemde geval het die hof inherente wysigingsbevoegdheid omdat die hof onder andere inherente bevoegdheid besit om die bevel te gee.¹

-
1. Vir die vereistes vir 'n bevel om 'n bevel ad factum praestandum te wees, kyk o a Slade v Slade 1884 EDL 243 246 247-248, Hawkins v Hawkins 1908 SC 784 786, Jacobs v Jacobs 1911 TPD 768 771, Tregoning v Tregoning 1914 WLD 95 96, Swanepoel v Bovey 1926 TPD 457 458, Hankin v Hankin 1932 WLD 190 192-193, Vincent v Vincent 1932 WLD 205 206, Bold v Bold 1934 NPD 278 281, Davidson v Davidson 1936 WLD 33 34 35, Hughes v Hughes 1936 WLD 98 102, Snyman v Snyman 1937 WLD 62 64, Hoogendoorn v Hoogendoorn 1937 CPD 123 125-126 126-127, Carrick v Williams 1937 WLD 76 82-83, Williams v Carrick 1938 TPD 147 151 156, José v José 1939 TPD 425 427-428, R v Blundell 1943 TPD 146 148 150, Gillies v Gillies 1944 CPD 157 162-163, Hubbard v Hubbard 1947 4 SA 7 (W) 9-10, Graham v Graham 1949 4 SA 645 (T) 653-654, Metropolitan Industrial Corporation v Hughes 1969 1 SA 224 (T) 230, Hofmeyr v Hofmeyr. B J B S Contractors (Pty) Ltd v Lategan 1975 2 SA 590 (K) 598. Kyk ook J R Brokensha 1937 SALJ 181 181 182, Erwin Spiro 1969 SALJ 65 66, J Herstein & L de V van Winsen The Civil Practice of the Superior Courts in South Africa 3e Uitg 1979 653-655. In Graham v Graham 1950 1 SA 655 (T) huldig regter Clayden op 658 die mening dat indien die onderhoudsooreenkoms/bevel 'n wysigingsklousule bevat dat dit die bevel, 'n bevel ad factum praestandum maak. Dit kan tog nie wees nie, aangesien daar geen regsgrond vir die bevel was nie, moet dit steeds as 'n bevel ad pecuniam solvendam gesien word. In Williams v Carrick 1938 TPD 147 op 151 en 156 bevind regters Barry en Millin dat 'n onderhoudsbevel wat op 'n gemeenregtelike verpligting berus, nie alleen by wyse van 'n minagting-prosedure afgedwing kan word nie, maar ook by wyse van eksekusie indien die bevel nie nagekom word nie. Op grond hiervan is die slotsom dat onderhoudsbevele beide bevele ad factum praestandum as bevele ad pecuniam solvendam is. Kyk ook hiervoor Hughes v Hughes 1936 WLD 98 102, Comerma v Comerma 1938 TPD 220 222-223, Manley v Manley 1941 CPD 95 99-100 101-102 per afleiding, Gillies v Gillies 1944 CPD 157 162-163, Jeanes v Jeanes and Another 1977 2 SA 703 (W) 706.

Die gesag verteenwoordiged van die standpunt dat die hof, by onderhoudsbevele voor inwerkingtreding van die Wet op Huweliksaangeleenthede,¹ wel wysigingsbevoegdheid het, tensy die ooreenkoms, die hof, die bevoegdheid ontnem het,² het na my mening nie die verskil tussen die bestaan van die onderhoudsaanspraak stante matrimonio en die afwesigheid van die aanspraak by egskeiding in ag geneem nie en nie die onderskeid tussen 'n bevel ad factum praestandum en 'n bevel ad pecuniam solvendam aangemerkt nie.

Om hierdie dilemma by egskeiding uit die weg te ruim³ het die wetgewer die bepalings van artikel 10(2) ingevoer en magtiging aan die hof verleen om onderhoudsbevele voor inwerkingtreding van die Wet gemaak te wysig, in te trek of op te skort.⁴

Alle ooreenkomste wat voor inwerkingtreding van artikel 10(2) nie as 'n bevel deur die hof ingelyf is nie, en ook nie later ingevolge artikel 10(2) 'n bevel van die hof gemaak is nie,⁵ kwalifiseer dan nie as 'n onderhoudsbevel wat ingevolge artikel 10(2) gewysig, ingetrek of opgeskort kon word nie. Met die bepalings van artikel 10(2) is daar na my mening statutêr 'n onderhoudsbevel erken, wat voor inwerkingtreding van hierdie bepaling nie 'n onderhoudsbevel was nie, omdat die gevraagde regshulp voor inwerkingtreding van artikel 10(2) nie 'n regserkende eis gefundeer het nie.

Artikels 10(1) en 10(2) is herroep deur die Wet op Egskeiding en die wysigingsbevoegdheid van die hof word tans deur artikel 8 gereël.

Barnard⁶ maak die volgende opmerking oor artikel 8(1):⁷

"Artikel 8(1) sou moontlik geïnterpreteer kon word as sou dit beteken dat slegs 'n onderhoudsbevel vir die onderhoud van kinders deur die hof ingetrek, opgeskort of gewysig mag word. So 'n vertolking sou meebring dat die bestaande bevoegdheid van die hof om onderhoudsbevele ten gunste van een van die gades in te trek, op te skort of te wysig, herroep is. Myns insiens bestaan daar egter min twyfel dat die woord "onderhoudsbevel" in artikel 8(1) nie slegs op die onderhoud van kinders betrekking het nie. Artikel 8(1) gee aan die hof die bevoegdheid om:

-
1. Wet 37 van 1953.
 2. Figdor v Figdor 1927 CPD 153 en die sake wat die nagevolg het, hierbo 318.
 3. Kyk Van Schalkwyk v Van Schalkwyk 1947 4 SA 86 (C) 98.
 4. Hierbo 317.
 5. Hierbo II 2 B 1 2 3 4 2.
 6. Die Nuwe Egskeiding 1979.
 7. 96-97.

- (a) 'n onderhoudsbevel, dit wil sê ten gunste van 'n gade of die kinders; of
- (b) 'n bevel met betrekking tot die bewaring van of voogdy oor of toegang tot 'n kind in te trek of te wysig, terwyl 'n onderhoudsbevel of bevel met betrekking tot toegang tot 'n kind ook opgeskort kan word.

Barnard maak hierdie waarneming op grond van die bewoording van artikel 8(1).¹

Na my mening sal so 'n vertolking ook nie plaasvind nie.

Ten eerste, word dit algemeen aanvaar dat die wetgewer nie absurde resultate wil bereik nie en so 'n uitleg sou wel deeglik daartoe aanleiding gee.

Ten tweede, bestaan daar ook 'n vermoede van wetsuitleg dat die wetgewer nie die bestaande reg wil wysig nie, tensy uitdruklik so gestel. Na my mening is dit ook hier van toepassing en is die verwysing na "onderhoudsbevel ingevolge hierdie Wet gegee"² 'n duidelike aanduiding dat dit ook 'n bevel ingevolge artikel 7 van die Wet insluit en nie ruimte laat vir die moontlikheid van Barnard nie.³

Artikel 10(2) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, word nie herhaal in die Wet op Egskeiding nie. Dié wysigingsbevoegdheid vir hierdie spesiale bevel word egter na my mening steeds behou ingevolge die bepaling van artikel 8(3).⁴

Waar partye by egskeiding 'n onderhoudsooreenkoms aangaan, maar dit nie ingevolge artikel 7(1) van die Wet op Egskeiding in 'n hofbevel laat opneem nie, sal die hof nie sy bevoegdhede ingevolge artikel 8 kan uitoefen nie,⁵ en sal die ooreenkoms gewysig kan word alleen indien die ooreenkoms self

-
1. Art 8(1) bepaal: "'n Onderhoudsbevel of 'n bevel met betrekking tot die bewaring of voogdy oor of toegang tot 'n kind ingevolge hierdie Wet gegee, kan te eniger tyd deur 'n hof ingetrek of gewysig word of, in die geval van 'n onderhoudsbevel of 'n bevel met betrekking tot toegang tot 'n kind, opgeskort word, indien die hof bevind dat daar voldoende rede daarvoor bestaan." H R Hahlo en June D Sinclair The Reform of the South African Law of Divorce 1980 en J D van der Vyver en D J Joubert Persone- en Familiereg 1980 en die 2e uitgawe 1985 maak nie eens hiervan melding nie.
 2. Art 8(1).
 3. Kyk Strime v Strime 1983 4 SA 850 (K) 853B-C.
 4. Art 8(3) bepaal: "Die bepalinge van subartikels (1) en (2) is mutatis mutandis van toepassing met betrekking tot 'n bevel in subartikel (1) bedoel wat voor die inwerkingtreding van hierdie Wet deur 'n hof in 'n egskeidingsgeding gegee is."
 5. Hierbo II 2 B 1 2 2 1 280-281.

daarvoor voorsiening maak of as die partye self later so ooreenkom.¹ Dit het ook praktyk geword om in die hofbevel ooreenkomste op te neem waarin die partye ooreenkom om geen onderhoud te eis nie.² Daar bestaan meningsverskil oor die bevoegdheid van die hof om hierdie ooreenkoms in 'n hofbevel ingevolge artikel 10(1)(b)³ op te neem.⁴ Na aanleiding van die standpunt wat ek huldig⁵ bring dit mee dat die hof nie die bevoegdheid ingevolge artikel 7(1) besit nie en dat die hof ook nie 'n bevel ingevolge die Wet maak wat in terme van artikel 8(1) gewysig, ingetrek of opgeskort kan word nie.

Besit die hof die bevoegdheid in terme van artikel 8 om 'n onderhoudsbevel wat reeds op grond van die bepalinge van die bevel self of die woorde van artikel 7(2) verval het, te wysig?

Regter Trengove in Rubenstein v Rubenstein⁶ het hierdie aspek in oënskoue geneem, met verwysing na die destydse artikel 10(1)⁷:⁸

"This brings me to the consideration of the meaning of the expression 'order of court' or 'any such order' in the context of sec 10(1). The expression 'order of court' in its ordinary and usual sense and also in this context seems to me to relate to an order of Court which is still operative and which has not yet lapsed. Although an order of Court, once made, could at all times thereafter appropriately be referred to as 'an order of Court' even though it may have ceased to be effective, I do not consider that the Legislature intended the words to bear this extended meaning, in the context of the section.

.....
.....
....., but I am nevertheless of the view, having regard to the language of the section, that it was not the intention of the Legislature to confer such far-reaching powers upon the Court."

-
1. Na analogie van wat hierbo 318-320 bespreek is.
 2. Hierbo II 2 B 1 2 3 5 3.
 3. Vandag art 7(1).
 4. Hierbo II 2 B 1 2 3 5 3.
 5. Hierbo 290.
 6. 1975 3 SA 957 (W).
 7. Tans vervang met art 7.
 8. 960-961.

Hiermee wil ek my vereenselwig en sal 'n onderhoudsbevel nie as 'n bevel ingevolge artikel 8 van die Wet op Egskeiding kwalifiseer nie wat die hof kan wysig indien die bevel se geldigheid afhanklik gestel is van 'n ontbindende voorwaarde wat vervul is of vir 'n termyn wat uitgeloop het nie of enige ander bepaling wat tot gevolg het dat die bevel sy regsrag verloor het.

3.4.2.5 Samevatting

'n Onderhoudsbevel tussen eggenotes in terme van die Wet op Egskeiding¹ impliseer:

1. 'n Bevel vir onderhoud ten gunste van enige van die eggenotes hetsy die bevel ingevolge artikel 7(1) hetsy die bevel ingevolge artikel 7(2) uitgevaardig is.²
2. 'n Bevel waarvolgens die voorsiening van onderhoud in periodieke paaiemente en nie in lomsom betalings of bateverdelings, geskied nie.³ Die onderhoudsbevel druk die basiese behoeftes in geldterme uit en maak nie voorsiening vir die lewering van hierdie behoeftes op 'n ander wyse nie.⁴
3. "Onderhoud" omsluit alleenlik dit wat as die mens se basiese behoeftes beskou kan word naamlik voedsel, klere, onderdak, geneesmiddels en versorging in tyd van siekte.⁵
4. Die begrip "bevel" omsluit alleen 'n bevel waarvoor hetsy die bepalings van artikel 10 van die Wet op Huweliksaangeleenthede⁶ voorsiening gemaak het, hetsy die bepalings van artikel 7 van die Wet op Egskeiding⁷ voorsiening maak.⁸

-
1. Art 7 van Wet 70 van 1979.
 2. Hierbo II 3 4 2 1.
 3. Hierbo II 3 4 2 2.
 4. Hierbo 311-312.
 5. Hierbo II 3 4 2 3.
 6. Wet 37 van 1953.
 7. Wet 70 van 1979.
 8. Hierbo II 3 4 2 4.

Alleenlik as 'n bevel die bogemelde eienskappe besit, voldoen dit myns insiens aan die begrip "onderhoudsbevel" vir eggenotes en kan die hof dit tans ingevolge artikel 8 wysig, intrek of opskort. Ontbreek een of meer van bogemelde eienskappe is dit nie 'n onderhoudsbevel waarna artikels 8(1) en 8(3) van die Wet op Egskeiding verwys nie, en besit die hof nie in terme van hierdie artikels wysigings-, intrekkings- of opskortingsbevoegdheid nie.

3.4.3 Die begrippe "wysig", "opskort" en "intrek"

In Rubenstein v Rubenstein¹ verwys regter Trengove so na die woord "wysig" ingevolge artikel 10:²

"The Afrikaans equivalent of the word 'vary' in the context of sec.10 is: 'wysig' which ordinarily means 'modify, amend, alter, change or recast'. But, even though the word 'vary' in its widest sense may have different connotations, I doubt very much whether it also embraces 'to reinstate', 'to revive' or 'to resuscitate'. And in enacting sec.10(1) it is significant, in my view, that the Legislature has drawn a distinction between 'suspend', 'rescind' and 'vary'. This distinction seems to me to indicate that the Legislature did not consider that the meaning word 'vary' was wide enough also to embrace the powers of suspension and rescission. That being so, I am of the view that, if the Legislature had intended to confer upon the Court the power to reinstate or to revive an order which had already ceased to be operative, it would likewise have used some appropriate expression."

Die woord "wysig" word sy normale betekenis toegeken en nie enige uitgebreide of spesiale betekenis nie. Indien hierdie siening korrek is, behoort dieselfde argument ook te geld vir die betekenis van die woorde "intrek" en "opskort".

Waarnemende regter Trollip in Fluxman v Fluxman³ het ook die gewone betekenis aan die woord "intrek" gegee naamlik "abrogate, annul, revoke or cancel". Op grond van hierdie normale interpretasie behoort die woord "opskort" dan ook sy gewone betekenis te dra, wat uit die woordgebruik van die artikel nie die begrip "intrek" of "wysig" omsluit nie. Dieselfde behoort ook te geld vir hierdie terme in artikel 8(1) van die Wet op Egskeiding.

-
1. 1975 3 SA 957 (W).
 2. 960.
 3. 1958 4 SA 409 (W) 413.

3.4.4 Dood van onderhoudspligtige¹

Die aspek wat hier bespreek word handel oor die hof se wysigingsbevoegdheid van 'n onderhoudsbevel nadat die onderhoudspligtige oorlede is. Twee beslissings in die Suid-Afrikaanse reg is direk van belang tot die beantwoording van hierdie aangeleentheid.

In Hughes NO v The Master and Another² moes regter Herbstein onder andere beslis of 'n eksekuteur van die boedel van die onderhoudspligtige by die hof kon aansoek doen om intrekking of wysiging van 'n onderhoudsbevel ingevolge die bepalinge van artikel 10(1) van die Wet op Huweliksaangeleenthede.³ Desnieteenstaande regter Herbstein sê dat "(t)he language of the sectiondoes not, in terms, limit the right to apply either in respect of person or of time",⁴ is hy tog van oordeel dat die artikel nie aan 'n eksekuteur hierdie bevoegdheid gee om aansoek te doen vir intrekking, opskorting of wysiging nie.

Hy voer verskeie redes hiervoor aan, waarvan die belangrikste so vergestalt word:⁵

"In my opinion if the Legislature had intended to give the executor the power to such a rescission, suspension or variation of a maintenance agreement, it would have used very different language to that of sec. 10, the language of which suggests that the adjudication was to take place between the erstwhile spouses and not between an executor and the survivor of one of them. Even if it be incorrect to construe sec. 10 in this limited manner, the applicant must, in my view, fail on another ground, namely, that he has not shown 'good cause' for interference by the Court."

Hoewel regter Herbstein se argumente as obiter dicta gesien moet word,⁶ is die gevolgtrekking waartoe ek raak dat indien die onderhoudspligtige oorlede is, die onderhoudsbevele nie meer deur die hof gewysig kan word nie hetsy dit die eksekuteur is, hetsy dit die onderhoudsgeregtigde is, wie die aansoek bring. Laasgenoemde afleiding maak ek na aanleiding van die woordgebruik van regter Herbstein wanneer hy sê: "... that the adjudication was to take place between the erstwhile spouses and not between

1. Dood en hertroue as ontbindende voorwaardes in onderhoudsooreenkomste kyk hierbo II 2 B 1 2 3 5 5. Selfs bevele uitgereik ingevolge art 7(2), waar geen voorafgaande onderhoudsooreenkoms bestaan het nie, is daar aanduidings dat ook hulle na die dood van die pligtige voortbestaan. Kyk hierbo II 2 B 1 2 3 5 5 1 293.
2. 1960 4 SA 936 (K).
3. Wet 37 van 1953.
4. 940.
5. 940.
6. In die lig van die aanhaling hierbo.

an executor and the survivor of one of them".¹

Regter Dumont in Milne v Estate Milne² lewer ook in die Kaap die Goeie Hoop uitspraak oor hierdie aangeleentheid. In hierdie saak was applikant die oorlewende onderhoudsgeregtigde en nie die eksekuteur van die onderhoudspligtige se boedel nie.

Regter Diemont sê:³

"There is no time limit on the exercise of this power.
 I find nothing in the Act to suggest that this process of review and variation lapses on the death of the guilty spouse
 Had the Legislature intended to qualify these words so that variation could take place only during the life of the debtor spouse, I could have expected appropriate words to have been inserted in the section

 Mr Van Zyl Steyn urges that it is necessary to curb the Court's power to change the terms of the agreement for practical reasons. He says that, if the applicant's contention is correct, executors will in future have to set aside a portion of the assets in the estate in order to make provision for a possible variation of the maintenance payable to the deceased's wife under such an order. I find myself unimpressed by this argument.
 If it is possible to make provision for varying circumstances in the case of a child, why not in the case of a wife? It was also contended by counsel for respondents that, if an application of this nature is competent against an executor, it should also be competent at the instance of an executor.

 It is true that Herbstein, J., went on to say: 'the language (of sec. 10) suggests that the adjudication was to take place between the erstwhile spouses and not between an executor and the survivor of one of them.'
 No reason was given for this view, and indeed it appears to conflict with what was said earlier in the judgment (at p. 940 A) where the learned Judge is recorded as having said: 'the language of the section.... does not, in terms, limit the right to apply either in respect of persons or of time.'
 In any event it seems to me that Mr Cohen, for applicant, was entitled to claim that the decision in Huhges' case was distinguishable because the Court was there concerned with the locus standi of an executor to seek the variation of the maintenance agreement."

Die gevolgtrekking wat ek maak is dat regter Diemont se uitspraak lynreg verskil van dié van regter Herbstein in Hughes NO v The Master and Another.⁴ Regter Diemont ken die wysigingsbevoegdheid ingevolge artikel

1. 940, hierbo 326.
2. 1967 3 SA 362 (K).
3. 364-365.
4. 1960 4 SA 936 (K).

10(1) aan die hof na oorlye van die pligtige toe aan hetsy die applikant die geregtigde is, hetsy die applikant die eksekuteur van die pligtige se boedel is. Om die verskil in opinie egter minder kras te laat blyk, en om nie gebonde aan die presedente-leer te wees nie, word die kasuïstieke uitweg gekies.¹

In die lig van genoemde twee standpunte is ek van oordeel dat die standpunt van regter Diemont² die verkiesliker een is en dat die hof wel wysigingsbevoegdheid ingevolge artikel 10(1) gehad het en steeds ingevolge die bepalings van artikel 8 van die Wet op Egskeiding het.³ Ek wil met Hahlo⁴ dié vraag stel:⁵

"Let us assume that the former wife had inherited £100,000. Is it suggested that for want of someone with locus standi to apply for variation, no rescission of the original order could ever be effected, but that the estate would have to continue paying until the ex-wife's death or remarriage?"

Sekerlik kan dit tog nie die bedoeling agter die wysigingsbepaling in artikel 8 van die Wet op Egskeiding wees nie.

3.4.5 Retrospektiewe wysigingsbevoegdheid

Kan die hof ingevolge artikel 8 van die Wet op Egskeiding (en kon die hof ingevolge die bepalings van artikels 10(1) en 10(2) van die Wet op Huweliksaangeleenthede) 'n onderhoudsbevel uitgevaardig ingevolge die Wet⁶ retrospektief wysig?

-
1. Dieselfde standpunt word ook deur regter Goldin ten aansien van die Zimbabwese reg ten aansien van die gelykluidende art 9(5) van die Matrimonial Causes Act Ch 179 of 1963 (R) in Ex Parte Standard Bank Ltd and Others 1978 3 SA 323 (R) 326G-327A ingeneem. Ook H R Hahlo 1961 SALJ 31 32, The South African Law of Husband And Wife 4e Uitg 1975 450 huldig hierdie opinie. In Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) aanvaar egter Van Zijl ten minste ook dat die langslewende "eggenote" 'n wysigingsaansoek na die dood van die pligtige kan bring. Hy wy nie spesifiek hieraan aandag soos in bogemelde twee beslissings gedoen is nie.
 2. Milne v Estate Milne 1967 3 SA 362 (K).
 3. H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 368.
 4. 1961 SALJ 31.
 5. 32.
 6. Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.

Ter beantwoording van die vraag is dit nodig om op die posisie voor genoemde Wette te wys. Voor die inwerkingtreding van die Wet op Huweliksaangeleenthede het die hof nie die gemeenregtelike bevoegdheid gehad om 'n eggenoot by egskeiding onderhoud toe te ken nie.¹ Derhalwe het die meerderheid van gevalle waar daar uitlatings oor die retrospektiewe wysigingsbevoegdheid gemaak is, gehandel oor gevalle waar daar 'n gemeenregtelike onderhoudsaanspraak tussen eggenotes bestaan het. Ook het die gevalle waar daar 'n onderhoudsbevel ten gunste van kinders bestaan het, voorgekom. In al hierdie gevalle, met enkele uitsonderings na, het dié bevoegdheid ter sprake gekom by hetsy aansoeke om die eksekusieproses te stuit hetsy die teenstaan van aansoeke om minagting van 'n hofbevel. By hierdie gevalle het die hof die standpunt ingeneem dat die hof wel 'n retrospektiewe wysigingsbevoegdheid het,² maar dat dit alleen uitgeoefen kan word waar die bevel vir onderhoud, 'n bevel ad factum praestandum is, met ander woorde waar daar 'n gemeenregtelike plig tot onderhoud bestaan.³ Dié wysigingsbevoegdheid is ook erken in gevalle buiten om die prosesse hierbo beskryf, met ander woorde waar die pligtige self die aansoek gerig het.⁴

Die bevoegdheid is ook uitgeoefen waar die onderhoudsbevel nie 'n bevel ad factum praestandum was nie, maar daar 'n klousule in die ooreenkoms was wat aan die hof wysigingsbevoegdheid gegee het. Regter Clayden in Graham v Graham⁵ voer twee redes hiervoor aan: eerstens, verwys die hof⁶

-
1. Hierbo I 2 2.
 2. Vgl o a Carrick v Williams 1937 WLD 76 83-84, Williams v Carrick 1938 TPD 147 162-163.
 3. Vgl José v José 1939 TPD 425 427-428, Roos v Roos 1945 TPD 84 94, Greathead v Greathead 1946 TPD 404 410-411, Graham v Graham 1949 4 SA 645 (T) 654, Butler v Butler 1951 2 SA 88 (K) 92, Young v Coleman 1956 4 SA 213 (D) 219-220, De Crespigny v De Crespigny 1959 1 SA 149 (N) 154, Jeanes v Jeanes and Another 1977 2 SA 703 (W) 707-708, Sher v Sher 1978 4 SA 728 (W) 729, Duncan v Duncan 1984 2 SA 310 (K) 312F.
 4. Richter v Richter 1947 3 SA 86 (W) 92 is so 'n afleiding geregverdig indien dit nie was vir die skuld van applikant dat hy agterstallig geraak het nie. Kyk ook Rheeder v Rheeder 1950 4 SA 30 (K) 31, Joffe v Lubner 1972 4 SA 521 (K) 527.
 5. 1950 1 SA 655 (T).
 6. 658.

na Williams v Carrick;¹ hoewel dit in laasgenoemde saak gehandel het oor onderhoud vir 'n minderjarige kind en die bevel dus 'n bevel ad factum praestandum was, huldig die hof² die mening dat aangesien in dié saak³ die ooreenkoms voorsiening maak vir wysiging, daar in effek geen verskil tussen die twee bevele bestaan nie; en tweedens, voer die hof aan,⁴ dat omdat eksekusie 'n proses van die hof is, behoort die hof inherente bevoegdheid te hê om beheer oor die proses uit te oefen "...where 'real and substantial justice' requires such stay,"⁵

Laasgenoemde rede is die ratio vir die hof se beslissing en word die eksekusieproses opgeskort omdat die klousule hierbo⁶ na verwys, 'n omstandigheid is wat "real and substantial justice"⁷ verlang. Het die ooreenkoms dus nie hierdie klousule bevat nie, kon die hof nie 'n bevel wat ad pecuniam solvendam was, retrospektief wysig nie.⁸ Buiten die uitsonderingsgevalle vermeld,⁹ is die retrospektiewe wysigingsbevoegdheid van die hof telkens toegepas in opeenvolging van die een of ander proses om agterstalige onderhoud te verhaal en verder erken die hof die retrospektiewe wysigingsbevoegdheid net in gevalle waar die onderhoudsbevel, 'n bevel ad factum praestandum is.

Met die bepalinge van artikels 10(1) en 10(2) van die Wet op Huweliksaangeleenthede,¹⁰ het die vraag ter sprake gekom of genoemde artikels aan die hof retrospektiewe wysigingsbevoegdheid gee ten aansien van onderhoudsbevele tussen eggenotes by egskeiding. Waarnemende regter Trollip¹¹

-
1. 1938 TPD 147.
 2. 658.
 3. Graham v Graham 1950 1 SA 655 (T).
 4. 658.
 5. 658.
 6. 330.
 7. 658.
 8. Vgl ook Cohen v Cohen 1979 3 SA 420 (R) 423, Strime v Strime 1983 4 SA 850 (K) 852-853, Duncan v Duncan 1984 2 SA 310 (K) 312G-313A.
 9. Richter v Richter 1947 3 SA 86 (W), Rheeder v Rheeder 1950 4 SA 30 (K), Joffe v Lubner 1972 4 SA 521 (K), hierbo 329 329 vn 4.
 10. Soos gwysig deur art 8 van die Wet op Egskeiding.
 11. Fluxman v Fluxman 1958 4 SA 409 (W).

verwys na die posisie voor hierdie statutêre bepaling van artikel 10¹ en sê dan:²

"I think that the intention behind sec.10 was to endow the Court by statute in regard to maintenance orders between divorced spouses with the same full powers as the Court already had inherently in regard to maintenance orders for minors and judicially separated spouses.

That inference is supported by the very words used in the section - 'rescind, suspend or vary any such order'. 'Rescind' means to abrogate, annul, revoke or cancel. The power to rescind would therefore in its ordinary connotation mean (or at least include) the power to abrogate or annul or revoke the order from its inception. The order could in other words be rescinded with retrospective effect. Again, the power to vary would include the power to vary any part of the order, which would include the date from which the maintenance became due and payable. The order of variation could therefore be made with retrospective effect. It must also have been intended in consequence that the order could be suspended with retrospective effect.

Moreover, the power to rescind, suspend or vary is made dependent upon the existence of 'good cause'. As good cause, as shown, would in most cases also have operated in the past it is reasonable to support that the Legislature intended the Court to have the necessary power to grant relief in respect of the past period as well.

Lastly, it seems obvious from the section that the intention was that the Court on good cause shown should be free to be able to do complete justice between the parties having regard to all the circumstances, and to be able to do that it is necessary for it to have power to deal with arrear maintenance in the appropriate cases. It is therefore reasonable to suppose, having regard to the wide and unrestricted wording of sec.10, that the Legislature intended the Court to have that power too."

Hiermee erken die hof dan dat artikel 10 aan die hof retrospektiewe wysigingsbevoegdheid verleen. Hierdie bevoegdheid kan die hof uitoefen op aansoek, sonder dat dit in opvolging van 'n bevel is wat afdwinging daarvan wil bewerkstellig.³

Dieselfde standpunt word ook gehuldig ten aansien van artikel 8 van die Wet op Egskeiding wat artikel 10 se opskortings-, wysigings- en intrekingsbevoegdheid vervang.⁴

1. 413.

2. 413.

3. Vgl ook Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 507 in 'n obiter dictum, Strauss v Strauss and Another 1962 3 SA 639 (O) 641-642, Carstens v Carstens 1985 2 SA 351 (SOK) 353G-I, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 4e Uitg 1975 116 vn 84 453 vn 165 454.

4. Strime v Strime 1983 4 SA 850 (K) 853, Levin v Levin 1984 2 SA 298 (K) 307.

In Zimbabwe het die aangeleentheid ook sy verskyning gemaak. In Russell v Boughton¹ het applikant 'n aansoek gebring dat die hof onder andere agterstallige onderhoud, wat hy ingevolge 'n onderhoudsbevel aan sy kind verskuldig was, hetsy intrek hetsy wysig. Die interessante van hierdie aansoek was datdit nie in opvolging van 'n eksekusieproses wat deur respondent aangevoer is, gemaak is nie.

Regter Beadle benader die probleem so:²

"Here Mr Macdonald relies on the case of Williams v Carrick, 1938 T.P.D. 147. That case, however, simply reiterated that a court had a discretion in enforcing payment of arrear maintenance. This has always been accepted by our courts, both inferior and superior. Obviously a court must have such a discretion, because a man cannot be compelled to pay what he has not got, and in the enforcement of the debt owed all the circumstances existing at the time must be considered. To have a discretion in the enforcement of the payment of the debt which the defendant owes is a very different thing from saying that the Court has a discretion to cancel or vary a judgment retrospectively and thus in effect say that no debt was ever owed at all. There is a world of difference between refusing to enforce a claim and ordering that no claim existed at all. If the respondent were suing the applicant for enforcement of her claim for maintenance, then Williams' case, supra, might have been of assistance to him, but it does not help the applicant now in the relief for which he is asking. I have been referred to no authority for the proposition that the court can in these particular circumstances cancel its judgment retrospectively, and I have doubts whether it can do so. But, in the view I take of this case, it is unnecessary for me to decide this point, which I leave open."

Hierdie benadering van regter Beadle is myns insiens onnodig tegnies ingeklee. Indien my interpretasie van die aangehaalde dictum korrek is, sou applikant die aansoek kon bring indien die omstandighede gelyksoortig aan die van Williams v Carrick³ was,⁴ maar omdat hy die aansoek op eie inisiatief bring, word dit van die hand gewys. Die gedagte is nie dat hy moes slaag nie, daarvoor moes hy ten minste regverdiging kon aantoon, maar om te beweer dat daar 'n groot verskil is tussen 'n diskresie om ten uitvoerlegging van betaling van skuld te hê en om die bevel retrospektief in te trek, is na my mening onnodig tegnies en kasuïsties. Dit word na

-
1. 1952 2 SA 229 (SR).
 2. 232-233.
 3. 1938 TPD 147.
 4. Hierbo 329 vn 2.

my oordeel gestaaf wanneer regter Beadle direk na die aanhaling hierbo soos volg voortgaan:¹

"I shall approach Mr Macdonald's second argument on the assumption that I have the right to vary the order retrospectively."

Regter Beadle aanvaar in die een asemtuig dat hy nie die bevel retrospektief kan intrek nie, maar in die volgende asemtuig kan hy in dieselfde omstandighede die bevel retrospektief wysig. Die rede vir hierdie verskil in benadering kan ek met respek nie insien nie.

Regter Fieldsend in Schafer v Schafer² was met 'n soortgelyke aansoek gemeid as in Russell v Boughton³ met die verskil dat in eersgenoemde saak applikant aansoek doen om retrospektiewe wysiging weens die feit dat hy vir 'n sekere periode onderhoud betaal het en dat daar vir 'n ander periode, die agterstallige onderhoud deur respondent afgestaan is of weens estoppel verhoed is om haar regte af te dwing.

Regter Fieldsend aanvaar dat die hof die bevel retrospektief kan wysig,⁴ maar sê dan dat daar deur die applikant die nodige gronde aangevoer moet word, terwyl "(t)he applicant has not set out to make such a case in this application but has relied rather upon facts which make it unequitable to compel him to pay the accumulated arrears at this stage.
.....
.....

In my view the application is premature. It is clear from William v Carrick, 1938 T.P.D.147, that a Court has a discretionary control over the enforcement of arrear maintenance so as to relieve a defaulter in a proper case by giving him the right to move the Court to set aside a writ or to declare for what lesser amount it shall be carried into effect. But this does not mean that a defaulting party can come to Court for, in effect, a declaratory order as to the amount of arrear maintenance for which a writ could be issued. The very issues raised by the applicant's counsel show clearly that he is raising, in advance, defences to an action for enforcement of the order."⁵

-
1. 233.
 2. 1967 1 SA 78 (R).
 3. 1955 2 SA 229 (SR).
 4. 80.
 5. 80.

Hierdie standpunt van regter Fieldsend is na my mening regsteoreties korrek. Die gronde deur applikant vir die retrospektiewe wysiging aangevoer, was nie gronde waarop 'n aksie- of mosieproses aanhangig gemaak kon word nie, maar was verwere ten opsigte van tenuitvoerlegging van die bevel.

Die gronde vir retrospektiewe wysiging van 'n bevel en die verwere teen tenuitvoerlegging van 'n bevel kan soos hier geïllustreer word, verskil.¹ Dieselfde rede kan na my mening nie teruggevind word in die beslissing van Russell v Boughton² nie. In laasgenoemde beslissing het applikant juis 'n grond vir wysiging gebring naamlik dat die minderjarige kind selfonderhoudend was. Hiermee maak ek geen meriete-oordeel oor die grond self nie, maar word aangetoon dat die grond vir die aansoek in laasgenoemde beslissing 'n ware grond vir wysiging was en nie soos in eersgenoemde saak in wese 'n verweer op 'n mosie vir tenuitvoerlegging nie. Die gevolg is dat die Zimbabwese reg, net soos die Suid-Afrikaanse reg, die bevoegdheid vir retrospektiewe wysiging in die proses soos in Williams v Carrick³ erken⁴ en na my mening in Schafer v Schafer⁵ die standpunt in Fluxman v Fluxman⁶ navolg.

3.4.6 Inperking van die hof se wysigingsbevoegdheid

Die aandag is reeds gevestig op die geldigheid van 'n afstanddoeningsbepaling om wysiging van 'n onderhoudsbevel.⁷ Die effek hiervan is dat die partye die hof se wysigingsbevoegdheid hierdeur kan ontnem, hetsy in die geheel, hetsy ten dele, afhangende van die bepalings van die ooreenkoms waarin die afstanddoening beskryf word.

Indien 'n onderhoudsbevel sy werking verloor het deur die vervulling van die een of ander ontbindende voorwaarde of die termyn waaraan dit gekoppel was, sal die hof nie sy wysigingsbevoegdheid kan uitoefen nie.⁸

1. Hieronder II 3 5 4 4 1.

2. 1955 2 SA 229 (SR).

3. 1938 TPD 147.

4. Vgl ook Fredman v Fredman 1952 1 SA 430 (SR) 431.

5. 1967 1 SA 78 (R).

6. 1958 4 SA 409 (W), hierbo 330-331.

7. Hierbo II 1 7, II 2 B 1 2 3 5 3.

8. Hierbo II 2 B 1 2 3 5 5, II 2 B 1 2 3 5 8, II 3 4 2 4 323-324 II 3 4 3.

3.5 FAKTORE VIR WYSIGING, INTREKKING OF OPSKORTING VAN 'N ONDERHOUDS= BEVEL

3.5.1 Inleiding

In die hieropvolgende gedeeltes word aandag geskenk aan die faktore wat in die hofsake uitgekristalliseer het om onderhoudsbevele te wysig, in te trek of op te skort. Die aandag word gewy aan 'n bespreking van die Hooggeregshof se wysigingsbevoegdheid¹ terwyl, waar doenlik, sydelings na die wysigingsbevoegdheid van 'n onderhoudshof² verwys sal word.

3.5.2 Die statutêre bepalings

Tans reël artikel 8(1) van die Wet op Egskeiding³ hierdie aangeleentheid. Dit het artikel 10 van die Wet op Huweliksaangeleenthede⁴ vervang. Die magtigende bepaling in artikel 10(1) het soos volg gelui:

"10(1)

(a)

(b)

en enige bevoegde Hof kan, by bewys van voldoende rede (wat 'n ander rede dan die geldelike vermoë van die een of ander van die onderskeie eggenote kan wees) so 'n bevel intrek, opskort of wysig."⁵

Die toepaslike bepalings van artikel 8(1) lui:

"8(1) 'n Onderhoudsbevel ingevolge hierdie Wet gegee, kan te eniger tyd deur 'n hof ingetrek of gewysig word of, in die geval van 'n onderhoudsbevel, opgeskort word, indien die hof bevind at daar voldoende rede daarvoor bestaan."⁶

1. Art 10 van die Wet op Huweliksaangeleenthede, 1953, soos vervang deur art 8 van die Wet op Egskeiding, 1979.
2. Wet op Onderhoud, Wet 23 van 1963.
3. Wet 70 van 1979.
4. Wet 37 van 1953.
5. Kyk ook die bepalings van art 10(2) wat 'n soortgelyke wysigingsbepaling bevat het.
6. Kyk ook die bepalings van art 8(3) van die Wet op Egskeiding.

Sonder om uitdruklike faktore te meld, het artikel 10 van die Wet op Huweliksaangeleenthede gemeld dat die hof die bevel mag wysig, intrek of opskort indien daar "voldoende rede" bestaan, wat 'n ander rede as die gelde-like vermoë van die een of ander van die onderskeie eggenote kan wees. Artikel 8(1) bevat nie laasgenoemde bepaling nie, en meld alleen voldoende rede as faktor. Die primêre vraag waaroor die hof moet besin in hierdie aansoeke is of daar voldoende rede daarvoor aanwesig is.

3.5.3 "Voldoende rede" - ondefinieerbaar

In Jacobs v Jacobs¹ sê regter Williamson² dat die begrip nie gedefinieer word nie en dat hy ook van geen definisie weet nie. Regter Rumpff in Jacobs v Jacobs³ haal met goedkeuring (ook vir hierdie wetgewing) die volgende dictum van hoofregter Innes in Cohen Brothers v Samuel⁴ aan:⁵

"In the nature of things it is hardly possible, and certainly undesirable, for the Court to attempt to do so. No general rule which the wit of man could devise would be likely to cover all the varying circumstances which may arise in applications of this nature. We can only deal with each application on its merits, and decide in each case whether good cause has been shown."⁶

Deur "voldoende rede" in die Afrikaanse teks⁷ van die Wet in artikel 8(1) te gebruik soos ook gebruik is in die Afrikaanse teks van die Wet op Huweliksaangeleenthede,⁸ meen regter Berman⁹ dat dieselfde gronde vir wysiging bestaan as wat onder die Wet op Huweliksaangeleenthede, toegepas is.

-
1. 1955 1 SA 235 (W).
 2. 237.
 3. 1955 4 SA 211 (T).
 4. 1906 SC 221.
 5. 213.
 6. Nagevolg in Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W) 165H, Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 501F-G, 502B-C, Fluxman v Fluxman 1958 4 SA 409 (W) 410H-411A, Loubser v Loubser 1958 4 SA 680 (K) 683E-G, Watson v Watson 1959 1 SA 185 (N) 188H, Whiteley v Whiteley 1959 2 SA 148 (OK) 149D-F, Hughes No v The Master and Another 1960 4 SA 936 (K) 940G, Beneke v Beneke 1965 1 SA 855 (T) 856H, Schlesinger v Schlesinger 1968 1 SA 699 (W) 700H-701A. Dieselfde ook ten aansien van art 8(I), kyk Levin v Levin 1984 2 SA 298 (K) 303D.
 7. Die Afrikaanse teks van die Wet is deur die destydse Waarnemende Staatspresident onderteken.
 8. Die Engelse term huidiglik is "sufficient reason" terwyl die term "good cause" in die Engelse weergawe van die Wet op Huweliksaangeleenthede, gebruik is.
 9. Levin v Levin 1984 2 SA 298 (K) 303.

Omdat "voldoende rede" nie omskryf word nie, beteken dit dat die hof alle omstandighede van 'n spesifieke aansoek moet oorweeg en dan 'n bevel wat die hof regverdig ag, maak.¹

Ek sal vervolgens poog om 'n oorsig van "voldoende rede" wat wel aanleiding gegee het tot die wysiging of intrekking of opskorting van onderhoudsbevele te gee. Telkens wanneer verwys word na wysiging is die bedoeling dat waar regverdig, dit ook intrekking of opskorting insluit.

3.5.4 Omstandighede wat kwalifiseer as "voldoende rede"

3.5.4.1 Die algemene beginsels

Die algemene reël is dat 'n onderhoudsbevel gewysig sal word indien die omstandighede by die maak van die bevel so verander het dat dit by latere aansoek om wysiging onbillik sou wees as die bevel nie gewysig word nie.²

As beperking op hierdie algemene reël word aangevoer dat alleen veranderde omstandighede wat nie voorsien is of voorsien kon word nie hieronder tuisgebring moet word.³ Regter Steyn⁴ aanvaar dit nie, omdat al maak 'n party sy berekenings hoe noukeurig, sy of hy, haar of hom kan misgis en 'n berekeningsfout maak. Indien die feite daarop dui dat die wettige aanspraak op onderhoud van die applikant vereis dat wysiging moet plaasvind, kan dit nie weerhou word bloot op grond van die feit dat die veranderde omstandighede voorsien is of voorsien moes gewees het nie. Laasgenoemde verskynsel bring nie mee dat daar nie voldoende rede bestaan nie.⁵

-
1. Kyk o a Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 502 503D, Watson v Watson 1959 1 SA 185 (N) 188H, Jordens v Jordens 1960 2 PH B 21 (D), Du Preez v Du Preez 1961 3 SA 639 (O) 641A-B, Beneke v Beneke 1965 1 SA 855 (T) 856H, Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K) 104B, Riley v Riley 1967 2 PH B 19 (N), Heinrich v Heinrich 1968 2 PH B 9 (SWA), Barnard v Barnard 1970 3 SA 161 (O) 162D.
 2. Hierdie reël geld waar daar 'n "gemeenregtelike" onderhoudsbevel is - kyk Roos v Roos 1945 TPD 84 88, Prophet v Prophet 1948 4 SA 325 (O) 329 - en is ook nagevolg ten aansien van onderhoudsbevele tussen eggenotes by egskeiding - kyk Jacobs v Jabobs 1955 1 SA 235 (W) 237, Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 501H-502A, Fluxman v Fluxman 1958 4 SA 409 (W) 411A, Loubser v Loubser 1958 4 SA 680 (K) 682A, Van der Walt v Van der Walt 1961 4 SA 854 (O) 855H-856A, Pieterse v Pieterse 1965 4 SA 344 (T) 345H-346A, Levin v Levin 1984 2 SA 298 (K) 303H.
 3. Joffe v Lubner 1972 4 SA 521 (K) 524 deur regsverteenvoerder van respondent.
 4. Joffe v Lubner 1972 4 SA 521 (K).
 5. 524-525, Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K) 103H-104A.

Veranderde omstandighede as verskynsel van "voldoende rede" dui nie alleen op 'n verandering in behoefte en inkomste nie.

In antwoord op 'n dictum van regter Hofmeyr in Du Preez v Du Preez¹ merk regter Erasmus² op dat hierdie stelling letterlik geneem te eng is, en dat "voldoende rede" meer as dit in 'n bepaalde geval behels, veral as in gedagte gehou word dat artikel 10(1) spesifiek vermeld dat "voldoende rede" 'n rede ander dan die geldelike vermoë van die partye kan wees. Morele en billikheidsoorwegings kan ook hieronder tuisgebring word.³

Regter Erasmus beklemtoon ook dat verandering in die behoefte en inkomste van die partye nie beteken dat wysiging moet plaasvind nie. Hierdie interpretasie is weer te wyd.⁴

Hiervoor gee hy die volgende voorbeeld aan:⁵

"'n Geskeide vrou kan, bv, nie sonder meer vra dat die akte van dading gewysig word omdat haar gewese eggenoot met wie sy eens saam 'n redelike en gemiddelde bestaan gevoer het en op welke standaard die akte van dading berus, na die egskeiding skatryk geword het nie."⁶

Hoewel artikel 8(1) slegs melding maak van "voldoende rede" en die sin-snede "'n ander rede as die geldelike vermoë van die een of ander van die onderskeie eggenote"⁷ weggelaat is, is ek van mening dat dit nie 'n ingrypende wysiging op die algemene beginsels tot gevolg het nie.

-
1. 1961 3 SA 639 (O) 642: "Wat die Wetgewer in gedagte het is dat die bedrag van die onderhoud verander moet word sodra 'voldoende rede' aangetoon word, m a w sodra daar 'n wesenslike verandering in die behoefte of inkomste van een van die partye intree."
 2. Barnard v Barnard 1970 3 SA 161 (O) 162-163.
 3. Kyk ook Jacobs v Jacobs 1955 1 SA 235 (W) 237H-238A, Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W) 165H-166A, Whiteley v Whiteley 1959 2 SA 148 (OK) 149E, Owen-Smith v Owen-Smith 1982 1 SA 511 (ZHG) 518A. Contra ten aansien van morele oorwegings Hughes NO v The Master and Another 1960 4 SA 936 (K) 940-941. Hieronder II 3 5 4 3 9.
 4. 163.
 5. 163.
 6. H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 366 onderskryf na my mening Barnard v Barnard 1970 3 SA 161 (O). Kyk ook J D van der Vyver en D J Joubert Personen- en Familiereg 2e Uitg 1985 693-694.
 7. Vgl art 10(1) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, hierbo 335.

In die eerste plek is "voldoende rede" 'n te algemene bepaling om so 'n afleiding te regverdig; en tweedens, sou dit 'n radikale wysiging van die bestaande reg beteken wat nie in sulke algemene terme bewerkstellig kan word nie.

Omdat "voldoende rede" 'n ondefinieerbare begrip is¹ bestaan daar die teoretiese moontlikheid om ad infinitum aansoeke te bring totdat die aansoeker soos regter Watermeyer² dit stel "before a more benign Judge"³ kom en sy aansoek slaag. Om dit te voorkom "... the Court will always insist upon there being some ground for the matter to be reopened, such as a material change in the circumstances obtaining when the matter last came before the Court."⁴

Vervolgens word die aandag aan die toepassing van die algemene beginsels gewy.

3.5.4.2 Veranderde finansiële omstandighede

3.5.4.2.1 Verandering in vermoë

3.5.4.2.1.1 Algemeen

Soos reeds gemeld dui nie enige verandering, in vermoë per se op wysiging nie.⁵

Die feit dat een party se posisie verbeter het en die ander s'n versleg het beteken nie dat wysiging moet plaasvind nie.⁶

Omdat egskeiding die huweliksband ophef, kan 'n geskeide nie soos 'n getroude eggenoot aanspraak maak op meer onderhoud, bloot om die lewenstandaard te verhoog, wanneer die ander party se vermoë toegeneem het nie.⁷ Die rede hiervoor is omdat die geskeide nie meer die eggenoot van die ander party is nie. Die grondliggende rede hieragter lê na my mening in die beginsel dat onderhoud nie aan 'n geskeide "eggenoot" as kompensasie vir verliese gely weens die ontbinding van die huwelik, toegeken word nie.⁸

1. Hierbo II 3 5 3.
2. Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K).
3. 104.
4. Per regter Watermeyer in Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K) 104C. Kyk ook Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 502; Barnard v Barnard 1970 3 SA 161 (O) 163.
5. Barnard v Barnard 1970 3 SA 161 (O) 163B, hierbo 338.
6. Jacobs v Jacobs 1955 1 SA 235 (W) 238A-B, Jacobs v Jacobs 1955 4 SA 211 (T) 214A-B.
7. Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W) 164-166, Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 501H-502A. Du Preez v Du Preez 1961 3 SA 639 (O) 643A, Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 76H, Barnard v Barnard 1970 3 SA 161 (O) 163B.
8. Hierbo II 2 B 1 1 6 3 4.

Verandering in vermoë sal 'n rede vir wysiging wees indien "their relative financial position has changed since the date of the order now sought to be varied."¹

Dit is myns insiens waarna waarnemende regter De Villiers in Loubser v Loubser² verwys, wanneer hy sê:³

"Cases could easily be conceived where, although the husband would still be literally be able to pay the amount earlier agreed upon or ordered, altered circumstances might nevertheless render continued payment a hardship on him relative to comparative lack of need of the money on the wife's part, regard always being had to the general social and financial standing of the parties. And the degree of such relative hardship and lack of need may in a particular case well be sufficient to constitute "good cause" for a variation."

Net so behoort 'n verandering in die vermoë as grond aangevoer te word vir wysiging indien applikant daarop geregtig is indien haar vermoë afge- neem of haar regsgeldige behoeftes toegeneem het.

In die lig van dié algemene beginsels noop die ondersoek my om spesifieke omstandighede, wat 'n verandering in die vermoë van een of albei die partye teweegbring het, te ondersoek.

3.5.4.2.1.2 Erfatings en/of skenkings

'n Omstandigheid wat die finansiële posisie van 'n persoon kan verander is 'n erfating of 'n skenking wat 'n party toeval.

Is 'n applikant geregtig om 'n bestaande onderhoudsbevel te wysig indien die respondent se vermoë so verander het?

In ooreenstemming met die algemene beginsels hierbo⁴ sal dit nie noodwendig tot so 'n wysiging aanleiding gee nie. Drie gevalle kan in hierdie verband aangedui word.

Eerstens, kom gevalle voor waar respondent se vermoë op grond van 'n skenking of erfating toegeneem het en applikant dan aansoek doen om hetsy 'n verhoging hetsy 'n verlaging van 'n bestaande onderhoudsbevel. Die appli- kant sal nie slaag met die aansoek nie, indien respondent se verhoging in inkomste by die maak van die onderhoudsbevel voorsienbaar was.⁵ Die

-
1. Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 502E.
 2. 1958 4 SA 680 (K).
 3. 683G-684A.
 4. 339-340.
 5. Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W) 166A, Loubser v Loubser 1958 4 SA 680 (K) 682C.

rede vir hierdie siening, lê myns insiens, daarin opgesluit dat hierdie verhoging in die vermoë van respondent se inkomste reeds by die bestaande bevel verdiskonteer of ingebou is. Sou die omgekeerde dan, indien die verhoging nie voorsienbaar was nie, 'n wysiging regverdig?

Nie noodwendig nie. Indien die applikant, die onderhoudsgeregtigde is en dit blyk dat haar behoeftes en inkomste dieselfde gebly het en dat die bestaande bevel aan die lewenstandaard by egskeiding voldoen, kan die aansoek nie slaag nie, aangesien die aansoek dan primêr gerig is op die verhoging van die lewenstandaard van die applikant, wat as algemene beginsel nie aanvaar word nie.¹

Is die applikant, die onderhoudsplygtige, behoort hy in die aansoek te slaag indien die geregtigde op grond van die verhoging gedeeltelik of ten volle in haar lewensbehoefte kan voorsien.

Tweedens, kom gevalle voor waar applikant se vermoë, deur 'n skenking of erflating toegeneem het. In hierdie gevalle sal die skenking wel in berekening gebring moet word.² Die rede hiervoor is myns insiens daarin opgesluit dat die erflating of skenking nie in die bestaande bevel verdiskonteer is nie.

Derdens, kom gevalle voor waar applikant se vermoë afgeneem het, deurdat 'n skenking ontnem is. Was hierdie skenking verdiskonteer in die bevel waarom wysiging aansoek gedoen word, behoort die aansoek te slaag. Was hierdie skenking nie verdiskonteer in die bevel nie, behoort die aansoek nie te slaag nie.³

In al hierdie gevalle word aanvaar dat die behoeftes dieselfde gebly het en dat die oorspronklike bevel dienooreenkomstig die lewenstandaard by egskeiding gemaak is. Was dit nie die geval nie, kan 'n bevel desnieteenstaande 'n skenking of erflating tydens die oorspronklike bevel in ag geneem is, gewysig word.⁴

3.5.4.2.1.3 Verdienvermoë

Partye se inkomste kan deur eie verdienste ook verander.

'n Verandering in beroep kan tot gevolg hê dat 'n persoon se inkomste kan verlaag. So het die hof in Fluxman v Fluxman⁵ 'n onderhoudsbevel verlaag

1. Hierbo 339.
2. Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 101F-G.
3. Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T) 598E.
4. Joffe v Lubner 1972 4 SA 521 (K).
5. 1958 4 SA 409 (W).

nadat die pligtige 'n nuwe besigheid begin het en respondent relatief in die omstandighede sonder betaling van die onderhoud kon voortgaan.¹ Die omstandighede van applikant het die hof meer simpatiek gestel as dié van respondent in hierdie omstandighede. In Loubser v Loubser² aanvaar waarnemende regter De Villiers hierdie beginsel maar sê dat die onderhoudsbevel ook stabiliteit aan die geregtigde moet verseker om sodoende toekomsbeplanning te kan doen, sonder dat enige skommeling dit in die wiele moet ry.³ Die inhoud van die toekomsbeplanning sal feitelik oorweeg word en bepaal of dit geregverdig is of nie.⁴

'n Verhoging in inkomste van die pligtige is nie per se 'n grond vir wysiging nie, tensy die applikant ander gronde benewens die verhoging in inkomste kan aantoon.⁵

Kan 'n pligtige as grond vir wysiging die feit aanvoer dat die geregtigde kan gaan werk? In Van der Walt v Van der Walt⁶ sê regter-president Smit dat waar die omstandighede van applikant se huidige eggenote en respondent dieselfde is, daar eerder van die huidige eggenote verwag moet word om te werk as van respondent, omdat eersgenoemde met applikant getrou het en as die inkomste dan te min is, albei moet help om die posisie te verbeter.⁷ Hierdie siening blyk vir my billik te wees en behoort applikant te slaag met 'n wysigingsaansoek waar hy en sy vrou beide werk. In hierdie omstandigheid behoort dit nie onbillik te wees om van 'n respondent te verwag om te werk indien dit vir laasgenoemde moontlik is om werk te kry nie. Spekulatiewe verdienvermoëns sonder enige bewys, aanvaar die howe egter nie.⁸

Begin 'n geregtigde, sedert maak van 'n onderhoudsbevel, werk, behoort die nuwe inkomste in berekening gebring te word by 'n wysigingsaansoek.

-
1. 411E-H.
 2. 1958 4 SA 680 (K).
 3. 684D-G.
 4. 685A-D, Du Preez v Du Preez 1961 3 SA 639 (O) 643B.
 5. Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T) 600H-601A.
 6. 1961 4 SA 854 (O).
 7. 855E-H.
 8. Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 92A, Levin v Levin 1984 2 SA 298 (K) 306D-H.

Regter Claassen in Pieterse v Pieterse¹ sien hierdie feit nie as voldoende rede nie, omdat die pligtige aan die ooreenkoms wat hy gemaak het, sover moontlik aan gebonde gehou moet word.² Dit moet egter onthou word dat hierdie onderneming nie soos 'n gewone kontrak behandel word nie.³ Desnieteenstaande die ooreenkoms besit die hof die bevoegdheid om die bevel te wysig.⁴ Indien 'n geskeide eggenote haar inkomste aanvul, behoort dit voldoende rede vir wysiging te wees indien haar omstandighede andersins dieselfde gebly het. Dieselfde beginsel behoort hier te geld as by erflatings en skenkings wat die geregtigde sedert die maak van die bevel toegeval het.⁵ Die uitlating van regter Claassen kan myns insiens nie losgemaak word van die feite van die saak nie. Dit was 'n appèl ingevolge artikel 7(1)(a) van die Wet op Onderhoud,⁶ waar 'n landdros 'n onderhoudsbevel verlaag het bloot op grond van die addisionele inkomste van die geregtigde, en hom nie vergewis het van ander faktore soos onder andere die behoeftes van appellant nie.

'n Bevel kan ook gewysig word indien die verdienvermoë afgeneem het op grond van gesondheidsoorwegings⁷ of indien die persoon nie meer instaat is om te werk nie⁸ wat deur 'n legio omstandighede veroorsaak kan word. Laasgenoemde is veral van belang waar die applikant, die pligtige is.

3.5.4.2.1.4 Beleggingsverpligting

Die argument wat hier na vore tree is dat 'n party 'n beleggingsverpligting op kapitaal wat hy besit het, en indien dit swak belê is of glad nie belê is nie, die swak beleggingsopbrengs geïgnoreer word en 'n beter beleggingsopbrengs daaraan toegeken mag word. Sodoende kan daar dan 'n verandering in die bestaande vermoë toegeskryf word wat aanleiding tot wysiging kan gee.⁹

-
1. 1965 4 SA 344 (T).
 2. 345F-G.
 3. Hieronder II 3 5 4 3 2.
 4. Art 8(1) van die Wet op Egskeiding, 1979.
 5. Hierbo 340-341.
 6. Wet 23 van 1963.
 7. Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 502H, Strauss v Strauss and Another 1962 3 SA 639 (O) 640E.
 8. Du Preez v Du Preez 1961 3 SA 639 (O) 642H-643A.
 9. Vgl die argument aangevoer in Wilson v Wilson 1981 2 SA 536 (Z) 539C-E.

Waarnemende regter Horn¹ aanvaar nie hierdie argument nie.

"If this principle were to be extended
 it would mean that the Court should pretend that a
 person who has invested unwisely has invested wisely and should
 not concern itself with such trivia as the factual position
 - it need only speculate on what might have been."²

Die hof aanvaar nie hiermee dat 'n party geregtig is om roekeloos met sy
 inkomste te werk te gaan nie³ of dat hy geen beleggingsverpligting besit
 nie,⁴ maar skryf ook nie deskundige optrede voor nie.

Daarom dat die hof sê:⁵

"The position might be different if it could be established
 that a person in respect of a substantial inheritance delibe=
 rately squandered that inheritance in order to prevent a person
 whom he is obliged to maintain from benefitting from his im=
 proved financial position,"

In Levin v Levin⁶ aanvaar die hof nie die standpunt dat onbenullige bedrae
 geld belê moet word nie.

3.5.4.2.1.5 Inflasie as wysigende faktor

Hierbo⁷ het ek gewys op die beginsels wat geld by inflasie as bepalende
 faktor by die maak van onderhoudsbevele. Twee teorieë kom spesifiek
 ter sprake by die wysiging van onderhoudsbevele as gevolg van inflasie.
 Die een beginsel, revalorisasie of herwaardering of koersverhoging, is
 aan nominalisme⁸ gekoppel.

-
1. Wilson v Wilson 1981 2 SA 536 (Z).
 2. 539.
 3. Prophet v Prophet 1948 4 SA 325 (O) 332, Levin v Levin 1984 2 SA
 298 (K) 306-307.
 4. Hierbo II 2 B 1 1 2 4 4 3.
 5. Wilson v Wilson 1981 2 SA 536 (Z) 539G-H.
 6. 1984 2 SA 298 (K) 307.
 7. II 2 B 1 1 5 6 5, II 2 B 1 2 3 5 6.
 8. H J Delpont 1982 Moderne Besigheidsreg 115 definieer nominalisme
 op 115 so: "Nominalism can be defined as 'n legal principle in terms
 of which a fixed monetary debt is discharged if the nominal sum total
 of the legal tender presented in payment equals the nominal sum of
 the debt." So word 'n skuld van R100 uitgewis indien rande en sente
 tot die nominale somtotaal van R100 aangebied word. Die beginsel
 word gewoonlik uitgedruk in die reël "a pound is always a pound,

"Acceptance of revalorization as a remedy to redress hardships caused by a strict application of nominalism is not equivalent to an acceptance of the valoristic theory. Revalorization is merely a temporary remedy which is applied during a severe inflationary period."¹

Om die tekortkominge van valorisme² te versag is daar die aanhangers van 'n "gekwalfiseerde valoristiese" benadering as alternatief tot revalorisasie.

"According to this approach, the valoristic principle should only be made applicable when changes in the value of money reaches 'an appreciable degree, relative to the circumstances of the time'. The decision when to depart from nominalism and more to the valoristic solution should be left to the courts."³

Revalorisasie se onderbou word aangevoer as die goeie trou wat verbintenis se onderlê.⁴ Miskien is hierdie verklaring van die onderbou eerder gerig op die gewone handelskontrak as die onderhoudsbevel en is die billikheid by laasgenoemde gevalle die onderbou van die teorie.⁵ Die voordeel van hierdie teorie is om die onbillikhede van nominalisme te temper.

In die lig van Delport se skrywe is die revalorisasie teorie die verkieslike manier om die onbillike werking van inflasie reg te stel.⁶

a dollar is always a dollar" op 115. Kyk ook Arnt Spandau 1975 SALJ 31 32, E Hirschberg 1981 AJ 93 96, A H van Wyk 1984 Moderne Besigheidsreg 18 18. Vir kritiek teen hierdie beginsel vgl die gesag in hierdie vn aangehaal.

1. H J Delport 1982 Moderne Besigheidsreg 115 123.
2. H J Delport 1982 Moderne Besigheidsreg 115 op 119 omskryf valorisme so: "According to this theory, the extent of a monetary obligation is not defined in terms of the nominal sum of units of account, but in terms of the functional value of money, i e its purchasing power." 'n Monetêre verpligting is dus nie 'n statiese en stabiele verpligting nie, maar fluktueer volgens die toename of afname in die koopkrag van geld. Vir kritiek teen hierdie beginsel kyk H J Delport 1982 Moderne Besigheidsreg 115 120.
3. H J Delport 1982 Moderne Besigheidsreg 115 120.
4. H J Delport 1982 Moderne Besigheidsreg 115 124.
5. A H van Wyk 1984 Moderne Besigheidsreg 18 18. Vir die geskiedenis van hierdie teorie kyk Arnt Spandau 1975 SALJ 31 36 e v.
6. E Hirschberg 1981 AJ 93 skeep prima facie die indruk dat hy valorisme aanhang, maar by nadere ondersoek lyk dit vir my of hy ook die revalorisasie teorie onderskryf. Kyk veral 97. Arnt Spandau 1975 SALJ 31 33 is weer myns insiens 'n aanhanger van valorisme.

Die vraag is net in watter gevalle.

"The answer to this lies in determining, firstly, whether some basis for a revaluation exists and, secondly, whether such a revaluation should take place in the light of all the considerations upon which nominalism is founded."¹

Met hierdie teoretiese agtergrond noop dit my om te sien hoe die howe hierdie probleem behandel.

Eerstens verwys ek na die rol wat inflasie speel by die wysiging van onderhoudsbevele ten gunste van "eggenotes" gemaak by egskeiding.

In Hossack v Hossack² sê regter Ludorf:³

"Apart from the rise in the cost of living which effects both parties no circumstance has been pointed to as constituting good cause for variation."

Sonder om by name nominalisme aan te hang is dit myns insiens wat regter Ludorf hier doen. Inflasie as enkele faktor kan nie as voldoende rede dien om die bevel te wysig nie.⁴

Die basis waarom daar nie van nominalisme afgesien word nie, is omdat die howe oorvol sal word met soortgelyke aansoeke.⁵ Die hof neem hier hoegenaamd nie onbillikhede wat deur inflasie veroorsaak mag word in ag nie.

Die mees onlangse beslissing waarin inflasie as wysigingsgrond aangevoer is, het voorgekom in Levin v Levin⁶ verwysende na die Copelowitz⁷ - en Louis⁸ -

A H van Wyk 1984 Moderne Besigheidsreg 18 24 neem nie spesifieke standpunt in oor die wysigingsteorie nie. Tog wil dit lyk asof ook hy van mening is dat revalorisasie die bevredigste kan werk.

1. H J Delpont 1982 Moderne Besigheidsreg 115 124.
2. 1956 3 SA 159 (W).
3. 165H.
4. Beklemtoon in Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 76H, Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T) 599A-B, Wilson v Wilson 1981 2 SA 536 (Z) 539H.
5. Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T) 599B, H J Delpont 1982 Moderne Besigheidsreg 115 116-118 voer dit as een van die oorwegings aan wat die basis van nominalisme vorm.
6. 1984 2 SA 298 (K).
7. 1969 4 SA 64 (K).
8. 1973 2 SA 597 (T).

beslissings sê waarnemende regter Berman:¹

"In both these cases the parties, one must assume, were aware of the phenomenon of inflation and aware that the cost of living was slowly but surely on the increase, and they no doubt took this into account when providing for maintenance. It seems to me that that is the reason why it was held in those cases that inflation, taken by itself, does not provide sufficient ground for an increase in the maintenance payable to a divorced spouse."²

But the position must surely be different where the effect of inflation could not have been foreseen by the contracting parties."

Nêrens kan na my oordeel die bedoeling van die partye om inflasie nie in ag te neem uit hierdie beslissings afgelei word nie.³

Waarnemende regter Berman maak egter hierdie afleiding en voer dit aan as basis vir die rede waarom inflasie nie as wysigende faktor geld nie. Deur hierdie basis te aanvaar, aanvaar hy myns insiens nominalisme as teorie vir die regsgevolge van inflasie. Volgens hierdie grondslag is nominalisme geregverdig "... because its operation in a monetary obligation is intended by the parties to the obligation. Parties to an agreement contract on the basis of the national currency. Money, is, in the light of history and modern reality, known to be unstable and subject to fluctuations in value. Parties to an agreement are assumed to be aware of these fluctuations and it is presumed that, in the absence of any contrary provisions, they contracted on the basis that their monetary obligation would be subject to any variations in the value of money It therefore follows that the parties may contractually exclude the effects of nominalism, and that the law takes notice of such deviation only in so far as the parties themselves have provided for it."⁴

Hieruit blyk dit dat sonder enige skriftelike voorsiening tot die teendeel, daar 'n onweerlegbare vermoede bestaan dat die bedoeling van die partye is om hulle te verbind aan die fluktuasie of skommeling van die geldwaarde. Die toets is 'n objektiewe toets. Tog kan daar van hierdie objek-

-
1. 304F-G.
 2. My onderstreping.
 3. Vgl Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W) hierbo 346 wat deur Copelowitz en Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T) hierbo 346 vne 4 en 5 bekragtig word.
 4. H J Delpont 1982 Moderne Besigheidsreg 115 117.

tiewe toets, sonder skriftelike voorsiening tot die teendeel afgewyk word en dit is wanneer die gevolge van inflasie nie voorsienbaar kon wees nie. Op die oog af lyk dit of die maatstaf om dit vas te stel subjektief is, aangesien waarnemende regter Berman praat van die voorsienbaarheid "by the contracting parties".¹ Op die volgende bladsy in die verslag vind mens egter 'n nadere omskrywing van wat die regter hieronder verstaan en blyk dit myns insiens dat die toets ook hier 'n objektiewe maatstaf is.²

Waarnemende regter Berman pas hier na my mening revalorisasie toe om die nadelige gevolge van inflasie te temper.

Volgens hierdie benadering verg die billikheid 'n afwyking van die nominalistiese benadering. Die grondliggende gedagte is om die nadelige en onbillike gevolge van nominalisme op grond van 'n uiters dramatiese inflasiekoers, te versag.³

In die lig van die teoretiese agtergrond⁴ moet hierdie beslissing verwelkom word.

Hoewel daar nie 'n valoristiese benadering toegepas word nie, behoort hierdie uitspraak byklank te vind by alle regsgeleerdes, en varal dié wat 'n belang in die huweliksreg openbaar. Sonder om rigied aan nominalisme vas te hou, word hier 'n billike en plooibare benadering gevolg wat net met vrug in die toekoms van gebruik gemaak kan word.

-
1. Vgl aanhaling hierbo 347.
 2. 305 : "...., no macro-economist in mid-1974 could have foreseen the consequences of the oil crisis of 1973, viz the ever-spiraling upward surge in the cost of living as a result of a rampant inflation. Certainly the possibility, let alone the probability, of such an economic phenomenon occurring could not have been present in the minds of applicant and respondent (.....) when they were in the throes of divorce and intent upon settling the terms of a consent paper. The position will undoubtedly be different where maintenance was agreed upon in divorces in more recent years and where maintenance will be agreed upon in divorce actions which lie in the immediate future, when the so-called 'ravages of inflation' must, or ought to have been, or ought to be, in the forefront of the minds of parties when fixing the amount of alimony payable, but in the instant case the totally unexpected ravages on fixed income which post-oil crisis inflation has wrought could not have been foreseen nor provided for."
 3. Kyk ook Brink v Brink 1983 3 SA 217 (D) 220G-H wat hoewel oor die toekenning van nominale onderhoud gehandel het, moontlik ook 'n standpunt soos hierbo aanhang vir wysiging.
 4. Hierbo 344-346.

Ek wil volstaan deur laastens te verwys na die benadering wat toegepas is in die howe ten aansien van onderhoudsbevele ten gunste van afhanklike kinders.

In Prophet v Prophet¹ het regter Horwitz nie inflasie as enkele faktor as voldoende rede vir wysiging van 'n bevel ten gunste van afhanklike kinders van respondent aanvaar nie.²

In Joffe v Lubner³ is daar spore van 'n revalorisasie benadering te bespeur. Om dit met sekerheid te bevestig word bemoeilik deur die feit dat regter Steyn hier nie alleen na inflasie verwys nie, maar ook na die groeiende lewensbehoefte van jong kinders wat met die grootwordproses in elk geval toeneem.⁴

Revalorisasie word toegepas in die Rhodesiese saak van Green v Green,⁵ waar applikant aansoek gedoen het om verhoging van 'n onderhoudsbevel ten gunste van 'n kind. Oor inflasie as wysigende faktor sê regter-president Macdonald:⁶

"In my view, there can be no doubt at all that if, as a result of inflation or an increase in the cost of living it proves impossible for a custodian parent to maintain his or her child on the maintenance ordered, that is a circumstance which would justify an application under the Act for an increase in maintenance. If, on investigation, it is shown that the other parent is able to make a contribution which will make it possible for the custodian parent properly to maintain the child, the court may make an order increasing the maintenance. In my view, it is unthinkable that the law could possibly be that although the maintenance payable under an order is insufficient for the reasonable needs of a child, the custodian parent is denied the right to approach the court for an increase in maintenance when such an increase is made necessary by the fact that money has lost its value or an increase in the cost of living. It is difficult to think of a circumstance which would offer greater justification for such an application."

-
1. 1948 4 SA 325 (O).
 2. Dieselfde benadering word ook gevolg in Couper v Flynn and Another NO 1975 1 SA 778 (R) 780E-F.
 3. 1972 4 SA 521 (K).
 4. 524H-525A.
 5. 1976 3 SA 316 (RAA).
 6. 318C-E.

Die hof onderskei sy uitspraak van Louis v Louis¹ op grond van die feit dat laasgenoemde te kampe gehad het met onderhoud vir 'n geskeide vrou.² Soos reeds aangetoon³ was dit nie die ratio van die hof om nie af te sien van nominalisme nie. Daarom dat Delpoort⁴ sê dat die twee beslissings oënskynlik teenstrydig is.

"The important point, however, is that it was not a question of acceptance of nominalism in the one case and valorism in the other. The two cases illustrate a basic difference in the approach to the problems created by a strict application of the nominalistic principle. In Louis v Louis the court was not prepared to deviate from nominalism because of policy consideration, namely the possible congestion of the courts. The court did not consider possible hardship and unfairness that might result from its judgment. In Green v Green policy issues were not considered, but the court in effect deviated from nominalism because it considered that a strict application thereof would lead to unjust results in the circumstances of the case. The two cases therefore illustrate the basic problem underlying the nominalistic principle: on the one hand, policy and other considerations prescribe that the principle should be strictly applied; on the other hand, a strict application might lead to unjust and unfair results. In comparing Louis v Louis and Green v Green the fundamental question to be answered is therefore whether the court was justified in the former case in not departing from nominalism, and whether the court was justified in departing from nominalism in the second case. The answer to this lies in balancing the considerations upon which nominalism is founded against considerations of possible hardships and unfairness that may occur should a departure not be made."⁵

Delpoort⁶ beklemtoon dat die Green⁷-beslissing streng gesproke nie die omstandighede van 'n baie hoë inflasie of die ineenstorting van die geldwaarde wat as basiese vereistes vir revalorisasie geld,⁸ streng nagevolg het

-
1. 1973 2 SA 597 (T), hierbo 346 vn 4.
 2. 318.
 3. Hierbo 346 vn 5.
 4. 1982 Moderne Besigheidsreg 115.
 5. 123.
 6. 123.
 7. 1976 3 SA 316 (RAA).
 8. Hierbo 345.

nie, maar dat die billikheid hier hoogty gevier het en as hoogste oorwe-
ging gegeld het.

Van Wyk¹ voer vir hierdie verskil in benadering aan dat getroude vrouens
geregtig is om in hulle mans se lewenstandaard en voorspoed te deel en
dat ten aansien van afhanklike kinders, hulle beste belang die oorheer-
sende rol speel - en onderhoudsbetalings wat deur inflasie geërodeer word,
voldoen nie aan een van hierdie kriteria nie.

Geskeide vrouens daarenteen kan nie aanspraak maak op dieselfde lewen-
standaard as getroude eggenotes nie en kan geargumenteer word dat die
geskeide vrou nie aanspraak kan maak om dieselfde mate van beskerming
te geniet teen inflasie as 'n getroude eggenote nie.²

Na my mening illustreer die standpunte van bogemelde skrywers presies
dieselfde beskouing. Die billikheid as maatstaf sal bepaal wanneer van
nominalisme afgesien sal word en revalorisasie toegepas sal word. In
Louis³ het die hof nie revalorisasie toegepas nie, maar wel in Green.⁴
Die verklaring hiervoor aangegee deur Van Wyk⁵ beklemtoon dat die billik-
heid in geval van die onderhoudsplig van kinders, eerder die beginsels
waarop nominalisme gebou is sal ignoreer as in die geval waar onderhoud
aan 'n geskeide vrou toegeken is. Die billikheid aanvaar in eersgenoemde
geval eerder die gevolg van ontbering en onreg voortspruitend uit 'n
rigiede nominalistiese benadering as in laasgenoemde geval.

Hierdie interpretasie word bevestig in Vedovato v Vedovato⁶ hoewel regter
Margo nie heeltemal dieselfde standpunt as Van Wyk huldig ten aansien
van die lotgevalle van getroude eggenotes se onderhoudsaanspraak nie.

Ten aansien van die rol van inflasie op onderhoudsbevele ten gunste van
getroude eggenotes is daar gesag wat ook hierdie gevalle dieselfde wil
behandel as gevalle waar onderhoudsbevele vir kinders bestaan.⁷

Daar kan myns insiens volstaan word dat revalorisasie toegepas word vir
wysiging van onderhoudsbevele (ten gunste van kinders en geskeide "egge-
notes") as gevolg van die werking van inflasie as enkele faktor. Daar

-
1. 1984 Moderne Besigheidsreg 18 21.
 2. Hierbo 262-263.
 3. 1973 2 SA 597 (T).
 4. 1976 3 SA 316 (RAA).
 5. Hierbo 351.
 6. 1980 1 SA 772 (T) 775D-E.
 7. Kyk Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K) 104E, Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T) 599D-F.

is egter 'n benaderingsverskil oor die toepassing hiervan in die geval van kinders aan die een kant en "eggenotes" aan die ander kant. Die billikheid verg 'n minder streng toepassing van die beginsel van revalorisasie in eersgenoemde gevalle as in laasgenoemde gevalle.

3.5.4.2.2 Verandering in behoeftes

3.5.4.2.2.1 Algemeen

'n Verandering in behoeftes, sedert die maak van 'n onderhoudsbevel, kan as algemene reël aanleiding gee tot die wysiging van die onderhoudsbevel.¹ Regter Erasmus in Barnard v Barnard² stel die algemene reël baie mooi wanneer hy sê:³

"In harmonie met wat hierbo gesê is, moet ook genoem word dat die stelling in Du Preez se saak, supra op bl. 641, dat daar 'n redelike ewewig tussen die behoeftes en die middele onderskeidelik van beide partye gevind moet word, gegrond is op 'n pasasie uit Loubser v Loubser, 1958 (4) SA 680 (K), waar De Villiers, Wn.-R., op bl. 683 sê:

'It seems self-evident that on the financial aspects there should in each case be a scrutiny of both sides of the picture - i.e. the husband's and wife's - and that the two sides have a relative bearing on each other.'

Hierdie is as algemene stelling, met respek korrek, onderworpe daaraan dat die Hof nie die oorweging uit die oog verloor nie, nl. die standaard lewe wat hulle gevoer het voordat die huwelik ontbind is."

In kort beteken dit dat die behoeftes van beide partye, by aansoek om wysiging van 'n onderhoudsbevel in ag geneem moet word, saam met hulle vermoëns. Nie elke toename in behoefte sal meebring dat die bevel gewysig word nie, aangesien die toename in behoefte altyd ooreenkomstig die lewenstandaard by egskeiding oorweeg moet word.

1. Vgl o a Jacobs v Jacobs 1955 1 SA 235 (W) 237H, Du Preez v Du Preez 1961 3 SA 639 (O) 641H 642H, Van der Walt v Van der Walt 1961 4 SA 854 (W) 855H-856A, Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 75F, Joffe v Lubner 1972 4 SA 521 (K) 524G-526.

2. 1970 3 SA 161 (O).

3. 163G-164A.

'n Toename in behoefte wat nie strook met die lewenstandaard by egskeiding nie, sal kwalik kan dien as voldoende rede vir wysiging.

Hierdie beginsel word myns insiens bevestig in die saak van Dawe v Dawe.¹
Regter Goldin sê:²

"Thus, a reduction in means may not always affect ability to pay or the need to receive. Similarly, a need for more maintenance may not necessarily justify an increase."

As toeligting hierop sê regter Goldin:³

"Generally speaking, a person cannot embark upon a course of conduct or voluntarily assume financial responsibilities which will inevitably render it difficult or even impossible for him to meet existing obligations to a former wife and children of that marriage, and then invoke such consequences as justification for a variation of an existing maintenance order."

Hoewel 'n toename in behoeftes aanleiding mag gee tot die wysiging van 'n bestaande onderhoudsbevel, is daar ten minste twee kwalifikasies op hierdie reël. Eerstens, indien die applikant die geregtigde is kan as algemene reël slegs 'n toename in behoeftes in ooreenstemming met die lewenstandaard by egskeiding as voldoende rede dien. Tweedens, indien die applikant die pligtige is, kan as algemene reël geld dat hy geregtig sal wees op wysiging, indien die behoeftes nie vrywillig opgedoen is nie. Vervolgens word die aandag gewy aan besondere gevalle wat 'n verandering in behoefte meebring. Die doel is om te sien hoe die howe die besondere gevalle benader.

3.5.4.2.2.2 Gesondheid

'n Persoon (hetsy die onderhoudsgeregtigde hetsy die onderhoudspligtige) se gesondheidstoestand mag 'n invloed uitoefen op die wysiging van 'n onderhoudsbevel.⁴

Die hofsake deur my nagegaan kan in drie kategorieë ingedeel word.

1. 1980 1 SA 141 (ZR).

2. 143H.

3. 144B-C.

4. Kyk in die algemeen Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 502D, Du Preez v Du Preez 1961 3 SA 639 (O) 641A, Beneke v Beneke 1965 1 SA 855 (T) 857A.

Daar was gevalle waar die applikant die onderhoudspligtige was en aansoek om verlaging van die bevel gedoen het. Ten aansien van hierdie aangeleentheid sê regter Ogilvie-Thompson:¹

"Where the former guilty spouse's financial position has, since the date of the maintenance order, deteriorated as a result of circumstances beyond his control - eg. illness - the court will manifestly be more favourably disposed towards granting a reduction of the maintenance previously ordered than it will be if the deterioration of his financial position has been brought about as a result of the 'guilty spouse's' voluntary action or inaction."²

Die tweede kategorie geval was waar die onderhoudsgeregtigde weens ver=swakking in gesondheidswelsyn om verhoging van die bestaande bevel aansoek gedoen het. Regter Van Zijl in Copelowitz v Copelowitz and Others NO³ sê:⁴

"There is no doubt that ill-health can be a good cause for the increase of the maintenance. In the present case, however, I am not satisfied that the costs incurred by the applicant on account of her ill-health are such that they cannot be met from her own resources. She had heavy medical expenses, she met them and had the means to meet them. There is nothing on the papers to show that they will recur or that an unduly large portion of her income is being or will be consumed by medical expenses."⁵

Derdens is die kans ook nie uitgesluit dat gesondheidsagteruitgang beide partye kan tref nie. Hierdie feite het hulle in Strauss v Strauss and Another⁶ voorgedoen. Hoewel waarnemende regter Erasmus die onderhoudsbevel weens die gesondheidsteestand van die applikant verlaag het, hou hy ook die posisie van respondente in ag weens haar sielsieke geskiedenis wat van so 'n aard is dat daar alle waarskynlikheid bestaan dat sy in die toekoms heropgeneem sal word.⁷

1. Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 502H.
2. Met goedkeuring aangehaal in Beneke v Beneke 1965 1 SA 855 (T) 857B.
3. 1969 4 SA 64 (K).
4. 77B-C.
5. Kyk ook Milne v Estate Milne 1967 3 SA 362 (K) 364A, Strauss v Straus 1974 3 SA 79 (A) 98H-99A.
6. 1962 3 SA 639 (O).
7. 641.

Gesondheidsagteruitgang is nie per se 'n grond vir wysiging nie, maar indien dit kostes veroorsaak wat die party nie self met sy beskikbare inkomste kan voorsien nie, kan dit 'n grond vir wysiging biéd. Dieselfde geld ook ten aansien van skulde aangegaan vir 'n siektetoestand wat bestaan het¹ of na waarskynlikheid weer kan ontstaan.

Na analogie hiervan behoort 'n bevel ook gewysig te word indien daar 'n verbetering in die gesondheidstoestand van een van die partye intree.

3.5.4.2.2.3 Ouderdom

'n Toename in ouderdom kan ook 'n grond bied vir wysiging van 'n bevel.² Hoewel swak gesondheid normaalweg toeneem met die toename in lewensjare is laasgenoemde nie 'n sine qua non vir swak gesondheid nie; maar 'n toename in lewensjare kan alleenstaande ook 'n wysiging in 'n onderhoudsbevel teweegbring. 'n Toename in ouderdom kan veroorsaak dat 'n party se verdienvermoë afneem.³ Dit per se beteken nie dat die bevel gewysig moet word nie, maar kan daartoe aanleiding gee.⁴

Hoe verder op die lewenspad gevorder word, hoe meer kan die alledaagse behoeftes ook afneem. 'n Motor en sy gepaardgaande onkoste is later nie meer nodig nie, die behoefte na lewensgenietinge en voedsel en klere neem ook af wat 'n invloed uitoefen op die lewensbehoefte en gepaardgaande 'n wysiging van die bestaande onderhoudsbevel kan bewerkstellig.

Die hof het in Hossack v Hossack⁵ 'n redelike aftrekking vir pensioen en werkloosheidsversekering ten gunste van respondent aanvaar⁶ nadat hy aangevoer het dat hy in jare toeneem en aan geen verpligte pensioenfonds as tandarts behoort nie.

3.5.4.2.2.4 Diverse ander omstandighede

3.5.4.2.2.4.1 Algemeen

Faktore soos ouderdom en gesondheid staan los van die beheer van die slag=

-
1. Loubser v Loubser 1958 4 SA 680 (K) 682B.
 2. Kyk in die algemeen Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 502D, Du Preez v Du Preez 1961 3 SA 639 (O) 641A.
 3. Hierbo 343.
 4. Fluxman v Fluxman 1958 4 SA 409 (W) 411E.
 5. 1956 3 SA 159 (W).
 6. 161H.

offer. Daar mag omstandighede hulle voordoen, wat plaasvind as gevolg van die wilsbesluit van die party en wat 'n gevoelige gevolg op 'n bestaande onderhoudsbevel kan uitoefen. Hierdie omstandighede kan aangevoer word, is streng gesproke nie 'n verandering in die onderhoudsbehoefte van die party nie, maar het tot gevolg dat die bestaande middele tekortsiet. Tog veroorsaak dit myns insiens nie dat daar 'n verandering in vermoë plaasvind nie - die vermoë bly tog per slot van rekening dieselfde; die uitgawes op die bestaande vermoë neem egter toe. Om hierdie rede behandel ek hierdie omstandighede wat op 'n wilsbesluit berus, ook as onderafdeling van veranderde behoeftes.

3.5.4.2.2.4.2 Kapitale uitgawes

Waarnemende regter Erasmus¹ stel die algemene reël so:²

"Mr Kumleben has also submitted, correctly, I think, that the applicant's debts are not more pressing than his obligation to maintain the first respondent."

Hoewel regter-president Macdonald³ die invloed van kapitale skulde moes oorweeg in 'n wysigingsaansoek van 'n onderhoudsbevel ten gunste van appellant se afhanklike kind, dink ek die beginsel hier neergelê, vind eweneens toepassing op bevele ten gunste van 'n geskeide "eggenoot". Hy voer aan:⁴

"The appellant, in contesting the application, put in a schedule of his expenses He included monthly payments, presumably under hire-purchase, for the purchase of a motor car. He included monthly payments for the purchase of furniture and the purchase of certain electrical items. These are all capital payments and are only properly brought into a monthly budget in a case involving the maintenance of a child if they are shown to be essential expenses in earning the applicant's income. The acquisition of capital assets cannot take precedence over an obligation to maintain a minor child."

In antwoord dat die motor deur appellant gebruik word om na en van sy werkplek te beweeg sê die regter-president:⁵

"To use a large car to travel that short distance, in my view, is not reasonable and that item of expenditure is not shown

1. Strauss v Strauss and Another 1962 3 SA 639 (O).
2. 640G.
3. Green v Green 1976 3 SA 316 (RAA).
4. 318G.
5. 319.

"to be necessary in the circumstances. Then there is a large item,, for furniture. While a certain amount of furniture is obviously necessary, it does not seem to me that the amount paid in this case is reasonable."¹

Kapitale skulde aangegaan kan as verweer dien teen verhoging van die bevel mits die uitgawes in die omstandighede redelik is. Net so kan 'n onderhoudsgeregtigde aansoek doen om verhoging van 'n bevel op grond van kapitale uitgawes indien dit redelik en billik is.²

3.5.4.2.2.4.3 Hertroue

Hertroue van die onderhoudspligtige plaas nuwe verantwoordelikhede op sy skouers. Dit moet vooropgestel word dat ingevolge die onderhoudsbevel het die pligtige 'n onderhoudsverantwoordelikheid teenoor sy gewese "eggenote". Met die aangaan van die daaropvolgende huwelik ontstaan daar ook 'n onderhoudsplig teenoor die huidige eggenote. Beide onderhoudsaansprake behoort aan te dring op beregting. Indien die onderhoudspligtige 'n welgestelde persoon is, kom geen belangebotsing voor nie. Is hy egter nie so welgesteld om in beide aansprake se behoeftes te voorsien nie, het ons 'n konfliktsituasie.

Dit was dan om hierdie konfliktsituasie te verlig dat die onderhoudspligtige telkens sy hertroue as grond aangevoer het om die bestaande onderhoudsbevel te verlaag. Om hierdie konfliktsituasie te verlig sê Joubert³ bestaan daar twee benaderings.

"Een benadering van die nuwe posisie wat die onderhoudspligtige party konfronteer is dat hy eintlik net beskik oor die oorskot van sy inkomste nadat hy sy bestaande onderhoudsverpligtings teenoor die vorige gade en kinders uit die vorige huwelik daarvan afgetrek het. Die gevolg is dat die onderhoudsverpligte party wat weer trou sy lewenstyl moet aanpas by sy beskikbare inkomste en dat die tweede eggenoot geen onderhoudsbydrae kan verwag bo en behalwe die bedrag wat hy daarvoor beskikbaar gehad het nie. Die beoordelaar moet hom dus nie blind staar teenoor die inkomste van die onderhoudsverpligte party nie, maar let op die inkomste wat hy by aangaan van die tweede huwelik vir onderhoud beskikbaar gehad het."⁴

-
1. Kyk ook Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K) 105B-D wat oor geregtelike skeiding gehandel het.
 2. Levin v Levin 1984 2 SA 298 (K) 306A-B.
 3. 1980 De Iure 80 93-94.
 4. 93.

Hierdie benadering maak nie voorsiening om op sterkte van 'n volgende huwelik 'n bestaande onderhoudsbevel te verlaag nie. Gelykberegting tussen die onderskeie onderhoudsaansprake vind in hierdie omstandigheid nie plaas nie en die onderhoudsaanspraak tussen getroude eggenotes word negeer. Sou die geskeide "eggenote" aansoek doen om verhoging van die bevel, dan sal die hertroue moontlik as faktor wel haar aansoek kan negatiewer of beïnvloed.

"'n Ander benadering sou wees om afsonderlik die onderhoudsverpligte party se onderhoudsbehoefte te bereken en dan die onderhoudsbehoefte van die verskillende onderhoudsgeregtigdes teen die paslike lewenstandaard (wat verskillend kan wees) endandaardie aansprake teen die oorskot wat vir die betaling van onderhoudsaansprake beskikbaar is, gelyk te behandel. As die verpligte party nie al die onderhoudsaansprake kan bevredig nie, moet daar 'n eweredige vermindering van al die aansprake wees. Tot dusver is hierdie laasgenoemde benadering egter slegs ten aansien van die aansprake van kinders uit die tweede huwelik gebore, voorgelou."¹

Joubert is van mening dat die tweede benadering moontlik uit artikel 7(2) van die Wet op Egskeiding af te lei is, omdat dié artikel uitdruklik bepaal dat die verpligtings van die partye deur die hof in ag geneem moet word.²

Deur hierdie benadering as regsreël te aanvaar, kan as nadeel aangemerkt word dat hoewel dit op gelykberegting gebaseer is, dit in wese tot voordeel van die huidige eggenote sal strek. Die rede hiervoor is geleë in die feit dat nie dieselfde lewenstandaard vir die onderskeie aansprake neergelê word nie. Die lewenstandaard van die geskeide "eggenote" staan vas, soos dit by egskeiding bepaal is,³ terwyl die lewenstandaard van die huidige eggenote op 'n hoër standaard gestel mag word. Aan die ander kant kan geredeneer word dat omdat die regsgrondslag van die twee aansprake verskil⁴ hierdie benaderingsverskil verdedigbaar is. Enige rigiede riglyn ontkom egter nie die kritiek dat dit onbillikheid in die hand kan werk nie en indien die tweede benadering as 'n algemene riglyn dien wat steeds onderworpe aan die oorkoepelende maatstaf naamlik die billikheid is, is dit aanneemlik. Dit het die groot voordeel dat dit

1. D J Joubert 1980 De Iure 80 93-94.

2. 94.

3. Hierbo 217 218.

4. Hierbo II 2 B 1 1 6 2.

voorsiening maak om al die onderhoudaansprake in aanmerking te neem.

Hierdie uiteensettings van Joubert is suiwer teoretiese beginsels wat as oplossings kan dien om dié konfliktsituasie te reël. Hoe het ons positiewe reg hierdie situasie hanteer?

In Van der Westhuizen v Van der Westhuizen¹ het applikant die hof genader om 'n onderhoudsbevel ten gunste van sy kind uit 'n vorige huwelik te verlaag, omdat hy nie instaat was om dit by te bring nie, aangesien applikant 'n tweede huwelik gesluit het waaruit ook 'n kind gebore is.

Regter De Wet huldig die eerste standpunt soos deur Joubert beskryf,² maar sê dan:³

"From an equitable point of view I think he is entitled to some consideration by the Court, although from the legal point of view one has no sympathy with him at all, because he knew when he re-married the obligations which he had undertaken."

Regter Clayden⁴ in 'n aansoek om verhoging van 'n onderhoudsbevel ten gunste van respondent se twee dogters, pas myns insiens die tweede beginsel⁵ toe.

Nadat hy die onderhoudsbehoefte van die dogter bepaal het⁶ blyk dit dat hulle ten minste £30 per maand gesamentlik benodig. Hierna behandel die regter die behoeftes van respondent en sy nuwe eggenote en bevind dat dit £84 per maand beloop. Applikant het geen bydrae wat sy kon maak nie en respondent verdien £75 per maand. Dan antwoord regter Clayden:⁷

"He⁸ cannot, in my view, cut down his obligations to his children by living on a scale in his married life which unduly interferes with the needs of his children. Rather he must adjust his own standard of living so that his children are not prejudiced in the important years of their upbringing."⁹

-
1. 1933 WLD 62.
 2. Hierbo 357.
 3. 63.
 4. Scott v Scott 1946 WLD 399.
 5. Hierbo 358.
 6. 400. Ooreenkomstig die lewenstandaard van beide applikant en respondent, kyk 401.
 7. 403-404.
 8. Dit is respondent.
 9. Kyk ook Van der Walt v Van der Walt 1961 4 SA 854 (0).

'n Aanpassing na beide kante word gedoen. Daar word nie alleen van respondent verwag om sy lewenstandaard in te kort nie, maar omdat 'n kleiner bedrag aan die dogters toegeken word as waarvoor hulle aansoek gedoen het, word hulle standaard ook aangepas. Die een beswaar teen hierdie beslissing waaraan myns insiens meer aandag gewy moes gewees het, was die inkomste wat respondent se huidige eggenote verdien. Dit was nooit as deel van die verdienste van die partye in berekening gebring nie. Anders gestel, dit kon ten dele aangewend gewees het om respondent se maandelikse uitgawes kleiner te maak, aangesien die onderhoudsaanspraak van die tweede eggenote ook as 'n uitgawe van respondent gemeld is.

'n Algemene regsreël is egter moeilik waarneembaar.¹

Hierdie beslissings het gehandel oor die effek van hertroue op 'n bestaande onderhoudsbevel ten gunste van kinders. Hoe sou die howe die effek van hertroue op 'n onderhoudsbevel ten gunste van 'n geskeide "eggenote" behandel na inwerkingtreding van die Wet op Huweliksaangeleenthede?²

Beide regter Williamson³ in die hof a quo as regter Rumpff⁴ in die hof van appèl handhaaf die Van der Westhuizen⁵-beslissing.

Hancock v Hancock⁶ is die eerste beslissing waar die hof in diepte hierdie aangeleentheid ondersoek. Aplikant het aansoek gedoen om intrekking van 'n onderhoudsbevel ten gunste van respondent op grond van die feit dat hy tans weer getroud is en dit moeilik vind om sy verpligtinge in terme van die bevel na te kom.⁷ Regter Ogilvie Thompson skets die reël wat na sy mening in hierdie omstandigheid toegepas moet word:⁸

-
1. Vgl regter Horwitz in Prophet v Prophet 1948 4 SA 325 4 SA 325 (O) 331.
 2. Wet 37 van 1953.
 3. Jacobs v Jacobs 1955 1 SA 235 (W) 238F.
 4. Jacobs v Jacobs 1955 4 SA 211 (T) 214D-E.
 5. 1933 WLD 62, hierbo 359.
 6. 1957 2 SA 500 (K).
 7. 506.
 8. 503B-D.

"A rigid and uncompromising rule that the rights of the first wife are to be regarded as absolutely preferent might perhaps in a sense be logical enough; but that, if indeed not directly contrary to the contemplation of the Act, would certainly in some cases lead to great hardship, particularly where children of the second marriage have to be supported. Considerations such as these may sometimes render it necessary for the Court to cut down the maintenance payable to a former spouse even though the Court caeteris paribus would prefer to see that maintenance remain unreduced."¹

Na my mening huldig regter Ogilvie Thompson hier dieselfde standpunt soos gestel in Van der Westhuizen v. Van der Westhuizen.² Die billikheid temper die standpunt dat hertroue nie as 'n faktor sal geld nie. Alle omstandighede moet die hof in ag neem en 'n bevel maak wat hy billik ag.³ Hieronder moet dan ook verstaan word die hertroue van die pligtige. Regter Ogilvie Thompson ontleed dan ook die finansiële inkomste van applikant en respondent.⁴ Die totale uitgawes van applikant word ook uiteengesit waaronder sy onderhoudsverpligting teenoor sy huidige eggenote in berekening gebring word. Dit bring mee dat hy 'n totale tekort van £28 per maand het; dit nadat applikant se eggenote se salaris van £45 per maand ook in ag geneem is. Omdat applikant se huidige eggenote drie kinders uit 'n vorige huwelik het, en hulle ook onderhoud benodig, is regter Ogilvie Thompson bereid om die £45 per maand wat applikant se eggenote verdien, buite rekening te laat. Dit bring mee dat applikant vir sy eie onderhoud en dié van sy gade £51 per maand oor het. Dit bring steeds mee dat applikant se uitgawes heelwat meer is as sy inkomste. Desnieteenstaande die feit dat regter Ogilvie Thompson aanmerk dat applikant nie uitspattig lewe nie, sê hy:⁵

"All this however fundamentally derives from the fact that applicant entered upon a fourth marriage at a time when he already had financial obligations to respondent. That applicant will find it difficult to cut down in living expenses, I can readily believe: but on the figures before the Court the task is not impossible

.....

While a certain standard of living must be conceded to appli=

-
1. Met goedkeuring ook aangehaal in Beneke v Beneke 1965 1 SA 855 (T) 857B-D.
 2. 1933 WLD 62.
 3. 503D.
 4. 504.
 5. 506H-507A.

cant and his present wife, applicant has failed to satisfy the Court that his present standard of living has attained that irreducible minimum which might move the Court to hold that in order to maintain that irreducible minimum applicant's anterior obligation to pay maintenance to respondent should now be cancelled."

Hierdie laaste sinsnede illustreer die hof se houding. Hertroue is nie per se 'n faktor om die onderhoudsbevel te verlaag nie, tensy dit tot gevolg het dat die pligtige se lewenstandaard 'n "irreducible minimum" bereik het of anders gestel die billikheid aandringsom die hertroue in ag te neem.¹

Indien die tweede benadering van Joubert² nagevolg sou gewees het, sou die hertroue myns insiens aanleiding gegee het om die £10 per maand verksuldig aan respondent of in te trek of ten minste te wysig, tensy die billikheid die omgekeerde aangewys het. Hiermee wil ek nie te kenne gee dat die billikheid nie dieselfde resultaat sou bewerkstellig het nie, maar dien dit as voorbeeld vir die benaderingsverskil wat daar tussen die twee sienswyses bestaan.

Waarnemende regter De Villiers in Loubser v Loubser³ verwys sydelings na hertroue as 'n wysigingsfaktor in hierdie woorde:⁴

"....; it is therefore of relevance only as regards ascertainment of the particulars of the applicant's present financial position."

Hieruit word mens nie veel wys nie en is geen benaderingsvoorkeur uitgespreek nie. Wat wel na vore kom is dat wanneer 'n hof 'n wysigingsaansoek aanhoor, die hof moet waak om nie te geredelik die bedrag te wysig nie, selfs al is die hof van oordeel dat die bedrag wat om wysiging aangevra word, by toekenning van die bevel miskien te hoog was, veral as dit op

-
1. Kyk ook 'n obiter dictum van regter Margo in Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T) 599H. In S v Walraven 1975 4 SA 348 (T) huldig regter Moll die standpunt dat hertroue en die toename in verpligtings daaruit voortspruitend as verweer ingevolge art 11(3) van die Wet op Onderhoud, Wet 23 van 1963, kwalifiseer, maar dat die hof dit nie "sonder meer as voldoende grond vir die toestaan van so 'n aansoek" om verlaging beskou nie. Op 352H. Regter Goldin in Dawe v Dawe 1980 1 SA 141(ZR) 144B-E is van mening dat die geskeide "eggenote" so min as moontlik, indien enigsins, deur die hertroue van die pligtige gestraf moet word. Dit is ook met goedkeuring in 'n obiter dictum in Wilson v Wilson 1981 2 SA 536 (Z) 539E aangehaal.
 2. Hierbo 358.
 3. 1958 4 SA 680 (K).
 4. 682A.

ooreenkoms berus en kinders ook ter sprake is.¹

Dit kan moontlik 'n aanduiding wees dat die hof voorkeur aan die tweede benadering verleen, met die billikheid wat as remskoen moet dien.²

Oorweldigende uitlatings deur verskillende regters aanvaar die standpunt dat as algemene reël hertroue nie as voldoende rede vir wysiging kwalifiseer nie, tensy dit tot onbillike resultate aanleiding sal gee.³ 'n Voorkeurposisie word hierdeur aan die geskeide "eggenote" toegeken, moontlik omdat dié aanspraak eerste gevestig is⁴ of indien die bevel op ooreenkoms berus op grond van die reël dat ooreenkomste eerbiedig moet word⁵ of op grond van die feit dat die onderhoudsgeregtigde wanneer 'n bevel gemaak word, daarop vooruit moet kan beplan.⁶ Dit kan selfs as 'n vergeldingsmaatreël teenoor die pligtige geld omdat hy 'n nuwe huwelik gesluit het.⁷ Die grootste beswaar wat ek teen hierdie benadering het is dat dit die onderhoudsaanspraak van die huidige eggenoot tot 'n groot mate ontken. Vir my is dit onbillik om tussen onderhoudsaansprake te onderskei; almal moet gelyk bereg word, tensy die billikheid 'n stokkie daarvoor steek.⁸

3.5.4.2.2.4.4 Stiefkinders

Aansluitend by hertroue as faktor vir wysiging van onderhoudsbevele tussen "eggenotes", kom die afhanklike kinders van die onderhoudspligtige se huidige eggenote ter sprake. Omdat daar geen onderhoudsverpligting op die onderhoudspligtige ten aansien van hierdie kinders rus nie, kan die uitgawes wat hierdie kinders meebring nie as wysigingsgrond dien nie. Hierdie uitgawes moet buite rekening gelaat word wanneer die pligtige se finansiële posisie en behoeftes en verpligtinge bereken word. Alleen regsverpligtinge kan as geldige verpligtinge oorweeg word.⁹

1. 684.
2. Kyk myns insiens vir dieselfde standpunt Whiteley v Whiteley 1959 2 SA 148 (OK) 151A, Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 77F-G.
3. Kyk Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K), hierbo 360 e v en gesag op 362 vn 1.
4. Kyk o a Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 503B.
5. Dawe v Dawe 1980 1 SA 141 (ZR) 144A.
6. Loubser v Loubser 1958 4 SA 680 (K) 684.
7. Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 506H-507A, hierbo 361-362, Dawe v Dawe 1980 1 SA 141 (ZR) 143D-E.
8. H R Mahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 366 huldig myns insiens ook die mening dat die hertroue as wysigende faktor moet geld en dat die partye almal gelyk bereg moet word.
9. Scott v Scott 1946 WLD 399 403, Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W) 161H, Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 506A. Dit geld ook vir ander persone en nie alleen vir stiefkinders nie. Kyk o a Dawe v Dawe 1980 1 SA 141 (ZR) 143D.

Indien die stiefkinders 'n finansiële las is, moet hierdie las deur diegene wat 'n onderhoudsverpligting het, verlig word.¹

As algemene reël moet dit egter gekwalifiseer word. Soos reeds blyk uit Hancock v Hancock² mag die onderhoudsverpligting ten opsigte van stiefkinders die inkomste van 'n tweede eggenote buite rekening laat en so doende indirek die behoeftes van die pligtige ten opsigte van die eggenote tog 'n invloed op die gesamentlike vermoëns van die eggenotes uitoefen. Dit bring myns insiens dan ook 'n faktor wat die hof sal moet oorweeg, na vore al is daar geen regsverpligting nie.

3.5.4.2.2.4.5 Eie kinders

Dit kan as algemene reël gestel word dat ouers van kinders ten opsigte van laasgenoemde 'n onderhoudsverpligting het solank as daardie kind nie selfonderhoudend is nie. Word die kind selfonderhoudend verval die verpligting met die gevolg dat die pligtige se verpligtinge ook hiermee verminder. Sou daar dan aansoek gebring word om wysiging van 'n onderhoudsbevel ten gunste van die geskeide "eggenote" sal dié deeglik 'n rol te speel hê.³

Die omgekeerde is ook waar. Sou 'n pligtige later weer sy onderhoudsverpligting ten aansien van 'n kind moet opneem sal dit weer eens die verpligtinge vergroot.

Hierdie reëls geld nie alleen ten opsigte van afhanklike kinders nie, maar ten opsigte van alle ander persone van wie daar 'n onderhoudsaanspraak van regsweë bestaan.

3.5.4.3 Morele en billikheidsfaktore

3.5.4.3.1 Algemeen

Met reg kan die vraag gestel word: is nie alle wysigingsfaktore veronderstel om op die billikheid gebaseer te wees nie? Hierop sal ek bevestigend wil antwoord. Dit is mos billik dat wanneer 'n pligtige se inkomste afneem dat hy nie remedieloos moet wees nie. Hoewel die billikheid die reël ten grondslag lê, is daar reëls wat wysiging voorstaan of teenstaan wat ek reëls van billikheid of moraal by uitstek wil groepeer, omdat hulle minder direk as ander in verband staan met die

1. Kyk Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 505H-506A 507A, Loubser v Loubser 1958 4 SA 680 (K) 685H, Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T) 600C.
2. 1957 2 SA 500 (K), hierbo 361.
3. Kyk ook Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W) 162E, Strauss v Strauss and Another 1962 3 SA 639 (O) 640E-F.

finansiële aspekte wat as wysigingsfaktore geld.¹

Vervolgens behandel ek, soos dit in ons regspraak neerslag gevind het, wat na my mening morele en billikheidsfaktore by uitstek is.

3.5.4.3.2 Onderhandelingsomstandighede by onderhoudsooreenkomste

Nog artikel 10(1)² nog artikel 8(1)³ maak 'n onderskeid tussen die wysigingsbevoegdheid wat 'n hof het ten opsigte van 'n onderhoudsbevel wat op ooreenkoms berus of een wat nie op ooreenkoms berus nie. Indien voldoende rede vir wysiging bestaan, kan die hof die bevel wysig. Watter rol speel die ooreenkoms - of het dit geen rol te speel nie?

In Stone v Stone⁴ stel regter Watermeyer dit so:⁵

"As was pointed out in Roos v Roos, 1945 T.P.D. 84, an agreement between the parties as to the amount of maintenance payable is merely material to assist the Court in deciding what amount to award. It does not irrevocably novate the husband's continuing obligation to support his wife. When there has been such an agreement the Court will, of course, have due regard to it, but in theory either party can apply to Court at any time to vary the amount,"

Hoewel hierdie beslissing gehandel het oor die wysiging van 'n onderhoudsbevel gegee tydens geregtelike skeiding, is daar myns insiens geen fundamentele verskil in die doel van die ooreenkoms by geregtelike skeiding en egskeiding nie.

Die doel van die ooreenkoms is om die behoeftes en lewenstandaard van die partye by egskeiding in die gedaante van 'n som geld aan te toon.

As algemene reël word aanvaar dat partye tot 'n ooreenkoms, uitvoering aan die bepalings van die ooreenkoms moet gee.⁶

Hierdie reël is egter nie onbuigsaam nie. Indien applikant kan aantoon dat hy homself misreken het by aangaan van die ooreenkoms, kan dit as

1. Kyk Jacobs v Jacobs 1955 1 SA 235 (W) 237 waar regter Williamson sê: "In my view, where it appears that the party who has contracted to pay an amount is still well able to pay that amount and where there are no moral or equitable reasons apart from the financial needs of the parties which appear to necessitate the alteration of the order, I do not think good cause has been shown in terms of the section." Goedgekeur in Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W) 164.
2. Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953.
3. Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.
4. 1966 4 SA 98 (K).
5. 104.
6. Jacobs v Jacobs 1955 1 SA 235 (W) 237F-G, Strauss v Strauss and Another 1962 3 SA 639 (O) 640H, Pieterse v Pieterse 1965 4 SA 344 (T) 345F 347F, Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K) 104B, Dawe v Dawe 1980 1 SA 141 (ZR) 144A.

grond vir wysiging van die bevel dien.¹

Omstandighede by die sluit van die ooreenkoms, wat daarop dui dat die ooreenkoms nie die ware beeld weergee nie, moet aangetoon word. Omstandighede wat moontlik hiervoor kan kwalifiseer, blyk te wees die feit dat applikant oorhaastig was in sy strewe om die huweliksband te ontbind;² spanning;³ emosionele verwarring;⁴ en impulsiwiteit.⁵

In die algemeen behoort die gronde wat aanleiding gee tot aantasting van wilsooreenstemming ook te kan geld as voldoende rede vir wysiging van die ooreenkoms.⁶

1. Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K) 103H-104A, Vedovato v Vedovato 1980 1 SA 772 (T) 774C-E, H R Hanlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 365 waar hy die kriptiese gegewens op hierdie punt in Beneke v Beneke 1965 1 SA 855 (T) 857G bespreek.
2. Beneke v Beneke 1965 1 SA 855 (T) 857G, Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 97G.
3. Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K) 100E.
4. Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 97G.
5. Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T) 597H-598D, Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 98A.
6. Hierbo 286. In Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 75A-E word verwys na skuldige sowel as onskuldige wanvoorstelling. In Barnard v Barnard 1970 3 SA 161 (O) stel regter Erasmus dit so op 162H-163A: "In die onderhawige geval het die applikant, onder andere, sonder teenspraak beweer dat sy mislei was toe sy gevra was om die akte van dading te teken en dat sy nie besef het wat haar posisie sal wees as sy alleen met die kinders sou lewe nie - haar behoeftes en finansiële posisie het sedert die aangaan van die akte van dading in werklikheid dieselfde gebly. Na my mening is 'voldoende rede' in art 10 van die Wet op Huweliksaangeleenthede, 1953, wyd genoeg om 'n geval te dek waar 'n party bewys kan lewer dat sy mislei was deur die ander party toe sy die aksie van dading geteken het, wat by die bevel van die Hof ingelyf is." In Vedovato v Vedovato 1980 1 SA 772 (T) 774C-E aanvaar regter Margo in die besondere omstandighede van die geval dat respondent tot die ooreenkoms toegestem het nadat sy deur haar regsvertegenwoordigers gedwing is om die onderhoud vir haar kinders te aanvaar. Op 774D: "It seems to me that her explanation was neither improbable or unreasonable. She does not appear to be a woman of any particular education or grasp of affairs," Hoewel dit hier gehandel het oor die wysiging van 'n onderhoudsbevel ten gunste van kinders, behoort dieselfde beginsel ook te geld by 'n bevel ten gunste van 'n geskeide eggenoot mits die omstandighede dit regverdig. So byvoorbeeld het appèlregter Rabie in Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 98 nie 'n soortgelyke verklaring aanvaar nie, omdat die getuienis nie geloofwaardig was nie. Vgl hieronder II 3 5 4 3 9 vir 'n verdere bespreking.

Die omstandigheid wat beweer word moet natuurlik bewys word.¹

Indien die omstandigheid deur die hof aanvaar word, dan kan die hof die situasie heroorweeg met inagneming van die finansiële posisie van elk van die partye.

Eers hierna word die wysiging indien daaraan voldoen word, beveel. Die gevolg hiervan, na my mening is dat die onderhandelingsomstandighede nie ipso facto voldoende rede vir wysiging is nie, maar dien as 'n voorvereiste om die wysigingsaansoek te heroorweeg. Word die onderhandelingsomstandighede nie aanvaar gebrekkig te wees nie, caedit quaestio.²

Teenoor bogenoemde gevalle waar applikant die onderhandelingsomstandighede aanvoer om 'n bestaande bevel te wysig, staan die gevalle waar die onderhandelingsomstandighede 'n wysiging onbillik sal maak.

In Jacobs v Jacobs³ het applikant aangevoer dat die omstandighede sedert die maak van die bevel verander het, naamlik sy inkomste het afgeneem en respondent se inkomste het toegeneem en dat hy nie die onderhoud ten volle kon betaal nie.

Die hof aanvaar wel dat die finansiële posisie van die partye verander het,⁴ maar aanvaar nie die wysiging van die bevel nie.

"The £20 per month was payable in respect of the settlement of 'all claims' between the parties. Those claims included, amongst other things, a claim to the division of the joint estate. It has been made apparent to me that other payments were also made to the respondent. She became entitled to a half share in the income of a certain inheritance and also obtained certain assets. But it was a contractual agreement between the parties in terms of which she abandoned certain claims and as a result of which, probably, the action was altered from one for a claim for judicial separation to one of a claim for restitution of conjugal rights, failing which divorce."⁵

By die hof weeg dit swaar dat in ruil vir die £20 per maand onderhoud, respondent sekere eise (onder andere 'n eis vir verbeurdverklaring van voordele) laat vaar het. Belangrik is dat 'n sekere som onderhoud,

-
1. Kyk Pieterse v Pieterse 1965 4 SA 344 (T) 347, Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 98A-D.
 2. Vgl Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 99B.
 3. 1955 1 SA 235 (W).
 4. 237E.
 5. 237E-G.

op ooreengekom is, maar dat daar op 'n ander wyse deur die geregtigde voor gekompenseer is en dat laasgenoemde omstandigheid 'n wysiging kon uitskakel. Hierdie geval moet egter nie verwar word met 'n ooreenkoms waar afstand van die aanspraak op wysiging gedoen is nie.¹

Dieselfde standpunt word ook ingeneem in Whiteley v Whiteley² waar 'n bedrag onderhoud toegeken is aan respondent in ruil vir finansiële voordele ingevolge die huweliksvoorwaardekontrak waarop sy geregtig was.³ Gevalle soos hierdie weeg swaar by die hof om die status quo te handhaaf al mag daar gronde aanwesig wees wat 'n wysiging van die bevel onder ander omstandighede sou gelas het.⁴

3.5.4.3.3 Onderhoudsbevele uitgevaardig voor inwerkingtreding van die Wet op Huweliksaangeleenthede, 1953

Die bevoegdheid om onderhoudsbevele ten gunste van 'n eggenoot by egskeiding voor inwerkingtreding van die Wet op Huweliksaangeleenthede⁵ uit te vaardig het groot regsplemiek ontlok.⁶ Tog het dit algemeen voorgekom dat die hof onderhoudsooreenkomste tussen die partye, 'n bevel by egskeiding gemaak het.⁷

Weer eens het die wysigingsbevoegdheid van die hof ten aansien van hierdie bevele groot litigasie tot gevolg gehad.⁸

Om hierdie dilemma by egskeiding uit die weg te ruim, het die wetgewer die bepaling van artikel 10 (2)⁹ ingevoer en magtiging aan die hof verleen om onderhoudsbevele voor inwerkingtreding van die Wet gemaak, te wysig, in te trek of op te skort.¹⁰ Hierdie bevoegdheid word myns insiens tans in artikel 8 van die Wet op Egskeiding¹¹ beliggaam.¹²

-
1. Hierbo II 1 7.
 2. 1959 2 SA 148 (OK).
 3. 150F-H.
 4. Kyk veral waarnemende regter De Villiers in Loubser v Loubser 1958 4 SA 680 (K) 684E.
 5. Wet 37 van 1953.
 6. Hierbo I 2 2 3.
 7. Hierbo I 2 3.
 8. Hierbo II 3 4 2 4 317-321.
 9. Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953.
 10. Hierbo 321.
 11. Wet 70 van 1979.
 12. Hierbo 322.

Hoewel hierdie bevele soos tyd aanstap aan die uitsterf is, is daar tans nog van hulle in ons midde. Wanneer 'n wysigingsaansoek teen hierdie bevele gebring word, stel regter Ludorf¹ dit duidelik dat die historiese aanloop tot dié wysigingsbevoegdheid nie uit die oog verloor mag word nie.² Watter gewig aan hierdie feit gegee moet word sal van geval tot geval afhang. Dit behoort na my mening nie as faktor oorweeg te word nie, waar die onderhoudsooreenkoms uitdruklik bepaal het dat die hof die bevel mag wysig.

3.5.4.3.4 Die onskuldige het die onderhoudsonderneming gemaak

Aandag is reeds gewy aan die polemieë wat bestaan het oor die vraag of artikels 10(1)(b) en 10(2) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, voorsiening gemaak het vir 'n onderhoudsbevel waar die onskuldige in die egskeidingsverrigtinge die onderneming teenoor die skuldige gemaak het. Die appèlhof by monde van appèlregter Rabie³ het hierdie dispuut besweer toe beslis is dat artikel 10(1)(b) en by implikasie ook artikel 10(2) wel bevele dek waar die onskuldige die onderneming gemaak het.⁴

Artikels 10(1) en 10(2) van die Wet op Huweliksaangeleenthede⁵ het dan ook aan die hof die bevoegdheid gegee om dié bevele te wysig,⁶ en word tans beheer deur artikel 8 van die Wet op Egskeiding.⁷

Die feit dat die onskuldige onder die ou bedeling hierdie onderneming gemaak het, moet as faktor in ag geneem word wanneer daar 'n aansoek om wysiging voor die hof dien.⁸

Appèlregter Rabie in Strauss v Strauss⁹ skets die inhoud van hierdie faktor so:¹⁰

-
1. Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W).
 2. 165F-G.
 3. Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A).
 4. Hierbo II 2 B 1 2 3 3.
 5. Wet 37 van 1953.
 6. Hierbo II 3 4 2 1.
 7. Wet 70 van 1979.
 8. Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W) 165G, Strauss v Strauss 1971 1 SA 585 (O) 592H-593A.
 9. 1974 3 SA 79 (A).
 10. 97E-G.

"Die bevinding dat die toestemming deur die onskuldige eggenoot nie 'n voorvereiste is vir die wysiging van 'n bevel wat uitgereik is ingevolge 'n ooreenkoms waarin hy onderneem het om aan die skuldige eggenoot onderhoud te betaal nie, beteken geensins dat sy weiering om tot 'n wysiging toe te stem 'n irrelevante faktor is nie. Inteendeel, die feit dat hy onderneem het om onderhoud te betaal terwyl hy regtens nie verplig was om dit te doen nie, is 'n faktor wat uit hoofde van regverdigheid en billikheid noodwendig swaar moet weeg by die beoordeling van 'n aansoek om die bevel op so 'n wyse te wysig dat hy 'n swaarder las sal moet dra as wat hy ten tyde van die egskeiding op hom geneem het. Presies welke gewig aan hierdie faktor geheg moet word, sal in die lig van die omstandighede van elke besondere geval bepaal moet word."

Die inhoud van hierdie faktor staan na my mening nog onaangeraak ten opsigte van die wysiging van bevel uitgevaardig voor die Wet op Egskeiding.¹ Hierdie faktor dien veral as verswarende maatstaf voordat 'n bestaande bevel verhoog word op aansoek van die skuldige,² gesien in die lig van die reg toe die bevel gemaak is. Die bevel kon nie regtens gemaak gewees het sonder toestemming van die onskuldige party nie.

Hierdie reëling het myns insiens ook nie sy regsrag verloor ten aansien van bevel ingevolge artikels 7(1) en 7(2) van die Wet op Egskeiding,³ nie. Regter Flemming in Swart v Swart⁴ huldig dié mening:⁵

"Waar dit⁶ nou denkbaar geen effek sal hê nie, mag die relatiewe finansiële posisie van die partye en ander faktore so verander dat dit in die toekoms goed geag word dat dit tog effek moet hê."

Hierdie interpretasie van die rol wat skuld kan speel by wysiging van 'n bevel ingevolge die Wet op Egskeiding, beklemtoon myns insiens steeds die siening van appèlregter Rabie in Strauss v Strauss.⁷ Met hierdie beleid gaan ek akkoord en behoort skuld van die geregtigde relatief tot die pligtige 'n rol te speel - juis omdat dit hier oor onderhoud gaan.⁸

-
1. Wet 70 van 1979.
 2. Vgl ook Strauss v Strauss 1971 1 SA 585 (O) 593A.
 3. Wet 70 van 1973.
 4. 1980 4 SA 364 (O).
 5. 375H.
 6. Die skuld.
 7. 1974 3 SA 79 (A), hierbo 370.
 8. Hierbo 256.

3.5.4.3.5 Wysigingsooreenkoms

Die ooreenkoms kan bepaal hetsy dat die bedrag verminder word hetsy dat die bedrag verhoog word hetsy dat die bepalings in ander opsigte gewysig word.

In Ex Parte Reed and Another¹ het die hof sonder om die rol wat die ooreenkoms as faktor moet speel, te ondersoek, uitvoering aan 'n ooreenkoms tussen geskeide "eggenotes" gegee om onder andere die onderhoudsbedrag te verhoog.²

In Young v Young³ het waarnemende regter Berman die rol van 'n wysigingsooreenkoms as wysigingsfaktor onder die loep geneem. Tydens 'n aansoek voor die onderhoudshof⁴ waarvolgens appellant gevra het om vermindering van 'n bestaande onderhoudsbevel, het appellant en respondent buite die hof 'n skikking aangegaan waarvolgens die bedrag van R100 per maand onderhoud na R30 per maand verminder is. By voorlegging van hierdie skikking aan die voorsittende beampte het laasgenoemde die skikking geïgnoreer en geen wysiging beveel nie. Dit is teen hierdie optrede van die voorsittende beampte dat die appèl gebring word en as grond vir die appèl word aangevoer dat "... the magistrate had erred in finding that he was not bound by the agreement reached by applicant and respondent relating to the payment of maintenance."⁵

Die appèl word nie teengestaan nie. Waarnemende regter Berman handhaaf die appèl op twee gronde.

Eerstens:⁶

"Indeed, it seems to me that our courts, whatever their jurisdiction may be, should - where possible - encourage parties to settle their disputes, for, as was pointed out by Miller J A in Gollard and Gompers (1967) (Pty) Ltd v Universal Mills and Produce Co (Pty) Ltd and Others 1978 (1) SA 914 (A) at 923C, the proposition that the resolution of controversies and uncertainties through compromise and settlement rather than through litigation is favoured by courts of law and is in accord with the policy of our law."

1. 1957 4 SA 398 (K).
2. 398. Kyk ook Stone v Stone 1966 4 SA 98(K) 100 waar daar sydelings na so 'n ooreenkoms verwys is.
3. 1985 1 SA 782 (K).
4. Ingevolge die Wet op Onderhoud, Wet 23 van 1963.
5. 784C-D.
6. 784H-I.

Tweedens:¹

"Furthermore it has also been stated that the 'true interests of the public and the Court may best be indicated by repeating the Latin phrase interest reipublicae ut sit finis litium' (.....). See Mashaoane v Mashaoane and Another 1962 (2) SA 684 (D) at 687 per Harcourt J."

As teenargument het mnr Horn, regsverteenwoordiger van respondent aangevoer:²

There is nothing in that Act,, which suggests however that, when seized with an application brought within its limit, the magistrate is obliged to give effect to an agreement between the parties or that he becomes functus officio if such an agreement is entered into in the course of a hearing before him."

Hierop antwoord regter Berman:³

"But by the same token there is nothing in the Maintenance Act 1963 which confers, either expressly or impliedly, a jurisdiction to disregard such an agreement, any more than in the case of any other judicial tribunal. There is indeed nothing in that Act which places the magistrate - in proceedings brought thereunder for a variation of a Supreme Court order fixing the maintenance payable by one ex-spouse to the other ex-spouse after their divorce - in a position different to that of a Judge presiding over identical proceedings, and it would certainly be surprising if such were the case. One would expect any statutory provision providing for so extensive a jurisdiction to be couched in clear and express terms, and no such terms are to be found in the Maintenance Act 1963."

Waarnemende regter Berman huldig die mening dat 'n regter nie die ooreenkoms mag ignoreer nie en daarom mag die voorsittende beampste van 'n onderhoudshof dit ook nie doen nie. In een geval mag die hof sy regterlike diskresie teen aanvaarding van die ooreenkoms uitoeven en dit is wanneer die ooreenkoms teen die openbare beleid indruis.⁴ As motivering vir die ooreenkoms as voldoende rede lê ten grondslag regsbeleidsoorwegings.⁵

-
1. 784I-785A.
 2. 785G-H.
 3. 785H-786A.
 4. 784H. Hierbo II 2 B 1 2 3 4 1.
 5. Kyk Hawthorne v Hawthorne 1950 3 SA 299 (K) 306G, Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 73B-C. In Zimbabwe word ook erkenning aan die wysiging van 'n bevel op grond van 'n wysigingsooreenkoms verleen. Kyk Practise Note 1 of 1979. General Division of the High court of Rhodesia soos gerapporteer in 1979 2 SA 847.

'n Ooreenkoms vir wysiging moet nie gelykgestel word met 'n ooreenkoms van afstanddoening van regte ingevolge artikel 8 nie.⁶

Aansluitend by hierdie onderwerp is die geval waar daarnie 'n wysigings-ooreenkoms bereik is nie, maar respondent 'n aanbod maak. Die algemene voorbeeld hiervan is waar applikant aansoek doen om wysiging van die bevel en respondent 'n aanbod maak wat nie deur applikant aanvaar word nie. Hossack v Hossack² is 'n voorbeeld van so 'n feitestel. Respondent het aangebied om die onderhoudsbedrag van £25 per maand te verhoog tot £32 10s per maand.

Applikant het aangevoer dat respondent se finansiële posisie verbeter het en dat die lewenskoste gestyg het en dat sy daarom geregtig was op 'n verhoging in onderhoud. Nadat regter Ludorf beslis dat geen voldoende rede vir verhoging aangevoer is nie,³ ken hy £32 10s toe aan respondent met hierdie stelling:⁴

"On consideration therefore of all the circumstances of the case I have come to the conclusion that the applicant has failed to show good cause for variation of the order beyond the amount of the tender and the application must be refused."

Die toekenning van die verhoogde bedrag word op die sterkte van die aanbod alleen aanvaar. In die lig van die aanhaling direk hierbo word die indruk gewek dat applikant voldoende rede aangevoer het, om £32 10s per maand te regverdig. By nadere beskouing blyk dit nie die geval te wees nie,⁵ en is die aanbod van £32 10s ex gratia aan haar gemaak.⁶ Indien sy die aanbod aanvaar het, het ons 'n wysigingsooreenkoms gehad, gelykstaande aan die Young⁷-beslissing. Word die aanbod nie aanvaar nie, moet die geval myns insiens op meriete beoordeel word en kan die aanbod wat nie aanvaar word nie, nie later as voldoende rede vir wysiging dien nie. Die billikheid dring juis na my mening daarop aan om dit in sulke omstandighede nie as grond vir wysiging te aanvaar nie. In die verband kan

-
1. Hierbo II 1 7.
 2. 1956 3 SA 159 (W).
 3. 165H.
 4. 166B.
 5. Vgl veral 164.
 6. 164.
 7. 1985 1 SA 782 (K), hierbo 371.

ek nie met regter Ludorf se uitspraak saamstem nie en moes geen verhoging bevel gewees het nie.¹

Dieselfde foutiewe redenasie word myns insiens deur regter Ludorf in Sawden v Sawden² voortgesit. Hoewel die billikheid op grond van applikant se buitengewone nadeel wat sy ervaar as ratio decidendi vir die wysiging aangevoer word³ sê hy:⁴

"Apart from the fact whether good cause has been shown I think it is clear that the respondent intended to, and did in fact, consent to an order that he pay £15 per month maintenance."

Laasgenoemde kon myns insiens juis nie aangevoer word as billikheidsgrond vir wysiging nie, tensy die aanbod aanvaar is. Indien 'n aanbod deur respondent as 'n billikheidsgrond vir wysiging aanvaar word, kan met reg gevra word - wat sal die situasie wees indien geen spesifieke aanbod gemaak word nie? Het die hof dan 'n vrye diskresie om enige bevel te maak, sonder dat enige substansiële gronde daarvoor aangevoer word? Dit kan tog nie wees nie en dien as illustrasie tot watter absurde resultate so 'n standpunt aanleiding kan gee.

In Stone v Stone⁵ word daar by implikasie, in samehang met ander faktore, ook effek aan 'n aanbod tot wysiging gegee.⁶

Samevattend:

1. 'n Wysigingssooreenkoms word op grond van regsbeleidsoorwegings as voldoende rede om 'n bevel te wysig, aanvaar.⁷
2. 'n Aanbod deur respondent in 'n wysigingsaansoek wat neerkom op 'n wysiging van die bevel, maar nie deur applikant aanvaar word nie, kan nie dien as grond vir wysiging nie

-
1. In Prophet v Prophet 1948 4 SA 325 (O) 329-330 maak regter Horwitz 'n stelling wat vir soortgelyke kri. 'k vatbaar is. Tog word die saak op meriete uitgemaak en nie op die aanbod self nie.
 2. 1956 4 SA 109 (W).
 3. 111A-C.
 4. 111C-D.
 5. 1966 4 SA 98 (K).
 6. 102 105A. Kyk ook Joffe v Lubner 1972 4 SA 521 (K) 527A.
 7. Vgl o a Young v Young 1985 1 SA 782 (W).

indien geen ander meriete-oorwegings tot wysiging bestaan nie. Vir sover Hossack¹ en Sawden² se sake vatbaar is vir so 'n inter=pretasie, kan ek nie daarmee saamgaan nie.³

3.5.4.3.6 Misleiding van die hof deur een van die partye

Misleiding van die hof, sonder dat dit bona fide geskied het, kan as verswarende faktor teen die misleier gebruik word.

Die aangeleentheid word deur regter O'Hagan in Whiteley v Whiteley⁴ so gestel:⁵

"He gave no explanation for the original statement made on oath that at the time of the divorce he had been earning £4,500. In my opinion this is a factor which weighs strongly against the applicant. Mr Addleson, who appeared on his behalf, attempted to explain that the applicant had not intended to mislead the Court and that his first statement was merely inaccurately phrased. It seems to me, however, that if the applicant had in fact made a bona fide mistake at the outset of the proceedings he had every opportunity of explaining this mistake in his replying affidavit. Nevertheless he has not done so, and in the circumstances, I cannot accept the submission made by his counsel on his behalf. An applicant who approaches the Court for the variation of a maintenance order must provide the Court with full details of all material circumstances relating to his financial position, and where an applicant fails in this respect, particularly where there is a suspicion that he endeavoured to mislead the Court, it seems to me that the Court can have regard to such circumstances in considering whether a good cause for a variation has been made out."⁶

Misleiding kan verswarend teen die misleier werk, en sal meeding dat hy hom nie later op die ware feite kan beroep nie, indien hy geleentheid gehad het om homself te korrigeer en dit nie gedoen het nie.

-
1. 1956 3 SA 159 (W).
 2. 1956 4 SA 109 (W).
 3. Hierbo 373-374.
 4. 1959 2 SA 148 (OK).
 5. 150C-F.
 6. Kyk ook Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T) 600B-E.

3.5.4.3.7 Tydsverloop

Nog artikel 8¹ nog sy voorganger artikel 10² plaas 'n tydsbeperking waarbinne of waarvoor 'n aansoek om wysiging gebring kan word of kon word. Ten opsigte van artikel 10³ sê regter Erasmus in Barnard v Barnard:⁴

"Geen verloop van tyd word voorgeskryf wanneer die aansoek nā die Hofbevel geopper kan word nie en ek is van mening dat dit enige tyd na die Hofbevel gemaak kan word met dien verstande dat die applikant voldoende rede moet aantoon indien sy wens te slaag."⁵

Tydsverloop mag 'n invloed hē op die uiteindelijke bevel. Word die aansoek prematuur gebring mag daar nie genoegsame gronde aanwesig wees om die bevel te wysig nie. Word die aansoek te laat gebring, mag dit ook 'n negatiewe invloed hē.⁶ Is applikant die onderhoudsgeregtigde en daar word te lank getalm mag die hof die afleiding maak dat die wysiging ook nie nou nodig is nie. Is die applikant die pligtige kan dieselfde oordeel hom ook tref. Hierdie omstandigheid mag veral van belang wees indien die andergronde vir wysiging nie baie oortuigend is nie.

3.5.4.3.8 Motief

Ter illustrasie van hierdie faktor kan na die omstandighede in Sawden v Sawden⁷ verwys word. Applikant en respondent is voor inwerkingtreding van die Wet op Huweliksaangeleenthede⁸ geskei. By die egskeidingsbevel is 'n ooreenkoms waarin respondent onderneem het om onderhoud aan applikant te betaal, geïnkorporeer. Hy kom hierdie onderneming nie na nie en applikant het sonder sukses pogings aangewend om respondent se bates in eksekusie te verkoop. Telkens is 'n nulla bona-relaas ontvang. Die aansoek voor die hof is om die onderhoudsbevel wat by egskeiding gemaak

-
1. Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.
 2. Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953.
 3. Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953.
 4. 1970 3 SA 161 (O) 162C-D.
 5. Kyk ook Hughes NO v The Master and Another 1960 4 SA 936 (K) 940A, Milne v Estate Milne 1967 3 SA 362 (K) 364G.
 6. Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W) 165H-166A, Hancock v Hancock 157 2 SA 500 (K) 507B-D, Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T) 598D-E. Kyk ook hieronder II 3 5 4 4 1 4.
 7. 1956 4 SA 109 (W).
 8. Wet 37 van 1953.

is, ingevolge artikel 10(2) van die Wet, 'n bevel van dieselfde hof te maak. As motivering word aangevoer dat die bevel dan by wyse van 'n min-agtingsprosedure afgedwing kan word. Regter Ludorf ontleed die bepalings van artikel 10(2) en kom tot die gevolgtrekking dat hy nie die bevoegdheid ingevolge die artikel het om 'n hofbevel in te trek en te vervang met 'n ander nie.¹

"On the other hand, under the prayer of alternative relief I think that I can vary the order. I am satisfied that in this case the applicant has shown good cause for variation. 'Good cause' has been described by my Brother Williamson in the case of Jacobs v Jacobs, 1955 (1)S.A.235 (W), as being some moral equitable circumstance which the Court finds on consideration of all the facts of the case. The fact that there is a motive behind the application, provided it is not an improper one, I do not think matters. It is clear that the circumstances here clearly show that this is a case of extreme hardship and a case in which the Court should come to the assistance of the applicant. It is in fact a reduction in the amount of maintenance claimed and to accede to the request in those circumstances is, I think, the Court's duty in the present case."²

3.5.4.3.9 Gedrag van die onderhoudsgeregtigde

Hierbo³ is reeds gewag gemaak op dum casta et sola vixerit-bepalings in onderhoudsooreenkomste en dat die voorsiening van onderhoud afhanklik van 'n kuise lewenswandel gemaak kan word.

Die aandag word tans gewy aan gevalle waar die bevel nie so 'n bepaling bevat nie. Kan die bevel gewysig word op grond van die onkuise gedrag van die geregtigde?

Omdat alle omstandighede van 'n geval oorweeg moet word by 'n wysigings-aansoek, ook die gedrag van die partye,⁴ mag dit ook impliseer dat die onkuise gedragspatroon van die geregtigde in ag geneem moet word en 'n wysiging kan bewerkstellig.⁵ Is hierdie afleiding korrek? Om dié vraag

1. 111A.

2. 111A-C.

3. II 2 B 1 2 3 5 2.

4. Vgl o a Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 502D, Jordens v Jordens 1960 2 PH B 21 (D), Du Preez v Du Preez 1961 3 SA 639 (O) 641A, Heinrich v Heinrich 1968 2 PH B 9 (SWA).

5. Hierbo II 3 5 4 1.

te kan beantwoord moet vasgestel word of 'n dum casta-bepaling, stilswyend by 'n bevel ingelees kan word. Ten aansien van onderhoudsbevele wat tydens geregtelike skeiding gemaak is, het die howe 'n dum casta-bepaling stilswyend in die onderhoudsooreenkoms ingelees, indien dit nie uitdruklik beding is nie.¹

Daar is myns insiens geen rede wat aangevoer kan word dat dit alleen geld ten opsigte van onderhoudsbevele wat op ooreenkoms berus en nie op bevele wat nie op ooreenkoms berus nie. Die ratio is geleë in die huweliksband wat nie opgehef is nie en is nie daarvan afhanklik of die bevel op ooreenkoms berus of nie op ooreenkoms berus nie.

Onderhoudsbevele wat by egskeiding uitgereik is, moet in twee groepe verdeel word, by beantwoording van die vraag of hierdie bepaling stilswyend ingelees kan word.

Die algemene reël by bevele wat op ooreenkoms berus, is dat die onkuise gedrag nie 'n faktor vir wysiging of intrekking daarstel nie, tensy dit spesifiek beding is.² Die rede hiervoor is geleë in die feit dat egskeiding, anders as geregtelike skeiding, die huweliksband ophef en die partye na egskeiding nie meer enige kuise lewenswandel teenoor mekaar ver-skuluig is nie.³

Op hierdie algemene reël plaas regter Milne⁴ 'n beperking:⁵

-
1. Peck v Peck 1888 NLR 195 197 198. Regter Turnbull op 198 maak selfs 'n onderhoudsbevel by egskeiding hiervan afhanklik. In Cook v Cook 1911 CPD 810 812 laat regter Hopley die vraag onbeantwoord, maar in Cook v Cook 1912 CPD 290 294-295 beslis regter-president Maasdorp dat solank die huweliksband bestaan, is die partye geregtig op 'n kuise lewenswandel teenoor mekaar en dat dit moet veronderstel dat die onderhoudsbevel ook hiervan afhanklik gemaak word.
 2. Parkes v Parkes 1932 SR 72 74, Watson v Watson 1959 1 SA 185 (N) 188 189, Hughes NO v The Master and Another 1960 4 SA 936 (K) 940, Oxley v Oxley 1964 3 SA 242 (D) 243, Riley v Riley 1967 2 PH B 19 (N), Schlesinger v Schlesinger 1968 1 SA 699 (W) 700. Vir 'n geval waar 'n onderhoudspligtige so 'n bepaling in 'n onderhoudsooreenkoms gevoeg het en oor die interpretasie van die woorde in die onderne-ming: "living as man and wife with a third person on a permanent basis", kyk Drummond v Drummond 1979 1 SA 161 (A) 167. Kyk ook Ex Parte Dessels 1976 1 SA 851 (D) 855. In die algemeen kyk ook J R Midgley 1984 Speculum Iuris 43 52-53 58.
 3. Parkes v Parkes 1932 SR 72 74, Watson v Watson 1959 1 SA 185 (N) 188 189.
 4. Watson v Watson 1959 1 SA 185 (N).
 5. 189.

"I must say that it seems to me that, if it could be shown that the respondent in this case was living in adultery with Van Rensburg, although she is now prima facie free to marry again, and that an operative reason for not marrying Van Rensburg is that by marrying him she will forfeit her right to maintenance because of the terms of the agreement, it would be good cause for the rescission of the maintenance order, at any rate in the absence of some very special circumstance."¹

Die standpunt wat regter Milne² inneem word afhanklik gestel van die bepaling van die ooreenkoms. Indien die ooreenkoms bepaal dat hertroue van die geregtigde die bevel ophef, dan moet ook dae wat de facto neerkom op hertroue, maar waarvan die formaliteite weerhou word om sodoende nie die onderhoud te verbeur nie, as grond vir opheffing van die bevel gesien word.³ Indien die ooreenkoms nie 'n hertroue-bepaling as ontbindende voorwaarde bevat nie, speel onkuise gedrag geen rol nie, al konstitueer dit dan ook de facto hertroue. Hierdie stand van die reg geld myns insiens steeds vir onderhoudsbevele ingevolge artikel 7(1) van die Wet op Egskeiding⁴ uitgevaardig.⁵ Hahlo⁶ huldig die mening dat die bevel weens onkuise gedrag van die geregtigde ingetrek of gewysig moet word en doen dit na aanleiding van die bepaling van artikel 10(1).⁷ Hy voer aan dat artikel 10(1) bepaal dat 'n bevel gewysig, ingetrek of opgeskort kan word weens 'n oorsaak buiten die finansiële vermoëns van enige van die partye. Dit voer hy aan is wyd genoeg om ook die onkuise gedrag van die geregtigde in te sluit. Verder bepaal artikel 10(1) dat onder=

-
1. Kyk ook Hughes NO v The Master and Another 1960 4 SA 936 (K) 940H-941A, Riley v Riley 1967 2 PH B 19 (N) 49-51, Contra: Schlesinger v Schlesinger 1968 1 SA 699 (W) 701H-702A.
 2. Watson v Watson 1959 1 SA 185 (N)
 3. J R Midgley 1984 Speculum Iuris 43 59-60 sien dit as 'n fiktiewe vervulling van die voorwaarde in die bevel en hoewel fiktiewe vervulling 'n kontraktuele leerstuk is en die onderhoudsbevel nie 'n kontrak is nie, behoort hierdie leerstuk in hierdie gevalle nagevolg te word. Hieronder 380. Dit hef volgens hom nie die bevel outomatis op nie, maar die fiktiewe vervulling kan as voldoende rede daarvoor aangevoer word. (60).
 4. Wet 70 van 1979.
 5. H R Hahlo en June D Sinclair The Reform of the South African Law of Divorce 1980 44, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 367.
 6. 1958 ASSAL 41.
 7. Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953.

houd by hertroue van die geregtigde tot 'n einde kom en dat ook dit genoegsaam is om aan te dui dat 'n onderhoudsbevel ingetrek kan word indien die geregtigde 'n onkuise lewe voer.

Hierdie mening van Hahlo, hoewel nie deur die hof aanvaar nie,¹ bring tog 'n belangrike aspek na vore.

Bevele uitgevaardig ingevolge artikel 10(1)(a) van die Wet op Huweliks-aangeleenthede² stel die bevel se geldigheid afhanklik van die voorwaarde dat die geregtigde onder andere nie hertrou nie. Bevele wat op ooreenkoms³ berus, het nie dieselfde bepaling nie. Dit bring myns insiens meedat daar 'n onderskeid tussen hierdie twee groepe bevele gemaak moet word. Bevele wat nie op ooreenkoms berus nie,⁴ word altyd onderhewig aan die hertroue-bepaling gestel, wat statutêr altyd ingesluit is. Dit sou meebring dat alle gedrag wat op 'n de facto hertroue in die Watson⁵-verband neerkom, die bevel moet laat ophef. Anders gestel, 'n de facto huwelik het tot gevolg die fiktiewe vervulling van die statutêre voorwaarde.⁶

Bevele wat op grond van ooreenkoms⁷ gegee word, moet die hertroue-bepaling apart beding word. Bevat die ooreenkoms nie hierdie bepaling nie, kan fiktiewe vervulling van hierdie voorwaarde nie plaasvind nie.⁸

Onkuise gedrag word nie beperk tot kohabitasie nie. Onkuise gedrag mag ook 'n enkele daad van geslagsverkeer insluit indien die bevel hiervan afhanklik gemaak is.⁹ So mag die partye ooreenkoms¹⁰ dat 'n enkele daad van onkuisheid, die bevel ophef. Pleeg die geregtigde dan owerspel sal die bevel opgehef kan word. Word die bevel egter ingevolge artikel 7(2) van die Wet gemaak, en die hof sluit nie hierdie bepaling mero motu in

1. Hierbo 378-379.

2. Wet 37 van 1953. Tans art 7(2) van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.

3. Art 10(1)(b) en art 10(2) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953. Tans art 7(1) van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.

4. Art 10(1)(a) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, 1953 en art 7(2) van die Wet op Egskeiding, 1979.

5. 1959 1 SA 185 (N) 189, hierbo 378-379.

6. Hierbo 379 vn 3.

7. Arts 10(1)(b) en 10(2) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, 1953 en art 7(1) van die Wet op Egskeiding, 1979.

8. Hierbo 379.

9. Vgl o a gesag hierbo 378 vn 2.

10. Ingevolge art 7(1) van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.

nie, behoort 'n enkele daad van onkuisheid, wat nie neerkom op 'n fiktiewe vervulling van die hertrouevoorwaarde nie, geen invloed op wysiging of intrekking van die bevel te hê nie,¹ tensy dit gewysig of ingetrek kan word op 'n ander grond.²

Dit bring my dan by twee gevalle wat onderskei moet word van die bespreking hierbo, maar wat ook hier vermeld kan word.

Eerstens, dié gevalle waar owerspel gepleeg word deur die applikant en daar 'n onderhoudsbevel gegee word, maar die hof onbewus was van applikant se owerspelige verhouding. Regter Kennedy³ huldig die volgende siening hieroor:⁴

"As the matter now stands before me, no special or indeed any factors have been laid down before me as to why the order should not be varied, and accordingly, under these circumstances, I hold that the applicant has shown good cause for a variation of the Courts order."⁵

Die benaderingsverskil in hierdie saak en die gesag hierbo bespreek, kulmineer in die tydstip wanneer die owerspel gepleeg is. Regter Kennedy is van mening dat indien die owerspel gepleeg is voordat die bevel gemaak is, dit genoegsame grond vir wysiging daarvan bied. Indien die "owerspel" gepleeg word nadat die huwelik ontbind is en die bevel gemaak is, handhaaf hy⁶ die beslissing soos in Watson v Watson.⁷

Dit kan die gedagte laat posvat dat regter Kennedy die tydsmoment waarop die owerspel gepleeg is, oorbeklemtoon. Tog is dié mening van regter Kennedy myns insiens in ooreenstemming met die beginsels hierbo⁸ en mag dit die wilsooreenstemming tydens kontraksluiting aantas. Hoewel hierdie beslissing onder die Wet op Huweliksaangeleenthede⁹ gegee is, behoort

-
1. Kyk myns insiens ook J R Midgley 1984 Speculum Iuris 43 53 54.
 2. Soos o a in Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A), hieronder 382 e v.
 3. Oxley v Oxley 1964 3 SA 242 (D).
 4. 243.
 5. Vir bespreking van onderhoudstoekenning ingevolge art 10(1)(a) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953, aan eiser waar eiser ook owerspel gepleeg het, kyk hierbo II 2 B 1 1 5 5.
 6. 243.
 7. 1959 1 SA 185 (N).
 8. II 3 5 4 3 2.
 9. Wet 37 van 1953.

dit steeds om gemelde rede te geld vir bevele wat op ooreenkoms berus en ingevolge artikel 7(1) van die Wet op Egskeiding¹ gegee is. Is die bevel ingevolge artikel 10(1)(a) van die Wet op Huweliksaangeleenthede² gegee, sal die owerspel ook dien om die bevel in te trek omdat die "geregtigde" dan nie onskuldig ingevolge die bewoording van die artikel was nie en daar so 'n openbaarmakingsplig op die "geregtigde" ingevolge die artikel berus het.³ Ingevolge die bepaling van artikel 7(2) van die Wet op Egskeiding,⁴ speel gedrag van die partye nie meer so 'n prominente rol nie en behoort dieselfde beginsel nie te geld nie, tensy die billikheid vereis dat die gedrag in ag geneem moes gewees het.⁵ Die tweede geval wat vermelding verdien hou verband met appèlregter Rabie se mening in Strauss v Strauss.⁶ Sonder om op die immorele gedrag van die geregtigde in te gaan sê hy:⁷

"Indien dit waar is dat appellant by Van der Nest inwoon, sou dit relevant wees by die vraag of sy inderdaad meer geld benoedig as wat respondent aan haar betaal, en respondent se bewering dat sy by hom inwoon kan gevolglik nie irrelevant wees nie."

Die onderskeid tussen hierdie geval en die geval in onder andere Watson v Watson⁸ lê daarin dat die onkuise lewenswandel van die geregtigde nie in eersgenoemde geval as wysigingsfaktor ondersoek word nie. Dit gaan nou oor die finansiële posisie wat verander het. Die bydrae van die derde vergroot die inkomste van die geregtigde en behoort op grond daarvan 'n wysiging van die bestaande bevel te weeg te bring.⁹ Die deurslaggewende maatstaf is dat die derde die geld op 'n permanente

-
1. Wet 70 van 1979.
 2. Wet 37 van 1953.
 3. Oxley v Oxley 1964 3 SA 242 (D) 243D-E.
 4. Wet 70 van 1979.
 5. Hierbo II 2 B 1 1 5 5 250 e v.
 6. 1974 3 SA 79 (A).
 7. 101.
 8. 1959 1 SA 185 (N), hierbo 378 e v.
 9. Kyk John Morris 1956 SALJ 159 168, JR Midgley 1984 Speculum Iuris 43 58-59, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 367, hierbo II 3 5 4 2 1 2.

en nie op 'n sporadiese wyse nie moet voorsien.¹ In hierdie lig beskou, kom 'n onkuise lewenswandel nie eers ter sprake nie.

Dit is in hierdie lig van bg bespreking dat die sake wat na gedrag van die partye in die algemeen verwys,² geïnterpreteer moet word.³

1. Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 101.
2. Kyk Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 502D, Jordens v Jordens 1960 2 PH B 21 (D), Du Preez v Du Preez 1961 3 SA 639 (A) 641, Heinrich v Heinrich 1968 2 PH B 9 (SWA), hierbo 377 vn 4.
3. Die Zimbabwe se reg verdien vermelding. Die vroeë beslissing van Parkes v Parkes 1932 SR 72, hierbo 378 vn 2 aanvaar dat 'n dum casta-bepaling nie by implikasie in die onderhoudsooreenkoms ingelees word nie.

Regter-president Lewis in Owen-Smith v Owen-Smith 1982 1 SA 511 (ZHG) besin ook oor hierdie aangeleentheid. Appellante se onderhoud is deur 'n landdros tot 'n nominale bedrag per jaar verminder omdat sy saam met 'n vriend gebly het en deur respondent aangevoer is dat hulle as man en vrou saamleef. Die landdros het die standpunt in Watson v Watson 1959 1 SA 185 (N) nagevolg. (512). Nadat appellante die samewoning met die vriend beëindig het, het sy aansoek gedoen om verhoging van die nominale bedrag. Sy slaag nie hierin nie, omdat die tweede landdros van mening was dat haar motief nie eg was nie. (513). Hierteen kom sy nou in hoër beroep en die hof gee haar gelyk. Regter-president Lewis kritiseer die eerste landdros se navolging van die Watson-beslissing. (517). Hy wys op die verskil in die wysigingsbevoegdheid soos neergelê in die afsonderlike wetgewing vir Suid-Afrika en Zimbabwe (nl art 10(1) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953, en art 8(5) van die Maintenance Act, Wet 15 van 1971) en sê: (517-518).

"Our Maintenance Act provides for the variation of an order because of 'alterations' in the 'means and circumstances' of the parties - concepts not necessarily identical with 'good cause' in the South African legislation.

The fact that in South Africa 'good cause' may include factors other than the financial means of either spouse could arguably allow moral considerations to be weighed,

.....

In Watson's case supra Milne J expressed the view (...) that if an operative reason for the ex-wife not marrying the third person was that she would thereby forfeit her right to maintenance from her husband that would provide 'good cause' for rescission of the maintenance. That may or may not be so. In this country, however, it does not appear that an ex-wife's motive for not remarrying could be an 'alteration' in her 'means or circumstances' justifying a variation of an order. If she lives with a man who supports her that is a change in her circumstances and the fact that she will not marry him is irrelevant."

3.5.4.4 Spesifieke gevalle

3.5.4.4.1 Die wysiging van agterstallige onderhoud

3.5.4.4.1.1 Inleiding

Hierbo¹ is bevind dat die hof in terme van artikel 8 van die Wet op Egskeiding² retrospektiewe wysigingsbevoegdheid besit. Die doel met die huidige bespreking is om die spesiale faktore wat hiervoor geld te identifiseer.

Retrospektiewe wysiging kom op drie terreine voor.

Eerstens ken 'n aansoek gebring word om agterstallige onderhoud te wysig of in te trek of op te skort.³

Tweedens kan 'n aansoek gebring word om die vonnis vir die agterstallige bedrag waarvoor 'n lasbrief vir eksekusie uitgereik is, te wysig of in te trek.⁴

Derdens is dit ook moontlik om 'n wysigingsaansoek terugwerkend van krag te maak.⁵

Omdat daar geen bewys voor die hof was dat appellante se vriend haar onderhou het nie, slaag die appèl. (519) Die motief naamlik om nie die bestaande onderhoud deur 'n hertroue te verloor nie, het niks met die probleem te doen nie. In hierdie opsig verskil die Zimbabwe se reg van die Suid-Afrikaanse reg. Indien daar 'n de facto hertroue was, sal die Suid-Afrikaanse reg die onderhoudsbevel in trek. Vgl o a Watson v Watson 1959 1 SA 185 (N), hierbo 378 e v. Ook sal die Suid-Afrikaanse hof die bevel intrek of wysig indien die geregtigde deur 'n derde onderhou word sonder inagneming van die motief of optrede van die geregtigde. Kyk Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A), hierbo 382 e v. Vanweë die bepalinge van die statuut (art 10(1) van die Wet op Huweliksaangeleenthede, Wet 37 van 1953 soos vervang deur art 8 van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979) is die Suid-Afrikaanse reg meer soepel. Die billikheidsgevoel dring myns insiens daarop aan dat die onderhoud ingetrek word indien 'n geregtigde 'n de facto huweliksverhouding bedryf. Vir 'n kort bespreking van die Zimbabwe se reg, kyk J R Midgley 1984 Speculum Iuris 43 57 59-60 waar hy tot dieselfde gevolgtrekking kom.

1. II 3 4 5.
2. Wet 70 van 1979.
3. Hierbo II 3 4 5 330-331.
4. Hierbo II 3 4 5 328-330.
5. Hieronder 387 e v.

In opvolging van die uitoefening van die retrospektiewe wysiging in die gemelde gevalle, kan die hof ook die wyse van terugbetaling oorweeg en uiteensit.¹

Die bespreking verder sal elk van hierdie gevalle toelig.

3.5.4.4.1.2 Wysiging van agterstallige onderhoud

In Russell v Boughton² lig regter Beadle 'n belangrike beginsel uit wat hier in ag geneem moet word.

Hy sê:³

"..... it seems to me I should approach the problem in the manner in which I would have approached it had the applicant made his application to vary the order at the time from which he now asks the variation to take effect;"⁴

Omstandighede in die verlede moet gerekonstrueer word en indien hulle 'n wysiging sou regverdig, kan die hof nou 'n retrospektiewe wysiging beveel. Huidige omstandighede kan alleenlik toekomstige wysiging tot gevolg hê en kan nie aangevoer word om agterstallige onderhoud te wysig nie.⁵

Waarnemende regter Trollip in Fluxman v Fluxman⁶ plaas die volgende beperking op hierdie bevoegdheid:⁷

"I do not think the Court ought lightly to antedate an order for suspension or variation because an applicant who finds himself unable to pay maintenance in full or at all and cannot procure the respondent's consent to an extra-judicial variation or suspension of the order should act expeditiously in applying to Court so as to avoid the accumulation of arrears of maintenance."⁸

-
1. Hieronder 388 e v.
 2. 1955 2 SA 229 (SR).
 3. 233A-B.
 4. Met goedkeuring aangehaal in Schafer v Schafer 1967 1 SA 78 (R) 80D.
 5. Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K) 507E.
 6. 1958 4 SA 409 (W).
 7. 413H-414A.
 8. Nagevolg in Strauss v Strauss and Another 1962 3 SA 639 (O) 641H-642A, Herfst v Herfst 1964 4 SA 127 (W) 131E-F, Joffe v Lubner 1972 4 SA 521 (K) 527B, Strime v Strime 1983 4 SA 850 (K) 854H-855A.

Die hof oorweeg die aansoek gunstig omdat applikant vir 'n geruime tyd vertraag is in 'n poging om met respondent 'n skikking buite die hof te bereik.¹ Deur die aansoek sonder rede te vertraag mag die hof nadelig interpreteer. Die hof kan myns insiens, desnieteenstaande daar gronde vir wysiging bestaan, die bevel nie vir die volle tydperk terugwerkend wysig nie, indien daar deur applikant te lank getalm is. As enkele faktor is hierdie seker die belangrikste.

3.5.4.4.1.3 Wysiging van die vonnis waarvoor 'n lasbrief vir eksekusie uitgereik is

'n Lasbrief vir eksekusie kan gehef word op 'n finale vonnis. Onderhoudsbevele word geag 'n finale vonnis te wees.² Die volgende vereiste waaraan 'n bevel moet voldoen om 'n lasbrief vir eksekusie te verkry, is dat die bevel 'n bevel ad pecuniam solvendam moet wees en hiervoor kwalifiseer 'n onderhoudsbevel ook.³ Eksekusie kan gevolglik op 'n onderhoudsbevel wat nie nagekom is nie, gehef word.⁴

Op hierdie lasbrief vir eksekusie kan die skuldenaar hom verweer en is nie beperk tot onderhoudsbevele nie.⁵

Die verweere waarna verwys word, handel oor verweere wat die vonnis waarop die lasbrief uitgereik is as verkeerd bewys soos onder andere dat die skuld reeds aan voldoen is of dat die skuldeiser afstand gedoen het van die skuldvordering of ge-estop word.⁶

Daar bestaan egter die verskil tussen 'n onderhoudsbevel en 'n bevel vir 'n geldskuld simpliciter en dit is dat eersgenoemde ook 'n bevel ad factum praestandum is.⁷

Omdat die vonnis gegee word op die onderhoudsbevel, en omdat laasgenoemde 'n bevel ad factum praestandum is, besit die hof die bevoegdheid om die vonnis retrospektief te wysig; dié bevoegdheid besit die hof nie ten opsigte van 'n vonnis wat verkry is op 'n geldskuld simpliciter nie omdat

-
1. 414.
 2. Kyk o a Williams v Carrick 1938 TPD 147 152 158, Hieronder II 4 3.
 3. Hierbo 320 vn 1.
 4. Kvk o a Williams v Carrick 1938 TPD 147, Contra: Carrick v Williams 1937 WLD 76 wat vandag as verkeerd aanvaar word.
 5. Vgl o a Hoogendoorn v Hoogendoorn 1937 CPD 123, Williams v Carrick 1938 TPD 147, Schafer v Schafer 1967 1 SA 78 (R), Strime v Strime 1983 4 SA 850 (K), Duncan v Duncan 1984 2 SA 310 (K).
 6. Vgl veral Hoogendoorn v Hoogendoorn 1937 CPD 123 127, Williams v Carrick 1938 TPD 147, Schafer v Schafer 1967 1 SA 78 (R) 80F-H.
 7. Hierbo 320 vn 1.

hierdie bevel nie 'n bevel ad factum praestandum is nie.¹

Dié wysiging van die vonnis moet onderskei word van die wysiging van die vonnis waar verweere soos afstanddoening, skuldvoldoening, ensovoorts, aangevoer word.² In laasgenoemde gevalle word die geldigheid van die vonnisskuld waarop die lasbrief gegee is, betwis, terwyl in eersgenoemde gevalle word die skuld nie ontken nie, maar word gronde aangevoer wat ook in 'n gewone wysigingsaansoek van 'n onderhoudsbevel sou geld.³ Slaag die aansoek verval die lasbrief myns insiens outomaties omdat die vonnis waarop die lasbrief verkry is, nou gewysig is.

Dieselfde spesiale faktore wat by 'n gewone retrospektiewe wysigingsaansoek van agterstallige onderhoud⁴ geld, sal myns insiens ook hier geld.

3.5.4.4.1.4 Terugdatering van 'n wysigingsaansoek

Die hof besit ook die bevoegdheid om 'n wysiging terugwerkend van krag te maak.⁵

Regter Trollip⁶ beklemtoon dat hierdie bevoegdheid spaarsamig uitgeoefen moet word, veral op grond van die gemeenregtelike stelreël: non quisquam in praeteritum vivitur aut alendus est.⁷

'n Onderhoudsbevel reël tog die onderhoudsaanspraak vir solank die bevel van krag is. Vind die geregtigde dat die bevel ontoereikend is kan wysiging aangevra word en indien daar voldoende redes aangevoer word, word die bevel gewysig. Omstandighede mag egter daarop aandring dat die nuut gewysigde bevel retrospektief van krag word. Dit kan die geval wees indien die wysigingsaansoek 'n geruime tyd terug ingestel is en daar nie op 'n ander wyse vir die tydsverlies gekompenseer is nie. So het regter Steyn in Joffe v Lubner⁸ geweier om die bevel terugwerkend van krag te

-
1. Vgl o a Williams v Carrick 1938 TPD 147 151 154 159 162-163 Graham v Graham 1949 4 SA 645 (T) 653-654, Graham v Graham 1950 1 SA 655 (T) 659-660, Fredman v Fredman 1952 1 SA 430 (SR) 434, Schafer v Schafer 1967 1 SA 78 (R) 80, Jeanes v Jeanes and Another 1977 2 SA 703 (W) 707E-F, Strime v Strime 1983 4 SA 850 (K) 855C-D.
 2. Hierbo 386.
 3. Kyk Strime v Strime 1983 4 SA 850 (K) 852G-H 855.
 4. II 3 5 4 4 1 2.
 5. Herfst v Herfst 1964 4 SA 127 (W) 131F waar Fluxman v Fluxman 1958 4 SA 409 (W) as gesag aangebied word. Kyk ook Joffe v Lubner 1972 4 SA 521 (K) 527B, Levin v Levin 1984 2 SA 298 (K) 307E.
 6. Herfst v Herfst 1964 4 SA 127 (W).
 7. 131E-F.
 8. 1972 4 SA 521 (K).

maak omdat in die nuut gewysigde bevel 'n addisionele bedrag ingebou is om die toekomstige waardevermindering van geld te kompenseer. Dit myns insiens ag regter Steyn as rede om nie die bevel terugwerkend van krag te maak nie.¹

Waarnemende regter Berman in Levin v Levin² maak egter die bevel terugwerkend van krag tot die datum waarop die aansoek voor die hof gebring is. Die wysigingsaansoek het agt maande geduur en onder hierdie omstandighede het die hof dit billik geag om die bevel terugwerkend van krag te maak. Die tydsduur van die wysigingsaansoek kan as faktor geneem en oorweeg word om die bevel terugwerkend van krag te maak.

3.5.4.4.1.5 Die terugbetalingswyse

Die agterstallige bedrag onderhoud, word deur die hof beveel om terug betaal te word op 'n wyse wat die hof goed ag.

Die faktore wat die hof nou in ag neem moet nie verwar word met die faktore vir die retrospektiewe wysiging van die bevel of vonnis nie. Die wysigingsfaktore wat die nuwe bevel bepaal, is reeds in ag geneem. Die hof kyk nou by die terugbetalingswyse na faktore wat die mees effektiewe wyse van terugbetaling van die skuld sal bewerkstellig.

"One of these considerations might be the applicant's ability to pay immediately the rather large amount of accumulated arrears,"³

Die grootte van die agterstallige bedrag en die vermoë van die skuldenaar speel 'n groot rol.

In Hancock v Hancock⁴ haal regter Ogilvie Thompson, regter De Wet in Van der Westhuizer v Van der Westhuizen⁵ met goedkeuring aan dat dit meer redelik vir 'n hof is om 'n bevel te gee wat uitvoerbaar is as een wat die skuldenaar nie kan betaal nie.⁶

Die terugbetaling moet egter nie onredelik uitgerek word en sodoende die pligtige instaat stel om uit sy eie onregmatige optrede van versuim, voordeel te trek nie.⁷ Dit impliseer dat indien omstandighede van so 'n aard is dat paaiementsgewyse terugbetaling onredelik sou wees, 'n ander

1. 527B.

2. 1984 2 SA 298 (K).

3. Russell v Boughton 1955 2 SA 229 (SR) 234C-D. Kyk ook Schafer v Schafer 1967 1 SA 78 (R) 81.

4. 1957 2 SA 500 (K).

5. 1933 WLD 62.

6. 507G.

7. 507H.

wyse van vereffening beveel moet word. Die redelikheid en regverdigheid sal hier deurslaggewend wees.

In Jeanes v Jeanes and Another¹ verander waarnemende regter King die bedrag van 'n lasbrief ingevolge Reël 45(12)(k) van die Eenvormige Hofreëls wat magtig dat daar op die salaris van die skuldenaar beslag gelê kan word totdat aan die vonnisskuld voldoen is. Die hof verander natuurlik nou nie die vonnisskuld nie, maar verander die terugbetalingswyse deur die omvang van die lasbrief te verklein. Dit word beklemtoon dat die vermoë van die skuldenaar in ag geneem moet word wanneer die terugbetalingswyse beoordeel word.² Deur te veel te beveel om terug te betaal, waar die skuldenaar nie die fondse het nie, kan rampspoedig wees en nie geregtigheid laat seëvier nie.³

In Duncan v Duncan⁴ aanvaar waarnemende regter Viljoen dat 'n lasbrief vir eksekusie opgeskort kan word indien die skuldenaar, benewens die eksekusieproses, 'n terugbetalingswyse aanbied wat redelik in die omstandighede is.⁵

In die lig van die voorafgaande bespreking, word die retrospektiewe wysigingsbevoegdheid huidiglik uitgeoefen.

3.5.4.4.2 Die wysiging van 'n onderhoudsbevel na die dood van die pligtige

Die faktore wat die hof in ag neem by die wysiging van 'n onderhoudsbevel onder hierdie omstandighede verskil nie van aansoeke wat gebring word terwyl beide partye in die lewe is nie.⁶

'n Aspek wat hier spesifieke vermelding verdien handel oor die finansiële skulde wat die oorledene se boedel moet betaal. Soos reeds opgemerk by die vasstelling van 'n onderhoudsbevel ingevolge artikel 7(2) van die Wet op Egskeiding⁷ laat die hof sekere finansiële skulde as aftrekking

1. 1977 2 SA 703 (W).

2. 708.

3. 708.

4. 1984 2 SA 310 (K).

5. 313F.

6. Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 75 e v. Vir 'n bespreking van die bevoegdheid van die hof om bevels onder hierdie omstandighede te mag wysig kyk hierbo II 3 4 4.

7. Wet 70 van 1979.

van die pligtige toe om sy vermoë om onderhoud te voorsien, te bepaal.¹ Die rede waarom sekere finansiële verpligtings toegelaat word, is omdat dit as uitgawes wat noodsaaklik vir onderhoud geag word.² Dieselfde beginsel geld ook by wysigingsaansoeke.³

Die beginsel word nie gestand gedoen by wysigingsaansoeke na die dood van die pligtige nie. Finansiële verpligtings teenoor krediteure van die oorledene kry voorrang bo onderhoudsaansprake.

Ek verwys in hierdie verband na In Re Estate Visser⁴ waar waarnemende regter Ogilvie Thompson goedkeuring verleen aan beslissings wat dit "duidelik gemaak het dat alle gewone skulde eers betaal moet word alvorens die eis vir onderhoud in ag geneem kan word."⁵

Die rede volgens waarnemende regter Ogilvie Thompson waarom onderhoudse eise nie op gelyke voet meeding met gewone skulde nie, is omdat "n eis vir onderhoud as 'n skuldvordering sui generis beskou moet word wat nie met gewone krediteure kan kompeteer nie, maar wat, in 'n gewone saak, 'n voorkeur bo erfgename en legatêre geniet (...)." ⁶

In hierdie lig beskou, bied dit nie 'n verklaring waarom die onderhoudsaanspraak tydens die lewe van die pligtige wel voorkeur bo ander krediteure geniet nie. Die rede hiervoor moet myns insiens in die beredderingsproses en die funksie van die eksekuteur gesoek word. 'n Aspek waarop ek nie verder ingaan nie.⁷

Net soos die inkomste van die pligtige tydens sy lewe 'n bepalende faktor is, word ook net die boedel van die pligtige as faktor oorweeg en nie ook die inkomste van sy eggenoot met wie hy voor sy oorlye getroud was

1. Hierbo II 2 B 1 1 3 2 4 2.

2. Hierbo II 2 B 1 1 3 2 4 2.

3. Hierbo II 3 5 4 2 2 1.

4. 1948 3 SA 1129 (K).

5. 1135. Kyk ook vir dieselfde standpunt: Ex Parte Zietzman NO : In Re Estate Bastard 1952 2 SA 16 (K) 21A, Lloyd v Menzies NO and Others 1956 2 SA 97 (N) 102A, Christie NO v Estate Christie and Another 1956 3 SA 659 (N) 661H-662A, A F Philip & Co Ltd and Others v Adie NO and Others 1970 4 SA 251 (R) 256C-D.

6. 1135. Kyk ook Shearer v Shearer's Executors 1911 CPD 813 820-821, Davis' Tutor v Estate Davis 1925 WLD 168 172, Ex Parte Estate Pitt-Kennedy 1946 NPD 776 779, Lloyd v Menzies NO and Others 1956 2 SA 97 (N) 102A, Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 75. Kyk ook Ex Parte Zietzman NO : In Re Estate Bastard 1952 2 SA 16 (K) 21 en A F Philip and Co Ltd and Others v Adie NO and Others 1970 4 SA 251 (R) 257F dat dit 'n skuldvordering sui generis is.

7. As aanknopingspunt kyk Hughes NO v The Master and Another 1960 4 SA 936 (K) 940.

nie.¹

Net soos die onderhoudsaanspraak van kinders uit die boedel, moet ook die aanspraak van die geskeide "eggenote" in trust gehou word om periodiek uitbetaal te word. Die bepaling van hierdie som en die faktore wat hierby oorweeg moet word, val buite die doelstelling van hierdie ondersoek.²

3.6 APPÈLBEVOEGDHEID

Wanneer sal 'n hof van appèl inmeng met die beslissing van 'n hof a quo ten aansien van onderhoudsaansoeke?

Waarnemende regterpresident Hofmeyr³ skets die regsbeginsel so:⁴

"Die beginsel wat deur Appèlhowe ten opsigte van bedrae toegeken as skadevergoeding vir laster, pyn en lyding, of soortge-lyke onsekere gevalle toegepas word, behoort by die oorweging van 'n bevel deur 'n Hof betreffende die betaling van onderhoud, gemaak deur die Hof van appèl, toegepas te word. Die houding van die Howe was oorspronklik dat 'n Hof van appèl traag behoort te wees om met bogemelde tipe bevele met die betaling van skadevergoeding in te meng. Die beginsel wat teenswoordig toegepas word is egter dat die Hof van appèl sy eie mening aangaande die bedrag van skadevergoeding wat toegeken behoort te word, moet vorm en, indien daar 'n substansiële verskil tussen die mening van die Hof van appèl en dié van die Hof a quo is, moet eersgenoemde Hof nie skroom om die toekenning te verander nie."⁵

Soos opgemerk, het hierdie beginsel sy beslag gekry by sake wat gehandel het met appèlle oor skadevergoedingseise.⁶

-
1. Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 77C-D.
 2. As aanknopingspunt kyk In Re Estate Visser 1948 3 SA 1129 (K).
 3. Du Preez v Du Preez 1961 3 SA 639 (O).
 4. 642E-G.
 5. Kyk ook Bordihn v Bordihn 1956 2 PH B 32 (A), Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K) 106A 106H, Vedovato v Vedovato 1980 1 SA 772 (T) 774A-B 776B-D 776G-777A.
 6. Vir 'n meer gedetailleerde uiteensetting van die beginsels wat hier geld, kyk Sandler v Wholesale Coal Suppliers Ltd 1941 AD 194 200, Norton and Others v Ginsberg 1953 4 SA 537 (A) 551F-552C, South British Insurance Co Ltd v Smit 1962 3 SA 826 (A) 837F-838A, J Herbstein & L de V van Winsen The Civil Practice of The Superior Courts in South Africa 3e Uitg 1979 741.

3.7 GEVOLGTREKKING

Die volgende aangeleenthede verdien spesiale vermelding:

1. Artikel 8(1) van die Wet op Egskeiding wysig die jurisdik= sie van die hof om 'n onderhoudsbevel te wysig en klaar die probleem soos vergestalt in Joss v Board of Executors¹ op en magtig enige hof om dié bevel te wysig.²
Die probleem rondom die woordbepaling van "hof" in artikel 1(1)(ii) van die Wet op Egskeiding is egter jammer en moes uitdruklik 'n onderhoudshof in terme van die Wet op Onderhoud³ omsluit het.
2. Onderhoudsbevele in ons reg sluit alleen periodieke beta= lings in⁴ en die hof het buiten artikel 7(1) geen bevoegd= heid om 'n ander wyse van betaling te beveel nie. Hierdie toedrag van sake is myns insiens jammer. Dit sou meer plooibaar gewees het indien die hof ook ander vorme van bevele kon gee. Dit impliseer nie dat byvoorbeeld lomp= sombevele gewysig moet word nie en hierdie aspek moet so vermeld word.
3. Dit is jammer dat artikel 8 van die Wet op Egskeiding nie die problematiek soos weerspieël word in Hughes NO v The Master and Another⁵ en Milne v Estate Milne⁶ opge= klaar het nie. Die billike oplossing sou myns insiens gewees het indien die wetgewer dit uitdruklik vermeld het dat onderhoudsbevele na die dood van die pligtige vatbaar vir wysiging is op aansoek van hetsy die geregtig= de hetsy die eksekuteur van die pligtige se boedel.

Die volgende verdien ook vermelding ten aansien van die faktore wat vir wysiging aangevoer kan word:

1. Uit die bespreking van die faktore⁷ blyk die behoeftebe= ginsel weer eens die dominante faktor te wees wat wysig=

-
1. 1978 1 SA 1106 (K), 1979 1 SA 780 (K).
 2. Hierbo 303-304.
 3. Wet 23 van 1963.
 4. Hierbo II 3 4 2 2.
 5. 1960 4 SA 936 (K).
 6. 1967 3 SA 362 (K), hierbo II 3 4 4.
 7. Hierbo II 3 5 4 1 en II 3 5 4 2 2.

ing bepaal net soos dit ook die oorheersende faktor by toekenning van onderhoudsbevele is.¹ Hierdie beginsel vorm die onderbou van ons onderhoudsreg en het sy wortels in die gemenereg waar onderhoud stante matrimonio ook hiervolgens toegeken is.² Wanneer nuwe verpligtinge opgedoen word, bepaal die billikheid of die nuwe verpligtinge as grond vir wysiging in ag geneem mag word. Na my mening behoort die hertroue van die pligtige altyd as 'n redelike verpligting gesien te word aangesien die ontkenning daarvan as strafmaatreeël teen 'n onderhoudspligtige kan geld wat diegene verhoed om te mag hertrou. Totdat daar eenstemmigheid oor die wenslikheid van hertroue van 'n geskeide eggenoot verkry word, behoort dit nie gesanksioneer te word nie.

2. Morele en billikheidsfaktore³ word ten minste aanvaar as gronde om die bestaande bevel te heroorweeg of nie te heroorweeg nie. Die beginsel wat tot 'n werklike wysiging aanleiding sal gee, sal weer eens primêr saamhang met die behoeftebeginsel: het die applikant die wysiging nodig en kan die respondent dit bekostig? Morele faktore word oorweeg om hierdie proses aan die gang te sit of te stuit. Daar moet na my mening gewaak word teen die benadering van wysiging op grond van 'n aanbod soos vergstalt word in Hossack⁴ en Sawden⁵ hierbo.⁶

Om alleen onderhoudsbevele te wysig op grond van die algemene beginsels, sonder inagneming van morele en billikheidsfaktore sal die wysigingsbevoegdheid te eng maak en tot onbillikhede aanleiding gee. Sekere van dié faktore⁷ kan as alleenstaande grond selfs die wysiging of intrekking van die bevel tot gevolg hê hetsy op grond van estoppel⁸ hetsy op grond van fiktiewe vervulling van 'n voorwaarde⁹ hetsy op grond van billikheid self.¹⁰

-
1. Hierbo II 2 B 1 1 6 3 1.
 2. Hierbo I 1 3.
 3. Hierbo II 3 5 4 3.
 4. 1956 3 SA 159 (W).
 5. 1956 4 SA 109 (W).
 6. Hierbo 373-374.
 7. Hierbo II 3 5 4 3 6, II 3 5 4 3 8, II 3 5 4 3 9.
 8. II 3 5 4 3 6.
 9. II 3 5 4 3 9.
 10. II 3 5 4 3 8.

HOOFSTUK 4

DIE BEËINDIGING VAN ONDERHOUDSBEVELE

4.1 INLEIDING

Verskillende situasies kom voor waar die beëindiging van die onderhoudsbevel ter sprake kom. Hierdie gevalle word vervolgens beskou.

4.2 DOOD VAN EEN OF ALBEI VAN DIE PARTYE¹

'n Onderhoudsbevel ingevolge 'n onderhoudsooreenkoms² word nie beëindig na die dood van die pligtige nie, tensy die ooreenkoms tot die teendeel spreek.³

Sterf die geregtigde spreek dit vanself dat die bevel wel tot 'n einde kom, aangesien die onderhoudsbevel tog vir die lewensonderhoud van die geregtigde alleen geld.⁴

Kritiek teen die standpunt dat onderhoudsbevele wat op ooreenkoms berus, steeds van krag bly na die dood van die pligtige het nie agterweë gebly nie.

Regter Van Zijl⁵ spreek kritiek uit teen die sake⁶ wat die standpunt huldig dat die bevel na dood van die pligtige gelding geniet en motiveer dit so:⁷

"My reasons are based upon considerations such as: the failure of the Matrimonial Affairs Act to make any provision for the support of a surviving spouse and in particular the judicially separated spouse (see Glazer v Glazer, N.O., 1963 (4) S.A. 694 (A.D.)); the peculiarly personal nature of the obligation to maintain (see Tregoning v Tregoning, 1914 W.L.D. 95); the competing claims of spouses (see Hughes' case, supra); the contingent nature of the claim for maintenance; the compensatory nature of the maintenance order; the difficulty of equating the executor and the deceased estate to the guilty spouse;

-
1. Kyk ook hierbo II 2 B 1 2 3 5 5 1.
 2. Art 7(1) van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.
 3. Hierbo 292-293.
 4. Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 71.
 5. Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K).
 6. Hierbo 292 vn 4.
 7. 70.

the fundamental changes that are brought about in our common law if the payments of maintenance is to continue out of the estate of the guilty spouse; and the oblique manner in which the suggested change has been brought about."

Hahlo¹ lewer die volgende kommentaar op die stelling van regter Van Zyl wanneer lg sê "that he is and always has been of the opinion that Colly's and Owen's cases were wrongly decided

..... The only quarrel with Colly's and Owen's cases can be that the intention to continue the payments after the debtor spouse's death was too readily assumed on the wording of the respective agreements."²

Volgens Hahlo is die hoof beswaar dat die bedoeling dat die bevel na dood van die pligtige steeds gelding geniet, te maklik uit die ooreenkoms veronderstel word.

Alle aanduidings bestaan dat ook bevele ingevolge artikel 7(1) van die Wet on Egskeiding,³ dienooreenkomstig uitgelê sal word aangesien daar geen statutêre bepaling is wat tot die teendeel spreek nie.⁴ Totdat die posisie van 'n eggenoot statutêr gereël word om aan die langsliewende eggenoot die een of ander vorm van lewensonderhoud uit die boedel van die eerssterwende te voorsien, opgeklaar word mag hierdie kritiek geld⁵ - tans bevat die Wet op Huweliksgoedere⁶ ook geen regsreëling oor dié aspek nie.

Onderhoudsbevele kan ook gegee word al het die partye nie 'n ooreenkoms hieroor bereik nie. Artikel 10(1)(a) van die Wet op Huweliksaangeleenthede⁷ het destyds dié bevoegdheid aan die hof gegee, maar het anders as artikel 10(1)(b) uitdruklik bepaal dat die bevel nooit langer van krag kon wees nie as tot die dood of hertroue van die onskuldige eggenoot nie, welke omstandigheid ook eerste mag plaasvind. Het dit beteken dat die bevel steeds van krag bly na die dood van die pligtige?⁸

-
1. 1969 SALJ 385.
 2. 389-390, hierbo 292.
 3. Wet 70 van 1979.
 4. Kyk D J Joubert 1980 De Iure 80 94-95, J D van der Vyver en D J Joubert Persone- En Familiereg 2e Uitg 1985 694, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 370.
 5. Hierbo I 2 1 4.
 6. Wet 88 van 1984.
 7. Wet 37 van 1953.
 8. Kyk hierbo II 2 B 1 2 3 5 5 1 293 293 vn 2.

Regter Van Zijl¹ voer drie redes aan waarom die bevel ingevolge artikel 10(1)(a) gegee, na die dood van die pligtige steeds regs krag besit.

Eerstens, omdat die artikel alleen melding maak van die dood of hertroue van die geregtigde, moes die wetgewer die bedoeling gehad het om, net soos by bevel wat op ooreenkoms berus, ook hierdie bevel na die dood van die pligtige te laat voortleef.²

Tweedens, dat indien die wetgewer se bedoeling was dat die bevel by dood van die pligtige tot 'n einde kom, daar 'n verskil sou bestaan het tussen die posisie by die dood van die pligtige indien die bevel ingevolge artikel 10(1)(b) gegee was en indien die bevel ingevolge artikel 10(1)(a) gegee was.³

Derdens, indien die wetgewer wou hê dat die verpligting by sy dood eindig, kon dit maklik gestel gewees het dat die bevel ook by die dood van die pligtige tot 'n einde kom.⁴

Desnieteenstaande regter Van Zijl Colly⁵ en Owens⁶ se sake hierbo⁷ as verkeer aanvaar by bevel wat op ooreenkoms berus, is hy van mening dat die wetgewer se bedoeling was om hierdie siening van die reg ook in te bou in die werking van artikel 10(1)(a) en konkludeer hy dat 'n bevel ingevolge artikel 10(1)(a) ook na die dood van die pligtige voortduur.⁸

Hahlo⁹ lewer kritiek op al drie redes deur regter Van Zijl aangevoer.

Eerstens, verwys hy¹⁰ na die Engelse saak van Birmingham City Corporation v West Midland Baptist (Trust) Association (Incorporated)¹¹ waar Lord Reid die mening huldig dat die feit dat die wetgewer 'n sekere mening huldig oor die stand van die reg, nie die howe verhoed om te beslis dat die reg as't ware iets anders is nie. Die kritiek teen Colly¹² en

-
1. Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K).
 2. 71.
 3. 71.
 4. 71.
 5. 1946 WLD 83.
 6. 1946 CPD 226.
 7. 292.
 8. 71.
 9. 1969 SALJ 385.
 10. 390.
 11. [1969] 3 All ER 172 (HL).
 12. 1946 WLD 83.

Owens¹ is reeds gestel² en dit beteken tog seker nie dat dieselfde vrygewige interpretasie ook in artikel 10(1)(a) gelees moet word nie.

Tweedens, rig Hahlo die volgende kritiek teen die tweede rede van regter Van Zijl³ so:⁴

"But even if the Colly and Owens approach continues to be followed in respect of agreements, it does not follow that the court, in the absence of an agreement, has power under section 10(1)(a) to order that the obligation is to continue after the guilty spouse's death."

Ook die derde rede van regter Van Zijl⁵ sê Hahlo⁶ is nie oortuigend nie. Die gemenerereg het tog bepaal dat die onderhoudsaanspraak na die dood van die pligtige nie voortgaan nie.⁷ Om die wysiging wat regter Van Zijl voorstaan, te bewerkstellig - moes die wetgewer dit dan nie eerder eksplisiet gestel het nie?

Hahlo konkludeer dan met die volgende standpunt:⁸

"The question whether the obligation to pay maintenance continues after the debtor spouse's death was clearly one the legislature should have dealt with but failed to deal with when the Matrimonial Affairs Act was passed. In consequence it was left wide open. It is not suggested for a minute that Mr. Justice Van Zijl's ruling is wrong, only that the opposite conclusion could equally well have been arrived at and would have yielded in some cases more satisfactory results."⁹

-
1. 1946 CPD 226.
 2. Hierbo 395.
 3. Hierbo 396.
 4. 390.
 5. Hierbo 396.
 6. 390.
 7. Hierbo I 2 1.
 8. 391.
 9. Kyk H R Hahlo 1961 SALJ 31 32-33 waar hy kommentaar lewer op die beslissing van Hughes NO v The Master and Another 1960 4 SA 936 (K) - hierbo 292 vn 4 en voordat Copelowitz 1969 4 SA 64 (K) oor art 10(1)(a) beslis is. Verwysende na hierdie problematiek rondom art 10(1)(a) het Hahlo groot simpatie, in teenstelling met wat hierbo gestel is, vir die handhawing van die bevel na die dood van die pligtige. Kyk ook H R Hahlo en June D Sinclair The Reform of the South African Law Of Divorce 1980 44. Kyk ook H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 370-371.

Joubert¹ handhaaf ook 'n standpunt teenoorgesteld aan die Copelowitz²-beslissing en wil ook op grond van die feit dat gemeenregtelik die onderhoudsaanspraak by die dood van die pligtige verval, dit ook met 'n onderhoudsbevel moet gebeur.³

Gedagtig aan die gemeenregtelike posisie by dood van die pligtige en die feit dat die wetgewer dit ook nie eksplisiet gereël het nie, is 'n sterk saak uit te maak dat die Copelowitz⁴-beslissing verkeerd beslis was ten aansien van artikel 10(1)(a) van die Wet op Huweliksaangeleenthede⁵ en dat ook bevel ingevolge artikel 7(2) van die Wet op Egskeiding,⁶ by die dood van die pligtige verval.

4.3 SEKWESTRASIE VAN DIE PLIGTIGE SE BOEDEL

Watter effek het die sekwestrasie van die pligtige se boedel op die voortbestaan van die onderhoudsbevel?

Voor die saak van Weinberg v Weinberg⁷ het die hof aanduidings gegee dat die sekwestrasie van die pligtige se boedel nie sy onderhoudsverpligting beëindig nie.⁸

Regter Van Wyk⁹ word versoek om respondent skuldig te bevind aan minagting van 'n hofbevel omdat hy nie 'n onderhoudsbevel nagekom het nie. As verweer voer respondent aan dat die onderhoudsbevel deur sy insolvensie uitgewis is en dat hy gevolglik nie onderhoud verskuldig was nie. Hierop antwoord regter Van Wyk:¹⁰

"In my view an order for maintenance of a dependant is not terminated by insolvency. Sec. 23(5) of the Insolvency Act in effect provides that an insolvent is entitled to retain so much of any moneys received by him in the course of his profession, occupation or other employment as in the opinion of the Master

-
1. J D van der Vyver en D J Joubert Persone- En Familiereg 2e Uitg 1985 694.
 2. 1969 4 SA 64 (K).
 3. Kyk ook R W Lee en A M Honoré Family, Things and Succession 2e Uitg 1983 par 127 vn 2 138.
 4. 1969 4 SA 64 (K).
 5. Wet 37 van 1953.
 6. Wet 70 van 1979.
 7. 1958 2 SA 618 (K).
 8. Tregoning v Tregoning 1914 WLD 95 96, R v Blundell 1943 TPD 146 150.
 9. Weinberg v Weinberg 1958 2 SA 618 (K).
 10. 620.

is necessary for the support of the insolvent and those dependent on him. Sec. 79 of the said Act authorises a trustee with the consent of the Master to allow an insolvent such moderate sum of money or goods out of the insolvent's estate as may appear to the trustee to be necessary for the support of his dependants. It is clear from the above sections that an insolvent's duty to support his dependants is not terminated by his insolvency and does not pass to his trustee. Sec. 23(6) of the Act makes provision for an insolvent being sued in his own name without reference to the trustee in any matter in so far as it does not affect his estate. In as much as the Insolvency Act contains specific provisions to enable an insolvent to maintain his dependants, it seems clear that a claim for maintenance is not a liability which effects his distributable estate, but is a right enforceable against the insolvent personally in terms of the said sec. 23(6). Insolvency accordingly does not terminate an obligation in regard to maintenance of a dependant."¹

Aansluitend by hierdie onderwerp kan die probleem of 'n onderhoudseis by sekwestrasie van die pligtige se boedel as 'n geldige skuld bewys kan word en saam met ander skulde van skuldeisers in 'n concursum creditorum kan meeding om uitbetaling?

Die algemene reël is dat alleen vorderings wat voor sekwestrasie ontstaan het en gelikwideerd is as skulde kwalifiseer wat teen die boedel bewys kan word deur die skuldeiser of sy verteenwoordiger.²

Die vraag om te beantwoord is dus of 'n onderhoudseis 'n vordering is wat voor sekwestrasie ontstaan het en gelikwideerd is en of die onderhoudsge-regtigde 'n skuldeiser is.

Ek dink nie daar bestaan enige twyfel oor die feit dat 'n bestaande onderhoudsbevel, 'n vordering is wat voor sekwestrasie ontstaan het nie. Die probleem wat egter hier ontstaan, slaan nie op agterstallige onderhoud wat voor sekwestrasie agterstallig was nie, maar slaan op daardie toekomstige bedrae wat nog uitbetaal moet word. Is laasgenoemde ook vorderings wat voor sekwestrasie ontstaan het? Aangesien die wetgewer in artikel 44(1) alleenlik praat van vorderings wat voor sekwestrasie ont-

1. Met goedkeuring na verwys in Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K) 73H, A F Philip and Co Ltd and Others v Adie Nc and Others 1970 4 SA 251 (R) 257E-F. Kyk ook C J M Natnan 1970 SCSAL 290, R W Lee & A M Honoré Family, Things and Succession 2e Uitg 1983 par 127 vn 2 138-139, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 142 371, J D van der Vyver en P J Joubert Per-sone- En Familiereg 2e Uitg 1985 694.
2. Art 44(1) van die Insolvensiewet, Wet 24 van 1936. Kyk ook hieroor Proksch v Die Meester en Andere 1969 4 SA 567 (A), Vather v Dhavray 1973 2 SA 232 (N) 236A-B.

staan het en nie ook voor sekwestrasie opeisbaar is nie, wil 'n mens se gevoel ook toekomstige bedrae hierby insluit. Dit is dan ook die mening van regter-president Greenberg in 'n obiter dictum in R v Blundell.¹ Regter-president Greenberg kom to hierdie slotsom na aanleiding van artikel 48, wat dit moontlik maak vir 'n skuldeiser wie se vordering teen 'n insolvente boedel van 'n voorwaarde afhanklik is, om daardie vordering te bewys. Selfs artikel 50(2) maak dit vir 'n skuldeiser moontlik om 'n skuld aangegaan voor sekwestrasie, maar wat eers na sekwestrasie opvorderbaar word, teen die boedel te bewys. Dit dui alles daarop dat die vordering nie ook voor of op die dag van sekwestrasie opvorderbaar moes gewees het nie.

Aan hierdie vereiste dink ek voldoen dan ook onderhoudsvorderings.² Die volgende vereiste stel dit dat die vordering gelikwideerd moet wees. Alleen gelikwideerde vorderings mag bewys word.³ Is onderhoudsvorderings gelikwideerd?

As definisie word 'n gelikwideerde vordering aangegee as een vir die betaling van 'n geldsom waarvan die bedrag seker en vasstaande is.⁴ Die bedrag kan seker en vasstaande wees op grond van ooreenkoms, hofbevel en andersins.⁵

In hierdie opsig kwalifiseer 'n eis vir agterstallige onderhoud ook, ten minste waar 'n finale vonnis verkry is,⁶ maar myns insiens geld dieselfde nie vir toekomstige onderhoud nie vanweë die feit dat die hof dit kan wysig.⁷

Die vereiste van skuldeiser moet vervolgens ondersoek word.

Die Insolvensiewet omskryf nie die begrip skuldeiser nie, maar stel dit in artikel 44(1) duidelik dat alleen 'n skuldeiser of sy verteenwoordiger die eis kan instel. Kwalifiseer 'n onderhoudsgeregtigde dus nie as 'n skuldeiser nie, kan die eis nie bewys word nie. Dieselfde vereiste word ook in die Zimbabwe se Insolvency Act, Ch 53 van 1963, gestel.⁸

1. 1943 TPD 146 149.
2. Vgl na analogie appèlregter Rumpff in Proksch v Die Meester en Andere 1969 4 SA 567 (A) 570.
3. Proksch v Die Meester en Andere 1969 4 SA 567 (A).
4. Suid-Afrikaanse Handelsreg onder redaksie van S R van Jaarsveld 1983 Vol III 345 en gesag aangehaal in vn 222.
5. 345 vn 222.
6. Vgl o a Williams v Carrick 1938 TPD 147 152, Young v Coleman 1956 4 SA 213 (D) 220A.
7. A F Philip & Co Ltd and Others v Audie NO and Others 1970 4 SA 251 (R) 257H-258A.
8. Art 37.

Artikel 2 van laasgenoemde Wet gee 'n definisie van skuldeiser aan as:
"creditor includes any person who is a creditor in the usual sense
of the word." Op grond hiervan sê regter Greenfield:¹

"As the verb 'includes' is used, and not the verb 'means',
it would seem that this definition is not exhaustive."

Verwysende onder andere na McLean v McLean's Trustee² kom regter Greenfield tot die slotsom dat die begrip skuldeiser 'n baie wye begrip is.³ Op aandrang van die regsvertegenwoordiger van die respondent moet dit ook 'n onderhoudsgeregtigde insluit. Regter Greenfield aanvaar nie hierdie betoog nie. As ratio hiervoor sê hy dat "...., in the light of Weinberg's case, supra, the right to claim maintenance is not continued as against the trustee on insolvency but remains and may be enforced against the personal estate of the insolvent. I consider that the debt created by such right is not a creditor in the usual sense of the word."⁴

As agtergrond hiertoe moet na die bepalinge van beide die Suid-Afrikaanse en Zimbabwe se insolvensie wetgewing gekyk word.

In Weinberg v Weinberg⁵ het regter Van Wyk beslis dat insolvensie van die onderhoudsplichtige nie sy onderhoudsverpligting beëindig nie. Die rede hiervoor is verbatim hierbo⁶ aangehaal. In die lig van die bepalinge van artikels 23(5) en 79 van die Suid-Afrikaanse Insolvensiewet⁷ is die insolvent se persoonlike boedel (dit omsluit geld ontvang uit sy professie, beroep en diens) na sekwestrasie van sy boedel aanspreeklik vir die onderhoudsverpligtinge van die insolvent en sy afhanklikes. Die insolvente boedel onder beheer van die kurator is verantwoordelik om die bewese eise van skuldeisers te betaal. Op grond van die verskil in verpligtinge tussen die gesekwestreerde boedel en die persoonlike boedel van die insolvent, word onderhoudsverpligtinge nie geraak

-
1. A F Philip & Co Ltd and Others v Adie NO and Others 1970 4 SA 251 (R) 254.
 2. 1923 AD 141 148 soos na verwys op 254 van die verslag.
 3. 254.
 4. 257F.
 5. 1958 2 SA 618 (K).
 6. 398-399.
 7. Wet 24 van 1936.

nie en duur dit voort. Na aanleiding hiervan sê regter Greenfield¹ ten aansien van die Zimbabwese reg, wat gelykluidend is, dat die reg van afhanklikes op onderhoud nie 'n las is wat die insolvente boedel ten laste val nie.² Die onderhoudsgeregtigde is nie 'n skuldeiser in die sin wat artikel 44(1) van die Suid-Afrikaanse Insolvensiewet³ of artikel 37 van die Zimbabwese Insolvency Act, Ch 53 van 1963 stel nie en daarom kan hierdie eis nie bewys word teen die gesekwestreerde boedel nie.

Nathan⁴ spreek egter kritiek uit teen die beslissing van regter Greenfield.⁵ Drie redes word aangevoer.

Eerstens word daar onderskei tussen die Weinberg⁶- en Philip⁷-beslissings en word aangevoer dat Weinberg⁸ se saak nie gehandel het oor die vraag of die eis teen die gesekwestreerde boedel lê nie, maar of die onderhoudsverpligting beëindig word deur die insolvensie.

Hiermee gaan ek akkoord, maar die rede hoekom die insolvensie nie die onderhoudsverpligting beëindig nie is soos reeds gemeld omdat die gesekwestreerde boedel nie daarvoor aanspreeklik is nie. Dit word deur regter Greenfield beskou as gesag dat die onderhoudsverpligting nie as 'n vordering teen die gesekwestreerde boedel bewys mag word nie. Hiermee gaan ek akkoord en kan ek nie die kasuïstiek waarna Nathan verwys as grond vir 'n beginselwysiging aanvaar nie.

Tweedens, verwys regter Greenfield in sy uitspraak na Beinart se artikel⁹ waar laasgenoemde aanvoer dat onderhoudseise ex lege nie saam met gewone krediteure kan meeding om die bates van die boedel van die oorledene nie. Kritiek teen hierdie standpunt as gesag dat 'n onderhoudseis nie teen die insolvente boedel bewys mag word nie, sê Nathan¹⁰ is geregverdig

-
1. A F Philip & Co Ltd and Others v Adie NO and Others 1970 4 SA 251 (R).
 2. 256.
 3. Wet 24 van 1936.
 4. 1970 ASSAL 290.
 5. A F Philip & Co Ltd and Others v Adie NO and Others 1970 4 SA 251 (R).
 6. 1958 2 SA 618 (K).
 7. 1970 4 SA 251 (R).
 8. 1958 2 SA 618 (K).
 9. B Beinart 1958 AJ 92.
 10. 290.

omdat Beinart nie in die artikel oor insolvensie skryf nie. Hierop kom ek later terug.¹

Derdens, "..., as the learned judge conceded, the definition of 'creditor' in the Act is very wide - wide enough, it is submitted, to include a person with a claim for maintenance."²

Regter Greenfield gee wel toe dat die begrip "skuldeiser" 'n wye begrip is, maar die eis word op grond van die statutêre bepalings soos bespreek deur regter Van Wyk³ uitgesluit.⁴

In die lig van bogemelde stem ek met die Philip⁵-beslissing saam dat 'n onderhoudseis nie teen die insolvente boedel bewys kan word nie; op die algemene reël plaas ek egter 'n beperking en geld die reël alleenlik vir onderhoudseise na insolvensie en nie vir 'n agterstallige eis tot op datum van sekwestrasie nie. Uit die feitelike gegewens van beide die Weinberg⁶- en Philip⁷-beslissings het die hof hom nie uitgelaat oor die bewys van agterstallige onderhoud as vordering wat bewys mag word nie. Albei beslissings het gehandel oor die gevolge van insolvensie op die onderhoudsverpligting na insolvensie. In Philip⁸ het die hof tot die slotsom gekom dat dié verpligting nie teen die insolvente boedel bewys mag word nie. Daarom kan ek ook nie met Joubert⁹ saamstem nie wanneer hy sê:¹⁰

"Die aanspraak op onderhoud verval ook nie by die sekwestrasie van die boedel van die party wat tot betaling van onderhoud verplig is nie, maar hierdie gebeurtenis maak nie die ander party geregtig om, in kompetisie met skuldeisers, 'n vordering teen die boedel ten opsigte van agterstallige paaieimente te bewys nie. (Weinberg v Weinberg 1958 2 SA 618 (K))."

-
1. Hieronder 404 e v.
 2. 290.
 3. Weinberg v Weinberg 1958 4 SA 618 (K).
 4. Hierbo 401-402.
 5. 1970 4 SA 251 (R).
 6. 1958 2 SA 618 (K).
 7. 1970 4 SA 251 (R).
 8. 1970 4 SA 251 (R).
 9. J D van der Vyver en D J Joubert Persone- En Familiereg 2e Uitg 1985.
 10. 694.

Indien Joubert in plaas van "agterstallige" die woord "toekomstige" gebruik het, sou ek dieselfde mening gehuldig het. Die rede waarom ek dié standpunt huldig, is nie alleen beperk tot die rede¹ genoem nie, maar word myns insiens versterk deur artikels 23(5) en 79 van die Insolvensiewet.² Wanneer hulle woordgebruik gelees word kan dit myns insiens net slaan op onderhoudsvorderings na sekwestrasie en laat dit nie ruimte om agterstallige vorderings hierby te betrek nie.³

Na my mening moet daar onderskei word tussen agterstallige onderhoudseise voor sekwestrasie en onderhoudseise na sekwestrasie.⁴ Laasgenoemde eise kan nie teen die insolvenste boedel bewys word nie omdat hulle statutêr deur artikels 23(5) en (6) saamgelees met artikel 79 van die Insolvensiewet⁵ uitgesluit word - anders gestel, die onderhoudsgeregtigde kwalifiseer nie as 'n skuldeiser vir hierdie eise in terme van die Wet nie. Hierdie interpretasie bring myns insiens nie mee dat vorderings voor sekwestrasie nie bewys kan word nie en kwalifiseer die onderhoudsgeregtigde ten opsigte van hierdie vorderings wel as 'n skuldeiser en die onderhoudseis as 'n vordering in terme van artikel 44(1).

Daar bestaan ook gesag deur Beinart⁶ wat my standpunt ten aansien van agterstallige onderhoudseise moontlik ongedaan kan maak en die doel is om die moontlikheid te toets.

In dié omvangryke artikel bespreek Beinart die probleem rondom die aanspraak van 'n langsliewende eggenoot vir onderhoud teen die boedel van die eerssterwende eggenoot.⁷

-
1. Hierbo 403.
 2. Wet 24 van 1936.
 3. David Shrand The Law and Practice of Insolvency, Winding-up of Companies and Judicial Management 3e Uitg 1977 101 en H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 142 stel bloot die algemene reël dat onderhoudsvorderings nie teen die insolvente boedel bewys kan word nie, sonder om spesifiek na agterstallige onderhoud te verwys.
 4. Vgl ook W H Mars The Law of Insolvency in South Africa 7e Uitg 1980 par 16 1 310-311 par 17 3 326.
 5. Wet 24 van 1936.
 6. 1958 AJ 92.
 7. Hierbo I 2 1.

In sy ontplooiing van sy standpunt maak hy 'n onderskeid tussen onderhoud uit hoofde van legaat en kontrak aan die een kant en onderhoud ex lege aan die ander kant. Wat eersgenoemde betref sê hy dat net soos in die Romeinse reg¹ en die Romeins-Hollandse reg² 'n onderhoudsverpligting uit legaat sal oorgaan op die erfgename van die testateur,³ dieselfde ook geld vir onderhoud ex contractu.⁴ Met die tussenkoms van die eksekuteur sal die verpligting nie op die erfgename oorgaan nie, tensy dit so bepaal is, met ander woorde die eksekuteur sal genoegsame fondse moet uithou om in die verpligting te voorsien. Dan maak hy dié opmerking:⁵

"It remains to say that alimenta due under contract or legacy constitute an ordinary debt in the deceased estate. As such it is a debt which ranks equally with all other debts, and the beneficiary claims as an ordinary creditor.

 Whatever the position in Roman and Roman-Dutch law, in modern South African law such legacies would probably rank equally with other debts. They differ therefore from debts of aliment ex lege in that the latter can only be paid after payment of all other creditors."

Dit bring myns insiens mee dat⁶ onderhoudsvorderings ex contractu en ex legato as gewone skulde by dood opvorderbaar is, terwyl vorderings ex lege nie so bewys kan word nie. Hierdie gelykstelling van vorderings ex contractu met vorderings ex legato gaan myns insiens nie op nie. Onderhoud ex legato is tog 'n erflating wat nie met skuldvorderings konkurreer nie,⁷ maar eers na voldoening aan laasgenoemde aan die beurt kom. In hierdie lig mag vorderings ex contractu dan met ander skulde konkurrent bewys word, maar myns insiens nie vorderings ex legato en ex lege nie.

-
1. 94-95.
 2. 96.
 3. 97.
 4. 97.
 5. 97-98.
 6. En dit is verder myn submissie dat Beinart hier alleen na toekomstige vorderings verwys.
 7. Vgl die aanhaling hieronder 406.

Beinart brei verder op hierdie verskil uit en ek haal hom ekstensief aan:¹

"The debt of maintenance ex lege is of a peculiar character. Although it transmits to the deceased, it nevertheless has certain special features; these arise from the fact that there is always a considerable discretion in the court in awarding maintenance, and from the fact that maintenance has a limited purpose, namely, to support and no more. Thus there would generally be no claim for arrear maintenance, i. e. maintenance owing but not supplied during the deceased's lifetime. As Voet says, a person does not live or have to be maintained in arrear - non enim quisquam in praeteritum vivit aut alendus est. Arrear maintenance can perhaps only be claimed where the person entitled to maintenance had to borrow from someone else in order to live. In this respect the rule is different in the case of legacies and contracts of aliments, for they are ordinary debts and lie for arrear maintenance also.

Another special feature of debts of alimenta ex lege is that they do not rank concurrently with those of other creditors of the person owing the duty to support. Aliments are only claimable according to the means of the person owing the duty - pro modo facultatum. This was the nature of his duty while he was alive, and as this is the debt which passes to his estate, the liability remains the same. It follows that the deceased estate cannot be liable till after deduction of debts due to ordinary creditors, for these latter debts reduce the estate's capacity to provide maintenance. Accordingly, debts for aliments must rank after ordinary creditors as was decided in several South African cases, though no reasons for so deciding were given in these cases.

In Visser's case the debt of alimenta ex lege was for that reason described as sui generis. However debts of alimenta ex lege will have preference over inheritances and legacies, for legatees and heirs are creditors ex causa lucrativa and must be postponed to all other debts. This means, as stated in Zietsman's case, that the residue of the estate first, and thereafter the legacies must abate in favour of such alimentary debts."

In hierdie gedeelte wys Beinart tereg daarop dat agterstallige onderhoudsvorderings ex lege nie bewysbaar is nie op grond van die non in praeteritum vivit aut alendus est-reël. Ander agterstallige onderhoudsvorderings is wel opvorderbaar. Indien daar egter 'n hofbevel vir vorderings ex lege was, sou hulle ook as skuld opvorderbaar gewees het en sou die non in praeteritum vivit aut alendus est-reël nie gegeld het nie. Hoewel dit hier nie oor insolvensie van die pligtige gehandel het

1. . 109-110.

nie, maak regter Greenfield¹ die volgende gevolgtrekking:²

"At p. 98 he expresses the opinion that the former³ would probably rank equally with other debts. At p. 110 he says that the latter⁴ do not rank concurrently with those of other creditors of the person owing the duty to support."

Hierdie mening van regter Greenfield is myns insiens n obiter dictum en is die kritiek van Nathan⁵ nie sonder meriete nie.

Maar daar moet ook op ander gesigspunte die aandag gevestig word. Die interpretasie wat regter Greenfield aan die standpunt van Beinart gee, juis met betrekking tot insolvensie van die pligtige, handel myns insiens oor toekomstige vorderings alleen.⁶ In hierdie opsig is dit sy mening dat vorderings ex contractu en ex legato bewysbaar is en rep hy geen woord oor agterstallige onderhoudsvorderings nie. Soos reeds aangetoon⁷ is daar myns insiens nie meriete om vorderings ex contractu en vorderings ex legato oor dieselfde kam te skeer nie en kan daar hoogstens sprake van bewysbaarheid van toekomstige vorderings ex contractu en nie van die bewysbaarheid van toekomstige vorderings ex legato wees nie. Hoe dit ookal mag wees, is daar myns insiens nêrens uit die standpunt van Beinart, die afleiding te maak dat agterstallige eise dieselfde behandel moet word nie en is daar uit die standpunt van Beinart⁸ myns insiens juis meriete te vind dat alle agterstallige vorderings (hetsy ex contractu, hetsy ex legato, hetsy ex lege) by insolvensie van die pligtige bewysbaar is. Op grond hiervan is ek van mening dat die standpunt van Beinart nie my standpunt ten opsigte van die bewysbaarheid van agterstallige onderhoudseise by sekwestrasie van die pligtige se boedel ongedaan maak nie.

Word regter Greenfield se interpretasie oor die bewysbaarheid van (toekomstige) onderhoudsvorderings na insolvensie van die pligtige nagevolg,⁹

-
1. A F Philip & Co Ltd and Others v Adie NO and Others 1970 4 SA 251 (R)
 2. 256H.
 3. Onderhoud ex legato en ex contractu.
 4. Onderhoud ex lege.
 5. Hierbo 402-403.
 6. Vgl die feite van die Phillip (1970 4 SA 251 (R)) saak.
 7. Hierbo 405.
 8. Veral 109-110, hierbo 406.
 9. Hierbo 407.

sal dit tot gevolg hê dat alleen onderhoudsvorderings ex contractu teen die insolvente boedel bewys kan word en nie vorderings ex lege nie,¹ en sal die feit of 'n onderhoudsbevel tussen eggenotes by egskeiding, 'n bevel ex contractu of 'n bevel ex lege is van kardinale belang wees - eersgenoemde is dan moontlik bewysbaar maar laasgenoemde nie.² Myns insiens is, nadat skuld as voorvereiste vir 'n onderhoudsbevel tot 'n groot mate verdwyn het, onderhoudsbevele, (hetsy ingevolge artikel 7(1) hetsy ingevolge artikel 7(2) van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979) bevele ex lege en is dit hoogstens bestaande bevele, ingevolge artikel 10(1)(b) van die Wet op Huweliksaangeleenthede³ waar die skuldige, die onderhouds-geregtigde is, bevele ex contractu wat moontlik ten aansien van toekomstige onderhoudsvorderings na insolvensie teen die insolvente boedel bewys kan word omdat hulle in effek "gewone" skulde is.⁴

4.4 HERTROUE EN VERWANTE AANGELEENTHEDE

4.4.1 Hertroue van die geregtigde

Sowel artikel 10(1)(a) van die Wet op Huweliksaangeleenthede⁵ as artikel 7(2) van die Wet op Egskeiding⁶ stel dit uitdruklik dat 'n onderhoudsbevel ingevolge hierdie artikels uitgevaardig, beëindig word deur die hertroue van die geregtigde. Natuurlik word onder hertroue, 'n regsgeeldig huwelik verstaan.⁷

Bevele ingevolge ooreenkoms uitgevaardig ingevolge artikel 10(1)(b) van die Wet op Huweliksaangeleenthede⁸ of artikel 7(1) van die Wet op Egskeiding⁹ plaas nie die bevel se duur afhanklik van die ontbindende voor-

-
1. Laasgenoemde vordering het voorgekom in A F Philip & Co Ltd and Others v Adie NO and Others 1970 4 SA 251 (R) en daarom is die uitspraak nie teenstrydig met hierdie interpretasie nie.
 2. Gelikwideerdheid van die vordering mag nog steeds 'n struikelblok wees. Hierbo 400.
 3. Wet 37 van 1953.
 4. Selfs hierdie aspek in die lig van Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A) 96 is nie sonder twyfel nie en kan tot gevolg hê dat ook hierdie bevele nie bewysbaar is nie, aangesien hulle moontlik ook as bevele ex lege gesien kan word.
 5. Wet 37 van 1953.
 6. Wet 70 van 1979.
 7. H R Hahlo en June D Sinclair The Reform of the South African Law of Divorce 1980 44, H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985.357 371.
 8. Wet 37 van 1953.
 9. Wet 70 van 1979.

waarde van hertroue nie. Op grond hiervan huldig Hahlo¹ die standpunt ten opsigte van artikel 10(1)(b) van die Wet op Huweliksaangeleenthede² dat "...., there is, it would seem, no objection to an agreement providing for the payment of maintenance to the wife until death irrespective of remarriage being incorporated in the order of court."³

Na aanleiding van die standpunt wat ek huldig⁴ behoort so 'n ooreenkoms nie deur die hof, 'n bevel gemaak te word nie en verval dit by hertroue van die geregtigde.

Oor die effek van hertroue van die pligtige op die bevel is reeds na verwys.⁵

Word die hertroue van die geregtigde vir die pligtige verswyg en laasgenoemde gaan voort om onderhoud te betaal ingevolge 'n bevel wat reeds tot 'n einde gekom het, behoort die pligtige alle bedrae wat onverskuldig voorsien is te kan verhaal met die condictio indebiti.⁶

4.4.2 Nietige huwelik gesluit deur die geregtigde

Volgens Hahlo⁷ sal 'n nietige huwelik moontlik nie die bevel beëindig nie en die agterliggende rede is myns insiens die feit dat 'n nietige huwelik nie 'n regsgeldige huwelik is nie, maar, "...., it is submitted that a wife cannot claim arrear maintenance from her ex-husband for the time during which she was to all appearances another man's legal wife or, at least, for the time during which she was in fact supported by him. Though the in praeteritum non vivitur rule does not apply where a maintenance order is in existence, it is contrary to justice and equity that she should be able to collect support for the same period from her ex-husband as well as from her 'putative' second 'husband'. If necessary, the position can be met by a variation of the maintenance order

-
1. The South African Law of Husband And Wife 4e Uitg 1975.
 2. Wet 37 van 1953.
 3. 446. Ten aansien van art 7(1) van die Wet op Egskeiding huldig hy in die 5e Uitg 356 dieselfde standpunt.
 4. Hierbo II 2 B 1 2 3 5 5 2.
 5. Hierbo II 3 5 4 2 2 4 3.
 6. H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 372.
 7. The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 103 371.

in respect of the arrears."¹

Naas die feit dat 'n huwelik nietig mag wees, kan dit ook putatief wees. Die gevolge van 'n putatiewe huwelik is om aan 'n nietige huwelik tog sekerere gevolge van 'n geldige huwelik toe te dig.² Aangesien artikel 10 van die Wet op Huweliksaangeleenthede³ aan die hof alleen die bevoegdheid verleen het om by egskeiding onderhoudsbevele te maak (en in hierdie opsig is artikel 7 van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979, gelykluidend) stem ek met Hahlo⁴ saam dat die hof nie by aansoek om 'n nietigverklaring van 'n nietige huwelik 'n onderhoudsbevel ingevolge artikel 7 van die Wet op Egskeiding kan uitvaardig nie. Ook het die hof nie hierdie gemeenregtelike bevoegdheid nie met die gevolg dat daar nie die moontlikheid bestaan om onderhoud van die putatiewe eggenoot te eis nie.⁵

Samevattend: 'n nietige huwelik hef nie die onderhoudsbevel op nie, maar behoort 'n invloed as wysigingsfaktor te hê.⁶

4.4.3 Vernietigbare huwelik gesluit deur die geregtigde

Hierdie situasie verskil moontlik van dié by die vernietiging van 'n nietige huwelik⁷ en kan 'n bestaande onderhoudsbevel beëindig.

Die kardinale vraag waarom dit hier wentel gaan oor die vraag of 'n vernietigingsbevel in hierdie omstandighede ex nunc of ex tunc geld.

Rabie⁸ beskou hierdie vraagstuk met verwysing na hofsake (waarvan die meeste obiter dicta was) en kom tot die gevolgtrekking dat "(t)erwyl daar geen deurslaggewende gesag bestaan om die stelling insake terugwerkendheid te onderskryf nie, en aangesien dit buitendien tot onbillike en belaglike gevolge aanleiding gee, moet die gevolgtrekking gemaak word dat dit verkeerd is."⁹

1. H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 371. Kyk ook 4e Uitg 1975 454 vn 173 se verwysing na die Amerikaanse saak van Flaxman 57 NJ 458, 273A 2d 567, 45 ALR 3d 1026 (1971) wat ook die mening huldig dat 'n nietige huwelik nie 'n bestaande onderhoudsbevel beëindig nie.
2. H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 113.
3. Wet 37 van 1953.
4. The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 116.
5. Nêrens in die gemenerereg deur my nagegaan kon ek hiervoor bevestigende gesag vind nie. Vgl veral hierbo I 2.
6. Indien mens dit dan as wysigingsfaktor beskou, kan dit bes moontlik hierbo in II 3 5 4 2 1 2 ingedeel word.
7. Hierbo II 4 4 2.
8. 1965 THR-NR 46.
9. 49.

Hy is 'n voorstander van die standpunt dat die vernietiging dus ex nunc en nie ex tunc of terugwerkend is nie. Dit beteken dat tot op datum dat die huwelik vernietig word, die huwelik en al sy gevolge dié van 'n geldige huwelik is. Daarom dat hy ook sê:¹

"'n Vergelyking met die effek van egskeiding is nie onvanpas nie."

Hy gee nie hierdeur te kenne dat vernietiging in alle opsigte gelyk aan egskeiding is nie en gevolglik kan onderhoud ook nie hierna geëis word nie.²

Die gevolg van Rabie se standpunt is dat die vernietigingsbevel 'n einde aan 'n geldige huwelik bring, met die gevolg dat 'n onderhoudsbevel beëindig word en nie weer herleef nadat die vernietigbare huwelik, vernietig is nie.³

As alternatief tot hierdie standpunt sê Hahlo:⁴

"If, however, contrary to this view, the maintenance order should revive, it would only be with effect from the date of the annulment, and not retroactively. It would be contrary to public policy to allow the wife to force her ex-husband to pay her maintenance for the time during which her second marriage was operative."

Joubert⁵ maak ook 'n vernietigingsbevel terugwerkend van krag. Met die gevolg dat die ekonomiese gevolge en verpligtinge wat die vernietigbare huwelik geskep het, gekanselleer word en die posisie is asof die partye nooit getroud was nie. Op hierdie algemene reël plaas hy 'n beperking⁶ en dit is dat ten opsigte van derdes (en hierby sluit hy kinders in) moet 'n mens die nadelige gevolge wat die vernietiging tot gevolg het, temper en die huwelik behandel asof dit bestaan het. Hoewel Joubert

-
1. 50.
 2. 50 vn 31.
 3. H R Hahlo The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 huldig ook die standpunt dat die onderhoudsbevel nie herleef nie, (371) omdat hy ook die vernietiging in hierdie verband gelykstel met egskeiding. Anders as Rabie, gee Hahlo aan die vernietigingsbevel retroaktiewe werking, (109-111) maar ten aansien van vorige onderhoudsbevele word daar 'n uitsondering gemaak wat die vernietigingsbevel alleen ex nunc laat geld.
 4. The South African Law of Husband And Wife 5e Uitg 1985 372. Hierbo vn 3.
 5. J D van der Vyver en D J Joubert Persone- En Familiereg 2e Uitg 1985 519.
 6. 519.

nie die aspek onder bespreking direk aanraak nie, is die afleiding myns insiens geregverdig om die gewese geskeide "eggenoot" as 'n derde te behandel met die gevolg dat die onderhoudsbevel by aangaan van die vernietigbare huwelik verval het en nie by vernietiging herleef nie.

Gesien die probleme en uitsonderings wat die laaste standpunt tot gevolg het,¹ lyk die standpunt van Rabie² die mees verkieslike en het die sluit van 'n vernietigbare huwelik tot gevolg dat die onderhoudsbevel opgehef word.

4.4.4 Onkuisie gedrag van die onderhoudsgeregtigde

Die immorele en onkuisie gedrag van die onderhoudsgeregtigde as wysigings- en/of intrekingsfaktor, is reeds bespreek.³ Vir 'n samevattende posisie van hierdie lewenswyse op die voortbestaan van 'n onderhoudsbevel let veral op 378-381.

4.5 AFSTANDDOENING VAN DIE REG OP ONDERHOUD INGEVOLGE 'N ONDERHOUDSBEVEL

Die probleem rondom afstanddoening van die aanspraak om onderhoud te eis, is reeds bespreek.⁴ Daar is ook verwys na die standpunt dat afstanddoening van die reg op onderhoud ingevolge 'n bestaande onderhoudsbevel nie verbied word nie.⁵

Die reg soos vergestalt in Wright v Wright⁶ huldig myns insiens die standpunt dat die bevel nie ipso iure beëindig word nie,⁷ maar dat by 'n aansoek om intrekking van die bevel op grond van die afstanddoeningsooreenkoms, die hof gebonde is om die bevel in te trek.⁸

-
1. Hierbo 411-412.
 2. Hierbo 410.
 3. Hierbo II 3 5 4 3 9.
 4. Hierbo II 1 6 110-112.
 5. Hierbo 113-116.
 6. 1978 3 SA 47 (OK) 51.
 7. Hierbo 113-114.
 8. Hierbo 114-116. By wyse van analogie kan ook na die rol, wat 'n wysigingsooreenkoms by wysigingsaansoeke van 'n onderhoudsbevel speel, verwys word, waarvolgens die standpunt gehuldig word dat die hof gebonde is aan die wysigingsooreenkoms tussen die partye. Hierbo II 3 5 4 3 5 371 e v.

Die effek van die afstanddoeningsooreenkoms is nie dat die bevel ipso iure beëindig word nie, maar om die bevel op te hef is 'n intrekingsbevel nodig. Vir die interim periode totdat die intrekingsbevel verkry word, is die bevel nog van krag, maar myns insiens inhoudloos.

4.6 ANDER BEPALINGS VAN DIE ONDERHOUDSBEVEL

Benewens die gevalle hierbo,¹ kan daar ook ander bepalinge in die bevel voorkom wat by voldoening daaraan beëindiging van die bevel beteken. Dit maak nie saak of die bepaling in die bevel opgeneem is op grond van 'n ooreenkoms tussen die partye en of die hof die beperking mero motu in die bevel opgeneem het nie. Die vergestaltung van hierdie bepalinge is legio. Telkens sal na die betrokke bevel gekyk moet word en die bepalinge daarvan geïnterpreteer moet word wat die gevolg daarvan is.²

Indien die bevel nie 'n uitdruklike bepaling bevat nie, kan daar 'n stilswyende bepaling vir beëindiging ingelees word indien dit die bedoeling van die bevel was.³

Is die bevel nie onduidelik; vaag of onvolledig nie, is dit nie nodig om 'n stilswyende bepaling vir ontbinding in te lees nie.⁴ Die bewoording van die bevel moet geïnterpreteer word en kan dan aanleiding gee tot beëindiging van die bevel.

Die bevinding van die hof is in die gevalle waar dit geïnterpreteer word as ontbindend van die bevel, myns insiens bloot verklarend en nie konstituetief nie.

4.7 INTREKING VAN DIE ONDERHOUDSBEVEL DEUR DIE HOF

Die hof besit ook ingevolge artikel 8(1) van die Wet op Egskeiding,⁵ die bevoegdheid om 'n onderhoudsbevel in te trek, indien die hof van oordeel is dat daar voldoende rede daarvoor aanwesig is. Faktore wat mag

-
1. II 4 2, II 4 4, II 4 5.
 2. J D van der Vyver en D J Joubert Persone- En Familiereg 2e Uitg 1985 694.
 3. Kyk Richter v Richter 1947 3 SA 86 (W) 90-91, Rheeder v Rheeder 1950 4 SA 30 (K) 30H-31A, Russell v Boughton 1955 2 SA 229 (SR) 231. By implikasie ook Kemp v Kemp 1958 3 SA 736 (D) 738-739, S v Richter 1964 1 SA 841 (O).
 4. Russell v Boughton 1955 2 SA 229 (SR) 231.
 5. Wet 70 van 1979.

dien tot wysiging van 'n onderhoudsbevel kan ook in gepaste gevalle tot intrekking van die bevel dien.¹

Intrekking van die bevel het tot gevolg dat die bevel uitgewis of tot niet gemaak word en alle regs krag verloor,² vanaf oomblik van intrekking. In hierdie gevalle is die bevel konstituetief van aard.

4.8 GEVOLGTREKKING

1. Die polemieë rondom die voortbestaan van 'n onderhoudsbevel na die dood van 'n pligtige gaan hand aan hand met die erkenning van 'n onderhoudsaanspraak teen die boedel van 'n oorlye eggenoot.³ Dit is jammer dat die wetgewer nie hierdie aspek uitdruklik gereël het nie en is die simpatie aan die kant van die siening dat die bevel by die dood van die pligtige moet verval. Indien die voorstel van die Regskommissie aanvaar sou word,⁴ sal dit die huidige regsbeskouing meer aanvaarbaar maak as wat tans die geval is.
2. Hertroue van die onderhoudsgeregtigde behoort ook die onderhoudsbevel wat op grond van ooreenkoms gemaak is, tot niet te maak en behoort 'n onderneming dat onderhoud desnieteenstaande die hertroue van die geregtigde voorsien sal word, nie in 'n onderhoudsbevel opgeneem te word nie aangesien dit contra bonos mores is.⁵
3. Onderhoud kan nie van 'n putatiewe eggenoot na vernietiging van die huwelik verhaal word nie.⁶ Ingevolge die woordoms krywingsartikel⁷ sluit 'n "egskeidingsgeding" nie 'n nietigverklaringsbevel in nie met die gevolg dat artikel 7 nie toepassing kan vind nie. Myns insiens is dit 'n leemte in die reg en behoort die begrip "egskei-

1. Hierbo II 3 5.

2. Hierbo II 3 4 3.

3. Hierbo I 2 1.

4. Hierbo 69-70.

5. Hierbo 408-409.

6. Hierbo 410.

7. Art 1(1)(i) van die Wet op Egskeiding, Wet 70 van 1979.

dingsgeding" ook hierdie geval te omsluit en behoort onderhoud ook in hierdie omstandigheid ingevolge artikel 7 verhaal te kan word. Die bona fides of mala fides van die applikant sal dan 'n deurslaggewende rol speel en tuisgebring kan word as faktor onder die gedrag van die partye.¹ Die gevolg hiervan sal dan wees dat 'n putatiewe huwelik 'n bestaande onderhoudsbevel moet ophef. Dieselfde regsreël behoort myns insiens ook te geld ten aansien van onderhoudsaansoeke by vernietiging van 'n vernietigbare huwelik.

1. Ingevolge art 7(2).

AFDELING III

SLOTBESKOING

In die bespreking ten aansien van die Engelse reg, word veral kritiek uitgespreek teenoor die vaagheid van die beginsels wat die stelsel ten grondslag lê.¹ Die standpunt word selfs gehandhaaf dat die Engelse reg van die gedagtegang is dat die huwelik 'n ooreenkoms is om lewenslange onderhoud te verseker.² In die plek van hierdie uitgangspunt word die beskouing gestel dat die huwelik 'n vennootskap is, waarvolgens die partye by ontbinding van die huwelik geregtig is op verdeling van die bates, maar dat 'n onderhoudsaanspraak nie as 'n normale gevolg van ontbinding gesien moet word nie - eerder moet dit by uitsondering toegeken word.³

Die gevolg hiervan is dat daar 'n voorkeur aan die standpunt verleen word wat 'n duidelike onderskeid tussen die toekenning van onderhoud en die verdeling van huweliksbates maak.⁴ In die opsig verskil die Engelse reg radikaal van die Suid-Afrikaanse reg omdat eersgenoemde anders as laasgenoemde nie hierdie duidelike onderskeid maak nie. Gemeet aan die kritiek wat akademici in Engeland teen hulle stelsel inbring, kan die onderskeid wat die Suid-Afrikaanse reg in hierdie verband tref, nie geminag word nie.⁵

Die onderskeid tussen die beginsels wat van toepassing is op die verdeling van die huweliksgoedere en die beginsels wat van toepassing is by onderhoudstoekenning, moet egter duidelik van mekaar geskei word, wanneer hierdie twee aansprake by egskeiding bereg word. Die onderhoudsreg het nie te doen met verworwe regte nie, maar met toekomstige behoeftes. Daarom moet daar in ons reg veral gewaak word om nie die vergoedingsbeginsel by onderhoudstoekenning te implementeer nie.⁶ Onderhoud moet op grond van behoefte alleen toegeken word en die vergoedingsbeginsel moet by wyse van die huweliksgoedereverdeling toepassing vind. Daar is tekens te bespeur in die Engelse reg wat die onderskeid tussen die

-
1. Hierbo 212.
 2. Hierbo 212.
 3. Hierbo 213.
 4. Hierbo 297-298.
 5. Hierbo 298-299.
 6. Hierbo 299-300.

beginsels van toepassing by die verdeling van huweliksbrates en die beginsels van toepassing by onderhoudstoekenning wil skei en wat laasgenoemde toekenning tot behoefte as kriterium wil beperk.¹

Die Suid-Afrikaanse reg huldig ook geen duidelike standpunt oor selfversorgendheid na egskeiding nie.² Aan rehabilitatiewe onderhoud is nog maar skrale aandag in ons reg gegee.³

Die benadering in ons reg spesifiek ten aansien van onderhoud is myns insiens meer bevredigend as die benadering in die Engelse reg, waar onderhoud en bateverdelings nie geskei word nie. Weens hierdie benaderingsverskil moet die Engelse reg, wanneer daar regsvergelykend na hierdie stelsel verwys word, met groot omsigtigheid benader word. Die gevoel in Engeland (soos ten minste deur die akademici weerspieël word) oor die toedrag van die reg by ontbinding van die huwelik deur egskeiding is nie baie positief nie en die afleiding is myns insiens geregverdig dat die reg in 'n fase van verandering verkeer en aanduidings dui daarop dat hulle na 'n regsposisie, soos in Skotland voorgestel word,⁴ (en die Suid-Afrikaanse reg vertoon groot ooreenkomste met die Skotse model) wil beweeg. Dit sou dus onwys wees om die Engelse benadering te hoog op prys te stel. Die tekortkominge in ons reg kan makliker en veiliger binne die huidige raamwerk wat ooreenstem met die toekenning van onderhoud stante matrimonio in die gemenerereg,⁵ opgelos word as om die vae en vermengde beginsels van die Engelse reg hiervoor aan te bied.

Die jurisdiksie-uitbreiding van die hof, teweeggebring deur artikel 8(1) van die Wet op Egskeiding, om onderhoudsbevele te mag wysig is te verwelkom.⁶ Die probleem rondom die woordbepaling van "hof" in artikel

1. Hierbo 300. Ongelukkig was die boek van J M Eekelaar Maintenance after Divorce Clarendon Press 1986 nie tot my beskikking gewees by die afhandeling van die verhandeling nie. Hy raak hierdie onderwerp direk aan. Gesien in die lig van die beskouing van andere en homself lyk die kans skraal dat hy 'n radikale ander standpunt sou inneem. Kyk hierbo 193-194 saamgelees met 201.

2. Hierbo II 2 B 1 1 6 3 3.

3. Hierbo 222-223 271-272 275. Vir die jongste gewysde hiervoor kyk Grasso v Grasso 1987 1 SA 48 (K).

4. Hierbo II 2 A 4 7.

5. Hierbo I 1 3.

6. Hierbo 392.

1(1)(ii) van die Wet op Egskeiding is egter jammer.¹

Die beperkte wyse waarop onderhoud beveel kan word is jammer en hiervoor kan met vrug na die Engelse reg gekyk word.²

Die verskil van mening soos weerspieël word in Hughes NO v The Master and Another³ aan die een kant en Milne v Estate Milne⁴ aan die ander kant⁵ moes uitdruklik deur die wetgewer in artikel 8 opgeklaar gewees het.⁶

Hertroue as grond vir wysiging van onderhoudsbevele is n turksvy. Myns insiens behoort hertroue van die pligtige nie gesanksioneer te word nie.⁷

Daar moet ook gewaak word teen die benadering van wysiging op grond van 'n aanbod soos vergestalt in Hossack⁸ en Sawden.⁹

Die polemieë rondom die voortbestaan van 'n onderhoudsbevel na die dood van die pligtige¹⁰ gaan hand aan hand met die erkenning van 'n onderhouds-aanspraak teen die boedel van 'n oorlede eggenoot.¹¹ Indien die voorstel van die Regskommissie aanvaar sou word,¹² sal dit die huidige regsbeskouing meer aanvaarbaar maak as wat tans die geval is.

Ingevolge die woordomsrywingsartikel¹³ sluit 'n egskeidingsgeding nie 'n aansoek om nietigverklaring van 'n huwelik in nie, met die gevolg dat artikel 7 nie toepassing kan vind nie. Dit is 'n leemte in ons reg.¹⁴

-
1. Hierbo 392.
 2. Hierbo 392.
 3. 1960 4 SA 936 (K).
 4. 1967 3 SA 362 (K).
 5. Hierbo II 3 4 4.
 6. Hierbo 392.
 7. Hierbo 393.
 8. 1956 3 SA 159 (W).
 9. 1956 4 SA 109 (W). Kyk hierbo 373-374.
 10. Hierbo II 4 2.
 11. Hierbo I 2 1.
 12. Hierbo 69-70.
 13. Art 1(1)(i).
 14. Hierbo 414-415.

Globaal beskou, word die onderhoudsreg in Suid-Afrika, met die uitsondering van die gevalle waarop die aandag gevestig is, sonder ernstige tekortkominge toegepas. Die onderhoudsreg kan natuurlik nie in isolasie van die veranderings in die huweliksgoederebedeling, soos ingevoer deur die Wet op Huweliksgoedere,¹ gesien word nie. Hierdie wetgewende maatreël behoort die kwellinge ten aansien van die beginsels wat onderhoudstoekenning behoort te onderlê, te besweer en moet verwelkom word.

1. Wet 88 van 1984.

OPSOMMING

ASPEKTE VAN DIE ONDERHOUDSAANSPRAAK TUSSEN EGGENOTES MET SPESIFIEKE VERWYSING NA EGSKEIDING, deur LLEWELYN NEIL VAN SCHALKWYK, verhandeling voorgelê ter vervulling van 'n deel van die vereistes vir die graad DOCTOR LEGUM in die DEPARTEMENT PRIVAATREG aan die Universiteit van Pretoria onder promotorskap van prof dr D J Joubert.

Die ondersoek neem 'n aanvang met 'n kursoriese oorsig oor die erkenning van die onderhoudsaanspraak tussen eggenotes stante matrimonio. 'n Diepgaande ondersoek word nie aangepak nie aangesien dit bloot inleidend is tot en op die periferie van die sentrale tema - die aanspraak by egskeiding - staan.

Die swygzaamheid van die meerderheid van gemeenregtelike skrywers oor die erkenning van die aanspraak by egskeiding, dwing mens tot die slotsom dat die aanspraak nie bestaan het nie.

Die aanspraak word tans statutêr gereël. Dié wetgewende bepalings vorm dan die hooftema van die ondersoek. Die doel van die ondersoek is drieledig van aard: eerstens, word die ondersoek gevestig op 'n kritiese evaluasie van die faktore wat die hof in ag moet neem by die maak van 'n onderhoudsbevel; tweedens, word 'n soortgelyke ondersoek geloods na die faktore wat by wysiging van 'n bestaande bevel in ag geneem moet word; en derdens, word die beëindiging van die bevel onder die loep geneem.

In die ondersoek na hierdie aspekte word beide die bepalings van die Wet op Huweliksaangeleenthede, 1953 as die Wet op Egskeiding, 1979, waar van toepassing, krities met mekaar vergelyk. Die ondersoek wys op leemtes in die bestaande reg asook op punte van polemieë en doen voorstelle aan die hand wat as oplossingsmoontlikhede kan dien.

As regsvergelykende stelsel word na die Engelse reg gekyk. Die sogenaamde vrye diskresieleer en die totaliteitsbenadering van hierdie stelsel, waar onderhoud en die ander finansiële gevolge van egskeiding nie duidelik onderskei word nie, bied 'n ander insig vir die billike beslegting van die aspekte van die egskeidingsgeding. In die finale analise word die mening uitgespreek dat daar met omsigtigheid van die Engelse beginsels gebruik gemaak moet word, nie alleen gesien teen die agtergrond van beginselverskille in benadering van die finansiële gevolge van egskeiding nie, maar ook vanweë die feit dat die Engelse stelsel in 'n interim fase van

ontwikkeling verkeer waarvan daar aanduidings is dat die eindfase neig in h rigting van benadering soos deur die Skotse Law Commission voorgestel word. Laasgenoemde regshervormingsvoorstelle bevat aspekte wat met vrug in meer diepte ondersoek kan word.

SUMMARY

ASPECTS OF THE CLAIM FOR MAINTENANCE BETWEEN SPOUSES WITH SPECIFIC REFERENCE TO DIVORCE, by LLEWELYN NEIL VAN SCHALKWYK, thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of DOCTOR LEGUM in the DEPARTMENT OF PRIVATE LAW at the University of Pretoria under the supervision of prof dr D J Joubert.

The investigation commences with a synopsis on the acknowledgment of a claim for maintenance between spouses stante matrimonio. A thorough investigation is not conducted in this field as it is of an introductory nature and not closely bound to the central theme i e the claim for maintenance on divorce.

The taciturnity of the majority of common law writers on the acknowledgment of the claim on divorce, draws one to the conclusion that the claim was non-existent.

Presently the claim is governed by statute, and these provisions form the main theme of the investigation. The purpose of the investigation is three-fold: firstly, the investigation focuses on a critical evaluation of the factors which a court has to take into account when making an order for maintenance; secondly, a similar investigation is conducted on the factors which have to be considered when an existing maintenance order has to be altered; and thirdly, the circumstances which give rise to the termination of maintenance orders, are considered.

In the investigation to these aspects, the provisions of the Matrimonial Affairs Act, 1953, as well as the provisions of the Divorce Act, 1979, where appropriate, are critically compared. The investigation points at deficiencies in the present law, indicates areas of controversy and presents proposals which might serve as possible solutions.

The English law has been chosen as a comparative system. The so called free discretion doctrine and the totality approach of this system, where maintenance and other financial consequences of divorce are not clearly differentiated, offer another view towards the equitable settlement of these aspects on divorce. In the final analysis, however, one is drawn to the conclusion that the English principles must be utilised with circumspection, not only as a result of the difference of principles applicable to the financial consequences of divorce, but also as a result of

the fact that the English law is in an interim phase of development of which there are indicators which point to a final phase commensurate to the proposals advanced by the Scottish Law Commission. The latter proposals are worthy of investigation.

STATUTE REGISTER
1. Engeland
Child Benefit Act, 1975

154

Divorce Reform Act, 1969

143

Family Income Supplement Act, 1970

154

Housing Finance Act, 1972

154

Married Women's Property Act, 1882

198 199

Married Women's Act, 1964

198

Matrimonial and Family Proceedings Act, 1984

125	138	145	146	147	148	150	157	161	163	165	169
173	191	192	196	212	254						

Matrimonial and Family Proceedings Bill

191

Matrimonial Causes Act, 1973

125	126	127	128	132	133	134	135	137	138	141	142
143	144	145	146	147	148	150	156	157	158	159	161
162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173
174	175	176	177	178	179	182	184	185	188	189	190
191	192	196	197	198	199	202	203	207	209	212	231
254	255	299	300								

Matrimonial Homes Act, 1967

198

Matrimonial Homes and Property Act, 1981

135

Matrimonial Homes (Co-Ownership) Bill

188 199

Matrimonial Proceedings and Property Act, 1970

125 132 150 166 169 172 177 178 197 202

The Supplementary Benefits Act, 1976

153

2. Suid-Afrika

Algemene Regswysigingswet, Wet 46 van 1935

39 101 103 114 115

Die Tweede Wet op Huweliksgoedere 1984 soos gepubliseer in G K 920 SK
8993 van 9 Desember 1983

68 69

Eenvormige Hofreëls

27 28 32 55 56 389

Egskeidingswette Wysigingswet, Wet 32 van 1935

88

Erfopvolgingswet, Wet 13 van 1934

68

Inkomstebelastingwet, Wet 31 van 1941

308

Insolvensiewet, Wet 24 van 1936

398 399 400 401 402 404

Ordonnansie 51 van 1903 (O)

32 33 34 35

Ordonnansie 44 van 1903 (T)

32 33 34 35

Placcaet van 1599

61

Politieke Ordonnansie van 1580

61 62

Proklamasie Nr R15 van 1965 Regulasie Koerant Nr 444 van 22 Janu-
arie 1965

35

Wet op Onderhoud, Wet 23 van 1963

32	35	36	39	101	102	103	104	114	115	116	117
278	280	291	292	305	335	343	362	371	372	392	

Wetsontwerp op Gesinsonderhoud VW 27-'69

68

Wysigingswet op die Verdeling van Skadevergoeding, Wet 58 van 1971

14 15 17

Wysigingswet op Huweliksaangeleenthede, Wet 13 van 1976

5

Wysigingswet op Huweliksgoedere, Wet 91 van 1986

228

3. Zimbabwe**Deserted Wives and Children Protection Act, Ch 173/1963**

34

Insolvency Act, Ch 53/1963

400 401 402

Maintenance Act, Wet 15 van 1971

36 104 116 117 383

Maintenance Orders (Miscellaneous Provision) Act, Ch 176/1963

104

Matrimonial Causes Act, Ch 179/1963

95 104 108 282 328

SAKEREGISTER

1. Engeland

Ackerman v Ackerman [1972] 2 All ER 420 (CA)	159 160 174 181 184
Ackworth v Ackworth [1942] 2 All ER 704 (CA)	232
Aggett v Aggett [1962] 1 All ER 190 (CA)	127
Allen v Allen [1974] 3 All ER 385 (CA)	187
Armstrong v Armstrong 1974 <u>Sol Jo</u> 579	157
Ashley v Ashley [1965] 3 All ER 554 (PDA)	153 154 161
Attwood v Attwood [1968] 3 All ER 385 (PDA)	155 156 161
Backhouse v Backhouse [1978] 1 All ER 1158 (Fam D)	129 130 136 155 158 160 166 172 174
Barker v Barker [1952] 1 All ER 1128 (CA)	127
Barnes v Barnes [1972] 3 All ER 872 (CA)	154 160 161
Bateman v Bateman [1979] 2 WLR 377 (Fam D)	156 167 174
Birmingham City Corporation v West Midland Baptist (Trust) Association (Incorporated) [1969] 3 All ER 172 (HL)	396
Blezard v Blezard 1979 <u>Fam Law</u> 249	170
Bosworthick v Bosworthick [1927] P 64 (CA)	134
Brent v Brent [1974] 2 All ER 1211 (Fam D)	133
Brett v Brett [1969] 1 All ER 1007 (CA)	129 130 131 163 177
Brickell v Brickell [1973] 3 All ER 508 (CA)	166 174
Brown v Brown 1981 <u>Fam Law</u> 247	153 158 160 161
Brown v Brown and Weston [1948] 2 All ER 778 (PDA)	134
Browne v Pritchard [1975] 3 All ER 721 (CA)	148 185 187 188
Bryant v Bryant 1976 <u>Sol Jo</u> 165 (CA)	186

Burridge v Burridge [1982] 3 All ER 80 (Fam D)	129 155
Calderbank v Calderbank [1975] 3 All ER 333 (CA)	125 161 167 175 177 182 184 185
Campbell v Campbell [1977] 1 All ER 1 (Fam D)	151 153 158 160 163 164
Carson v Carson [1983] 1 WLR 285 (CA)	187
Carter v Carter [1980] 1 All ER 827 (CA)	140 142 144 146
Chamberlain v Chamberlain [1974] 1 All ER 33 (CA)	147 187 188
Chaterjee v Caterjee [1976] 1 All ER 719 (CA)	164
Chichester v Chichester [1936] 1 All ER 271 (PDA)	160
Coleman v Coleman [1972] 3 All ER 886 (Fam D)	128
Cook v Cook [1984] FLR 446	140
Cross v Cross 1982 <u>Fam Law</u> 182	141
Curtis v Curtis [1969] 2 All ER 207 (CA)	131
Cuzner v Underdown [1974] 2 All ER 351 (CA)	166 167 169 170 174
Daubney v Daubney [1976] 2 All ER 453 (CA)	157 177 185
Davis v Davis [1967] 1 All ER 123 (CA)	129 130 161
Dean v Dean [1978] 3 All ER 758 (Fam D)	136 137
De Lasala v De Lasala [1979] 2 All ER 1146 (PC)	128 136 140 141 142
Dipper v Dipper [1980] 2 All ER 722 (CA)	140 141 142 144 147
Doherty v Doherty [1975] 2 All ER 635 (CA)	147
Donaldson v Donaldson [1958] 2 All ER 660 (PDA)	151 152
Dunford v Dunford [1980] 1 All ER 122 (CA)	144
Edgar v Edgar [1980] 3 All ER 887 (CA)	136 178
Ette v Ette [1965] 1 All ER 341 (PDA)	152 153
Foley v Foley [1981] 2 All ER 857 (CA)	164 181 183 248

G v P [1978] 1 All ER 1099 (CA)	160
Gengler v Gengler [1976] 2 All ER 81 (Fam D)	151 156 160 161 163 164 180 181 184
Griffiths v Griffiths [1974] 1 All ER 932 (CA)	130 155 166 169 183 184
Gunnerv Gunner and Stirling [1948] 2 All ER 771 (PDA)	134
H v H [1975] 1 All ER 367 (Fam D)	158 160 166 167 168 187
Hakluytt v Hakluytt [1968] 2 All ER 868 (CA)	129 130
Hale v Hale [1975] 2 All ER 1090 (CA)	132
Hanlon v Hanlon [1978] 2 All ER 889 (CA)	186
Harnett v Harnett [1973] 2 All ER 593 (Fam D)	148 170 171 177 178
Harnett v Harnett [1974] 1 All ER 764 (CA)	170 171 172 173 174 207
Hayes v Hayes 1981 <u>Fam Law</u> 208	165
Hector v Hector [1973] 3 All ER 1070 (CA)	175 177 187
Hinde v Hinde [1953] 1 All ER 171 (CA)	142
Howard v Howard [1945] 1 All ER 91 (CA)	152 153 155
Hunter v Hunter [1973] 3 All ER 362 (CA)	128 148 166 170 177 183
Hyman v Hyman 1929 AC 601	139 140 141 142
J v J [1955] 2 All ER 85 (PDA)	151 155 156
J v J [1955] 2 All ER 617 (CA)	151 152 155 156
J (HD) v J (AM) [1980] 1 All ER 156 (Fam D)	170 171 172 173
Jackson v Jackson [1973] 2 All ER 395 (Fam D)	158
Jenkins v Livesey <u>The Times</u> Dec 22 1983	138
Jessol v Jessel [1979] 3 All ER 645 (CA)	140 141 142

Jones v Jones [1971] 3 All ER 1201 (CA)	130 173
Jones v Jones [1975] 2 All ER 12 (CA)	157 165 172 173 174 186
Kahn v Kahn [1980] 1 All ER 497 (Fam D)	163
Kluncinski v Klucinski [1953] 1 All ER 683 (PDA)	151 155
Kokosinski v Kokosinski [1980] 1 All ER 1106 (Fam D)	163 164 165 166 167 170 172 173 174 177
Kowalczyk v Kowalczyk [1973] 2 All ER 1042 (CA)	166
Krystman v Krystman [1973] 3 All ER 247 (CA)	143 163 183
L v L [1961] 3 All ER 834 (CA)	136 139 140 142 143
Le Marchant v Le Marchant [1977] 3 All ER 610 (CA)	176
Livesey (formerly Jenkins) v Jenkins [1985] 1 All ER 106 (HL)	137 142
Lombardi v Lombardi [1973] 3 All ER 625 (CA)	163 164 178
M v M 1981 <u>Fam Law</u> 208	144
M v M (No 1) [1967] 1 All ER 870 (PDA)	139 142 143
Martin v Martin [1976] 3 All ER 625 (CA)	129 147 155
Martin v Martin [1977] 3 All ER 762 (CA)	147 185 186 187
Mc Ewan v Mc Ewan [1972] 2 All ER 708 (PIA)	155
Mesher v Mesher and Hall [1980] 1 All ER 126 (CA)	151 158 170 183 185 187
Mills v Mills [1940] 2 All ER 254 (CA)	142
Millward v Millward [1971] 3 All ER 526 (CA)	129 158 160
Milne v Milne [1981] 2 FLR 286	176
Minton v Minton [1979] 1 All ER 79 (HL)	139 140 142 143 144 147
National Provincial Bank Ltd v Ainsworth [1965] 2 All ER 472 (HL)	40 41
O'Donnell v O'Donnell [1975] 2 All ER 993 (CA)	128 129 151 152 166 166 -167 177 178 181 182 184

P v P [1966] 1 All ER 439 (PDA)	160
P v P [1978] 1 WLR 483 (CA), [1978] 3 All ER 70 (CA)	129 133 157 160 166 178 182 185
Page v Page <u>The Times</u> Jan 30 1981, 1981 <u>Fam Law</u> 149	162 182
Parker v Parker [1972] Fam 116	176
Parrington v Parrington [1957] 2 All ER 916 (CA)	134
Pettitt v Pettitt [1969] 2 All ER 385 (CA)	166
Potter v Potter [1982] 3 All ER 321 (CA)	129 163 166 178 179 181 184
Poulter v Poulter 1974 <u>Fam Law</u> 86 (CA)	186
Practice Direction [1984] 2 All ER 256 (Fam D)	138
Preston v Preston 1982 <u>Fam Law</u> 25	162
Priest v Priest [1978] 1 FLR 184	176
Prinsep v Princep [1929] P 225	134
Reiterbund v Reiterbund [1975] 1 All ER 280 (CA)	154
Roberts v Roberts [1968] 3 All ER 479 (PDA)	160 161
Robertson v Robertson 1982 <u>Fam Law</u> 181	165
Robinson v Robinson [1982] 2 All ER 699 (CA)	137
Rodewald v Rodewald [1977] 2 All ER 609 (CA)	151 153 178
Rogers v Rogers [1974] 2 All ER 361 (CA)	170
Rose v Rose [1950] 2 All ER 311 (CA)	155
S v S [1977] 1 All ER 56 (CA)	162 163 164 185
Sansom v Sansom [1966] 2 All ER 396 (PDA)	153
Scott v Scott [1978] 1 WLR 723 (CA), [1978] 3 All ER 65 (CA)	148 157 160 161 178 182 184 185
Shallow v Shallow [1978] 2 All ER 483 (CA)	154 181 182 184
Smallman v Smallman [1971] 3 All ER 717 (CA)	136

Smethurst v Smethurst [1977] 3 All ER 1110 (Fam D)	154
Smith v Smith [1975] 2 All ER 19 (Fam D)	147 158 186 187
Taylor v Taylor 1975 <u>Sol Jo</u> 30 (CA)	186
The Gramophone and Typewriter Ltd v Stanley (1908) 2 KB 89 (CA)	224
Tomkins v Tomkins [1948] 1 All ER 237 (CA)	134
Tommey v Tommey [1982] 3 All ER 385 (Fam D)	137
Trippas v Trippas [1973] 2 All ER 1 (CA)	125 128 130 147 151 155 170 175 176 177 178 186
Von Mehren v Von Mehren [1970] 1 All ER 153 (CA)	129 130 131
W v W [1975] 3 All ER 970 (Fam D)	153 170 172 173 174
W v W (No 3) [1962] 1 All ER 736 (PDA)	152 155
Wachtel v Wachtel [1973] 1 All ER 113 (Fam D)	173 174
Wachtel v Wachtel [1973] 1 All ER 829 (CA)	125 129 130 151 166 167 168 169 170 171 172 174 178 180 181 182 183 184 185 188 189 207 254 255 256
Wales v Wadham [1977] 2 All ER 125 (Fam D)	137
Ward v Ward [1947] 2 All ER 713 (PDA)	156
Ward v Ward [1980] 1 All ER 176 (CA)	188
West v West [1977] 2 All ER 705 (CA)	163 164 167 170 171 172 173 174
Wilkinson v Wilkinson 1979 <u>Fam Law</u> 48	158
Williams v Williams [1964] 3 All ER 520 (CA)	160
Williams v Williams [1974] 3 All ER 376 (Fam D)	154 155
Wright v Wright [1970] 3 All ER 209 (CA)	136 140

2. Suid-Afrika en Zimbabwe

Abbot v Bergman 1922 AD 53	6	15	16
Abramacos v Abramacos 1953 4 SA 474 (SR)			38
Adams v Abrahams 1918 CPD 24			34
A F Philip & Co Ltd and Others v Adie NO and Others 1970 4 SA 251 (R)	293	319	399 400 401 402 403 407 408
Allen v Allen 1935 CPD 557			25
Amaneeammah v Naidoo 1948 3 SA 712 (D)			25
Aubrey v Aubrey 1960 4 SA 624 (K)	118	120	284 308
Badenhorst v Badenhorst 1964 2 SA 676 (T)		40	43
Baransky v Baransky 1958 1 PH B4 (SR)			249
Barass v Barass 1979 1 SA 245 (R)		51	54
Barnard v Barnard 1970 3 SA 161 (O)	215	220	222 337 338 339 352 366 376
Barnett v Barnett 1917 EDL 218	4	79	80 83
Beanland v Beanland 1914 NLR 316			27
Beaumont v Beaumont 1985 4 SA 171 (W)	xvii	217	227 230 231
Behr v Minister of Health 1961 1 SA 629 (SR)	7	9	10 18 21
Belfort v Belfort 1961 1 SA 257 (A)		5	25
Bell v Bell 1909 TS 500			249
Bell and Hutton and Dower v Wentzel 1914 EDL 308			49
Beneke v Beneke 1965 1 SA 855 (T)	336	337	353 354 361 366
Bergh v Coetzer and the Minister of Social Welfare 1963 4 SA 990 (K)			303
Berkowitz v Berkowitz 1956 3 SA 522 (SR)		86	93

Bezuidenhout v Bezuidenhout 1948 3 SA 629 (OK)				57
Bing and Lauer v Van der Heever 1922 TPD 279	7	8	10	
		19	21	
Bloem v Bloem 1869 Buch 68				48
Bloom v Bloom 1961 3 SA 825 (D)	86	90	277	
	278	281	287	
Bodenstein, Ex parte 1916 CPD 738				38
Boezaart en Potgieter v Wenke 1931 TPD 70				49
Bohlander v Bohlander 1974 2 PH B 10 (K)				7
Bold v Bold 1934 NPD 278				320
Bordihn v Bordihn 1956 2 PH B 32 (A)				391
Botes v Botes 1969 3 SA 168 (R)				49
Botha v Botha 1965 4 SA 581 (T)				303
Braude v Braude 1899 SC 565				26
Brecher v Brecher 1947 3 SA 225 (SWA)				303
Brimecombe v Brimecombe 1928 EDL 405				303
Brink v Brink 1983 3 SA 217 (D)	106	108	109	
	260	261	263	
	268	269	348	
Broodryk v Broodryk 1934 CPD 275				318
Brooks v Brooks 1901 HCG 113				34
Brown v Brown 1919 NLR 358				27
Brown v Brown 1970 2 SA 625 (W)				48
Bruckman v Bruckman 1976 4 SA 204 (K)				303
Buck v Buck 1974 1 SA 609 (R)	40	43		
Burger v Burger 1948 2 SA 978 (K)				39
Butler v Butler 1951 2 SA 88 (K)				329
Butterworth v Butterworth 1943 WLD 127	27	28	31	
	49	50	54	
C v C 1943 EDL 152				249

Caesar v Caesar 1973 2 SA 760 (R)	108	249	260
Caldwell v Erasmus 1952 4 SA 43 (T)			57
Campbell v Campbell 1956 3 SA 234 (N)	4	5	34
Carelse v Estate De Vries 1906 SC 532			313
Carrick v Williams 1937 WLD 76	312	320	329 386
Carstens v Carstens 1985 2 SA 351 (SOK)	30	31	55 56 331
Carte v Carte 1982 2 SA 318 (D)			277
Cattle Breeders Farm (Pvt) Ltd v Veldman 1974 1 SA 169 (RAA)	40		43
Celliers v Celliers 1904 TS 926			82
Chadwick v Chadwick 1914 CPD 1008			25
Chadwick v Chadwick 1916 EDL 441			303
Chamani v Chamani 1979 4 SA 804 (W)	12	51	52 56 57
Chenille Industries v Vorster 1953 2 SA 691 (O)		9	10
Chouler v Chouler 1973 4 SA 215 (W)			7
Christie NO v Estate Christie and Another 1956 3 SA 659 (N)		6	390
Cilliers v Cilliers 1977 1 SA 561 (O)	118	121	277
Claassens v Claassens 1981 1 SA 360 (N)	xvi	85	100 101 118 121 124 248 308
Clark & Co v Lynch 1963 1 SA 183 (N)	7	9	10 11
Clarkson v Van Rensburg 1951 1 SA 595 (T)		7	9
Clausen v Clausen 1919 CPD 13		80	83
Coetzee v Higgins 1887 EDL 352		8	21
Cohen v Cohen 1910 CTR 976			27
Cohen v Cohen 1979 3 SA 420 (R)			330
Cohen Bros v Samuel 1906 SC 221			336
Colborne v Colborne 1880 NLR 31			48

Colly v Colly's Estate 1946 WLD 83	84 292 396
Comerma v Comerma 1938 TPD 220	320
Cook v Cook 1911 CPD 810	289 378
Cook v Cook 1912 CPD 290	288 289 378
Copelowitz v Copelowitz and Others NO 1969 4 SA 64 (K)	86 92 95 96 97 111 118 121 215 217 218 220 243 248 277 284 285 292 293 294 302 303 308 309 317 319 328 346 347 352 354 363 366 372 389 390 391 394 396 397 398 399
Couper v Flynn and Another NO 1975 1 SA 778 (R)	295 349
Cox v Cox 1884 NLR 134	48
Croes v Croes 1960 4 SA 211 (K)	108 220 221 222 234 242 257 258
Crouse v Crouse 1954 2 SA 642 (O)	25 26 214 215 217 220 222 223 236 237 238 240 257
Daniëls v Daniëls. Mackay v Mackay 1958 1 SA 513 (A)	249
Dauids v Davids 1937 CPD 160	318
Davidson v Davidson 1936 WLD 33	38 39 84 318 320
Davidson v Davidson 1944 SR 190	84
Davies v Rex 1909 EDL 149	34
Davis v Davis 1939 WLD 108	25 26 27 51 54 257
Davis v Davis 1945 WLD 155	216 217 234 235
Davis v Davis 1947 3 SA 111 (W)	39

Davis' Tutor v Estate Davis 1925 WLD 168	312	313	390
Dawe v Dawe 1980 1 SA 141 (ZR)	302	353	362 363 365
De Bruyne v De Bruyne 1948 1 SA 491 (K)		25	318
De Crespigny v De Crespigny 1959 1 SA 149 (N)			329
Deeks v Deeks 1953 3 SA 896 (K)			25
Desai v Engar and Engar 1965 4 SA 81 (W)			303
Dessels, Ex parte 1976 1 SA 851 (D)			378
De Vaal v Messing 1938 TPD 34	16	17	18
De Wet v Silberbauer 1923 CPD 1			34
Doyle v Doyle and Another 1957 2 SA 577 (SR)			5
Doyle v Salgo (1) 1958 1 SA 36 (FC)			249
Dreyer v Dreyer 1984 2 SA 483 (O)			36
Driffill v Driffill 1942 NPD 345			26
Drummond v Drummond 1979 1 SA 161 (A)		288	378
Ducray v Ducray 1912 NLR 349			27
Duncan v Duncan 1984 2 SA 310 (K)	329	330	386 389
Du Plessis v Du Plessis 1976 1 SA 284 (W)		40	43
Du Plessis v Du Plessis and Pieterse 1928 OPD 1			249
Du Preez v Cohen Bros 1904 TS 157		7	8
Du Preez v Du Preez 1961 3 SA 639 (O)	302	337	338 339 342 343 352 353 355 377 383 391
Dys v Dys 1979 3 SA 1170 (O)			7
Eaton v Eaton 1886 EDL 236		48	50
Eckard v Olyott 1962 4 SA 189 (O)			303
Edelstein v Edelstein 1952 3 SA 1 (A)			5
Elam v Elam 1946 2 PH B 87 (W)		27	28
Engelbrecht v Engelbrecht 1944 NPD 186			27

Engelbrecht v Engelbrecht 1974 3 SA 673 (K)	4	7
Evins v Shield Insurance Co Ltd 1980 2 SA 814 (A)	13	14
Excell v Douglas 1924 CPD 472	5	6 7
	9	10 11
	18	19 20
		21 40
Figdor v Figdor 1927 CPD 153	318	321
Fluxman v Fluxman 1958 4 SA 409 (W)	92	302 317
	319	325 330
	334	336 337
	341	355 385
		387
Foord v Vardy NO and Another 1967 1 SA 692 (W)		7
Ford v Ford and Another 1965 1 SA 264 (D)	95	104 105
		106
Foxcroft-Williams v Foxcroft-Williams 1960 1 PH B 5 (D)		7
Frame v Boyce & Co Ltd 1925 TPD 353		9
Fraser v Fraser 1927 CPD 57		52
Fredman v Fredman 1952 1 SA 430 (SR)	93	319 334
		387
Frichol v Frichol 1945 TPD 276	216	217 220
	234	236 242
Gammon v McClure 1925 CPD 137		21
Gawith v Gawith 1966 3 SA 596 (K)	118	121
Gericke v Gericke 1900 EDL 113		25
Getz v Seedat and Others 1935 WLD 51		303
Geyer v Geyer 1944 EDL 104	27	28 31
Gildenhuys v Transvaal Hindu Educational Council 1938 WLD 260	4	6 13
		14 15
Gillies v Gillies 1944 CPD 157	25	84 320
Glaser v Millward 1949 2 SA 853 (W)		14
Glazer v Glazer 1959 3 SA 928	27	49 51
		54
Glazer NO v Glazer 1962 2 SA 548 (W)	67	86

Glazer v Glazer NO 1963 4 SA 694 (A)	59 62 63
	64 66 67
	86
Gliksman v Talekinsky 1955 4 SA 468 (W)	312 313 314
Goldberg v Goldberg 1938 WLD 83	39
Goldby v Goldby 1921 NLR 298	80
Gouws v Gouws 1958 4 SA 394 (T)	27 54
Graham v Graham 1949 4 SA 645 (T)	320 329 387
Graham v Graham 1950 1 SA 655 (T)	319 320 329
	330 387
Grassman v Hoffman 1885 SC 282	7 8 19
Grasso v Grasso 1987 1 SA 48 (K)	417
Greathead v Greathead 1946 TPD 404	329
Green v Green 1976 3 SA 316 (RAA)	349 350 351
	356
Greyling v Greyling 1959 3 SA 967 (W)	48
Grgin v Grgin 1960 1 SA 824 (W)	86 95 97
	111 113 118
	120 215 248
	281 284 308
Griesel v Griesel 1981 4 SA 270 (O)	49 52 54
Grobler v Potgieter 1954 2 SA 188 (O)	57
Halgreen v Halgreen 1977 3 SA 34 (T)	7
Hamman v Hamman 1949 1 SA 1191 (W)	39 43
Hancock v Hancock 1957 2 SA 500 (K)	317 318 331
	336 337 339
	340 343 353
	354 355 360
	363 364 376
	377 383 385
	388
Hankin v Hankin 1931 WLD 265	84 319
Hankin v Hankin 1932 WLD 190	84 320
Harper v Harper 1887 HCG 247	48 50 51
	52

Harris v Mein 1941 SR 69			84
Harrison v Harrison 1952 3 SA 636 (OK)		86	91
Harrower v Harrower 1909 TH 231			27
Hartman v Krogscheepers 1950 4 SA 421 (W)		224	240
Hauptfleisch, Ex parte 1925 1 PH C 11 (K)			57
Hausberger v Hausberger 1912 TH 121			26
Hawkins v Hawkins 1908 SC 784			320
Hawthorne v Hawthorne 1950 3 SA 299 (K)	216	232	233
		313	372
Haylock v Haylock 1940 SR 80			93
Heinrich v Heinrich 1968 2 PH B 9 (SWA)	337	377	383
Hemming v Hemming 1893 SAR 48			50
Herfst v Herfst 1964 4 SA 127 (W)		385	387
Herman v Herman 1903 TS 808	25	234	236
Hern & Co v De Beer 1913 TPD 721		7	8
Heslop v Heslop 1890 NLR 251			25
Heyns v Heyns 1978 4 SA 530 (RAA)		86	108
Hockly v Hockly (ongerapporteerde)			79
Hodd v Hodd. D'Aubrey v D'Aubrey 1942 NPD 198	84	89	90
		91	319
Hodgkinson v Hodgkinson 1933 EDL 219			57
Hoffmann v Hoffmann 1964 1 SA 746 (K)			39
Hofmeyer v Hofmeyer. B J B S Contractors (Pty) Ltd v Lategan 1975 2 SA 590 (K)			320
Hoogendoorn v Hoogendoorn 1937 CPD 123	319	320	386
Hossack v Hossack 1956 3 SA 159 (W)	26	215	218
	222	223	234
	236	237	238
	248	294	302
	336	338	339
	340	346	347
	355	363	364
	365	369	373
	375	376	393
			418

Hubbard v Hubbard 1947 4 SA 7 (W)	320
Hughes v Hughes 1936 WLD 98	320
Hughes NO v The Master and Another 1960 4 SA 936 (K)	288 289 292 326 327 336 338 376 378 379 390 392 397 418
Hugo, Ex parte 1960 1 SA 773 (T)	316
Hurn v Hurn 1978 3 SA 252 (OK)	107 214 220 221 224 241 242
I T C 850 22 SATC 182 (1959)	308
Jacobs v Jacobs 1911 TPD 768	320
Jacobs v Jacobs 1955 1 SA 235 (W)	308 336 337 338 339 352 360 365 367
Jacobs v Jacobs 1955 4 SA 211 (T)	336 339 360
James v James 1929 WLD 117	303
Jameson v Jameson 1958 2 PH B 31 (SR)	319
Jameson's Minors v Central South Africa Railways 1908 TS 575	14
Janion v Watson & Co 1885 NLR 234	7 8 19
Jardine v Stibbe 1959 2 SA 783 (K)	281
Jeanes v Jeanes and Another 1977 2 SA 703 (W)	320 329 387 389
Jodaiken v Jodaiken 1978 1 SA 784 (W)	214 221 223 224 236 240
Joffe v Lubner 1972 4 SA 521 (K)	294 329 330 337 341 349 352 374 385 387
Johnson v Tiger 1979 1 SA 920 (NK)	36
Johnston v Johnston 1926 WLD 90	318
Jones v Jones 1963 2 SA 193 (SR)	124
Jones v Jones 1974 1 SA 212 (R)	52
Jopling v Jopling 1899 SC 480	27 50

Jordens v Jordens 1960 2 PH B 21 (D)	337 377 383
José v José 1939 TPD 425	84 91 319 320 329
Joss v Board of Executors 1978 1 SA 1106 (K)	281 303 304 305 392
Joss v Board of Executors 1979 1 SA 780 (K)	281 304 305 392
Kemp v Kemp 1958 3 SA 736 (D)	114 115 313 413
Kisch and Kisch, Ex parte 1938 TPD 163	91 287
Knight v Knight 1967 1 SA 40 (K)	86 111 118 121
Kok v Kok 1974 2 SA 657 (T)	308
Kroon v Kroon 1986 4 SA 616 (OK)	215 216 217 218 219 221 222 227 229 230 232 234 235 236 237 238 240 241 243 246 256 264 272 273 275 294 295
Kruger v Kruger 1980 3 SA 283 (O)	101 107
Kruger v Kruger 1983 2 SA 9 (OK)	7
Kuhn v Karp 1948 4 SA 825 (T)	91 92
Kuhn v Kuhn 1916 EDL 422	26
Lalla v Lalla and Another 1973 2 SA 561 (D)	52 57
Landry v Landry 1970 2 PH B 11 (R)	54
Laubscher v Leiserowitz Bros 1940 2 PH A 52 (K)	40
Lawson v Lawson 1935 NPD 58	26
Lee v Lee 1914 NLR 89	25
Levin v Levin 1984 2 SA 298 (K)	122 264 269 302 331 336 337 342 344 346 357 387 388

Liedeman v Liedeman 1937 CPD 1	318
Linesso v Linesso 1966 1 SA 747 (W)	25 26 86 95 105 215 220 221 234 237 238 241 242 261
Lindsay v Lindsay 1946 NPD 416	90
Lloyd v Menzies NO and Others 1956 2 SA 97 (N)	66 67 390
Loubser v Loubser 1958 4 SA 680 (K)	302 336 337 340 342 355 362 363 364 368
Louis v Louis 1973 2 SA 597 (T)	215 217 218 233 234 236 237 238 295 302 341 342 346 347 350 351 362 364 366 375 376
Louw v Louw 1946 CPD 130	25
Lovell v Lovell 1980 4 SA 90 (T)	43
Luyt v Luyt 1926 WLD 179	303
Lyons v Lyons 1923 TPD 345	4 51
Maartens v Maartens 1964 2 SA 104 (N)	111 112 120 290
Macgregor v Macgregor 1986 3 SA 644 (K)	226 229 230
MacNaught v Caledonian Hotel 1938 TPD 577	7 9 10 21
Madden v Madden 1962 4 SA 654 (T)	48
Maloney v Maloney 1920 GWLD 147	80
Manley v Manley 1941 CPD 95	320
Mansell v Mansell 1953 3 SA 716 (N)	86 90
Manton v Manton 1909 NLR 387	25 26
Maple v Maple (ongerapporteerd)	79
Martins v Martins 1959 4 SA 218 (O)	25 86 95 215 218 220 221 235 242

Mason v Bernstein 1897 SC 504	7	8	
Mason v Williams 1884 NLR 168	7	8	
McCraw v McCraw 1927 WLD 139			318
Mc Donald v Enslin 1960 2 SA 314 (O)			119
Mc Kelvey v Cowan 1980 4 SA 525 (Z)	4	6	13 316
McLean v McLean's Trustee 1923 AD 141			401
Meerholz v Meerholz 1949 2 SA 479 (O)			28
Meiring v Holmes 1936 WLD 66			39
Metropolitan Industrial Corporation v Hughes 1969 1 SA 224 (T)			320
Meyer v Meyer 1935 EDL 52			249
Meyer v Meyer 1959 2 PH B 16 (N)			302
Meyer v Mohamed 1930 CPD 301			57
Midlane v Midlane 1953 1 PHB 9 (GW)			26 257
Miller v Miller 1925 EDL 120			80 318
Miller v Miller 1940 CPD 466			5 34
Millward v Glaser 1949 4 SA 931 (A)			14
Milne v Estate Milne 1967 3 SA 362 (K)	86	92	284 292 302 327 328 354 376 392 418
Milns v Protea Assurance Co Ltd 1978 3 SA 1006 (K)			5
Mocke v De Klerk 1932 CPD 218			38
Moodley v Gramani 1967 1 SA 118 (N)			37
Morton v Morton 1947 1 SA 459 (K)			25
Motatamoli v Motatamoli 1946 OPD 316	49	52	54
Muhlmann v Muhlmann 1984 1 SA 413 (W)			52
Muller v Vink 1972 1 PH B 2 (W)			110
Murison v Murison 1923 NPD 5			34
Murphy en h Ander v Venter 1967 4 SA 46 (O)			303

Nel v Nel 1977 3 SA 288 (O)	107	108	109
	110	214	215
	220	221	235
	241	243	246
		260	261
Nel v Nel and Stassen 1912 CPD 281			249
Nichols, Estate v Nichols NO 1948 3 SA 1 (N)	66	86	90
Nillson v Nillson 1984 2 SA 294 (K)	244	246	273
			300
Nkabinde v S A Motor and General Insurance Co Ltd 1961 1 SA 302 (N)			14
Norton and Others v Ginsberg 1953 4 SA 537 (A)			391
Oberholzer v Oberholzer 1947 3 SA 294 (O)	4	27	216
	220	224	236
	237	238	240
O'Brien v O'Brien 1938 TS 221			5
Oelofse v Grundling 1952 1 SA 338 (K)	7	9	21
O'Hogan v O'Hogan 1914 TPD 637			25
Oosthuizen v Stanley 1938 AD 322	14	315	316
Opperman v Opperman 1975 3 SA 337 (O)			49
Owen v Owen 1968 1 SA 480 (OK)		40	43
Owens v Stoffberg NO and Another 1946 CPD 226	92	292	396
			397
Owen-Smith v Owen-Smith 1982 1 SA 511 (ZHG)		338	383
Oxley v Oxley 1964 3 SA 242 (D)	248	378	381
			382
Pan-African Tanneries Ltd (Under Judicial Management), Ex parte 1950 4 SA 321 (O)			303
Panton v Panton 1970 1 PH B 9 (D)			26
Papadakis v Wessels 1976 3 SA 593 (K)		281	303
Park v De Necker 1978 1 SA 1060 (N)			37
Parkes v Parkes 1932 SR 72	84	289	378
			383
Pearson v Pearson 1928 NPD 251			27

Peck v Peck 1888 NLR 195	288 289 378
Peila v Peila 1972 1 SA 399 (A)	249
Pelser v Pelser 1944 2 PH B 55 (EDL)	54
Perrott-Humphrey v Perrott-Humphrey 1967 3 SA 304 (W)	7
Perumal v Naidoo 1975 3 SA 901 (N)	37
Perumal v Panyalayi 1943 NPD 154	34
Peycke v Peycke 1955 3 SA 80 (K)	214 215 220 238 240 241 242
Pienaar, Ex parte 1964 1 SA 600 (T)	315
Pieterse v Pieterse 1965 4 SA 344 (T)	95 302 337 343 365 367
Pieterse (Born Kirsten) v Pieterse 1944 OPD 224	49 51
Pitt-Kennedy, Ex parte Estate 1946 NPD 776	390
Plotkin v Western Assurance Co Ltd and Another 1955 2 SA 385 (W)	5 15 16
Pocklington v Cowey & Son 1885 NLR 118	8
Portinho v Fortinho 1981 2 SA 595 (T)	86 95 100 107 214 215 261 268
Practice Note 1 of 1979. General Division of the High Court of Rhodesia 1979 2 SA 847	372
Pretorius v Pretorius 1954 4 SA 210 (W)	303
Price v Price 1948 1 SA 518 (SR)	34 35 38
Proksch v Die Meester en Andere 1969 4 SA 567 (A)	399 400
Prophet v Prophet 1948 4 SA 325 (O)	313 337 344 349 360 374
Pugh v Pugh 1910 TS 792	4 25
R v Becker 1951 2 SA 162 (T)	39
R v Bell 1960 3 SA 716 (GW)	86 95 96 97 98 248 283
R v Blundell 1943 TPD 146	84 101 102 103 319 320 398 400

R v De Jager 1953 2 SA 197 (T)				303
R v Kinear 1957 2 SA 105 (T)				38
R v Rudy 1956 1 SA 382 (OK)		95	96	101
Ramsay v Ramsay 1910 TS 182		34	38	39
Ramsay v Ramsay 1957 3 SA 588 (N)				25
Rautenbach v Groenewald 1911 TPD 1148				8
Rawlins v Rawlins 1932 NPD 88		84	89	91
Rabier & Co v Algar 1914 NPD 420				19
Reid and Another, Ex parte 1957 4 SA 398 (K)				303 371
Reid v Reid 1951 1 SA 765 (OK)				49
Reloomel v Ramsay 1920 TPD 371		6	7	8
		8-	9	10
		11	12	19
Rheeder v Rheeder 1950 4 SA 30 (K)		114	329	330 413
Richter v Richter 1947 3 SA 86 (W)		114	312	313 329 330 413
Ries v Ries (ongerapporteerde)				79
Rigby, Ex parte 1937 OPD 98				84
Riley v Riley 1967 2 PH B 19 (N)		289	337	378 379
Roos v Roos 1945 TPD 84		91	318	329 337
Rousalis v Rousalis 1980 3 SA 446 (K)		243	244	246 273 300 311
Rousseau NO v Cloete 1952 3 SA 703 (K)			5	7
Rubenstein v Rubenstein 1975 3 SA 957 (W)		284	297	317 323 325
Russell, Ex parte 1910 CPD 12				38
Russell v Boughton 1955 2 SA 229 (SR)		117	332	333 334 385 388 413
S v Cloete 1977 4 SA 90 (K)				115

S v Dikwidi 1979 4 SA 646 (BH)	115
S v Dolman 1970 4 SA 467 (T)	86 115
S v Jarvis 1971 1 SA 243 (RAA)	104
S v Kelder 1980 4 SA 747 (Z)	36
S v Loubser 1969 2 SA 652 (K)	86 92 96 97 98 99 248 283 284 319
S v Miller 1976 1 SA 12 (K)	114
S v Olivier 1976 3 SA 186 (O)	114 115
S v Petersen 1966 4 SA 675 (K)	36
S v Rahman 1974 3 SA 280 (RAA)	36 112 116
S v Richter 1964 1 SA 841 (O)	114 413
S v Sephiri 1981 2 SA 837 (BH)	36 38
S v Simpson 1964 1 SA 61 (N)	86 114
S v Stoep 1965 1 SA 347 (T)	95 96 97 248 284 285
S v Van Rensburg 1977 3 SA 53 (T)	97 103 104 284
S v Walraven 1975 4 SA 348 (T)	86 362
Saayman v Saayman 1944 CPD 333	303
Sadie v Sadie. Waldman v Waldman 1953 4 SA 39 (W)	86 92 319
Sanan v Sanan 1978 1 SA 98 (W)	111 112 118 290
Sandberg v Krone 1921 CPD 395	34
Sandler-Wholesale Coal Suppliers Ltd 1941 AD 194	391
SANTAM v Fondo 1960 2 SA 467 (A)	14
Sawden v Sawden 1956 4 SA 109 (W)	317 374 375 376 393 418
Schafer v Schafer 1967 1 SA 78 (R)	333 334 385 386 387 388
Schierhout v Minister of Justice 1925 AD 417	119 121

Schlesinger v Schlesinger 1968 1 SA 699 (W)	288	289	336
		378	379
Schroeder v Schroeder 1959 2 SA 6 (N)			249
Schultz v Schultz 1928 OPD 155	66	74	77
	80	81	84
		87	88
Schutte v Schutte 1986 1 SA 872 (A)	xvi	86	92 95
		101	107 122
		124	280 302
			317
Schuurman-Stekhoven v Schuurman-Stekhoven 1951 1 PH B 1 (K)			25
Scott v Scott 1946 WLD 399	313	359	363
Shanahan v Shanahan 1907 NLR 15		4	6 216
		220	223 234
Shearer v Shearer's Executors 1911 CPD 813			390
Sher v Sher 1978 4 SA 728 (W)	36	38	39
			329
Shifren v Shifren 1933 OPD 105		49	52
Simey v Simey 1880-1882 Juta 171			25
Singh v Singh 1983 1 SA 781 (K)		xvi	256
Slabbert v Harmse 1923 CPD 187			34
Slade v Slade 1884 EDL 243			320
Smallberger v Smallberger 1948 2 SA 309 (O)		52	54
Smit v Smit 1946 WLD 360		27	52
Smit v Smit 1982 4 SA 34 (O)			295
Smith v Philips 1931 OPD 107			9
Snashall v Snashall 1930 WLD 19			318
Snyman v Snyman 1937 WLD 62			320
Solomon v Solomon 1947 1 PH B 58 (K)			51
Solomon v Solomon 1949 4 SA 624 (OK)			249
Somdaka v Carroll 1912 EDL 85			8
Soupionas v Soupionas 1983 3 SA 757 (T)		246	265
South British Insurance Co Ltd v Smit 1962 3 SA 326 (A)			391

Stacey v Stacey 1976 4 SA 365 (W)	7 12 21
	108 258 259
	268
Stage v Stage 1883 SC 229	48
Standard Bank Ltd and Others, Ex parte 1978 3 SA 323 (R)	5 67 86
	93 282 293
	294 308 328
Steenkamp v Juriaanse 1907 TS 980	4 5 13
	14 15
Stein and Another, Ex parte 1960 1 SA 782 (T)	86 92 95
	97 98 99
	280 282 284
Steinmann v Steinmann 1948 3 SA 930 (N)	34 38
Stender v Stender 1938 NPD 125	27
Stern v Schattel 1935 CPD 78	7 9
Stern v Stern 1928 WLD 148	37 38
Stolle v Stolle 1952 1 PH B 6 (O)	27
Stone v Stone 1949 1 SA 1203 (W)	54
Stone v Stone 1966 4 SA 98 (K)	26 86 215
	216 217 220
	261 337 339
	351 357 365
	366 371 374
	391
Strauss v Strauss 1971 1 SA 585 (O)	86 95 97
	222 248 283
	284 316 317
	319 369 370
Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A)	86 92 97
	99 101 102
	103 104 222
	233 277 278
	284 306 317
	341 342 354
	366 367 369
	370 381 382
	383 384 408
Strauss v Strauss and Another 1962 3 SA 639 (O)	319 331 343
	354 356 364
	365 385

Strime v Strime 1983 4 SA 850 (K)	322 330 331
	385 386 387
Swanepoel v Bovey 1926 TPD 457	320
Swart v Swart 1960 4 SA 621 (K)	86 111 113
	120 215 289
Swart v Swart 1980 4 SA 364 (O)	xvi 29 30 105
	214 218 219
	220 221 241
	243 252 261
	265 267 275
	370
Taylor v Taylor 1928 WLD 215	84
Thelland v Thelland 1909 SC 243	26
Thompson v Model Steam Laundry Ltd 1926 TPD 674	9
Thompson v Thompson 1924 CPD 264	48
Thompson v Thompson 1947 4 SA 570 (SR)	93
Thompson v Thompson 1968 4 SA 270 (RAA)	312 313 315
Thompson v Thompson and Bell 1888 NLR 106	249
Toms v Toms 1920 CPD 455	80 83
Traub v Traub 1955 2 SA 671 (K)	10
Tregoning v Tregoning 1914 WLD 95	320 398
Troskie v Troskie 1968 3 SA 369 (W)	36
Twigg v Twigg 1921 WLD 75	80
Union Government v Warneke 1911 AD 657	5 13 14
United Building Society v Matiwane 1933 EDL 280	15
Vale v Vale 1966 1 SA 541 (SR)	86
Vale v Vale 1966 2 SA 365 (RAA)	95
Van Broembsen v Van Broembsen 1948 4 SA 38 (O)	26
Van der Merwe v Van der Merwe 1926 EDL 248	27 38
Van der Merwe v Van der Merwe 1961 2 SA 2 (OK)	249
Van der Poll v Van der Poll 1945 CPD 166	249

Van der Walt v Van der Walt 1961 4 SA 854 (O)	337 342 352 359
Van der Westhuizen v Van der Westhuizen 1933 WLD 62	359 360 361 388
Van Deventer v Van Deventer & Another 1962 3 SA 969 (W)	215
Van Gorkom and Noonan v Davies 1914 TPD 572	50 51 54
Van Gysen v Van Gysen 1986 1 SA 56 (K)	xvii 217 230 231
Van Heerden v Van Heerden 1962 2 PH B 21 (D)	302
Van Jaarsveldt v Van Jaarsveldt 1961 2 PH B 25 (R)	95 108
Van Lear v Van Lear 1979 3 SA 1162 (W)	7
Van Oosten v Van Oosten 1923 CPD 409	40
Van Rensburg v Swersky Bros 1923 TPD 255	7
Van Rensburg v Van Rensburg 1978 1 SA 436 (T)	111 118 120
Van Rippen v Van Rippen 1949 4 SA 634 (K)	49
Van Schalkwyk v Van Schalkwyk 1925 OPD 1	50
Van Schalkwyk v Van Schalkwyk 1947 4 SA 86 (O)	80 84 86 88 90 91 321
Van Staden v Van Staden 1945 WLD 48	249
Van Vuuren v Sam 1972 2 SA 633 (A)	313 314 315 316
Van Vuuren v Van Vuuren 1949 4 SA 749 (D)	249
Van Wyk v Van Wyk 1954 4 SA 594	95 214 215 218 221 234 235 237 238 240 241
Van Wyk v Van Wyk 1962 3 SA 976 (D)	249
Vather v Dhavray 1973 2 SA 232 (N)	399
Vaughan v SANTAM 1954 3 SA 667 (K)	14
Vedovato v Vedovato 1980 1 SA 772 (T)	351 366 391
Vincent v Vincent 1932 WLD 205	84 319 320
Visser, In re Estate 1948 3 SA 1129 (K)	216 223 224 313 390 391

Von Broembsen v Von Broembsen 1948 1 SA 1194 (O)	29	49	52 54
Voortrekkerwinkels (Ko-operatief) Bpk v Pretorius 1951 1 SA 730 (T)			9
Wannenberg v Wannenberg 1902 TH 161		48	50
Waterson v Maybery 1934 TPD 210	13	14	15
Watson v Watson 1959 1 SA 185 (N)	288	289	336 337 378 379 380 381 382 383 384
Watson v Watson 1979 2 SA 854 (A)			313
Webber v Seller 1955 2 SA 95 (W)			303
Weinberg v Weinberg 1958 2 SA 618 (K)	95	96	398 401 402 403
Weinerlein v Weinerlein 1933 WLD 174		49	52
Wheatherley, Ex parte 1879 Kotzé 111			27
Whelan v Whelan 1972 4 SA 305 (W)	7	9	12
Whiteley v Whiteley 1959 2 SA 148 (OK)	302	336	338 363 368 375
Whittingham v Whittingham 1974 2 SA 636 (R)	41	42	43
Wiebel v Wecke en Voigts 1933 SWA 123		5	7
Wife v Husband 1906 NLR 349			249
Williams v Carrick 1938 TPD 147	312	313	320 329 330 332 334 386 387 400
Willis v Willis 1963 2 PH B 21 (R)		95	108
Wilson v Daddy Bros 1930 NPD 133			57
Wilson v Wilson 1928 NPD 472			84
Wilson v Wilson 1981 2 SA 536 (Z)	294	343	344 346 362
Woodhead v Woodhead 1955 3 SA 138 (SR)			4
Woudberg v Woudberg 1938 WLD 1		27	28

Wright v Wright 1978 3 SA 47 (OK)	111 113 114
	116 412
Young v Coleman 1956 4 SA 213 (D)	4 95 216
	281 316 318
	329 400
Young v Young 1985 1 SA 782 (K)	371 373 374
Zaduck v Zaduck 1966 1 SA 78 (SR)	51 52
Zank v Zank 1948 1 SA 475 (N)	90
Zeeman v Zeeman 1979 2 SA 223 (K)	107 214 220
	221 224 234
	261
Zietsman v Zietsman 1903 NLR 213	25
Zietsman NO, Ex parte : In re Estate Bastard 1952 2 SA 16 (K)	390

3. Verenigde State van Amerika

Flaxman 57 NJ 458, 273A 2d 567, 45 ALR 3d 1026 (1971)

410

BIBLIOGRAFIE

Aden Menno "Fault And Breakdown A Comparative Survey Of Modern Divorce Law" 1972 AJ 39.

Anoniem "Maintenance of Wife after Dissolution of Marriage" 1917 SALJ 486.

Anoniem "Two Divorce Decisions" 1921 SALJ 327.

Anoniem 1932 South African Law Times 96.

Anoniem 1934 South African Law Times 129

Anoniem "The Sanctity of The Marriage Contract" 1948 SALJ 256.

Anoniem "The Price of Divorce Proposals For Reform" 1982 Fam Law 69.

Aquilius "The Long, Long Trail of A Mistranslation" 1953 SALJ 350.

Arntzenius H J Institutiones Juris Belgici De Conditione Hominum/Introduction to The Civil Law Of The Netherlands vertaal deur F P van den Heever Staatsdrukker 1963.

Barnard A H "Strauss v Strauss 1974 3 SA 79 (A)" 1974 THR-HR 415.

- "Die ontwrigtingsbeginsel in die egskeidingsreg in Engeland" 1976 De Rebus 211.
- "Enkele opmerkings oor die voorgestelde nuwe Suid-Afrikaanse egskeidingsreg" 1978 THR-HR 263.
- Die Hervorming Van Egskeidingsgronde In Engeland, Nederland En Suid-Afrika LLD Proefskrif Universiteit van Suid-Afrika 1979.
- Die Nuwe Egskeidingsreg Butterworth Durban 1979.
- "Nog 'n stap nader aan 'n nuwe egskeidingsreg" 1979 De Rebus 11.
- "Smit v Smit 1982 4 SA 34 (O)" THR-HR 354.

Barnard A H Cronjé D S P en Olivier P J J Die Suid-Afrikaanse Persone-En Familiereg Butterworth Durban 1986.

Barnett H "Financial Provision - A Compensatory Model?" 1983 Fam Law 124.

Beinart B "Testamentary Form And Capacity And The Wills Act, 1953" 1953 SALJ 280.

- "Liability of a Deceased Estate For Maintenance" 1958 AJ 92.
- "The Forgotten Widow" 1965-66 AJ 285.

Berkovits B "Towards A Reappraisal of Family Law Ideology" 1980 Fam Law 164.

Bissett-Johnson A en Pollard D W "Maintenance, Divorce and Social Security" 1975 MLR 449.

Blake S H "The One Third Rule" 1977 Fam Law 217.

- "Family Law Or The Law of Relationships" 1982 Fam Law 95.

- "The Matrimonial Home On Divorce" 1984 Fam Law 45.

Boberg P Q R "The Apportionment of Damages Amendment Act 58 of 1971" 1971 SALJ 423.

- The Law of Persons And The Family Juta & Co Ltd Cape Town Wynberg Johannesburg 1977.

Boel T : Kyk Loenius J.

Boey T Woorden-Tolk of Verklaring der Voornaamste Onduitsche en Andere Woorden, in de heden daagsche en aloude Rechtspleginge voorkomende Johannes Gaillard s'Gravenhage 1773.

Bort P Tractaet Verklarende Hoe dat de Hollantsche Leenen By Uytterste-wille ende versterferven Johannes Verhoeve s'Graven-Hage 1649.

Brokensha J R "Maintenance Orders" 1937 SALJ 181.

Bromley P M Family Law 6e uitgawe Butterworths London 1981.

Brouwer H De Iure Connubiorum Apud Batavos Recepto, Libri Duo. In quibus Jura Naturae, Divinum, Civile, Canonicum, prout de nuptiis aqunt, referuntur, expenduntur, explicantur Apud Casparum Commelinum Amstelodami 1665.

- De Jure Connubiorum Libri Duo In Quibus Jura Naturae, Divinum, Civile, Canonicum, Prout De Nuptiis Aqunt, Referuntur, Expenduntur, Explicantur/Oor Die Huweliksreg (Twee Boeke) Waarin die Natuurreg, die Goddelike Reg, die Romeinse en Kanonieke Reg, vir sover dit oor die Huwelik handel, weergegee, uiteengesit en verklaar word vertaal deur Dr P van Warmelo en F J Bosman 1e uitgawe Lex Patria Johannesburg 1967.

Brown G G Brown On Separation Shaw & Sons Ltd London 1981.

Brown L N "Maintenance And Esoterism" 1968 MLR 121.

Carey Miller D L "Rights Of The Surviving Spouse : A Distict System In Scotland And Developments In England" 1980 AJ 49.

Carpzovius B Responsa Juris Electoralia In Serenissimi ac Potentissimi Archiprincipis Electoris Saxon, Libri VI Sabinae Ritzschiae et Venales apud, Laurent Sigism. Cörnerum Lipsiae 1683.

- Jurisprudentia Forensis Romano-Saxonica Thomae Fritschii Lipsiae 1721.

- Christinaeus D P Practicarum Quaestionum Rerumque in Supremis Belgarum Curiis Indicarum Observatarumque Apud Hieronymum & Ioannem Bapt. Verdussen Vol IV Antverpiae 1671.
- Clarus J Opera Omnia sive Practica Civilis atque Criminalis Apud Joannem Paulke Lugduni 1672.
- Conradie A M "Verhaalbaarheid van skade aan 'n werkgewer toegebring deur die onregmatige besering van sy werknemer" 1943 THR-HR 133.
- Consultation, Advysen en Advertisseminten, gegeven ende geschreven by versheyden Treffelijke Rechts-Geleerden in Holland 4e Druk 1e Deel Isaak Naeranus Rotterdam 1683.
- Corbett P E The Roman Law Of Marriage Clarendon Press Oxford 1930.
- Cos J Rechtsgeleerde verhandelingen over de boedelmenging door't huwelijk : over de huwelijke voorwaarden : over gemeenschap van winst en verlies, enz. 2e druk, met een register vermeerderd en van vele feilen gezuivert door F van der Vonn Swalmius 's Gravenhage 1733.
- Cretney S M "The Maintenance Quagmire" 1970 MLR 662.
- "Matrimonial Property - Court's Power" 1971 New LJ 218.
 - "Financial Provision after Wachtel v Wachtel" 1973 MLR 653.
 - Principles of Family Law 3e uitgawe Sweet & Maxwell London 1979.
 - Principles of Family Law 4e uitgawe Sweet & Maxwell London 1984.
- Dannenbring R "Die Kwart Van Die Arm Weduwee" 1966 THR-HR 1.
- Davel C J Die Dood Van 'N Broodwinner As Skadevergoedingsoorsaak LLD proefskrif Universiteit van Pretoria 1984.
- De Damhouder J De Practijke of Gebruyk zoo van Civile als Criminele Zaken vertaal deur K van Nispen Joannes Naeranus Rotterdam 1656.
- Deech R L "Principles of Maintenance" 1977 Fam Law 229.
- "Financial Relief : The Retreat from Precedent And Principle" 1982 LQR 621.
- De Groot H Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid aantekeninge deur W Schorer Pieter Gillissen Middelburg 1767.
- Delpont H J "Inflation and South African Law" 1982 Moderne Besigheidsreg 115.
- De Villiers Laetitia "Divorce And Maintenance" 1986 Businessman's Law 48.

- De Vos W "Husband's Liability for Household Necessaries Purchased by Wife" 1951 SALJ 424.
- "Once Again The Liability of a Woman Married With Antenuptial Contract For The Price Of Household Necessaries" 1956 SALJ 70.
 - "Boekbespreking van tweede uitgawe van H R Hahlo se South African Law of Husband And Wife" 1962 AJ 144.
- De Wet J C en Yeats J P Die Suid-Afrikaanse Kontraktereg en Handelsreg 3e uitgawe Butterworths Durban 1964.
- De Wet J C en Van Wyk A H Die Suid-Afrikaanse Kontraktereg en Handelsreg 4e uitgawe Butterworths Durban 1978.
- Dillon N D C "The financial consequences of divorce : s 7(3) of the Divorce Act 1979 - a comparative study" 1986 CILSA 271.
- Douglas G "The Not So Clean Break" 1980 LQR 196.
- Editorial "Household Necessaries And Estate Duty" 1976 The Taxpayer 81.
- Eekelaar J M "Some Principles of Financial and Property Adjustment On Divorce" 1979 LQR 253.
- "Law Commission Report on the Financial Consequences of Divorce" 1982 MLR 420.
 - Family Law and Social Policy 2e uitgawe Weidesfeld and Nicolson London 1984.
- Ellis E "The Discretion To Adjust Property Rights After Divorce" 1976 MLR 97.
- Ellis P "Maritz v Maritz KVA A410/85 : Ongerapporteer" 1986 THR-HR 236.
- Evans Morgan O Law of Divorce in South Africa Hortors Johannesburg 1920.
- Finlay H A "Fault Causation and Breakdown in the Anglo-Australian Law of Divorce" 1978 LQR 120.
- Freeman M D A "Divorce Reform - Seven Years Later - II" 1979 Fam Law 40.
- (redakteur) The State, the Law and the Family Critical Perspectives Travistock Publications Sweet & Maxwell London & New York 1984.
- Gail A Practicarum Observationum, Tam ad Processum Iudiciarium, Praesertim Imperialis Camerae, Quam Causarum Decisiones Pertinentium Libri Duo Editio Postrema Apud Viduae Arnoldi Hierati Coloniae Agrippinae 1645.
- Gekose Komitee Verslag oor die Wetsontwerp op Gesinsoonderhoud GK 9 '69.
- Gibson J T R Wille's Principles of South African Law 7e uitgawe Juta & Co Ltd Cape Town Wynberg Johannesburg 1977.

Goldberg J J "Matrimonial Affairs Act" 1960 SALJ 387.

Goris L Adversariorum Iuris Subcisiuorum Johannis Jacobi Arnhemii 1651.

Hahlo H R "Law of Persons and Domestic Relations" 1947 ASSAL 13-14.

- The South African Law of Husband And Wife 1e uitgawe Juta & Co Cape Town Wynberg Johannesburg 1953.
- "First Impressions Of The Matrimonial Affairs Act 1953" 1954 SALJ 32.
- "Law of Persons" 1956 ASSAL 69.
- "Enforcement of Order to Maintain Wife" 1956 SALJ 251.
- "Enforcement of Pre-1953 Act Maintenance Order" 1957 SALJ 13.
- "Law of Persons" 1958 ASSAL 41.
- "Validity of Holograph Will" 1958 SALJ 126.
- "Further Conundrums Under The Matrimonial Affairs Act" 1958 SALJ 202
- "A Hundred Years Of Marriage Law In South Africa" 1959 AJ 47.
- "Book Reviews" 1959 SALJ 234.
- "The Case Against Freedom of Testation" 1959 SALJ 435.
- "Law of Persons" 1960 ASSAL 82.
- "Waiver of Alimony?" 1960 SALJ 266.
- "Maintenance from the Deceased" 1961 SALJ 31.
- "Waiver of Maintenance on Divorce - Two sides to the coin" 1961 SALJ 17.
- "Widow's Claim to Maintenance out of Deceased Husband's Estate" 1962 SALJ 361.
- "Wife's Legal Costs" 1963 SALJ 469.
- "Maintenance Out of a Deceased Estate : An Epitaph" 1964 SALJ 1.
- "Waiver of Claims to Maintenance" 1964 SALJ 293.
- "Waiver of Variation of a Maintenance Order" 1966 SALJ 132.
- "Premium on Divorce" 1969 SALJ 385.
- The South African Law of Husband And Wife 3e uitgawe Juta & Co Cape Town Wynberg Johannesburg 1969.

- Hahlo H R "The Sad Demise Of The Family Maintenance Bill 1969" 1971 SALJ 200.
- The South African Law of Husband And Wife 4e uitgawe Juta & Co Ltd Cape Town Wynberg Johannesburg 1975.
 - "Non Variation Clauses In Maintenance Agreements : A Commentary On Claassens v Claassens" 1981 SALJ 330.
 - "Recent Trends in Family Law : A Global Survey" 1983 AJ 1.
 - The South African Law of Husband And Wife 5e uitgawe Juta & Co Ltd Cape Town Wetton Johannesburg 1985.
- Hahlo H R en Kahn E The Union of South Africa. The Developments of its Laws and Constitution Juta & Co Ltd London 1960.
- Hahlo H R en Sinclair June D The Reform of the South African Law Of Divorce, Supplement to Hahlo, The South African Law of Husband And Wife 4e uitgawe Juta & Co Ltd Cape Town Wetton Johannesburg 1980.
- Hall J C "Economic Adjustment After Divorce" 1973 Cambridge Law Journal 230.
- Hall L E "The Liability of a Husband for Necessaries supplied to his Wife" 1935 SALJ 191.
- Hamman E M "Boekbespreking van Dumont The Law of Hire-Purchase in South Africa" 1944 THR-HR 195.
- Hayes M "Financial Provision And Property Adjustment Orders : The Statutory Guidelines" 1980 Fam Law 3.
- Henegan W "A note on new trends in South African family law" Okt 1985 Codicillus 4.
- Herbstein J en Van Winsen L de V The Civil Practice of the Superior Courts in South Africa 3e uitgawe deur L de V van Winsen J P G Eksteen en A C Cilliers Juta & Co Ltd Cape Town Wetton Johannesburg 1979.
- Hiemstra V G "Egskeiding : 'N Nuwe Benadering" 1970 THR-HR 277.
- Hirschberg E "Contemporary Monetary Problems And Their Legal Effects" 1981 AJ 93.
- Horton K C "More Partnership in Marriage And Fairness In Divorce - A West German Reform" 1977 Fam Law 58.
- Huber U Praelectionum Juris Civilis Frederic Gleditsch Lipsiae 1725.
- Heedendaegse Rechtsgeleertheyt, soo elders, als in Frieslandt gebruikelyk 4e druk bygewerk deur Z Huber Johannes Rotterdam Amsterdam 1742.
- Ingram T "Ancillary Relief and Remarriage" 1977 Fam Law 11.

Jackson J (hoofredakteur) Rayden's Practice in Divorce and Family Matters 14e uitgawe Vol I Butterworths London 1983.

Jones G T "Maintenance As The Aftermath Of Divorce" 1982 Fam Law 80.

Joubert D J "Kondonering van owerspel deur die hof" 1978 De Iure 159.

- "Onderhoud na Egskeiding" 1980 De Iure 80.

- "Aspekte Van Die Huweliksgoederebedeling En Onderhoud" 1984 De Iure 350.

Kahn Ellison "Bespreking van Family Law in the Last Two Decades of the Twentieth Century" 1984 SALJ 758.

Kahn-Freund O "Recent Legislation On Matrimonial Property" 1970 MLR 601.

- "Law Commission : Published Working Paper No 42 : Family Property" 1972 MLR 403.

Kaser M Romeins-Privaatrecht 2e druk vertaal deur F B J Wubbe W E G Tjeenk Willink Zwolle 1971.

Kersteman F L Academie der Jonge Practizyne of Beredeneerde Considera-
tien over de Theorie en de Prakatycc Pieter van Os 's Gravenhage
1765.

- Hollandsch Rechtsgeleert Woorden-Boek Steven van Esveldt Amsteldam
1768.

- Aanhangzel tot het Hollandsch Rechtsgeleerd Woorden-Boek Steven van
Esveldt Amsteldam 1773.

Kotze P J "Die Wet op Verdeling van Skadevergoeding, no 34 van 1956" 1956 THR-HR 186.

Kitchin S B "Judicial Discretion In Divorce Cases" 1939 SALJ 336.

Law Commission Family Law : Financial Provision in Matrimonial Proceedings
Law Com No 25 1969.

- Published Working Paper Family Property Law Law Com No 42 1971.

- Family Law : First Report on Family Property : A New Approach Law
Com No 52 1973.

- Third Report On Family Property : The Matrimonial Home (Co-Ownership
and Occupation Rights) and Household Goods Law Com No 86 1978.

- The Financial Consequences of Divorce : The Basic Policy. A Discus=
sion Paper Law Com No 103 1980.

- The Financial Consequences of Divorce The response to the Law Commis=
sion's Discussion Paper, and recommendations on the policy of the
law Law Com No 112 1981.

Lee R W "A Married Woman's Contracts In Relation To Household Necessaries" 1938 THR-HR 89.

- An Introduction to Roman Law Clarendon Press Oxford 1953.

Lee R W en Honore A M Family, Things and Succession 2e uitgawe H J Erasmus C G van der Merwe A H van Wyk Butterworths Durban Pretoria 1983.

Lee R W Honore A M en Price T W The South African Law of Property, Family Relations and Succession Butterworth Durban 1954.

Leyser A Meditationes ad Pandectas vol II en V Editio Nova Ludovici Bernardi Friderici Geggelii Franckenthalii 1778.

Loenius J Decisien en Observatien met byvoeginge en eenige aantekeningen deur Tobias Boel 2e druk Cornelis Boucquet 's Gravenhage 1735.

Lowe N V "Divorce and Supplementary Benefits - 1" 1976 Fam Law 24.

Lybrechts A Redenerend Vertoog over't Notaris Ampt 4e druk 1e Deel J Hayman J Roman G de Groot J Loveringh G Tielenburg S van Esveldt P Schouten en G V Huissteen 1758.

Maasdorp A F S "The Law Of Intestacy" 1898 Cape LJ 309.

- "The Law of Marriage" 1900 SALJ 113.

- "The Law of Marriage" 1901 SALJ 22.

- The Institutes of Cape Law vol I Juta & Co Cape Town 1903.

- The Institutes of Cape Law 2e uitgawe Juta & Co Cape Town Port Elizabeth Johannesburg 1907.

- The Institutes of Cape Law 4e uitgawe Juta & Co Cape Town Johannesburg 1922.

- The Institutes of Cape Law 7e uitgawe Juta & Co Cape Town Johannesburg 1947.

Maidment S "Financial Provision and the One-Third Rule" 1974 Fam Law 172.

- "Law and Justice : The Case For Family Law Reform" 1982 Fam Law 229.

- "The Clean Break in Practice" 1984 Fam Law 327.

Mars W H The Law of Insolvency in South Africa 7e uitgawe deur D F Waters en R D Jooste Juta & Co Ltd Cape Town Wetton Johannesburg 1980.

Marx Frans "n Reg op Onderhoud Vir Die Langslewende Gade" 1986 Obiter 84.

"Matrimonial and Family Proceedings Act, 1984" geannoteer deur J G Miller 1984 Current Law Statutes Annotated Vol III 42-1.

- Matthaeus A II De Criminibus ad Lib XLVII et XLVIII Dig Commentarius Trajecti ad Rhenum 1644.
- Matthaeus A De Criminibus Editio Secunda J Waesberge Amsterdam 1661.
- Mc Kerron R G The Law of Delict 7e uitgawe Juta & Co Ltd Cape Town 1971.
- Merula P G F P N Manier van Procederen, In de Provintien van Holland, Zeeland ende West Vriesland, Belangende Civile Zaaken Adriaan Beman Delft 1705.
- Midgley J R "The Fault Principle - Alive And Kicking In The Divorce Act" 1983 Speculum Iuris 64.
- "The Effect Of The Cohabitation Relationship On Divorce Proceedings" 1984 Speculum Iuris 43.
- Miller J G "Maintenance and Property" 1971 LQR 66.
- "Family Property After Wachtel" 1977 A-ALR 54.
 - "Agreements For Financial Provision - Part I" 1980 Fam Law 196.
 - "Agreements For Financial Provision - Part II" 1980 Fam Law 232.
 - "Matrimonial Property and Financial Provision" 1984 Fam Law 35.
- Morris John "Maintenance after Divorce" 1956 SALJ 159.
- Munro H A "House Transfers in Matrimonial Cases" 1973 New LJ 627.
- Murphy W T en Rawlings R W "The Matrimonial Homes (Co-Ownership) Bill : The Right way Forward?" 1980 Fam Law 136.
- Nathan Carmen "'Fault' as a ground and 'fault' as a factor distinguished : Kenneth Daniëls in 1979 D R 513" 1979 De Rebus 675.
- "Household Necessaries : The Proof Of The Pudding and A New Recipe" 1979 SALJ 247.
- Nathan C J M "Insolvency Law" 1970 ASSAL 290.
- Nathan M The Common Law of South Africa 2e uitgawe vol I The Central News Agency Ltd South Africa 1913.
- Nevitt D A en Levin J "Social Policy And The Matrimonial Home" 1973 MLR 345.
- Occupational Pensions Board Equal Status for Men and Women in Occupational Schemes Cmd No 6599 ch 13 1976.
- O'Donovan K "Legal Recognition of the Value of Housework" 1978 Fam Law 215.
- "Should All Maintenance Of Spouses Be Abolished?" 1982 MLR 424.

Olivier N J J in medewerking met Olivier N J J (Jnr) en Olivier W H
Die Privaatreg van die Suid-Afrikaanse Bantoetaalsprekendes Butterworth
Durban 1981.

Olivier P J J Die Suid-Afrikaanse Persone- En Familiereg 2e uitgawe
deur A H Barnard en D S P Cronjé Butterworth Durban 1980.

Passingham B en Harmer C Law and Practice in Matrimonial Causes 3e uit-
gawe Butterworths London 1979.

Petersen June D "Divorce Law Reform" 1971 SALJ 479.

Pollak Walter "Roscoe Pound and Sociological Jurisprudence" 1930 SALJ
247

- "Civil Liability in the Law of South Africa for the Wrongful Causing
of Death" 1931 SALJ 191.

Pont D "Aanspreeklikheid van die getroude vrou vir Huishoudskulde" 1967
THR-HR 366.

Powell J V "Pension Considerations On Marriage Breakdown" 1984 Fam Law
187.

Rabie M A "Die Vernietiging Van 'N Vernietigbare Huwelik" 1965 THR-HR
46.

Rowland C J "Freedom of Testation in South Africa" Okt 1970 Codicillus
4.

- "Freedom of Testation - part 2" Sept 1971 Codicillus 57.

Schäfer I D "Token Maintenance" 1980 THR-HR 57.

Scholten J E "The Liability of Married Women For Household Necessaries"
1954 Butterworths South African Law Review 183.

- "Waiver in Connection with Claims to Maintenance on Divorce" 1960
SALJ 486.

Scottish Law Commission Report On Aliment and Financial Provision Scot
Law Com No 67 1981.

- Family Law :Report on Matrimonial Property Scot Law Com No 86 1984.

Shrand David The Law and Practice of Insolvency, Winding-Up of Companies
and Judicial Management 3e uitgawe Juta & Co Ltd Cape Town Wetton Johan-
nesburg 1977.

Seymour W G M "A Wife may Eat her Cake and Have It" 1967 SALJ 396.

Silke J M The Law Of Agency In South Africa 3e uitgawe Juta & Co Ltd
Cape Town Wetton Johannesburg 1981.

Simon J "The Seven Pillars of Divorce Reform" 1965 Law Society Gazette 344.

Sinclair J D "Household Necessaries : a Necessary Amendment" 1977 SALJ 449

- "Law of Persons" 1980 ASSAL 85.
- "Financial Provision On Divorce - Need, Compensation or Entitlement?" 1981 SALJ 469.
- "The Divorce Act and the Duty of Support" 1981 SALJ 89.
- "Household Necessaries - further Necessary Amendments?" 1980 SALJ 463.
- "Marriage : Is It Still A Commitment For Life Entailing A Lifelong Duty of Support?" 1983 AJ 75.
- "The Financial Consequences Of Divorce In South Africa : Judicial Determination Or Private Ordering?" 1983 ICLQ 785.
- "Matrimonial Misconduct, Maintenance and Forfeiture of Benefits - Has Something Gone Wrong?" 1983 SALJ 167.
- 'n Inleiding tot Die Wet op Huweliksgoedere 1984 vertaal deur Coenraad Visser Juta & Kie Bpk Kaapstad Wetton Johannesburg 1984.

Sinclair June en Susan Bedil "Law of Persons" 1983 ASSAL 99.

Sinclair June D en Felicity Kaganas "Law of Persons" 1984 ASSAL 90 107.

Smith J "Grave Financial Hardship" 1976 New LJ 341.

Sonnekus J C "Legitieme porsie of verlengde onderhoudsaanspraak?" 1984 De Rebus 119.

- "Artikel 36 van die Wet op Huweliksgoedere 88 van 1984" 1985 De Rebus 327.
- "Herverdeling Van Bates En Judisiële Diskresie" 1985 TSAR 342.
- "Die grondslag van aanspreeklikheid van gades inter se (getroud buite gemeenskap van goed) vir huishoudelike benodigdhede" 1986 De Jure 325.
- "Egskeiding en Kwantifisering van die Bydrae tot die Ander Gade se Boedel - Artikel 7(3)-(5) van die Wet op Egskeiding 70 van 1979" 1986 SALJ 367.

Spandau Arnt "Inflation And The Law" 1975 SALJ 31.

- Spiro E "Contributions Towards Costs In Matrimonial Causes" 1948 SALJ 419.
- "Maintenance Payable Under A Decree Of Divorce In Terms of Section 58(3) of The Income Tax Act" 1961 SALJ 421.
 - "Non-Compliance with Order of Court" 1969 SALJ 65.
 - Law of Parent and Child 3e uitgawe Juta & Co Ltd Cape Town Wynberg Johannesburg 1971.
- Steyn L C Die Uitleg van Wette 5e uitgawe bygewerk deur S I E van Tonder N P Badenhorst C H Volschenk J N Wepener Juta & Kie Bpk Kaapstad Wetton Johannesburg 1981.
- Strachan B Matrimonial Proceedings in Magistrates' Courts Sweet & Maxwell London 1982.
- Suid-Afrikaanse Regskommissie Verslag Betreffende die Egskeidingsreg en Aangeleentheid wat daarmee verband hou RP 57/1978.
- Onderzoek na die moontlikheid om voorsiening te maak dat 'n geskeide vrou in die pensioenvoordele van haar voormalige gade kan deel Pretoria 1984.
 - Hersiening van die Erfreg. Die instelling van 'n legitieme porsie of die verlenging van 'n reg op onderhoud aan 'n langsliewende gade Pretoria 1986.
- Surdus I P Tractatus De Alimentis Apud Damianum Zenarium Venetiis 1594.
- Thomas J A C Textbook of Roman Law North-Holland Publishing Co Amsterdam New York Oxford 1976.
- Thomashausen A E A M "The Matrimonial Property Act 1984 : Some new aspects for marriage out of community and marriages governed by foreign law" 1985 De Rebus 167.
- Thompson N O "The Recovery Of Costs Incurred By A Wife In Unsuccessful Divorce Actions" 1928 SALJ 453.
- Trengove J J "Die Howe se rol by egskeidings" 1975 De Rebus 259.
- Turner J N "Confusion In English Property Law - Enlightenment From Australia?" 1975 MLR 397.
- Van Aller K Generaale Regulen, en Definitien van beschreeve Romeynsche Rechten, met uytleggingen en Aanmerkingen daar toe behoorende, naar de Hedendaagse Rechtsgeleertheid, als mede, hoe verre dezelve Rechten in deeze Landen nog in gebruik Zyn, en in hoe verre niet gedaan 2e druk Johannes 't Hooft Dordrecht 1729.
- Van Aswegen A "Wet 13 van 1976 onder die Vergrootglas" 1977 Codicillus 25.

Van Bijnkershoek C Jcti et Praesidis, Quaestionum Juris Privati Libri Quattuor Apud Joannem Van Kerckhem Lugduni Batavorum 1744.

Van den Berg I Nederlands Advys-Boek, inhoudende verscheidene Consultatien en Advysen van voorname Rechtsgeleerden in Nederland 2e druk J A de Chalmot Campen 1781.

Van der Keessel D G Praelectiones Juris hodierni ad Grottii introductionem ad Juris Prudentiam Hollandicam oorspronklike handskrif foto-kopie.

- Theses Selectae Juris Hollandici et Zelandici Apud S et J Luchtman Lugduni Batavorum 1800.

- Select Theses on the Laws of Holland and Zeeland 2e uitgawe vertaal deur C A Lorenz Juta & Co Ltd Cape Town 1884.

Van der Linden J Regtsgeleerd, Practicaal en Koopmans Handboek, ten dienste van Regters, Praktizijns, Kooplieden en allen, die een algemeen overzicht van Regtskennis verlangen Johannes Allart Amsteldam 1806.

Van der Merwe C G "Verdeling van Skadevergoeding : nuwe wysigings" 1971 De Rebus 309.

Van der Merwe N J "Enkele Beskouings oor die Wet op Verdeling Van Skadevergoeding" 1964 AJ 82.

Van der Merwe N J en Mynhardt S J "Die Wysigingswet op Verdeling van Skadevergoeding 58 van 1971" 1971 THR-HR 308.

Van der Merwe N J en Olivier P J J Die onregmatige daad in die Suid-Afrikaanse reg 5e uitgawe P J van der Walt & Seun (Edms) Bpk 1985.

Van der Spuy A S New Marriage (Matrimonial) Property Act 88 of 1984 Cosmos Publications (Pty) Ltd Marshalltown 1984.

Van der Vyver J D en Joubert D J Persone- en Familiereg Juta & Kie Bpk Kaapstad Wetton Johannesburg 1980.

- Persone- En Familiereg 2e uitgawe Juta & Kie Beperk Kaapstad Wetton Johannesburg 1985.

Van Groenewegen vander Made S Tractatus de Legibus Abrogatis et inusitatibus in Hollandia Vicinisque Regionibus Apud Joannem Waesberge et vidua Elizaei Weiperstraect Amstelaedami 1667.

- Tractatus de Legibus Abrogatis et inusitatibus in Hollandia Vicinisque Regionibus Apud Joannem Janssonium a Waesberge et vidua Elizaei Weiperstraect Amstelaedami 1669.

Van Jaarsveld S R (Red) Suid-Afrikaanse Handelsreg vol III 2e uitgawe Lex Patria Johannesburg Kaapstad 1983.

Van Leeuwen S Het Roomsch Hollandsch Recht aantekeninge deur C W Decker
1e Deel Jan ten Houten Amsteldam 1780.

- Censura Forensis vertaal deur W P Schreiner J C Juta Cape Town 1883.
- Censura Forensis met aantekeninge deur Gerhard de Haas vertaal deur
A J Foord J C Juta Cape Town 1885.

Van Nieustad K en Kooren J Hollandsche praktijk in Rechten Bestaande
in Vonnissen, Observatien van Oordeelen en Consultatien vertaal deur
A van Nispen Joannes Naeranus Rotterdam 1655.

Van Oven J C Leerboek van Romeinsch Privaatrecht 3e druk E G Brill Lei-
den 1948.

Van Schalkwyk L N "Afstanddoening van die Reg op Onderhoud na Egskeiding
- Is dit Contra Bones Mores?" 1981 De Iure 242.

Van Someren J Tractatus De Iure Novercarum Editio Altera G van Zyl Tra-
jecti ad Rhenum 1668.

Van Warmelo P n Inleiding tot die studie van die Romeinse Reg A A Balke-
ma Kaapstad Amsterdam 1971.

- An Introduction to the Principles of Roman Civil Law Juta & Co Ltd
Cape Town Wynberg Johannesburg 1976.

Van Wassenaer G Practyk Judicieel, ofte Instructie op de forme van Proce-
deren voor Hoven ende Recht-banken, So in't generaal, als in ver-
scheiden particuliere materien meest voorvallende , Daer by gevoegt
zijn de voornaemste questien en incidenten op ieder materie passende
Dirck van Ackersdijck en Gijsbert van Zijl Utrecht 1660.

- Practijk Judicieel ofte Instructie op de forme en manier van Proce-
deren voor Hoven en Recht-Banken, So in't generael, als in verschey-
de pariculiere meest voorvallende materien, Daar by gevoegt zijn
de voornaemste questien en incidenten op yder materie passende 1e
Deel Gijsbert van Zijl Utrecht 1669.

Van Wesel A Tractatus de Connubiali Bonorum Societate et Pactis Dotali-
bus : De Finienda vel Continuanda Connubiali Bonorum Societate H en T
Boon Amsteldam 1674.

Van Wyk A H "Die Wet op Egskeiding 70 van 1979" 1979 De Rebus 631.

- "Vonnisse" 1980 THR-HR 429.
- "Matrimonial Property Systems in Comparative Perspective" 1983 AJ
53.
- "Referate by konferensie oor Regsaanpassing vir Inflasie : Familie-
reg" 1984 Moderne Besigheidsreg 18.
- "Gemeenskap van goedere en aanwasbedeling volgens die Wet op Huwe-
likgoedere, 1984 Deel 1" 1985 De Rebus 20.

Van Wyk A H "Community of property and accrual sharing in terms of the Matrimonial Property Act, 1984 Part 2" 1985 De Rebus 59.

Van Zyl C H The Theory of the Judicial Practice of the Colony of The Cape Of Good Hope, and Of South Africa Generally, with suitable and copious Practical Forms subjoined to and illustrating the practice of the several subjects treated of J C Juta & Co Cape Town Johannesburg 1893.

- The Theory of the Judicial Practice of the Colony Of The Cape Of Good Hope, and Of South Africa Generally, with suitable and copious Practical Forms subjoined to and illustrating the practice of the several subjects treated of 2e uitgawe J C Juta & Co Cape Town etc 1902.

Van Zyl D H Geskiedenis en Beginsels van die Romeinse Privaatreg Butterworths Durban 1977.

Van Zyl G B The Theory of the Judicial Practice of South Africa, with suitable and copious Practical Forms subjoined to and illustrating the practice of the several subjects treated of 3e uitgawe vol II Juta & Co Ltd Cape Town Port Elizabeth Uitenhage Johannesburg 1923.

Van Zyl L J "The Disappearing meal-ticket" Mei 1984 Codicillus 13.

- "Sharing of pension interest by spouses on divorce" 1985 De Rebus 343.

Verklarende Memorandum oor Wet op Huweliksgoedere, 84 Bylaag tot Julie 1984 De Rebus.

Vinnius A Institutionum Imperialium Commentarius Academicus et Forensis Apud Petrum Vander Aa Lugduni Batavorum 1709.

Voet J Commentarius Ad Pandectas Apud Abrahamum De Hondt Hagae Comitum 1707.

- Commentariorum ad Pandectas Petri Mileri Editio Quinta Veneta Venetiis 1827.

Volpe Peter L "The Matrimonial Property Act 1984 : First Impressions" 1985 Speculum Iuris 84.

Wessels J W The Law of Contract in South Africa Vol I onder redaksie van A A Roberts Hortors Johannesburg 1937.

Weyland I "Maintenance Agreements and Consent Orders - A Legal Maze (1)" 1985 Fam Law 110.

Wunsch B "The Matrimonial Affairs Act, 1953 : A Further Observation" 1954 SALJ 259.

Yeats J P "Die Algehele Huweliksgemeenskap van Goedere" 1944 THR-HR
206.

- "Die Algehele Huweliksgemeenskap Van Goedere" 1945 THR-HR 41.

Zaal F N "Some medico-legal aspects of divorce in South Africa" 1985
CILSA 237.

- "Marital milestone or gravestone? The Matrimonial Property Act
88 of 1984 as a reformative half-way mark for the eighties" 1986
TSAR 57.

Zypaeus F Notitia Iuris Belgici Apud H Verdussium Antverpiae 1635.